Charakterystycznym rysem pierwszej epoki dziejów
ludzkości jest to iż w owej dobie człowiek niez=
nał jeszcze kruszców lecz z kamieni, kości i rogów narzę=
dzia swe wyrabiał: przeto też dobę ową zowią kamien=
ną. Kamień jest wszędzie najdawniejszym materyałem
pierwotnym: metal zaś wydobywa dopiero praca ludz=
ka z rudy później. Żadne podanie, żadna legenda i żaden
mit nie sięga czasów doby kamiennej: mimo tego jednak
młoty i siekiery kamienne doznawały w późniejszych
jeszcze dobach czci religijnej w całym świecie: w później=
szych dobach jeszcze obok narzędzi metalowych kładli
do grobów młoty kamienne niejako by amulety. Że
w dobie kamiennej nieznano kruszców, przekonać się
można z badań Duponta który w 60 najdawniejszych
jaskiniach pomiędzy 32000 narzędziami nieznalazł
żadnego z kruszcu, jako też z poszukiwań Messikomera
który ~~po~~między zabytkami z spalonych wsi budowanych
na palach, pomiędzy rozmaitemi przedmiotami ani jednego
z metalu nie wydobył. W dobie kamiennej rozróżniają ar=
cheologowie 3 peryody. W pierwszej człowiek wyszedłszy z stanu
pierwotnej dzikości żył jeszcze w sąsiedztwie z zwierzęta=
mi dziś już wyginionemi, był trudnił się połowem

zwierząt i ~~[illegible]~~ ryb; w drugiej peryodzie żył w sąsiedz-
twie zwierzętami, które się później w inne okolice prze-
niosły, prowadził życzie koczujące z stadami półdzi-
kich zwierząt; w trzeciej peryodzie miał już człowiek stałe
mieszkania i trudnił się chodowaniem zwierząt domowych.
Ślady najdawniejszej doby kamiennej znachodzą się w
pokładach pod iłem powierzchnym w jaskiniach i
grotach, które powstały w epoce lodowców. W pierwszych
czasach przedpotopowych Europę zamieszkiwały naj-
rozliczniejsze zwierzęta: uganiały po lądzie stada no-
sorożców, mamutów (słoniów), dzikich wołów i koni, a po rzekach
hippopotamy; prócz tego żyły też lwy, tygrysy, lamparty.
W Niemczech, Belgii, Francyi i w Alpach znajdują kości
potężnego lwa jaskiniowego; w Westfalii i Saksonii
lampartów, mnóstwo hyen potężnych jaskiniowych,
niedźwiedzi większych o 1/3 od dzisiejszych. R. 1781 znalazł
Pallas nad Leną zamarzniętego nosorożca kościstego, a r.
1799 Adams mamuta całego. Kości z mamutów uważane
za szczątki wielkoludów w niektórych stronach doznają
nawet czci religijnej. Do zwierząt wyginionych należy też
jeleń olbrzymi. Niektóre zwierzęta przeniosły się ku
północy jako to: wół moszusowy, ~~[illegible]~~, lemming, mysz
podróżna syberyjska, sobol syberyjski, sowa śnieżna
grenlandska, ren (który jeszcze za Cezara zamieszkiwał lasy
hercyńskie), łoś, koziorożec, koza dzika, ~~[illegible]~~ świstak i
kura śnieżna alpejska, które się na najwyższe szczyty
przeniosły, oraz tur który dość długo lasy nasze wspólnie
z łosiem zamieszkiwał.

Najdawniejsza broń były ostrze z krzemienia z gruba obrobione, bez politury powleczone patyną czyli powłoką powstałą z rozkładu krzemu. Ostrze te nabite na kij tworzyły włócznie któremi pierwotny człowiek dzikie zwierzęta polował, potém mięso ich piekł na ogniu i spożywał. Do dziś dnia zaledwie z czaszek ludzkich w głębokości 30'-40' odkryto które do pierwotnych ludzi jeszcze dzikich odnieść należy. Czerepy kościste u nich nader grube, nad brwiami wyrosty cechujące jeszcze małpy, czoło płaskie i wązkie: co świadczy o stanie dzikości równie jak i szczęka spodnia wystająca z ukośnym rzędem zębów. Generacyja ta ludzi była słabszą od dzisiejszej umniej wytrwałą

Przyſięga Panow Mieſzczanow Krakowſkich Mieyſkie Prawo przyimuiących.

IA N. Przyſięgam Panu BOGU Wſzechmogącemu w TROYCY Swiętey iedynemu. Iż Krolowi JegoMci Polſkiemu wiernym, á Ich Mościom Panom Rádzcom Krakowſkim ktorzy teraz na tym Urzędzie ſą, y ktorzy potym będą poſłuſznym będę, przy mieyſkich Prawach, Przywileiach, y Uſtanowieniach, tegoż Miaſta Krakowa zawſze obſtawać będę, tak iako na mnie wiernego y poſłuſznego Mieſzczanina przynależy Taiemnic Rzeczypoſpolitey Miaſta tego żadnemu Człowiekowi wyiawiać nie będę. A ktoby ſię przeciwił Ich Mościom Panom Radzcom Krakowſkim y poſpolitemu dobremu Miaſta tego, takiemu ia nie będępomagać, ani tego taić, ale wſzyſtko czynić będę co należy ku pomnożeniu y pożytku Miaſta. A ieżeliby kto co mowił nieſprawiedliwego y przeciwko Honorowi o IchMościach Panach Radzcach Krakowſkich, takiemu ia według możności moiey ſprzeciwię ſię, y to IchMościom donioſę, ani też z takim ſpołkow y chandlow mieć nie będę, ktory by tak iako ia Mieſzczaninem Krakowſkim przyſięgłym nie był, przez co by Cło Krola IegoMości giniąc miało także y Miaſta Krakowa. Tak mi Panie BOZE dopomoż w TROYCY Swiętey iedyny Amen.

ACTUM IN PRÆTORIO

Cracovienſi Sabbatô, pridie Dominicæ Exaudi, Die Decimâ Tertiâ Menſis Maij, Anno Domini, 1741.

NObiles ac Spectabiles FRANCISCVS TORIANI, Proconſul, HYACINTHVS ZAYFERTT, MICHAEL AWEDYK, JOANNES DZIANOTTI, MICHAEL SZASTER, & CAROLVS TORIANI Conſules, per Schædulas in Negotijs publicis & infraſcripto emanatas in Prætorium iſtud convocati & congregati exiſtentes audita Relatione Deputationis reſpectu boni Regiminis inter Famatos Contubernales, tum Loci Ijſdem Contubernalibus & eorum Contubernijs, tam in Honorata Communitate, quam in Proceſſionibus, tum quibuſvis Actibus publicis & privatis conſtituendi, ſub die ſexta Menſis & Anni currentium expeditæ facta, viſôque Catalogô ac Loci Ordinatione per Eoſdem Nobiles ac Spectabiles Deputatos in Scriptum redactis Manibuſq; proprijs ſubſcriptis Ejuſmodi Ordinationem ac Locorum Conſtitutionem in omnibus Ejus Punctis, Nexibus ac Ligamentis approbandam & ratificandam eſſe cenſuerunt, prout unanimiter approbarunt & ratificarunt, dictamq; Ordinationem ac Conſtitutionem Locorum per Contubernia Senioriſq; ac Juniores eorum abhinc obſervandam, ſub Pænis contra tranſgredientes & contravenientes eidem Ordinationi decernendis ſtatuerunt ac concluſerunt Præſenti Concluſione ad præmiſſa mediante.

Porrò Ejuſmodi Ordinationis tenor ſequitur eſtq; talis.

KATALOG

CEchow wſzyſtkich w Stołecznym Mieśćie Krákowie będących, iáko máią według porządku w Poſpolſtwie záśiadáć, podczás Proceſſyi Solennych oſobliwie w ſam Dźień y Oktawę Bożego Ciáłá, tákże podczás Introdukcyi Solennych Wiázdow z Chorągwiámi ſtawáć, y podczás Vroczyſtośći z ſwiecámi áſſyſtowáć przez nas niżey podpiſanych *à Nobili & Spectabili Magiſtratu* Deputowánych po widzeniu y zrewidowaniu Praw niektorych Cechow, Dniá ſzoſtego Mieśiącá Maiá, Roku Páńſkiego 1741. *ordine ſequenti* poſtánowiony:

1. Pánowie Złotnicy.
2. Pánowie Kuſnierze,

{ Te Dwá Cechy Roczną álternatę Pierwſzeńſtwá po IchMośćiách Pánách Kupcách *Vtriuſq; Authoramenti* obſerwowáć powinny.

3. Pánowie Páſámonicy,
4. Pánowie Kráwcy,
5. Pánowie Rzeźnicy,
6. Pánowie Piekárze,
7. Pánowie Cyrulicy,
8. Pánowie Introligatorowie,
9. Pánowie Kotlárze,
10. Pánowie Rymárze,
11. Pánowie Szewcy,
12. Pánowie Gárbárze biali,
13. Pánowie Piwowarowie,
14. Pánowie Krámárze,
15. Pánowie Stolarze,
16. Pánowie Konwiſarze,
17. Pánowie Szklarze,
18. Pánowie Mulárze,
19. Pánowie Cieśle,
20. Pánowie Gárncarze,
21. Pánowie Stálmáśi,
22. Pánowie Málárze,
23. Pánowie Czapnicy,
24. Pánowie Kurdybanicy.
25. Pánowie Kowale,
26. Pánowie Siodlarze,
27. PP. Sloſárze, y Zegármiſtrze.
28. Pánowie Ruśnikarze,
29. Pánowie Miecznicy,
30. Pánowie Mydlarze,
31. Pánowie Krupnicy,
32. Pánowie Miechownicy,
33. Pánowie Blácharze,
34. Pánowie Iglarze,
35. Pánowie Nożownicy,
36. Pánowie Bednarze,
37. Pánowie Powroźnicy,
38. Pánowie Bárchánicy,
39. Pánowie Páśnicy,
40. Pánowie Smuklerze,
41. Pánowie Czerwoni Gárbárze,
42. Pánowie Háftarze,
43. Pánowie Piernikarze,
44. Pánowie Sychtárze,
45. Pánowie Jáglarze,
46. Pánowie Słoniniarze,
47. Pánowie Sádelnicy.

WEdług ktorego porządku Cechy pomienione bez wſzelkich kontrádykcyi, ſprzeczek y ſzwarow ták w Poſpolſtwie, iáko też ná Proceſſyách z Chorągwiámi y świecámi ſtáwáć powinny. Te zás Cechy ktore ſwoich włáſnych Chorągwi niemáią, pod Mieyſką Chorągiew, obráwſzy z miedzy śiebie Vrzednikow ſchodźić śię powinny, y z nią ná Proceſſyách záraz po Cechu Piekárſkim, ktore mieyſce im śię náznácza ſtáwáć powinni, ktory Porządek y Poſtánowienie Rękámi włáſnemi podpiſáwſzy *ad Nobilem & Spectabilem Magiſtratum Cracovienſem* odſyłamy. Roku y Dniá iáko wyżey, CAROLVS TORIANI, *mpp.* ANDREAS ALEXANDER KIKVLINVS, *Conſules Cracovienſis.*

Ex Protocollo Actorum Officij Conſularis Cracovienſis extraditt.

5

Urządzenia cechowe:

1) Warunki przyjęcia. 2) Prawo miejskie 3) Dowody dobrego urodzenia, moralności, rodziny, narodowości, wykluczenia (Łaziebników), (dowody: stawienie świadków.) 4) Dowody technicznej zdatności (majstersztuk) lub opłata) - Kontrola) 5) Czas nauki, czeladnictwa, wędrówki. 6) Wykazanie posiadłości (Kram u rzeźników) 7) Opłaty od przyjęcia, Konsolacye, zmniejszenie opłat dla małżków. 8) Wdowy. 9) Liczba majstrów cechowych

b) Obowiązki cechowe: Posłuszeństwo (Kary) - Zgromadzenia cechowe (Morgensprache) - Urzędy cechowe: - Kary na przestępców - Obowiązki majstrów i czeladzi - Myto - Uczniowie, czas nauki - Dziedziczenia.

c) Obowiązki religijne: Patron - Ołtarz - Świece - Msze - żałomsze - pogrzeby - Święcenie świąt. - Składki

Prawo rzemieślnicze i policyja rzemieślnicza.

Ustawy co do jakości materiału - Dobroć wyrobów, przepisy techniczne - Taxy urzędowe - Ograniczenie obcej Konkurencyi - Prawo zakupu - Ograniczenie wyrobów pojedynczych rzemiosł - Ustawy co do Konkurencyi członków cechowych pomiędzy sobą - Odmawianie czeladzi, kupców - Liczba czeladzi uczniów - Czas roboty - Świętkowanie poniedziałków. - Miejsca sprzedaży.

Policya: Rewizya wyrobów, marki - Kary za dobycie noża, za nierząd, za gry hazardowe, chodzenie boso. - Gospoda.

Wojskowe urządzenie cechów. Uzbrojenie

Skutki zostawienia cechom władzy urzędowej nader były szkodliwe, najprzód z powodu wyłączności, która się powoli wytworzyła; powtóre z powodu technicznego rozwoju rzemiosła. Wskutek wyłączności, rzemiosła pozostały monopolem małej liczby ludzi; spowodowały one zastój w technicznym postępie rzemiosł. Przywileje czyli raczej Ustawy cechowe utrudzały przyjmowanie pojedynczych do cechu; a nawet cechowym członkom przez ograniczenia coraz więcej dokuczały. – Z początku były wprawdzie urządzenia cechowe odpowiednie i dobroczynne bo odpowiadały wymogom czasu. Później okazały się szkodliwemi, iż tylko dotyczyły kilka uprzywilejowanych osób. Naprawa była niemożliwa i to spowodowało rząd pruski do zniesienia cechów. – Cechy starały się zdobyć dla siebie władzę polityczną i to był ich upadek.
W Francyi wpływ polityczny zawczasu odebrany został cechom; w Niemczech musiał rząd pruski znieść ustawy cechowe, których to cechów urządzenia i władza dla rozwoju przemysłowego nader była szkodliwą. Cechy zostawiły jednak po sobie pamiątkę w zabytkach średnich wieków.

Neuburg C. Dr.: Zunftgerichtsbarkeit und Zunftverfassung in der Zeit vom XIII bis XVI. Jahrhundert. Jena (Gustav Fischer) 1880. 8º. str. 311. 9 Mark
Stieda W.: Zur Entstehung des deutschen Zunftwesens.
Levasseur: Histoire des classes ouvriers en France avant 1789. Vol. I. II. (wywodzi cechy z rzymskich Collegiów)

Réglements sur les arts et métiers de Paris, rédigés au XIIIe siècle, par Depping. 1837. (Collection des docum. inédits)
Récueil des monuments inédits de l'histoire de tiers état par A. Thierry 1850 3 Vol. (Collection des doc. inéd.) (wiele tu ustaw cechowych)
Stahl: Das deutsche Handwerk.
Wilda W. E. Das Gildewesen des Mittelalters. Halle 1831
Berlepsch H. A. Chronik der Gewerke. St. Gallen
Mascher H. A. Das deutsche Gewerbewesen von der frühesten Zeit bis auf die Gegenwart. Potsdam 1866.
= Koch Willibald: Beiträge zur Geschichte des deutschen Handwerks. Leipzig Verlag von Edwin Schloemp (Senf) 1880. 8°. str. 262. 4 Mark
Arnold Wilhelm: Das Aufkommen des Handwerkerstandes im Mittelalter. Basel (H. Georg) 1861. 8°. str. 52. 1 Mark 20 pf.
= Koch Willibald: Beiträge zur Geschichte des deutschen Handwerks. Leipzig (Verlag von Edwin Schloemp) (Senf) 1880. 8vo. str. 262. 4 Mark +
Wilhelm Arnold: Zur Geschichte des Eigenthums in den deutschen Städten. Mit Urkunden. Basel (H. Georg) 1861. 8°.

Miasta polskie znaczniejsze z zaprowadzeniem prawa niemieckiego (magdeburskiego) otrzymały wolności z których najważniejsze były: własne sądownictwo i wolny obiór władz miejskich urzędowych. Na czele miasta była rada (consules) i ławnicy sądowi (scabini) którzy byli assessorami miejskiego sędziego czyli wojta (advocatus) i byli niższym stopniem rady. Wojt z początku bywał dziedziczny, dopiero później obierano wojta gdy zakupiono wojtostwo. Większe miasta odznaczały się głównie handlem i rzemiosłami; mniejsze obok rolnictwa browarnictwem, gorzelnictwem i kramarstwem. Porządne urządzenie cechów w większych miastach nadało tymże większą siłę. Cechy te wywierały nieraz przeważną siłę na rządy miasta i czasami nawet w demokratyczne rewolucye przeciw radzie się wyradzały. Znane są krwawe powstania przeciw radzie w XIV wieku sukienników i rzeźników w Wrocławiu i w Krakowie. Wzrost miast sprzyjał w ogóle także rozwojowi rzemiosł, który od tychże zawisł. Po wsiach i małych miasteczkach napotykano zaledwie piekarzy, rzeźników, krawców i szewców którzy mieli osobne kramy czyli jatki. – Większa część cechów zaczęła się dopiero po r. 1400 organizować. Koniecznemi warunkami do przyjęcia cechowego były: urodzenie ślubne, dobre i moralne zachowanie, uzyskanie prawa miejskiego, i wykształcenie w rzemiośle. Każdy cech miał 4 zadania: 1) Zadanie zarobkowe czyli rzemieślnicze albo cechowe; 2) wojskowe: bo cechy wraz z strażą miejską miały powierzoną obronę miasta; 3) kościelne tyczące się nabożeństwa i pogrzebów (Seelgeräte); 4) towarzyskie (gospoda). Cech posiadał skrzynię (ladę) w której były akta i pieniądze i dopiero za jej otwarciem rozpoczynały się czynności urzędowe; posiadał własną pieczęć (znak własnej jurysdykcyi i sądownictwa. Rada miasta miała dozór nad każdym cechem i potwierdzała ustawy cechowe. Na czele cechu stali starsi, którzy dozorowali porządku, dobrych obyczajów, nad robotą sumienną i mieli prawo dozorowania targów. Kary obłożone były na wosk (jako jednostkę liczbową). Dopiero z końcem XVII wieku rozpoczyna się w cechach tendencyja do monopolu rzemieślniczego, i do przytłumienia klassy czeladników towarzyszy i uczniów.

Średnie wieki niemiały jeszcze jasnego pojęcia o ekonomii polityczniej
i państwowej: urzędy sądziły mylnie iż są w stanie ceny roboty i towarów
ustalić (ufixować); pomimo iż wojny, potrzeby krajowe, wypadki i pogorszę-
nie monety przeważnie wpływały na zmianę.
Dla podniesienia handlu budowano przedewszystkiem w większych miastach
bazary, sukiennice (theatrum - Kaufhaus), podsienia (Lauben) i ustanowiono sensalów
(brakarzy, Mäckler). - Handel takzwany kredytowy, komissyjny i spedy=
cyjny prawie wcale był nie znany; kupowano wszystko na stałe i za
gotówkę (Proprehandel)
Wzrost miast (w Polsce od XIII w. za Bolesława wstydliwego) napływ
ludności, znaczniejsza konsumcya - pociągały za sobą także wzrost
handlu, czego następstwem było wzrastanie przemysłu, rękodzieł,
rzemiosł a zatem i cechów, stowarzyszeń rzemieślniczych które powsta=
wały przy ulubionym w średnich wiekach zwyczaju łączenia się w korpo=
racye, na wzór liczniejszych korporacyi duchownych, których początek
niektórzy do czasów rzymskich jeszcze odnoszą (Statuta korporacyi
czciciéli Diany i Antinousa w Lavinium /: Città Lavigna :/ z r. 133 po
Chrystusie wielkie mają podobieństwo do późniejszych statutów cecho=
wych). Rozszerzenie się Chrześciaństwa, związki i stosunki polityczne
z innemi państwami, krucyaty i handel z Wschodem znacznie się też
przyczyniły do rozwoju miast, które były punktami koncentracyjnemi
i wychodowemi dla handlu. Osobista wolność, którą miasta były obdarzo=
ne przyciągały wielu mieszkańców. Osiadali w nich nawet chętnie biedniejsi
poddani wolni z wsiów nęceni większym zarobkiem, łatwiejszem utrzy=
maniem, wolnością i obroną opieką osobistą. Napływ do miast trwał u nas
4 wieki, dopokąd mu przewaga szlachty w XVI wieku i wojny szwedzkie
w XVII w. tamy nie położyły. Najdawniejszemi rzemiosłami w miastach
było rzeźnictwo, piekarstwo, sukiennictwo, garbarstwo, kowalstwo, kto=
re się z postępem czasu na różne pomniejsze odnogi wydzielały

Starożytni Sławianie nie mieszkali w miastach, uważając takowe jako szkodliwe dla wolności, podobnie jak dawni Germanowie, o których Tacyt (de Germ. c. 16) się wyraża „ne pati quidem inter se junctas sedes;" dodając, iż przebywali w pojedynczo rozrzuconych chatach i dworzyszczach: „colunt discreti ac diversi, ut fons ut campus ut nemus placuit." Nie ma tu więc mowy o zamkniętych i zwartych miejscowościach, jakiemi są dzisiejsze wsie i miasta. Wszelakoż potrzeba obopolnej pomocy wkrótce spowodowała, iż się coraz bliżej przysuwano z mieszkaniami; co dało przyczynę do powstawania siół zwartych. Częstokroć się zdarzało, iż jedna lub druga zamożniejsza rodzina wystawiła sobie obwarowane mieszkanie czyli grodek (Burg); w skutek czego osadnicy lub poddani, szukając opieki budowali swe mieszkania w pobliżu takiego grodziszcza, zwykle zaś u podnoża leżącego na górze grodu ponieważ w czasach nieprzyjacielskich napadu łatwo mogli w grodzie znaleść schronienie i opiekę, ztąd też powstała ich nazwa: burgenses (Bürger). Ponieważ zaś opieka mocniejszego większą dawała rękojmię opieki, przeto też najwięcej się zaludniały takie miejscowości, które należały do panujących Książąt, do wyższego duchowieństwa, lub do potężniejszych dynastów (szlachty). Sama uprawa roli nie wystarczała dla licznych mieszkańców takowych osad: byli oni także zmuszeni zajmować się obrabianiem surowych płodów przyrody, czyli inaczej mówiąc trudnić się także rękodzielnictwem i rzemiosłami. Mieszkańcy takowych miejscowości znachodzili

łatwy odbyt na wyroby swej pracy i przemysłu w miejscu samem i w okolicy (nietylko u swoich, ale nawet i u obcych (gości), którzy przyjeżdżali do właściciela grodu częścią dla załatwienia spraw własnych częścią zaś w interesach sądowych, zwłaszcza iż sądy zwykle tam się odbywały, gdzie była siedziba naczelnika grodu. Takowe zjazdy pociągały zwykle za sobą wystawę płodów i wyrobów rzemieślniczych, co dało powód do odbywania jarmarków walnych i targów. Przeto też słowo: targ, znaczyło dawniej tyle co miasto, jak tego mamy ślady w nazwach miejscowych: Targowisko, Targowica Nowy targ u nas, a nawet: Tyrgowiszcze, Jasski targ (Jassy), Romanow targ (Roman), Serecki targ (Seret) w krainie mołdawskiej. Miejski ruch, który się w takowych miejscowościach utworzył, spowodowany nim dobrobyt i bogactwo, wymagały też większej opieki i ochrony, co znowu spowodowało obwarowanie tychże miejscowości wałami, murami, basztami, wieżami i bramami, w skutek czego miejscowości te zawarte odgraniczone zostały od osad sielskich, i tworząc dla siebie osobną gminę, zostawały pod opieką właściciela grodu lub jego dzierżawcy. Miejscowości takie powstawały w X. XI. XII. stóleciu i zwane je miastami (fores, oppida, civitates – Städte, Weichbilder – warosz), a głównemi ich cechami były: 1) Wyłączenie od gmin wiejskich i odrębne miastom właściwe ustawy; 2) Obwarowanie; 3) Prowadzenie handlu i rzemiosł; 4) Odbywanie jarmarków (Messen) i targów (Märkte). Gdy tym sposobem pewna ilość miast uprzywilejowanych powstała, zaczęto w XIII. wieku pojedynczym osadom wiejskim, na wzór dawniejszych miast nadawać prawa, swobody i wolności miejskie czyli inaczej mówiąc, podnoszono takowe do rzędu miast. Wszelako nie zawsze sama tylko obrona przeciwko napadom nieprzyjacielskim powodowała to wyniesienie: częstokroć też dogodne położenie miejscowości przy gościńcu lub przy przewozie rzeki, przy znaczniejszej świątyni lub zamożniejszym klasztorze, które kupca i rzemieślnika przynęcały, były najbliższemi przyczynami powstawania miast.

Czasami też panujący lub możniejszy właściciel miejscowości zakładał miasto na niezabudowanej miejscowości (in cruda radice) nadawszy takowej prawo miejskie i podzieliwszy grunt na pojedyncze parcelle, które oddawał pojedynczym osadnikom, zastrzegłszy sobie z tych parcel czyli dworzyszcz roczny czynsz ziemny i daniny; lub też cały grunt niepodzielony nadawał jednej osobie z obowiązkiem aby takowa ów grunt rozparcelowała i pojedynczych kolonistów na parcellach osadziła. Stosownie do własności obszaru gruntowego dzielono u nas miasta na: 1) królewskie (civitas regni), które jeżeli miały autonomią czyli wolność obioru wyższych urzędów miejskich zwano wolnemi miastami królewskiemi (libera civitas regni) zwłaszcza jeżeli były uwolnione od opłat celnych w kraju; 2) duchowne; 3) szlacheckie czyli patrymonialne.

Co się tyczy urządzenia miast, to najwyższą władzę sprawował w miastach królewskich wojewoda (w Krakowie od r. 1340–1077), starosta (capitaneus) lub wielkorządca (magnus procurator); w miastach zaś duchownych i patrymonialnych osoba przez dziedzica wyznaczona. Wewnętrzny zaś rząd miasta i sądownictwo sprawowało na wójcie (advocatus, scultetus) i przysięznikach (scabini jurati). Do uwolnienia zaś miast królewskich od zależności od urzędów królewskich rządziła miastem ława radziecka i wójtowska. Ława radziecka składała się z burmistrza (proconsul) co rocznie lub co 6 tygodni obieranego i z 4 do 24 rajców (consules) ci zarządzali majątkiem miasta, zakładami (czasem z przyzwaniem cechmistrzów i delegatów z pospólstwa), policyją. Zwykle obierano ich co roku, czasami zaś na całe życie, przyczem co roku połowa ustępowała a druga połowa zasiadała (consules antiqui et consules novi, residentes). Ława wójtowska czyli ławnicza składała się z wójta (advocatus) i 4 do 11 ławników (scabini – Schöffen) których urząd był dożywotni i którzy się uzupełniali przez kooptacyją; do nich należało sądownictwo. Od nich szła apellacyja do Urzędu radzieckiego, a następnie do Sądu wyższego prawa magdeburskiego, lub do Sądów zadwornych królewskich czyli assessorskich. Ostatniemi czasy wcielono Urząd ławniczy do radzieckiego, który wtedy otrzymał nazwę Magistratu (Stadtrath). Księgą ustaw w miastach było prawo niemieckie czyli magdeburskie (Sachsenspiegel, Weichbildrecht),

które z Wrocławia, Środy na Szląsku (jus sredense) lub z Chełmna (Kulm) (jus culmense) sprowadzano. — Do związku hanzeatyckiego niemieckie=go należały tylko miasta prusko-polskie i Kraków od r. 1430 do r. 1518. — W Niemczech wskutek długoletniego zwyczaju otrzymywały w niektórych miastach z pewnych tylko rodzin urzędy miejskie. Ro:dziny te uważane były za przedniejsze w mieście i tworzyły tak zwa:ny patrycyat którego w Polsce nieznano. W Polsce zwano patrycyuszem miastowym każdego, który się w tymże mieście urodził. Najdaw:niejszym pomnikiem udzielenia prawa miejskiego w Niemczech, jest nadanie prawa miejskiego miejscowości Freiburg w Bryzgowii r. 1120 przez Księcia Bertholda von Zähringen. (Ob. Lancizolle C. W. v. Grundzüge der Geschichte des deutschen Städtewesens. Berlin und Stettin 1829. 8o str. 18. — Runde J. F. Deutsches Privatrecht. Göttingen 1824. 8vo str. 435. — Schmid Georg Viktor Dr.: Die mediatisirten freien Reichs:städte Deutschlands. Frankfurt a. M. 1861. 8vo str. VIII.) „Miasta były w Europie – powiada Herder – niejako stałemi obozowiskami kultury pracowniami pilności i zarodkiem lepszego gospodarstwa krajowego. Służyły one za schroniska ludności handlu, sztuk i rzemiosł, oraz za przedmurze przeciwko nawale hord dzikich. W murach miasta na małej przestrzeni mieściło się wszystko, co tylko w owych czasach wynalazek, pra:cowitość, swoboda miejska, gospodarstwo domowe, policya i porządek mogły stworzyć: a ustawy niektórych miast są wzorem mądrości miej:skiej. Przedewszystkiem zaś Cechy (Zünfte, od słowa Zusammenkunft. Gilden, Innungen) najwięcej się do wzrostu miast przyczyniły. Przez Cechy zosta:ła Europa przerabiaczem wszelkich produktów świata i lubo najmniejsza i najuboższa część świata otrzymała przewagę nad wszystkiemi. Tylko pil:ności i pracowitości Cechów zawdzięcza Europa, iż z wełny i lnu, z konop:pi i jedwabiu, z włosów i skór, z kleju i ziemi, z kamieni, kruszców, roślin, soków i barw, z popiołu, soli, gałganów i odpadków wytworzono cudne wyroby które posłużyły za wątek do innych cudniejszych wyrobów i nadal służyć będą. Jeżeli dzieje wynalazków są najwyższym zaszczytem ducha ludzkiego, to można śmiało przyznać, iż Cechy były szkołami dla nich.

Cechy były to stowarzyszenia rękodzielników, które za pomocą przymusu cechowego miały za zadanie podnieść zaszczyt i wzięcie rzemiosła. Przymus cechowy było to prawo nadane stowarzyszeniu pewnemu, zakazania prowadzenia rzemiosła osobom, które bez poprzedniej próby nie były przyjęte do cechu, jako też zobowiązanie do prowadzenia rzemiosła tylko sposobem w ustawach cechowych opisanym. Każdy mieszczanin trudniący się rękodziełem obowiązanym był należeć do cechu, w którym zasiadał obrany przez członków cechmistrz ze stołowymi. Czeladź robotnicza dzieliła się na towarzyszy, robieńców i uczniów. Niektórzy rzemieślnicy wskutek swej pracowitości i obrotu przyszli do znacznego majątku. Cesarz Karol V. do pokazujących mu skarby królewskie w Paryżu wyrzekł: W Augsburgu jest tkacz, który jest w stanie wszystko to własnemi pieniędzmi zapłacić — miał tu na myśli Antoniego Fuggera, który pozostawił przeszło 6 milionów czerwonych złotych, prócz kosztowności i dóbr w rozmaitych krajach. – Pomimo mądrych [illegible] ustaw, wkradły się także nadużycia do urządzeń cechowych które szkodliwie działały na rozwój rękodzieł. Do takich należało trybowanie czeladzi protegowanie tak zwanych mastków t. j. synów i córek majsterskich, wysokie opłaty cechowe uczty czyli konsolacyje cechowe, wykluczenie pewnych klas mieszczan od przyjęcia cechowego, obowiązek wędrówki, frycowanie i t. p., które to nadużycia zniesione zostały w Galicyi patentem cesarskim (Zunftordnung v. 9 Mai 1778). Urządzenie miast i cechów było autonomiczne: Cechy miały własną pieczęć, wydawały świadectwa i pisma urzędowe, oraz sądziły w sprawach rzemieślniczych.

Pomerelia w XII wieku była krajem w którym istniało prawo polskie. Książęta ich wojewodzi, Kasztelanowie i urzędnicy rządzili krajem podzielonym na Kasztelanije, opola i dziedziny. Ludność nie należąca do szlachty rycerskiej lub urzędniczo-książęcej trudniła się rolnictwem, chowem bydła, rybołowstwem, zaledwie tylko najpotrzebniejsze rzemiosła od tej rolniczej ludności prowadzone były. Ludność ta prócz licznych danin w naturze (osypach i t.p. podatkach) odbywała jeszcze różne roboty pańszczyźniane po części nawet niewolnicze. Około grodów książęcych (castellum) rozsiane były dziedziny, i karczmy (tabernae) w których się miejscowi i obcy dla gościny lub dla handlu zbierali: w nich też pobierano podatki i cła różne. Uporządkowane życie miejskie na sposób niemiecki wcale było nieznane. Gdańsk wspominany już około r. 997 był grodem książęcym: koło niego były liczne karczmy w których przyjeżdżający handlarze z Lubeki przebywali i osiadali a nawet książęta pomorscy pozwolili im tu r. 1272 skład (palacium) wybudować. Swiętopełk II książę (1220-1266) popierał mocno kolonizacyję niemiecką, i nadał r. 1235 Gdańskowi ~~[illegible]~~ niektóre wolności niemieckiego miasta: podobnie jak Mestwin 1294 Tczewu. R. 1308 zajęli Krzyżacy Gdańsk. Gdańsk podzielony był na 4 miasta: 1) Hackelberk (Hawelberg) (t.j. karczma ogrodzona) zasadzone pierwotnie na prawie polskiem które dopiero mistrz Krzyżacki Karol z Trewiru (Karl von Trier) zniósł nadawszy temu miejscu 1312 przywilej prawa niemieckiego czyli raczej chełmińskiego. 2) Altstadt zasadzone na prawie polskiem z kościołem parafialnym S. Katarzyny, podobno już od książąt pomorskich

miało prawo miejskie niemieckie. miało własnych rajców i ratusz wagę, więzienie (Tnmultz) rzemieślników cechy a później i mury, miejskie, jatki; tylko nie miało podobno targów. 3) Jungstadt założone na prawie niemieckiem przez Lange Claus i Piotra Sandowin d. 4 lipca 1380 za przywilejem zakonu niemieckiego na gruntach wsi niemieckiej: Ziganbenberg i polskiej: Rutke. Miasto to to nowe otrzymało wtedy prawo chełmińskie z apelacyą do Chełmna i z targami. Tu mieszkało wiele kupców. 4) Rechtstadt = Danzig wybudowane około r. 1330 (obok Starego miasta Altstadt założonego na prawie staropolskiem) jako miasto (civitas). Mistrz zakonu Ludolf König von Waitzau nadał prawo chełmińskie temu miastu; tak ono wkrótce wzrosło iż r. 1347 liczyło już 30,000 chrześciańskich mieszkańców. —

Miasta zawierały w kraju pomiędzy sobą związek n. p. Kraków Sądecz – a w Pomerelij: Chełmno, Elbląg, Toruń, Gdańsk związek miast pruskich w XIV wieku do których się także Królewiec i Brunsberg przyłączył. Miasta te sfederowane w interesach obrony wspólnej i handlu odbywały wspólne co roku sejmiki (Landtag).
Miasta pruskie podobnie jak i inflanckie przystąpiły dość wcześnie do związku hanzeatyckiego wcelu wspólnej obrony i rozszerzenia handlu przez ~~wza~~ dozwolenie zakładanie wzajemnie handlowych kantorów i faktoryi. Na potrzeby wojenne hanzeatyckie pobierały miasta podatek: funtcol (Pfundzoll) wynoszący 1/360 wartości towarów sprowadzanych czyli 8 pruskich fenigów od 4 pruskich grzywien. Podatek hanzeatycki funtcol (zebrany / wynosił r. 1368

w Lubece	1400 grzywien lubeckich		
" Rostok, Wismar, Stralsund, Greifswalde, Stettin, Stargard, Colberg razem (miasta wendyckie)	1177 "	"	(talary ~~grzywny~~ 2½ pruskie dzisiejsze ~~lubeckie~~ równe są i ~~[illegible]~~ ~~talarom pruskiego~~) grzywnie lubeckiej)
" miastach inflantskich . .	581 "	"	
" " pruskich . .	1494 "	"	
	527,840 "	"	

czyli 1,900.224 talarów prusk. dzisiejszych (Ob: Dittmer: Geschichte des Krieges der Wendischen Städte Lübeck 1853) czyli raczej płacono Gdańsk za 124 żołnierzy, Toruń za 96, Elbląg za 80, Królewiec za 30, Brunsberg za 20 żołnierzy
Funtcol zebrany r. 1390 wynosił w miastach pruskich 809 grzywien to jest: Brunsberg 2 grzyw. 2 skoty, Elbląg 42½ grzyw. Królewiec 50 grzyw. Toruń 165 grzyw. Gdańsk 550 grzyw. W Gdańsku wykazuje funtcol 550 iż za 79.200 grzywien (rachując 1 grzywnę po 4½ talarów dzisiejszych) czyli dzisiejszych 356400 talar. prusk. towarów ocłono.

Miasto Chełmno zubożałe zrzekło się 1442 związku hanzeatyckiego. Ten funtcoll zagrabili w 2 częściach później Krzyżacy jako podatek a 1/3 pozwolili miastu używać; co dotrwało i za rządów polskich oco były wielkie niespokoje w Gdańsku za Króla Stefana Batorego.

(Ob: Sartorius Geschichte der Hansa ~~[illegible]~~ – Burmeister: Beiträge; Lappenberg Geschichte des Stahlhofs; Karl Schlözer: Verfall der Hansa. Sartorius Lappenberg: Urkundenbuch)

R. 1397 ustanowił mistrz Konrad von Jungingen trybunał sądowy w sprawach morskich czyli żeglugi (Wasserrecht) w Gdańsku który przetrwał do r. 1450. Ortele i wyroki tego to trybunału ~~[illegible]~~ wodnego gdańskiego oraz flamandzkie prawo morskie (flandrisches Seerecht) posłużyły do ułożenia kodexu morskiego tak zwanego gotlandzkiego (Wisbysches oder Gothländisches Seerecht) r. 1447 – co dotąd naszym prawnikom nie znane.

Gdańsk prowadził rozległy handel z 1) Lizboną r. 1403 skąd sprowadzano sól, drzewo korkowe, oliwę (w pipach lub krukach) figi (w koszach) Rozynki (in Körben) Pomarańcze, Granatowe jabłka (w setkach) Kasztany (w tonnach) drzewo brezylijskie, Azoye, Chmiel, Wino, miód, delikatne futra (pelterie) jako to: przednie łapy lampartów (sztuka 32 grzywien = 96 talarów) futro; futro z lisów, królików. Do Lizbony wieziono: drzewo okrętowe, mąkę, piwo wismarskie, ryby suszone (śledzie) 2) Hiszpanię mianowicie prowincyjami Galicyja i Biskaja, skąd sprowadzano sławne żelazo hiszpańskie oliwę, wosk, miód, wino, ryż, łój. 3) Francyję: tu mianowicie w bretońskim porcie Baye, (dzisiejszy Bourgneuf) zawijały gdańskie okręty w XV w. i tu mieli faktorię. Kupowano tam sól morską, Kannefas (Segeltuch) wino z Orleanu i Poitou, czapki, miód, rozynki, minogi, pieprz, wino romanskie i małmazyję (Malvasier). Sprzedawano zaś śledzie i zboże. 4) Anglię; tu miał związek hanzeatycki w Londynie swój kantor (któremu r. 1442 d. 24 kwietn. polecają bawiącego tamże młodego Stanisława Oporowskiego na prośbę biskupa Kujawskiego. Ob: Hirsch p. 97) który zwano Stahlhof. Anglicy zakładają 1391 kantor w Gdańsku gdzie sprzedawano sukna angielskie (Laken) a kupowano popioł, maż, jęczmień, budulec (Masten, Quarrholz, Wagenschoss, Roggenbort, Eibenholz) Sprowadzano z Londynu i Colchester i Bewerley wyrabiane także sukno mianowicie szarłat (Scharlachtuch) płótno z Ulster w Irlandyi, cynę i osemund, śledzie. Kupowali w Gdańsku Anglicy: zboże pszenicę i jęczmień (na łaszty) drzewa różne gatunki n. p. masztowe (Wagenschoss, Klappholz, Quarrholz, Roggenborten, Riemenholz) mianowicie drewno cisowe na łuki do strzelania używane w Anglii (Eibenholz, Bogenholz) sztangi żaglowe, liny okrętowe, kotwice, całe okręta, wosk, len, futra (n. p.

Podatki które obie statki w Gdańsku płaciły: Pfundgeld, Pfahlgeld, Hafengeld

litewskie, gronostajowe i bobrowe) popiół, smołę, maz, miedz (sprowadzoną z Węgier) żelazo pomorskie, płótna pruskie i warmijskie, chojnickie, konopne (Hanfflinwand) 5) z Szkocyą. W Glasgowie 1393 i w Edynburgu r. 1406 mieli Gdańszczanie swe faktorie. W Szkocyj kupowano wełnę, sukna futra z wydr, lisów (i Schmaschen ?), płótno pakowe, i sól. Wprowadzano zaś budulec, belki, drewo okrętowe, mąkę, słód, popiół, maź, żelazo. — W XVII wieku osiadało dużo Szotów w Polsce trudnię się kramarstwem. 6) z Flandryjį i Hollandyją Tu w południowej Niderlandyj mianowicie w mieście Brügge jednem z największych miejsc targowych świata posiadał związek hanzeatycki faktorią z składem (Kaufhaus) przy której 6 starszych i 18 kupców hanzeatyckich urzędowało, pomiędzy któremi byli i Gdańszczanie. Z Gdańska prowadzono tu rozmaitego rodzaju drzewo (pomiędzy temi Pizznußbr, Tonnholz, dzwonn) żyto lub mąkę, popiół w różnych gatunkach (pewnie potaż) wosk, smołę, maź, futra (mianowicie sobole i kuny) len, przędzę (Kipfgarn – strony ?), osemund, żelazo krajowe miedz węgierską, jesiotry w beczkach, śledzie, tłuszcz z psów morskich (Zelschmalz), piwo. Sprzedażą trudnili się gdańscy faktorzy (Lingner) — Kupowano zaś tu u kupców lombardzkich, genueńskich i katalońskich południowe towary, a od Belgów, Anglików Szkotów, Holendrów, sukna które tu główny artykuł handlowy stanowiły podobnie jak w Ypern, Gent, S. Thomas, jakoteż w Brabancyj w miastach Antwerpen i Bergen op Zoom. — Z Prus przywożono tu także wyroby bursztynowe. — Do północnej ~~[illegible]~~ Niderlandyj mianowicie do Hollandyj, Zeelandyj i Fryzlandyj do miast Utrecht, Geldern, Oberyssel, ~~[illegible]~~ prowadzono wolny handel; podobnież osiadali Holendrzy od najdawniejszych czasów w Gdańsku Holendrzy przez Gdańsk jeździli z suknami do Polski, gdzie w Dybowie kupowali ~~[illegible]~~ zboże. Holendrzy prowadzili z Gdańskiem mimo częstych nieporozumień wielki handel, około 1444 wynosiła sprzedaż holenderska w Gdańsku 733110 grzywien. Kupcy holenderscy byli to najwięcej frachciarze, handlowali obcym towarem. Z Amsterdamu i Dionu przywożono najwięcej śledzi; w Gdańsku zaś kupowano towary zwykłe: drewo, zboże, potaż, płótno, wosk, łój, futra, maź, smołę, len, tłuszcz z psów morskich, osmund i t. p.

7/ z Skandynawią t. j. Szwecyją, Norwegią, Danią, Finlandyją do czego także i 6 wendyckich miast należy (Lübeck, Hamburg, Lüneburg, Wismar i t. d. Tu import handlowy z Gdańska bardzo był żywy lubo w krajach owych ledwie ryby i żelazo kupowano. Główny handel śledziami prowadzono na duńskim półwyspie Schonen tam mieli kupcy hanzeatyccy pomiędzy Falsterbo a Skanoer wielkie składy (Vitten) i kolonią handlową, stąd największej śledzi (gdyż się tam ich połów odbywał) sprowadzano, jako też z wyspy Bornholm. Największą zawadę stanowili piraci duńscy (Vitalienbrüder) przeciwko którym również opierał się związek hanzeatycki. — Z Szwecyi sprowadzano: żelazo szwedzkie czyli osemund (stal) futra, ryby, masło, ser, łój konie. Do Szwecyi wożono z Gdańska: zboże, sól, śledzie, len, konopie, chmiel, potaż, olej, wina reńskie i hiszpańskie, jedwab, imbier, goździki, kwiat muszkatowy, pieprz, rozynki (i. t. p. korzenie - [illegible]) Kanneel, cebule, tymian, Gałgan, korkowe drzewo, słód, piwo, mydło, sukna (mianowicie angielskie i niderlandzkie jako też pruskie malborskie) płótno, Kannefas ([illegible]) spodnie ([illegible]) Czapki ([illegible]), trzewiki korkowe, kapelusze z pilśni, przędzę na sieci ([illegible]), pasy, mieszki, pancerze, papier a nawet obrazy, bo rzemiosła i przemysł w Szwecyi i Finlandyi wcale nie kwitnęły. — W Norwegii mianowicie w Bergen kupowano, skóry krowie, tran; [illegible] z psów morskich. 8/ z Rossyją. Związek hanzeatycki miał w Nowogrodzie wielki Kantor (S. Peterhof) dla którego istniały osobne przepisy (Skra van Nougarden — ob: Riesenkampff: Der deutsche Hof zu Nowgorod. Dorpat 1854.) prócz tego zwiedzano Psków, Połock, Smoleńsk. Tu wywożono sukna lepsze angielskie i niderlandzkie) oraz podledniejsze (polskie i malborskie tak zwane oberländische Laken). Handlem tych sukien jako też ołowiu i cyny zajmowali się Gdańszczanie i Inflantczycy. —
9/ z Litwą. Już Witold r. 1398 d. 12 paźdz. zawarł z Krzyżakami handlowy traktat. Do Litwy wożono sól a przywożono drzewo mianowicie litewskimi tratfami i wicinami (170 stóp dług. od 15-18 stop szerok. idących 3 stop głęboko - statkami) oraz strożami na rzece Niemnie i Wilii:) W Kownie mieli Gdańszczanie obszerne składy i Kantor. Głównym artykułem handlu był budulec, potaż, wosk

cf. Quellen [illegible]

Kupowany ~~za~~ Kamienie lub Kruzki, futra: Kunie, tchórzowe, Lisicowe, wydrze, bobrowe, gronostajowe (prócz tego Mynken, Docker) skóry wołowe, konopie, przędza. – Faktoryja gdańska w Kownie miała 2 naczelników (Oldermänner) i pieczęć urzędową w XV wieku i sama sądziła sprawy handlowe (Praepositura mercatorum de Kawen). Faktoria ta upadła za Kazimierza Jagiellończyka gdy tenże nadał Kownu prawo magdeburskie. 10) z Polską, Szląskiem, Czechami, Węgrami prowadził najznaczniejszy handel Toruń. Drogą handlową była Wisła na której tratwy (strugas lignorum, Traften, Holzflösse, Vlotn) jako z powodu płytkości swojej do niestałej piaszczystej rzeki najodpowiedniejsze i galary czyli dubasy które prowadzili flisacy (Vlotn, flösser). Z Dunajca i Sanu prowadzono drewno na łuki (:Kopie: Eiben = Bogenholz) poszukiwane w Anglii i Niderlandach: kupowano go na targach w Krakowie, Wiślicy, Sączu (Czaus r. 1426, 1445, 1447 Gdańszczanie); do Krakowa zaś dowożono z Żywca, do Sącza z Czyrzyca, brakowano go zaś w Sandomierzu. Inne drewno kupowano w Sandomierzu, Lublinie, Chełmie, Brześciu litewskim i miastach mazowieckich. Prócz drewna budulcowego, opałowego, masztowego, prowadzono z Polski potaż, smołę, ~~[illegible]~~ żyto, pszenicę, wosk. Spławem trudniła się i szlachta, żydzi, Ormianie. Prusy Kupcy zakupywali w Polsce kontraktowo lub ryczałtem („Man gewinnt in den Jahren der Ordens Herrschaft den Einblick in die damaligen innern Verhältnisse einer Kaufmannschaft, welche sich nicht und ungeachtet des Polnischen überhaupt, die keinerlei so weit und umfangreich, als man sie sich vorzustellen pflegt." Hirsch p. 178)

Drogi handlowe na zachód przez Włocławek, Gniezno, Poznań, Będzin ~~[illegible]~~ Konin, Kalisz do Wrocławia 2) przez Toruń, Brześć Kujawski, Łęczycę, Sandomierz, Żmigród do Bardyjowa lub przez Łęczycę, Piotrków, Miechów do Krakowa 3) przez Włodzimierz, Sieciechów, Kazimierz, Lublin do Lwowa 4) przez Toruń, Leibić, Bielsk, Płońsk, Pułtusk, Drohiczyn, Mielnik do Brześcia litewskiego. Rzekami spławnemi były: Wisła, Bug, Narew. Głównem miejscem składowem był Kraków gdzie handlarze musieli składać miedź, ołów, żelazo sprowadzane ze Spiża (depositorium) tu zjeżdżali dopiero obcy kupcy z Prus dla kupna. W Toruniu był skład na kalendyczę i w Wrocławiu. – Niewolno było towaru kupować od obcych kupców którzy je tylko miejscowym sprzedawać musieli: tylko podczas jarmarku wolny był handel. Podobne składy były też w Poznaniu Gnieźnie i Warszawie. Przetoteż zmuszeni bywali kupcy toruńscy wyzyskać sukna i na to miast brać od mieszczan wzamian inne towary.

Marginalia:

4. drogi handlowe

Tyżdy każdemu mieszczaninowi wolno było trudnić się handlem nawet zamorskim. potem znowu nastąpiła i około 1540 zupełnie ustała.

Ormianie żydzi

R. 1436 d. 14 Oct ob burmistrz i 3 rajców z Rożana pisza do rajców gdańskich: iż gdańskiego kupca Jana Schultz jadącego po potaż do Węgrowa w lesie zabito i obrabowano. (Rajcy na wezwanie sługi owego kupca) Elbrantha „robią obławę, łapią morderców, odbierają pieniądze sądzą i na rozstajnych drogach w koło wplatają rozbójników wzywają wdowę aby odebrała 228 grzyw. odebranych zbójcom z których tylko kilka grzywien na obławę i pogrzeb wydano. p. 139 (Hirsch chwali szybkie usługi dla obcych i sprawiedliwe wymierzenie sądu [illegible])

Rajca krakowski Piotr Hirszberg stoi w rozległych handlowych stosunkach z mieszczany gdańskiemi. R. 1432 posyła gdańskiemu kupcowi Henrykowi von Steine i r. 1441 Einwaldowi Wrigl drzewo na łuki (Kręgulec Boginuholz) wodą, którzy to gdańscy kupcy mają zapłacić w Gdańsku za przywiezione także sukna, wino, hałun i sól zakupione przez faktora jego Piotra Kreczemer w Flandryj - aby tym sposobem rimessa, uniknąć utrudniających przepisów, które obcym w Gdańsku i Toruniu tylko na składzie podczas jarmarku lub też od mieszczan tamtejszych kupować nakazywały. Tylko podczas jarmarku ustawała prerogatywa koniecznego sprzedawania przywiezionego towaru miejscowym. Kraków wyjednał sobie już r. 1306 od Władysława Łokietka wyłączne prawo składowe na miedź, ołów, żelazo z Węgier lub Nowego Sącza sprowadzane. Król Ludwik nadał Krakowu 1374 przywilej iż kupcy toruńscy jadąc dalej (n.p. do Węgier) z towarami musieli składać towar w Krakowie podczas jarmarku tylko obcym takowy - lub miejscowym o każdym czasie wyprzedać. Wszelako Kraków należący do związku hanzeatyckiego nie wykonywał tego prawa co do miast pruskich, a nawet w odwecie dla Krakowian ustanowiono r. 1364 skład towarów w Toruniu które to zobowiązania składowe dopiero po zawartym małborskim pokoju z Krzyżakami ustawały r. 1391. Gdy później znowu prawo składowe (Stappelrecht) w Krakowie i Toruniu wznowiono, powstawały różne niesnaski (podobne trwały długo pomiędzy Wiedniem, Wrocławiem a Krakowem) kupcy krakowscy wzięli się na sposób iż sprzedawali swe towary w Szulcu lub Bydgoszczy nieraz w Dybowie (pogranicznych polskich miastach, skąd je kupcy pruscy przemycali. - Kupcy jadąc lądem łączyli się w karawany dla lepszego odporu rozbójników. - Główne artykuły handlowe wywożone z Krakowa były węgierska miedź (zmelnicka, göllnicka i lebetska) ołów, żelazo, miedź cementową twardą (Szwarzkupfer) polskie szare sukna, futra. (R. 1474 d. 30 grud. upraszа rada miejska krakowska, gdańską, aby co najrychlej wyprawili z Gdańska biegłego mistrza majstra Piotra von Felzn i Henryka Schnellenberg skontraktowanych przez gwarków olkuskich do [illegible] posyłano do Polski osuszenia kopalni olkuskich). - Z Gdańska posyłano do Polski które sukna zagraniczne, ryby solone (mianowicie śledzie i węgorze które szły aż do Turczyzny) bursztyn. Sukna szły do Turczyzny i Multan. [illegible] Handel Gdańska z Polską był niepospolity i wiele znaczący; albowiem głównemi powodami do oderwania się miast pruskich od Krzyżaków i poddania się Polsce, było zaprowadzenie uciążliwego cła portowego czyli funtowego (funtcoll) od towarów polskich i prawa składowego

na takowe w Gdańsku r. 1443, co z polskiej strony dało powód do podobnych represaliów zagrażających handlowi gdańskiemu. Można to śmiało powiedzieć iż po przyłączeniu do Korony po upadku handlu hanzeatyckiego Gdańsk wyłącznie żył i zbogacił się z Polski z której rozbiorem i to miasto podupadło wraz z Toruniem. Krakowianie handlowali i z Anglią (R. 1443 sprzedaje kupiec krakowski w Gdańsku 11500 skórek czarnych wiewiórek w zamian za angielskie sukno z Wester pewnemu Anglikowi) 11) z Turczyzną, Wołoszczyzną, Grecyją i Morzem czarnym Gdańsk prawie całkiem handlu nie prowadził, był on wyłącznie w ręku lwowskich kupców o co Krakowianie z Lwowem w XIV wieku długie mieli zatargi. Przez Lwów szedł główny gościniec handlowy indyjski (przed wynalezieniem Przylądka dobrej nadziei) z Kaffy czyli Teodozyj, Persyj, Turcyj prowadzili go Ormianie emulujący z koloniami genueńskiemi. 12) z Niemcami południowemi tylko Kraków handel prowadził i tą drogą dostawał towary włoskie. Kramarze norymberscy (Landfarhern) objeżdżali polskie jarmarki. 13) z miastami hanzeatyckiemi, Lubeką, Hamburgiem tylko Gdańsk zostawał w żywym związku handlowym; pierwotnie był handel wymienny, później spekulacyjny, gdy się faktoryje zawiązały. Kraków prowadził handel z Kolonią. Podczas zatargów z zakonem Krzyżackim starali się Polacy aby uniknąć Gdańska zawiązać handlowe stosunki z Pomorskiemi miastami (Warchiwum Krakow. jest traktat handlowy z miastem Anklam i Szczecinem.) – Do Gdańska zwożono zboże z Grudziądza, Neuenburgu, Świecia, Chojnic, Tolofie; drewo z Brodnicy, Insterburga, Lycka; potaż z Neiderburga, Działdowa i Kreutzburga; len, konopie chmiel, płótno z Warmij. —

Kupcy rzadko w którym mieście tworzyli cech, lecz raczej brani byli do rady miejskiej, której większość stanowili, z nich wyrodził się w znaczniejszych miastach patrycyjat. Należeli po największej części do stowarzyszeń strzeleckich. W Gdańsku w XV wieku stanowiły wyższą radę 2 burmistrzów i 10 rajców zawiadających, do niższej rady należało 4 burmistrzów i dawni rajcy. Niższa rada układała wilkierze (przepisy policyjne, rozwijane na treści prawa niemieckiego mające na celu porządek miejski.) Prócz tego należeli do urzędu miejskiego ławnicy, wybrani miejscy i t.p. Dzielono przeto ludność Gdańska na urzędniczą (do której należeli ludzie bez korporacyj i kupcy) i na rzemieślniczą (podzieloną na korporacyje, cechy mające na celu zadanie religijne, towarzyskie i zarobkowe). Lubo obiór rajców zależał od całej ludności miasta, wszelakoż niezawsze ona na takowy obiór wpływała. —

Giełda kupiecka. – W Gdańsku od r. 1358, w Toruniu od 1310 w Elblągu od 1319 w Królewcu od 1410 mieli kupcy swe oddzielne giełdy zwane dworem króla Artura (Curia regis Arthus – Artushof) w nich gromadzili się kupcy, kramarze, marynarze, mielcarze nie: mający oddzielnych cechów. Był to rodzaj resursy w której szyn: kowano napoje, robiono interessa. Niewolno w nich było bywać rzemieśl: nikom cechowym, handlarzom sprzedającym na jeniki, ludziom zarob: kującym u drugich, i nieposiadającym przynajmniej 20 grzywien ~~bywać~~ oraz ludziom poszlakowanej sławy. W tej giełdzie poje: dyncze urzędy i narody miały własne swe stoły: wolno było albo: wiem wprowadzać i obcych gości. Co wieczór grała muzyka, o 10 godzinie wnocy musieli się wszyscy rozejść. Ta giełda gdańska ma statut porządkowy z r. 1421. W giełdzie publikowano wyroki hand: lowe, tańczono także biorąc z sobą żony.

Kramy kupieckie. – Każde miasto na prawo niemieckiem osadzone przedewszystkiem zakładało kramy w jednem zabudowaniu (Kaufhaus) Pomnikiem tego rodzaju są sukiennice krakowskie, w których wybierany czynsz za wynajęte kramy i sklepy stanowił dochód miejs: ki. – Prócz tego w miastach dla pojedynczych kupców wyznaczo: ne były place, ulice i dzielnice dla sprzedaży podczas targów i jarmarków (n.p. Sienna ulica, Końska targowica, wendeta i t.p.) ~~+~~ W miastach portowych jak n.p. w Gdańsku, pośród w Królewcu były pojedyncze place n.p. dla budujących statki (Lastadie, Bordingsfeld) żórawi dla windowania towarów okrętowych (Krahn). Z powo: du tych to zakładów statki w owych miastach musiały opłacać podatek palowy (Pfahlgeld) 1/1500 od wartości towaru

Składy brakownicze. Chcąc utrzymać sławę rzetelności miasta ku: pieckie w Polsce zajmowały się rewizyją urzędową sprzedawanych w jej obrębie towarów, przyczem niedobre brakowano i odrzucano. Brakowanie to dotąd jeszcze odbywa się w Gdańsku gdzie przysięgli brakownicy miejscy rewidują i taksują złożone w spichlerzach dosta: wione towary podług ich wartości. Przy oddawaniu skontraktowa: nego towaru dawniej zawsze musiał być przytomny brakarz przy: sięgły (Bracker). – Dla brakowania i rewizyją były w Gdańsku wydzielone osobne miejsca: a) Skład drzewny (Holzbracke) gdzie brakowano drzewo rozmajte n.p. Wagenschoss zwały się dyle dę: bowe 10 calowe, półlub cal grube do stop długie dębowe używane do okry: cia okrętowego. – Klappholz były to dyle dębowe lub bukowe 5-9 calowe 5 stóp długie używane do stolarszczyzny lub robót ciesielskich. –

Drzewo dębowe używane na cebry (Bottichholz) — Drzewo łukowe (Bogenholz) z cisu używane na łuki i kopie. — Brakownicy przysięgli składali kaucyję 100–400 grzywien w urzędzie, sortowali, stęplowali i taxowali owe gatunki. 2) Skład potażowy (Aschbracken). Potaż dostarczany z Polski brakowano w Toruniu i w oddzielne stęplowane beczki ładowano. 3) Skład mazi (Theerbracken) 4) Skład smoły (Pechbracken) tu uważali brakarze aby smoła niebyła przez dodatek kamieni lub iłu falszowaną. Właściciela fałszującego towar karano. 5) Skład słodu (Hopfenbracken) 6) Skład lnu który po przebrakowaniu dopiero mógł być wiązany, 7) Skład miodu, wosku, skór i t. p. Takie było przeznaczenie owych urzędowych składów (depositorium) celem ich było zabezpieczenie kupujących od oszustwa. Do brakowania pojedynczych towarów i wyrobów delegowano z cechów znających się na rzeczy taxatorów i brakowników. (n. p. szewców, bednarzy i t. p. do osądzenia tłuszczu, dęgów i t. p.)

Brakowanie wosku, miodu, srebra, złota odbywało się w miejskiej Kapnicy (Kämmergarten). Sukna brakowali i stęplowali oddzielni brakarze przysięgli uważając aby postawy miały należytą miarę długości i szerokości (Gewandschneider).

Waga miejska miała na celu zabezpieczenie kupującego od oszustwa w wadze, czuwali nad nią ważnicy przysięgli odważając podług kamieni (bo najdawniejsze wagi były z kamieni) każdy obcy przywieziony towar przy sprzedaniu musiał być ważony i mierzony. W tym to celu w Krakowie przed ratuszem przybity był łokieć i kamienna miara korcowa.

Faktorzy. W miastach portowych byli urzędowi faktorowie, meklery, sensale przysięgli, którzy strzegli towar i za dobroć onego ręczyli majątkiem. Wnagrodę otrzymywali od kupca i kupującego razem i fenik na grzywnie (Gottespfennig) czyli 23/9 pro mille. W razie oszustwa ostro ich karano. — Dla dogodności kupców utrzymywało miasto tak zwanych kursorów (Läufer) biegających z korrespondencyjami i depeszami za pewną taksą. Był to rodzaj poczty przed jej zaprowadzeniem.

Znaki kupieckie. Począwszy od X wieku w Niemczech i Skandynawii używano na oznaczenie posiadłości wolnej znaku złożonego z prostych geometrycznych sztrychów (ob: Hubbe: Über den früheren Gebrauch der Hof- und Hausmarken in der Stadt Hamburg und deren Umgegend. Hamburg 1857. — Dr. Hirsch: Über die Verbreitung und Anwendung der Hof- und Hausmar=

ken in der Provinz Preußen w dziele: Weinreichs Chronick Beilage IV)
Znakami temi (n.p ⚹ ⚹ ⚹) oznaczano dziedziny, domy, rzeczy. Znaków tych od XIII wieku w całych niemczech, Skandynawii, Holandyi Anglii używali kupcy do oznaczenia towarów będących ich własnością, zamiast podpisu (sigla). W tych to znakach szukać należy początku herbów miejskich a nawet niektórych szlacheckich. W Prusach stosownie do rozkazu mistrza Winrycha von Kniprode obowiązany był każdy kupiec nosić przy sobie na pierścieniu wyryty znak takowy (Kaufmanns merkent Marken) który służył za podpis; firmę handlu i pieczęć wybijano na towarach, wexlach na najdawniejszych pieczęciach polskich widzimy już owe marki któremi dziedziczne posiadłości oznaczano (n.p. ⚹). Na towarach kładli kupcy owe marki jako sygnatury oznaczające ich własność. Ztąd się dadzą także wytłomaczyć owe kamieniarskie runiczne znaki (Steinmetz zeichen) które rodziny na kształt herbu używały.

Czeladź kupiecka. Kupcy gdańscy czynni zajęć handlowych podróżą w lasy litewskie, do faktoryj do Schonen (Schonische Vitten) do kantorów i faktoryj kupieckich w Nowgorodzie, Bergen, Kownie, Londynie i Brügge potrzebowali wyręczającej czeladzi. Tę zwano Handelsknecht, Brodknecht, Geselle: wyręczali oni pryncypała w sklepie i na składzie – jeżeli taki czeladnik miał pełnomocnictwo dysponowania i zawierania kontraktów, zwano ich Lieger: byli to komissanci. –

Spółki. Kupcy zawierali chociaż nie z jednego miejsca byli pomiędzy sobą spółki handlowe n.p. kilka kupców gdańskich i krakowskich. – Kupców obcych zwano gośćmi (Gäste) a jeżeli handlowali kramarsczyzną: Landfahrer. – Interessa zawierali kupcy po między sobą w domu lub na giełdzie, używając do spisania kontraktu przysięgłych notaryuszów (Stadtschreiber). – Wexle czyli cyrografy (membrany) już dość wcześnie bo 1394 w Gdańsku przychodzą równie jak i kurs monety (agiotage) obieg. Takie wexle czyli zapisy długu sprzedane przed terminem wypłaty, trzeciej osobie (Disconto) zwano Schadenkauf. Podczas bankructwa ratowano się w urzędzie przez poręczycieli albo też ucieczką osobistą

Marynarka. Okręty morskie dostawały w Gdańsku imię podobnie jak dzwony n.p. Maria, Barbara, Reynoldus, Trinitas, Mariendrachen i.t.p. Niemiecki wyraz Kogge oznaczał w ogóle okręt czyli statek Okręt wojenny hanzeatycki zwał się Friedenskogge lub Orlogschiff. Statek większy kupiecki zwano Holk kosztował do 2500 grzywien; Kreyer

Zuława = [illegible]
Nerzeja = [illegible]

był mniejszy statek (szalupa) kosztujący do 650 grzywien; Barse był mały statek mający 90 łasztów zboża ciężaru [illegible] kosztujący 450 grzywien; Szuten brał 3½ łasztów śledzi; Balinger tyle co Barse; Schnicken mały statek; Busen mały statek kosztujący 66 grzywien Eyner statek do przewożenia drzewa morzem; Esping największy statek towarowy mający 17 marynarzy – Na okręta ładowano 180 do 24 łasztów. – Na okręcie oprócz właściciela byli: 1 Steuermann 1 Zimmermann (cieśla), 1 Reefsteuermann (do lin i żagli) 1 Hauptbootsmann prócz tego majtki: (Schiffsmanne, Bootsmanne) Lutki i parobki ([illegible]). Zwykle 22–8 ludzi było na statku kupieckim. – Statki wojenne hanzeatyckie miały prócz majtków 20, także 40–70 zbrojnych opatrzonych w pancerze, kusze. Podług ustaw hanzeatyckich marynarka rozpoczynała się 22 lutego i trwała do 11 listopada. – W Gdańsku często kilku kupców miało jeden statek inni znowu trudnili się tylko odwożeniem towarów ([illegible])
R. 1443 kosztował przewóz 1 łasztu zboża z Gdańska do Anglii 3 grzywny 6 szkołów. a 100 drzewa 9 grzywien. – Do spławiania małych statków na rzekach używano cechu włóczków ([illegible]) taki statek mały zwał się Bording lub Weichselkahn. Cech włóczków gdańskich ([illegible]) ma ustawę z r. 1387. Statek rzeczny wiślany ([illegible]) kosztował zwykle 70 grzywien. Nazwy pojedynczych części okrętu Boddem ([illegible]) miejsce na ładunek); Kajute ([illegible]) Overlop ([illegible]) pokład; Rodergat ([illegible]) otwór w okręcie gdzie wychodzi główny rudel ([illegible]) [illegible]; Grope ([illegible]) ster, Ruder przedni rudel; Lulpelnen, Barkhölzer ([illegible]) horyzontalne blankowanie dyle okrętowe; Pek ([illegible]) przedni koniec okrętu (szpic); Wrangen ([illegible]); Vordercasteel miejsce gdzie na przodzie ([illegible]) stały działa do obrony; Fakke ([illegible]) przedni maszt; Schonfersczel ([illegible]) żagiel u głównego masztu; Wasze ([illegible]) warsztat okrętowy na lądzie; Leken ([illegible]) dziura w okręcie.

Koza, dubas, lichtan ([illegible]).

Rufa, zad okrętu ([illegible]) buchta (zatoka [illegible]) Zeza, stek okrętowy ([illegible]) Reja ([illegible]) Racyny ([illegible] wiosła) Bakort ([illegible]) Szymbort ([illegible])

Monety Do r. 1450 używano w Prusach następujących monet:

1 Grzywna (Mark) =	4 Fertony (Vierdung) =	24 Skojców (Scoti) =	48 Półskojców (Halbscoter) =	64 Szelągów (Schilling) =	180 Kwartników (Vierchen) =	720 fenik.
1 =		6 =	[illegible] ½ =	[illegible] 15 =	45 =	180
		1 =	1⅞ =	2½ =	7½ =	30
			1 =	1¼ =	4 =	16
				1 =	3 =	12
					1 =	4

1 Grzywna czyli 20 groszy
1 Złoty węgierski (florenus) czyli 12 skojców albo 10 groszy

Skoty, fertony i grzywny nie były bite tylko monetą rachunkową. – Czerwone złote bite były tylko 1411–1413 i warta jeden 12 skojców 12 feników.

Grzywny miały różny kurs n.p. 1 grzywna wartała dzisiejszych talarów: r. 1451–1482 = 5 Tal. 5 Sgr.; 1400 = 4 Tal. 10 Sgr.; 1410 = 2 Tal. 19 Sgr.; 1416 = 1 Thlr. 12 Sgr.; 1420 = 3 Tal. 3 Sgr.; 1450 = 1 Tal. 26 Sgr.
Obce monety miały następny kurs: a) złote: Harlemskie gew. zł. = 1 grzywn.; Bawarskie gew. zł = 20 skot.; Francuska złota Korona (Scutum vel Corona) = 16 skot; Angielski złoty Nobel = 1 grzyw. 6 szeląg.; Złoty reński 12 skot 20 fenik.; Węgierski złoty = 13 skot. b) srebrne: szerokie grosze praskie, kopa = 1 grzywna 12 skot (1 grosz = 18 fenik); Angielski Funt (20 szelągów) = 3 grzyw. 18 skot.; Grzywna lubecka = 12 skot; Grzywna szwedzka = 8 skot.; Funt flamandski (Vlämische Pfund czyli Pfund Grote = 20 szelągów = 240 grote) = 6 grzyw 2 skot.
Wartość srebra lutowego: grzywna = 2 grzywny; złota grzywna = 20 grzywien pruskich
<u>Wagi i miary</u>: Kamień pruski miał 24 funtów chełmińskich
1 Łaszt (Last) płynu miał 12 beczek (Tonnen oder Fass) czyli 8 Szyffuntów
1 Łaszt okrętowy (Schiffslast) miał 16 beczek
1 Łaszt [illegible] 60 szefli
1 Postaw sukna angielskiego = 42 łokci pruskich; postaw pruski 30 łokci długi 2 łokci szerok.
Drewno liczono na setki.
1 Schiffunt = 20 Liesfuntów = 320 funtów targowych
Wino mierzono: 1 Łaszt = 2 fuder = 4 pipy czyli Both = 8 Oxhoft = 12 Ohm = 1320 Stof.
jedna beczka miała = 2/3 ohm czyli 73 1/3 Stof. albo chełmińskiej miary 92 stof.

rozróżniano kamień targowy (większy) i kramarski (mniejszy). Kramarski kamień miał 34 funtów a targowy kupiecki 24 funtów

<u>Towary sprowadzane</u> do Gdańska i ich ceny na początku XV wieku:
Towary kramarskie: hatun (z Rosyi) używany od miechowników do wy: prawy, daktyle, figi (na koszyki po 2½ kamieni) galgan, imbier zielony i biały droizy, Kaneel, koriander, kondyment (Kmide) (wyrabiany z koriandru lub anyżu, kardamonu, kubebów Toruniu) mastyx, godziki; kwiat muszkatowy, rabarber, szafran, amoniak, Paniskorn (?) (sprowadzany z Lizbony) sprzedawano na funty; korki z Lizbony na tuziny; kmin, muszkatowe gałki, pieprz, ryż, rozynki, wajnostyn na kamienie; cukier (na głowy po pięć funtów; funt kosztował 9 skotów) zwyczajny i kandyzowany na funty; bursztyn (1 beczka = 44 grzyw)
Napoje: Piwo gdańskie (1 łaszt czyli 12 beczek = 6 grzyw) oppenbier – a zwyczajnego beczka = 1 ferton czyli łaszt 1 = 3 grzyw), elbląskie, malborskie; hamburskie (1 łaszt = 14 grzyw); wizmarskie (1 łaszt = 6 grzyw) – Ocet – Miód rygski (1 łaszt = 9 grzyw.) – Wino (jeżeli było sprowadzone probowano na ratuszu i oznaczano taxę, co roku z rady miejskiej rewidowano piwnice i beczki z zepsutym winem rozbijano): Ozoja (Azoye) z Lizbony (Zygrowin? – Hirsch mylnie pod tem rozumie żywe srebro) beczka 24 grzyw. Gaskońskie czerwone beczka 7 grzyw;

greckie (malmazyja[2] - Malvasier[2]) beczk. 8 grzyw. Olant beczk. 3 grzyw. węgierskie, alzackie 1 ohm = 6 grzyw; gobyńskie beczka 4 grzyw; wino krajowe toruńskie (zbierane w winnicach koło Gniewu, Neuenburg, Świecia, Chełmna, które r. 1437 wymarzły i odtąd nie chodowano) 1 ohm = grzywna; Malmazyja (Malvasier) 1 ohm = 10 grzyw. Wino z Orleans w Francyi 1 pipa = 24 grzyw. z Osej (ozoja) 1 ohm 6 grzyw. Rywuta (Reinfall?) (Rivesaltes?) 1 ohm = 5 grzyw; Romanye (hiszpańskie) 1 ohm = 5 grzyw; wino włoskie 1 ohm 7 grzyw. — Wódka (palona od gorzelników Weinborner) 1 ohm = 36 grzyw. 16 skot. = Ryby: Węgorze, Ryby norweskie (Bergerfisch), Dorsze, Szczupaki suszone, Śledzie (z Schoonen i Bornholm) 1 łaszt (12 beczek) = 10 grzyw.; Łososie suszone, Merle, Minogi, Rochy, Stockfisz (Flackfisch) z Heli i zatoki kurońskiej, kopa = 2 grzyw., Jesiotry = Len z Królewca, Flandryi, Rygi; Przędza; Konopie; Wełna; Masło (1 funt dzisiejszy 1 sgr. 3 fenik); Jaja, Ser szwedzki i angielski; Świece; Pökelfleisch 1 łaszt (12 beczek) = 9 grzyw. 12 skot; Wołowina, Sadło (Seal) Mydło (Sepe), Słonina, Łoj, Tran. = 1 Sokół inflantski Krecz(?) = 2 grzyw. 1 Sarna = 2 skot. = Groch, Jęczmień 1 łaszt (60 szefel) 4 grzyw. Owies 1 łaszt 2 grzyw. 12 skot; Żyto 1 łaszt kupowano 4 grzyw. sprzedaw. w Lubece 10 grzyw. Miód, Mąka, Krupy (Schwadengrütze). Pszenica kupow. 1 łaszt 5 grzyw. sprzedaw. 18 grzyw.

Sukna (Laken) były angielskie, flandryjskie, holenderskie, pruskie litewskie, polskie, irlandskie, prócz tego: harras (Arras Tapet) Saye (cienka wełniana materia), Kersey (grube wełniane materie wyrabiane w hrabstwie Kent w Anglii), Bollard (czarny i czerwony - felpa wełniana) sprzedawany na łokcie. Każdy postaw materyi wełnianej na składzie urzędownie mierzony otrzymywał ołowianą plombę (Loye). Sukna: flandryjskie (Alt Swifs) czerwone postaw = 6 grzyw.; amsterdamskie czarne (na spodnie) 18 grzyw. Bergskie (flandryjskie) zielone = 11 grzyw.; angielskie (Beverleyskie) niebieskie 18 grzyw. Flandryjskie (Brüggensche) szare 38 grzyw; bruxelskie 23 grzyw; Kambrayskie (Cammerik-sche) = 14 grzyw.; niderlandskie (Campes) 9 grzyw. 12 skot.; angielskie (Colchesterskie) 14 grzyw; angielskie białe lub niebieskie 6 grzyw.; Delremundskie (Dendermond) czarne i szare na barwę wojska 11 grzyw.; Dordrechtskie 11 grzyw. Edyngskie 13 grzyw. Erdijskie czarne 10 grzyw; niderlandzkie (Haderwykskie) 10 grzyw; Hernthalskie (z Flandryi) 10 grzyw. Kumskie 10 gr. Kortrykskie (z Flandryi) czarne (drogie); Leydenskie 30 grzyw.: Londonskie czerwone 60 grzyw. Lyndskie (angielskie) 11 grzyw. Mechlińskie (z Flandryi) czarne, białe, czerwone i zielone 13 grzyw. Mestenskie 9 grzyw.; Neerdyjskie (z Naarden) 8 grzyw; Nymwegeńskie niebieskie, czarne, czerwone i zielone (z Nimwegen) 14 grzyw.; Oudenardskie: pół białe pół żółte;

lub czerwone, zwane Königsgewand) = 14 grzyw.; Poperingskie (z Flandryi) szerokie, żółte = 15 grzyw; Malborskie szare = 4 grz. Litewskie szare średnie = 1 grzyw. 18 skot. czerwone i niebieskie (40 łokci) 5 grzyw.; Rosekenskie z Flandryi = 12 grzyw; Szkockie białe (100 łokci) = 12 grzyw; Tynskie z Flandryi = 10 grzyw; Walentyjskie (Valenciennes) = 14 grzyw. Wand (z Anglii) 100 łokci = 24 grzyw; Werbijskie szare; Ypryjskie czarne szare lub niebieskie = od 16 do 49 grzyw; Stockbreit (angielskie) zielone = 5 grzyw. Arras (31 arras, Rasch) czarny podwójny sztuka 28 łokciowa = 7 grzyw. Bonnitki (czapki) tuzin = 2 grzyw. 12 skot. — Kersey (gruba wełniana materia z Kent w Anglii) (na spodnie); sztuka 10 grzyw — Kogel (rodzaj czapki czerwonej) 1 = 3 grzyw; Czapki z Flandryi białe = 8 skot jedna, axamitne [illegible] skot, szkarłatne 2 grzyw. — Saye (cienka materia wełniana) czarna sztuka 16 grzyw.

Tuzin nożów litewskich = 13 skot 6 fenik.; Wóz mały kuty = 10 grzyw.

Drzewo: Bogenholz (Eibenholz) z Kopycryli 120 desek kupowane w Polsce za 14 grzyw. sprzedawano w Anglii za 51 grzyw; Dyle; Belki dębowe — Klappholz z Polski prowadzone do Anglii; Lubek (były to deski) — Knarrholz — Koggenborten (dyle do okrętów) płacono dobrze. — Maszt w Polsce kupowano za 6 grzyw. — Riemen (Ruderholz) z Polski ciosane — Stabholz (Schiff= oder Tonnenholz) prowadzone do Anglii — Wagenschoss z Polski do Anglii prowadzono były to deski i stopy szerokie (najtańsze) tabulae quercinae majores — Wanczos)

Kłodziny (Kasernholz) gambrowina (Zaunholz) wasietki (Ferschholz) pipetki (Schrifmenholz)

Potaż, miód, smoła, maź, wosk z Litwy, Chmiel.

Materye: Atłasu łokieć = 10 skot; Galony czerwone do ornatów [illegible] 1 skot Galony złote 18 grzyw (1 łokieć); Damast 1 łokieć 3 grzyw. niebieski tańszy); 1 Guldenes Tuch 8 grzyw; 1 Guldenes Stück 12 grzyw. 12 skot; 1 Boldichen 5 grzyw. 12 skot; 1 Gürtel 6 grzyw; 1 silberner Gürtel 13 grzyw. Kannefas (Segeltuch) francuski 100 łokci = 16 grzyw; Płótno cienkie westfalskie 100 łokci 5 grzyw. z Ulst. 4 grzyw; z Rygi 3 grzyw; 1 Seyden Tuch 8 grzyw; Eine Hand-Twele (ręcznik) mit Gold und Seide 5 grzyw. Obrusy (Tischlaken — Atrusch?) 1 łokieć 3 skoty

Ołów, Drut (z Hirschbergu mosiężny) Żelazo: szwedzkie, węgierskie, Hiszpańskie, Pomorskie; Szkło; Miedź (Lebentzer, Schmölnitzer, Gölnitzer) kupowano w Nowym Sączu centnar po 8 grzyw. 12 skot; Gwoździe; Sól z Lizbony 1 łaszt ~~16 grzyw.~~ Sól flamandzka) ~~[illegible]~~ 1 łaszt = 6 grzyw; Sól z Lubeki Trawemska i z Luneburga 1 łaszt 20 grzyw. Siarka, Cyna, Pieprz, Olej. Papier libra = 1 skot 18 fenik. Pergamin 1 dach czyli 10 sztuk = 16 skot: — Konie wierzchowiec 3 grzyw. ogier 16 grzyw.

Futra: Skóra bobrowa w Danij 4 skot; Bieberwammen i btam (i Zimmer oder 40 Stück) 9 grzyw. Bodemewerk, Clesemes, Ducker (btam) Wiewiór= kiczarne (tysiąc) Skora lisiowe i Vuhar = 8 grzyw. Luty 100 = 15 grzyw. Helling (tysiąc); Hermelin btam 7 grzyw; Kroliki z dzibony, Klipping (100) Knieling (100) Lwice (Lasten - Winter) (btam) 1 grzyw. 6 skot; Leopardenfußfutter (rysie?) 1 Stück z dzibony 30 grzyw; dit tauwisches Werk (100) czarne 4 grzyw. czerwone 3 grzyw.; Marder (btam) 20 grzyw. Menken btam 7 grzyw; Wydry btam 15 grzyw; Schevenisse (1000) 5 grzyw. Schmoschen (100) 2 grzyw. Schonisch Werk (Schonewerk) (1000) 70 grzyw. Smolenskisches Werk (100) czarne 56 grzyw. czerwone 40 grzyw. Schwedisch werk (1000) 22 grzyw. 12 skot. Troynisse btam 1 grzyw. 4 skot; Sobole btam od 36 grzyw. do 133 grzyw.

Para butów 4 skot; Para trzewików 2 skoty

Kusza (Armbrust) Holmska wykła 1 grzyw. duńska z potrzebami 4 grzyw; Bammer 1 grzyw, Degen 6½ skot; Miecz wiedeński 13 skot Harnisch 18 grzyw. Helm (Eisenhut) 1-2 grzyw. Hoycke(?) 2 grzyw. 12 skot. Lancez 2 grzyw 18 skot do 11 grzyw. Proch (Büchsenkraut) funt r. 1398 = 3 skot. Ostrogi para 2 grzyw.

Casimir Großfürst von Lithauen gibt den preußischen Kaufleuten in Kawen Handelsfreiheit. Wilno am Sontag nach Agnetis (22 Januar) 1441 (Deutsch)

Der Danziger Rath ernennt 2 Olderleute des Deutschen Kontors zu Kauen. Danzig 15 Novemb. 1448

Ustawy młynarzy gdańskich z r. 1365 tkaczów z r. 1447 Miechowników i pasamoników z r. 1412 (Gürtler ~~[illegible]~~ robił einen [illegible] Gürtel mit zweifachen [illegible] [illegible] mit getriebenen Gürtspangen und Montern aus [illegible]; Frauengürtel von [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] mit [illegible] [illegible]) Rzeźników z XV w. – Tkaczy z r. 1377, 1420, Kowali 1387.

Danzigs Handels und Gewerbsgeschichte unter der Herrschaft des deutschen Ordens von Dr. Theodor Hirsch. Gekrönte Preisschrift. Leipzig: S. Hirzel 1858. 8° ff. XII. 344 2 Thlr. 20 gr.

I Księga Stosunki miejscowe i historyczne o gminach pojedynczych Gdańska i dzieje aż do r. 1449. Dodatki

II Handel lustowy gdański z zagranicą, żywot kupiecki w Gdańsku, korporacje, zwyczaje, urządzenia, zakłady handlowe; przytem kursa pieniędzy i ceny towarów, o marynarce Gdańskiej. W dodatku wiadomość o Kantorze Gdańskim w Kownie

III Rzemiosła – Polityczne stanowisko rzemieślników liczba cechów ich urządzenia wewnętrzne: pojedyncze cechy (42) w dodatku ustawy

20 7/a

Początek Krakowa, podobnie jak wielu miast dotąd ciemny i niewyjaśniony. Od najdawniejszych czasów była to osada handlowa, w której przebywali obok krajowców Żydzi i Niemcy. Naptyw tych ostatnich z końcem XII wieku był znaczny – w skutek czego Bolesław wstydliwy nadał miastu przywilej lokacyjny i na utworzenie urzędów miejskich podług prawa niemieckiego pozwolił. Przywilej ten wspomina już o sklepach i kramach (Kaufhaus), co dowodzi o kwitnącym tamże handlu. Gdy jednakże handel i rękodzieła w ścisłym z sobą zostają stosunku: wnioskować wypada, iż już dość wcześnie Kraków liczny stan rzemieślniczy posiadał: co nawet najdawniejsze nazwy ulic potwierdzają n.p. szewska, rzeźnicza, garncarska, sukiennicza (na Kazmierzu). Rynek na którym się cały drobny handel koncentrował był zapełniony sklepami (testudines) budami, stołami, ławkami i stragami, na których rozliczne płody przemysłu i rękodzieł spieniężano. Za Władysława Łokietka cech rzeźniczy odgrywał tu znaczną rolę, posiadał własne jatki i rzezalnię (Kuttlof). Założenie Kazmierza i Kleparza wpłynęło na rozwój rzemiosł. Rzemieślnicy stosownie do własnych ustaw cechowych obowiązani byli robić dobre i warowne wyroby, które im rozległą sławę zjednały: tak iż z dalekich stron u nich roboty zamawiano (n.p. wyroby złotnicze, odlewy). Najdawniejsze spisy cechowe sięgają XIV wieku. Wielu rzemieślników pokupem wyrobów swoich przyszło do znacznego majątku. Potomki kupców (Bonary, Fukary, Krupkowie, Morsztyny, Szembeki) a nawet kuśnierzy (Cyrusowie Sobolescy) zostali szlachtą.

Dawność cechów

Epoka w której rzemieślnicy krakowscy w korporacyje zaczęli się zawiązywać, jest nieznaną, lecz wszystko pokazuje iż to w odległej starożytności się zaczęło. Łatwiej jest [illegible] jednemu znaleść wyżywienie, jeżeli należy do spółki. Jeżeli to w czasach dzisiejszych powoduje do rozmaitych stowarzyszeń, to w średnich wiekach dążność do stowarzyszeń była nierównie większa: ponieważ stosunki żywotne niebyły tak jak dziś uporządkowane, a każdy pojedynczy znaczniejszych wysileń potrzebował. (Hartwig: Untersuchungen über die ersten Anfänge des Gildenwesens, w piśmie: Forschungen zur deutschen Geschichte, herausgegeben von der historischen Commission der kön. Academie der Wissenschaften zu München I Bd. pag. 133). Celem stowarzyszeń rękodzielniczych była także chęć otrzymania pewnego stanowiska w kraju i osadzie. Zakazy kilku królów n. p. Zygmunta I tworzenia cechów i kasowanie takowych, niedotyczyły stowarzyszeń miejskich które były przysięgłe i przez królów potwierdzane. Powoli kształty i ustawy cechów rzemieślniczych przybrały dobitniejszą wyrazistość dopiero w XIV wieku – lubo już cech tkaczy w Kolonii z r. 1149, szewców w Magdeburgu z r. 1159 mają ustawy. Że cechy z jednej wszędzie rozszerzonej i równej potrzeby wypłynęły, z tąd można wnioskować, iż ustawy pojedynczych cechów nawet w odległych okolicach wielkie mają do siebie podobieństwo. (Ob. Depping: Réglemens sur les arts et les métiers de Paris. – Die älteren Lübeckischen Zunftrollen, herausgegeben von ovadniny C. Wehr-
(37Kr) mann. Lübeck 1864. 8.) Co do Krakowa, mieszczanie (uważani od książąt za wolnych, uzyskali rozległe przywileje i wolności dozwalające im tworzenie spółek w spólnym interesie, byle takowe nie stały na przeszkodzie politycznym widokom kraju. Wspólne stanowiska sprzedaży na targach obudziły także wspólność interesów zarobkowych, które się nierównie silniej rozwinąć mogły

skoro stowarzyszenie wspólne utworzono. Rada miasta chętnie popierała tworzenie się tychże stowarzyszeń: zwłaszcza iż mianowanie przysięgłych starszych w każdem stowarzyszeniu ułatwiało dozór nad pojedynczemi, sądy w sprawach drobniejszych i pobór podatków. (Wilda: Gildenwesen des Mittelalters pag. 304.) Początki cechów można odnieść aż do początku miast naszych. Podobnie jak w przyrodzie istniały cechy w zaciszu rządząc się ustnemi ustawami zwyczajowemi według potrzeb, które to ustawy dopiero później gdy miasto zakwitło i z niem pojedyncze cechy, dopiero spisować zaczęto. Wyrazy magister mechanicorum wskazują już na istnienie cechu urządzonego. Z końcem XIV wieku widzimy z ksiąg miejskich, iż w Krakowie istniały już urządzone cechy rzemieślnicze z starszemi, którzy należeli do reprezentacyi miasta. Nie wszystkie cechy równego zasięgają początku; wiele z nich później dopiero nastało stosownie do potrzeb miejskich; jak również wiele zaginęło (n.p. kołtryniarze, kuszniey): nieraz też odrywali się pojedynczy i osobny cech zaczęli tworzyć. Z tąd też liczba cechów nie jednaka. Cech sam sobie układał ustawy (brane z innych miast[1]) które rada miejska potwierdzała, albo też sama dla lepszego porządku stanowiła dla nich ordynacyje. Ustawy te stosownie do potrzeb i okoliczności zmieniano, z tąd taka ich rozmaitość. Czasami nawet sama rada miasta cechy znosiła (n.p. piwowarów) lub do ustaw nowe dodawała. – Wiele z tych ustaw się dochowało, wiele zaginęło. Cech uważany był jako urząd (contubernium) mający obowiązek rzemiosłem swym przyczyniać się do dobra miasta. Kupcy tworzyli stowarzyszenia (Societas – Gilde) podobnie jak kramarze i t.p.

[1] z kąd przychodzili osadnicy miast n.p. w Krakowie z Szląska

Stanowisko i stosunek rzemieślników w kraju.

Osadnicy Krakowa którzy miasto w XIII wieku zaludnić mieli przybyli jako wolni ludzie: do tej klassy należeli także i rzemieślnicy. Niemcy uważali się wyższymi od pierwotnych mieszkańców sławiańskich

stąd też nawet i w XVI wieku garbarze i białoskórnicy wykluczali z swego rzemiosła Polaków, podobnie jak w Lubece i innych miastach hanzeatyckich Sławian. Większa część Niemców osiadających w Krakowie pochodziła z Szląska i Saxonii. Z początku rzemieślnicy należeli do urzędów miejskich i mogli być rajcami (z wyjątkiem kilku niższych rzemiosł n.p. łaziebników lub katów): prócz tego starsi cechowi tworzyli tak zwaną gminę (communitas) miejską, zwoływaną na rady przez dzwonek ratuszny. W XVI wieku zaczęto rugować z urzędów radzieckich rzemieślników, tak iż ledwie kilku zamożniejszych i szlachetniejszych rzemiosł zasiadało (n.p. złotnicy, kuśnierze). Miejsce ich zajęli kupcy lub doktorowie z których się później utworzył patrycyjat (Glückerschaft) (z przydomkiem nobilis dla odróżnienia od famatus i spectabilis.) wchodzący powoli w stan szlachecki (n.p. Morsztyn, Zembek). ~~[illegible]~~ Powstawały z tąd między roboczemi klasami a radą niesnaski, wskutek których utworzono tak zwanych czterdziestu mężów. (cf ławnicy – kontrola przez reprezentantów miasta dorocznych rachunków). Zbogacone handlem familie, przez spółki skupujące posiadłości miejskie i ziemskie, pożyczające pieniędzy na odsetki zaczęły tworzyć arystokracyję miejską, która [Żyjąc wystawnie i zbytkowo] trzymając się za ręce opanowała ławice radzieckie tak iż nieraz urzędy jako dziedziczne z familii nie wychodziły. Zawiść rzemieślników dała nieraz powód do rozruchów: ~~[illegible]~~ powaga rzemieślników upadła w XVI wieku, gdy ogłoszono iż każdy szlachcic trudniący się miejskim zarobkiem utraca prawo szlacheckie: a początek do tego dał rozruch wszczęty o zabicie Tęczyńskiego. Prześladowanie Luteranizmu w XVI wieku wpłynęło szkodliwie na rozwój rzemiosł w Polsce. W dawniejszych czasach niektóre rzemiosła miały wyższe stanowisko od drugich: niektóre nawet cechy dzielono na 2 oddziały (n.p. szewców piekarzy.)

Wewnętrzna organizacyja cechów.

Rada miasta miała główny dozor nad handlem i rzemiosłami: miała pretoż moc stanowić ustawy lub ceny dotyczące handlu i rzemiosł i takowe stosownie do okoliczności zmieniać. Rada stanowiła ceny pieczywa, mięsa, próbę złota dla złotniczych wyrobów, oraz miarę wyrobów sukiennych. Pomniejsze sprawy porządkowe i rzemieślnicze pozostawiała rada jurysdykcyi cechowej. Do utworzenia cechów potrzebne było zezwolenie rady - gdy takowa przeciwnie ~~[illegible]~~ nie przeszkadzała tworzeniu się spółek handlowych. Stosownie do okoliczności jedne rzemiosła powstawały drugie upadały - ztąd też i rozmaite epoki cechów. Nowi rzemieślnicy niemając cechu przyłączali się albo do drugiego, albo prosili o pozwolenie założenia osobnego cechu dla ochrony praw swoich i dla nadania jednostajności rzemiosłu. Tak powstali ludwisarze (Stolgiesser) trudniący się ~~[illegible]~~ odlewaniem twardego kruszcu, pasnicy wyrabiający złoty giętki kruszec (Gelbgiesser) konwisarze (Kanngiesser) garbarze, białoskórnicy, kordybannicy. Często kroć odłączały się pojedyncze rzemiosła od cechów i tworzyły nowe korporacyje. Cechy w własnych interesach miały autonomię, same sobie układały ustawy lub je z innych miast wypożyczały. Ustawy cechowe oznaczają warunki potrzebne do osiągnienia prawa mistrzowskiego, przepisy jak mają być wyroby robione aby były dobre i trwałe, stanowią kary na przestępstwa cechowe. Treść ich niejednostajna i rozmaita stąd pochodzi iż kilku rzemieślników zawiązując się w cech sami układali ustawy spisując to co dla nich mogło mieć znaczenie i wartość. Ztąd też nieraz są ciemne i niezrozumiałe dzisiaj, albowiem dotyczą techniki rzemiosł. Ustawy cechowe nabywały dopiero wtedy prawomocności; gdy przez radę miejską zostały potwierdzone. Każdy mistrz cechowy musiał przyjąć miejskie prawo (cf. servitor regius - sturarz) (Zunftmeister-Bürger). - Starsi cechowi składali w radzie miejskiej przysięgę (cf. formuła).

Cechy miewały w pewnych czasach swe sejmiki ~~[illegible]~~ czyli zgromadzenia (Morgensprache - bo się rano najdawniej odbywały podobnie jak posiedzenia rady miejskiej) na których radzono nad interesami cechowemi i sądzono przewinienia cechowe. (Beier: De collegiis opificum)

Na tych zgromadzeniach (których zachowała się formuła przechowały akta cechu złotniczego) zdawali starsi rachunki, obierano starszych, probowano sztuki, czytano ustawy. Czasami kończyły się one ucztą. Były także prócz zwyczajnych i nadzwyczajne. Nieobecni na nich byli karani, również jak i ci którzy z bronią przyszli. Przy zgromadzeniu otwierano skrzynię cechową. Częstokroć byli z rady miasta na tych zgromadzeniach delegowani komisarze. —

Prawa i obowiązki

Prawo cechowe rzemiosła którego bądź warowało iż niektórych roboty nikt inny w mieście niemógł się podejmować jak tylko członek cechu. Kto niebył cechowy a robił takową robotę, zwano go sturarzem (Störer Pfuscher). Cechy miały ciągłe zatargi z sturarzami do czego dawały powody rozmaite juryzdykcje w mieście — zabierano im robotę. Czasami też miano zatargi z kramarzami o sprzedaż i sprowadzanie obcych wyrobów. Niektóre materyjały przywiezione na sprzedaż, winne były być sprzedane tylko mistrzom cechowym; albo li też wolno je było sprzedawać sztukami, postawami, tuzinami. (cf towary norymberskie, kolońskie, weneckie i t.d. — Rzemieślnicy obowiązani też byli płacić podatki i stawać w wojennej obronie miasta (cf. Zgromadzenie strzelców w tym celu). Podatek tak zwany szos płacony był od majątku. Co do się obrony miasta dotyczy każdy cech miał swe zbroje i baszty.

Wewnętrzna organizacyja cechów.

W cechach widzimy następne stopniowanie: mistrz, czeladnik, uczeń. — Co do uczniów pozwalają ustawy w niektórych cechach mieć tylko 1 albo 2 uczniów. Przyjmowano ich w cechu po 2 tygodniowej probie, przyczem musiał się wywieść iż był dobrego urodzenia i wolny. Nauka trwała zwykle 3 lat, czasem więcej. Zwykle nie płacono od nauki, lecz przy wpisie. Kary na uciekających z nauki były ostre, przepadał uciekającemu czas dawnej nauki i terminatorstwa — Czeladnicy tworzyli w niektórych cechach osobne korporacye. miewali gospodę i starszych towarzyszy. Czeladnik obowiązany był nocować i mieszkać u mistrza który był karany jeżli czeladnik nie nocował a mistrz go nie doniosł. Jeżeli czeladnik uszedł zbroiwszy coś, był trybowany. — Ustawy względem myta (od czasu lub sztuk), czasu roboty, poboczne zarobki, uszkodzeń w robocie. — Liczba czeladzi u niektórych mistrzów. — Wędrówka — Czeladź wendrowna — Obowiązek wędrowania — Nierówność cechów po miastach — Robieńcy — Zmycie — Przemianek.

Mistrz musiał mieć świadectwo dobrego rodu i zachowania się, musiał żonę pojąć lub majstkowną albo wdowę. Poprzednio musiał robić przez rok (Mutzeit) na próbę. – Sztuki – Warunki te były nieco twarde, lecz pochodziły z starań cechów dogodzić wszelkim wymaganiom, dla tego też niektórzy czeladnicy mieli stawę z swej zręczności. Obowiązki te przyczyniały się do tego, iż każdy starał się w rzemiośle swym być zdatnym, i że tego tylko na mistrzowstwo przypuszczano, który był w stanie zadosyć im uczynić należycie – Do sztuk obierano przedmioty z codziennego życia lub sztuczne – mistrz musiał przyjąć prawo miejskie – Opłaty w cechu na zbroję (Harnischgeld) na światło Kościelne, na sprawienie porządków cechowych n. p. lajtuchu (Leichentuch) – Kary oznaczano woskiem – Kolacye – Synowie mistrzowscy, córki i wdowy.
– Starsi (Altermeister) mieli obowiązek dozorowania roboty innych mistrzów, składali przysięgę, taxowali; sądzili sprawy cechowe skargi między sobą – Apellacyje – Posiedzenia cechowe zwyczajne lub nadzwyczajne – Zagajenie – Przystojność. – Młodszy mistrz używany za woźnego – Dochody starszych – Liczba starszych – Czas ich urzędowania – Wdowy, niewolno im mieć uczniów – Ograniczona liczba mistrzów w niektórych cechach. Stosownie do bud i stanowisk czyli jatek.
Ustawy co do roboty i sprzedaży miały za cel aby kupujący miał rzetelnie dobrego towaru i aby między sobą mistrze co do zarobku byli równo postawieni. – Zakaz sprzedaży obcym – Sturarze – Kary na sprzedających zły towar. Ustawy nakazywały jak długie i szerokie powinny być tkaniny, wiele ołowiu Konwisarze do cyny dodawać mogli (część ołowiu do 3 części cyny), co do złotników i proby ich. Białoskurnicy musieli kałunem skóry garbować, później pozwolono im zamszowo (sämisch) garbować pod obowiązkiem iż nie będą sprzedawać je za kozłowe. Ustawy te z wielką znajomością owczesnych potrzeb są pisane. Zła robota zabierana była i niszczona lub na szpitale szła. Ceny wyrobów. Co do równości zarobkowania służyły ku temu ograniczona liczba uczniów lub czeladzi; kupno wspólne materiałów, jednaka objętość pieca, kary na ganienie roboty lub odwabianie kupców – Stanowiska, place, jatki. – Złotnicy musieli otwarto robić aby ich robotę widziano. – Spory z Kupcami. (Rahmen = tachr)

Światło

Ponieważ w średnich wiekach Kościół grał wielką rolę w życiu korporacye rzemieślnicze lubo miały cele światowe stały w związku z Kościołem starając się o zbawienie dusz. Cechy miały swoich patronów, ołtarze, nabożeństwa, procesie, sztandary, pogrzeby. Patronem cyrulików był S. Kozma i Damian, złotników S. Eligiusz, kowali S. Brandanus, malarzy i szklarzy S. Łukasz. Członkowie musieli bywać na żałomszach i dawać podczas ofertorium ofiarę. Cechy utrzymywały także kasy na wspomożenie w czasie choroby i na pogrzeby.

Najdawniejsza ustawa cechowa w Lubeku jest z r. 1330 dla pargamenników.

Cechy. Rzemieślnicy mieszczanie byli połączeni w cechy a zjednoczeni w cechu wielkim mieli swe prawo cywilne i obowiązek obrony murów miejskich. Mieszczanie tworzyli reakcyą częstokroć wobec szlachty a nawet samego Króla. W Krakowie, w XVI i XVII wieku było przeszło 40 cechów różnych rzemiosł z których zawodu już czasem ani jednego majstra niema. Cechy te w miarę upadku miasta jedne z drugimi się łączyły - dziś ich przeto mało. Każdy cech miał skrzynkę z przywilejami i pamiątkami, w mieście gospodę gdzie obcy znachodzili w pielgrzymce przytułek cech przechodniowi dla wykształcenia się udzielał zasiłku z kasy i w chorobach zasiłku. Starsi czuwali nad moralnością stowarzyszonych; w kościołach mieli kaplicę z patronem rzemiosła. Tu odprawiano nabożeństwa - mieli pod swym rządem osobne sale w szpitalach w basztach broń i amunicyję. Niby małe rzeczpospolita jednoczył ich cywilnie ratusz. Podczas obchodów religijnych występowali z chorągwiami godłami (n.p. miecze rzeźników pamiątka obrony po Szwedach) starsi mieli metalowe berła. Pamiątki (n.p. Płaszcz Królowej Jadwigi u Kotlarzy na trumnie każdego kotlarza) Cechy mają swe szczegółowe urządzenia, wyzwoliny, wpisy, uczty, obyczaje, przepisy tyczące się moralności, opieki przywileje, pieczęcie, pamiątki, podania

Cechy w Polsce

W pierwszych czasach wolno było każdemu osiadającemu w mieście chwytać się jakiego bądź zarobkowania; później gdy się przekonano iż rzemiosła oraz kupiectwo wymagają doskonałości, obszernych wiadomości i biegłości, mieszczanie idąc za przykładem miast niemieckich nie mając praw krajowych dla siebie (bo tylko dla szlachty takowe stanowione były) przychodząc z ościennych państw przynosili też z sobą obce prawa i ustawy, na której to zasadzie powstały stowarzyszenia (konfraternie) i cechy rzemieślnicze. Królowie polscy w przekonaniu iż handel przemysł i rękodzieła są źródłem bogactwa i pomyślności kraju, potwierdzali te ustawy, porządki i artykuły dla majstrów czeladzi i uczniów. Cechy te miały moc wydawania listów wyzwolenia (Lehr-Brief - Kundschaft) Handel był wolny w Polsce: Zygmunt August samokupstwo (monopolium) soli i wosku niektórych osób, oraz zakazał podkupstwa (propolium) czyli przekupstwa Król Jan III 1678. Aby cechy (które do Polski z Niemcami za Henryka Brodatego opiekuna Bolesława Wstydliwego przyszły) od nadużyć powstrzymać i niedozwolić im szkodliwego monopolium zakazał Władysław Jagiełło 1420 aby Wojewoda z Starostą stanowili co roku taxę i cenę słuszną rzeczy przedajnych i płacy rzemieślniczej, co Zygmunt I 1532 potwierdził i r. 1538 zniósł wszelkie stowarzyszenia przeciw temu porządkowi wykraczające i wyłamujące się z pod dozoru rządowego (Węgrzecki pod tym wyrazem rozumiał wszelkie w ogólności cechy mylnie, bo te nie były zniesione owszem dostawały od Królów pozwolenia; lecz ma się to tylko rozumieć o samowładności cechów w stosunku do rządu ob. str. 44) Sejm r. 1768 dozwolił cudzoziemcom niekatolikom przyjmować udział w cechach od czego dawniej byli wyłączeni; to podniosło na chwilę rękodzieła mianowicie w Warszawie. Cechy nieraz wywierały supremacyją na inne miasta. Zygmunt I uwolnił cechy warszawskie od zwierzchnictwa cechów Krakowskich. Cech składał się z starszego cechmistrza, podstarszego, podskarbiego miał swoją gospodę utrzymywaną z składki: auflaga zwane [illegible] na potrzeby czeladzi t. j. szpital, i czesne. Czeladnik z gospody wzięty bawił 14 dni u majstra na próbie co zwano Vierzehntag czyli Szeraga pocem majster zawierał z nim ugodę kwartalną. Czeladnicy dzielili się na robiących od sztuki (t. j. stołowy) i na tygodnie t. j. falbankowy | Ob.: Co sprawa o professyach i professyonistach oraz o systemacie administracyjnym przez S...... Węgrzeckiego. W Warszawie w drukarni Ragoczy 1810. 8° str. 242. K. 2.

Stowarzyszenia rzemieślnicze (Cechy) w dawnej Polsce.

Władze miejskie mając na celu podniesienie przemysłu i rękodzielnictwa krajowego w Polsce podobnie jak i w innych krajach opiekowały się gorliwie stanem rzemieślniczym, dozwalały stowarzyszeń i potwierdzały ich ustawy. Celem tych to stowarzyszeń czyli cechów rzemieślniczych było podniesienie rzemiosła, ułatwienie sposobu zarobkowania pojedynczych członków przez udzielenie potrzebnej opieki i wspólne staranie o zbawienie dusz żyjących i zmarłych współczłonków. Do podniesienia rzemiosł służyły jako środek w cechu: czuwanie baczne nad przepisanemi do wyuczenia się dokładnego rzemiosła latami uczniów, nad wyzwalaniem takowych, nad przyjęciem towarzyszy, czasem pracy takowych i nad udowodnieniem zdolności przez popis (majstersztuk) nowego członka cechowego; odrabiających niedokładne lub złe roboty karano ostro podobnież jako i tych którzy się fałszu dopuszczali, przez wzbronienie im na czas oznaczony lub na zawsze rzemiosła. Ważniejsze wyroby n.p. złotników lub konwisarzy stęplowano cechą miasta, cechu i majstra. Podobnież wielką na to dawano baczność, aby każdy rzemieślnik prawą rodowitością, nieposzlakowaną sławą i zachowaniem się starał się dać rękojmię o swej zdatności. Zarobkowanie samo starano się ułatwić przez dokładne określenie prac każdemu rzemiosłu przynależnych, aby jeden drugiemu nie przeszkadzał i przez ostre wzbranianie pokątnego zarobku czyli tak zwanego fuszerstwa przez rękodzieł-

ników niedających żadnej rękojmi o swej zdatności w rze-
miośle czyli tak zwanych suchedniarzy, szturarzy. Moral-
ny zaś i religijny cel starał się cech dopiąć przez utrzymywa-
nie wspólnej kaplicy lub ołtarza, służenie przy pogrzebie
zmarłych współczłonków, odprawianie za nich nabożeństwa,
uczęszczanie na wotywy cechowe kwartalne, na processie
i obchody kościelne. Dla tego też przewinienia karane były
woskiem na światło kościelne. Prócz tego celem stowarzyszeń
owych była także obrona i straż miasta; przetoż każdy nie-
mal cech miał wyznaczoną basztę i swą własną wspólną
zbrojownię. Rada miejska przypuszczała także starszych cecho-
wych do swych narad, potwierdzała zawiązywanie sto-
warzyszeń, potwierdzała ich ustawy i dozwalała używania
pieczęci oraz wydawania pism urzędowych. W Gdańsku tyl-
ko aż do czasów panowania polskiego chytry zakon Krzy-
żacki wykluczał rzemiosła od wszelkiego udziału w rzą-
dzie politycznym i ostry miał nad niemi dozór, mianowicie
od czasu zaburzeń przez mieczarzy r. 1378 wzniecony(ch) (ob:
Theod. Hirsch: Danzigs Handels- und Gewerbsgeschichte unter
der Herrschaft des deutschen Ordens. Leipzig 1858 str. 293).
Nie wolno tu było cechom miewać więcej schadzek wspólnych
jak tylko 4 razy do roku podczas dni suchych i to w obec-
ności dwójga radców miejskich z urzędu delegowanych; i
ostro wszelkie pokątne zgromadzenia karano; a po powstaniu
r. 1416 w dzień Bożego-Ciała d. 18 czerwca nawet uzbrojenia cechowe
pod kluczem rady miejskiej na ratuszu przechowywano.
Zakon jeszcze r. 1428 nie dozwalał cechom używania własnej
pieczęci, lecz wszelkie świadectwa rzemieślnicze rada miejska
tylko wydawała. Dopiero od r. 1435 w Gdańsku zaczęto do narad
miejskich przypuszczać członków cechowych. Dopiero wojna
Krzyżaków z Polską r. 1454 wyzwoliła cechy gdańskie z tej su-
rowej opieki i nadzoru; r. 1457 dozwolono im nawet używać
własnych pieczęci, przyznano autonomię i przypuszczono do

udziału w politycznym rządzie miasta. Towarzysze rzemiosł dopiero w XVI wieku uzyskali pozwolenie utrzymywać własne stowarzyszenia, mieć własne ustawy, oddzielną kasę, gospody i schadzki. Dawniej uważani byli towarzysze (czeladnicy) za członków rodziny majstra. — Tylko pewna część rzemieślników i ludzi trudniących się przemysłem miała swe własne stowarzyszenia cechowe; wiele mieszczan trudniło się rzemiosłem nie doznając innej opieki jak tylko tej którą prawo miejskie ogólne nadawało i wtedy dopiero ~~tej opieki~~ starali się uzyskać pozwolenie zawiązania oddzielnego stowarzyszenia (cechu) gdy była dostateczna ilość członków tegoż rzemiosła, aby z wspólnej kasy mogli opędzić wszelkie koszta cechowe. Na czele cechów stali takzwani starsi czyli cechmistrze zwykle dwóch (n.p. w miastach z mieszaną ludnością: polski, ruski, lub niemiecki) których co roku obierano; ci przysięgali w radzie miejskiej, i wzywano ich do wspólnych narad i obiorów miejskich. Dopiero w XVI wieku dzielono cechy na godności (na główne i poboczne rzemiosła.) Ciekawą rzeczą byłoby poznać pojedyncze rzemiosła, liczbę ich cechów (w Gdańsku n.p. w XV wieku było 23 cechów) i ich ustawy. Wymienimy tu główniejsze:

Aptekarze ~~zawiązani~~ we Lwowie w XVI wieku w cech oddzielny; trudnili się oni także robieniem pasztetów.

Piekarze (Pistores - Bäcker) tworzyli najdawniejsze rzemiosło już w XII wieku są o nich wzmianki. Mieli oni swe własne ławice i kramy na miejscach publicznych do sprzedaży (szamławice - Brodbänke). Nadawano im z rady miasta i urzędu wojewodzkiego taxy na pieczywo stosowane do ceny cerealiów z oznaczeniem wagi pieczywa i wymierzeniem ostrej kary na przekraczających. Aby tylko raz na tydzień sprzedawali pieczywo i chleb na wolnicy. Piekli chleb, bułki (Semmeln) rozmaite.

Łaziebnicy (Balneatores - Badern). Ustawy ich krakowskie wydał

Radwański 1858. Po miastach były łaźnie publiczne należące do miasta które wydzierżawiano (n.p. we Lwowie). Sławnym jest opis zbytkowej łaźni pinczowskiej. O zatrudnieniu łaziebników pisze Falimierz, Siennik i t.p. – stawiali bańki.

Cyrulicy (Barbitonsores, barbirasores, chirurgi, Barbierer) mieli cech w Krakowie. Podług ustawy z r. 1454 cechowej w Gdańsku kto chciał zostać majstrem musiał zrobić: Emplastrum Gratia Dei, Unguentum fuscum, solucyję i proszek z kości oraz umieć szlifować i ostrzyć. Do tego cechu należeli: Lithotomi, Herniotomi, okuliści, trudniący się wyrobem wódek (Brantweinbrenner) – Graduowani w uniwersytetach doktorowie medycyny nie należeli do cechu. – Patronem ich był S. Kozmas i Damian.

Miechownicy (marsupiarii Beutler) tyle co dziś rękawicznicy robili rękawiczki, spodnie safianowe

Bednarze (Doleatores – Böttcher) i Legiarze (Lagenarii – Legeler) wspomniani są już lagenarii w najdawniejszych przywilejach; mieli cech w Krakowie. Beczki i achtele musiały mieć miarę prawną i stępel miejski.

Mielcarze tworzyli w Gdańsku cech najznaczniejszy już r. 1342 butni dostatkiem majątku i znaczną liczbą członków r. 1378 podnieśli rokosz, chcąc na radzie miejskiej wymódz zakaz sprowadzania piwa wizmarskiego, i drugi w r. 1416 w którym to czasie cech ich liczył 376 członków. Dzielili się tu na mielcarzy (Mälzer) piwowarów wyrabiających piwo dubeltowe (Schiffsbier, Jopenbier cerevisia navigalis [piwo zwyczajne i piwo stołowe (Tafelbier) (Coffent)]) (Ausschussbrauer) miodziarzy (miodosytników – Methbrauer) i piwowarów (Bierbrauer) Piwo dubeltowe (Schiffsbier – Cerevisia navigalis) rozwożone było i za granicę morzem. – Mieli z urzędu ustanowioną miarę warki i beczek.

Tokarze (Torneatores – Dreher) istnieli już w XIV wieku w Gdańsku.

Farbiarze (Rothfärber) nie tworzyli podobno oddzielnego cechu

Rybacy (Piscatores - Fischer, Vener) Łowienie ryb w najdawniejszych czasach podobno należało do regaliów i dla tego też miejsce gdzie ryby sprzedawano (stroza ryb) w Krakowie należała do dochodów Królewskich. Nazwa niemiecka Seuner czyli Seugner pochodzi od słowa Seue oznaczającego podziurawioną skrzynię w której ryby chowano. - Jatki rybne.

Rzeźnicy (Laniones - Fleischer, Knochenhauer) Już najdawniejsze przywileje wspominają jatki gdzie mięso sprzedawano i rzezalnie (mactatorium - Kuttelhof) czyli rzezalnie albo szlachtuzy należące do dochodów Króla lub wojta. - W Gdańsku mają ustawy cechowe potwierdzone r. 1419 i drugie z r. 1415. - Oprócz jatek mięsnych była w miastach tak zwana wolnica w której wolniczanie czyli kijały (Geiseler) w pewnym tylko czasie n.p. kilka razy do roku, lub raz tygodniowo albo też podczas targu mięso sprzedawano i to nie na funty ale na połcie ćwiartki. Przeto też niewolno im było otwierać i rozrzynać czyli raczej rąbać piersi zwierzęcia. Wolniczanie (Gräupner) byli to obcy lub mieszczanie nienależący do cechu którzy zakupywali po wsiach bydło i na wolnicy (Greißelmarkt) sprzedawali. - Jeżeli towarzysz lub parobek rzeźnicy odszedł od majstra i najął się do roboty u wolniczana, tako wego przez rok inni majstrowie nie mogli przyjąć. Niewolno też było majstrom rzeźnickim kupować bydło lub mięso u wolniczan. Rzeźnicy sprzedawali podług taxy przez urząd miejski wyznaczonej co nieraz do sporów dawało powód; dozwalano jednak niektóre części wyżej nad taxę sprzedawać. Niewolno było skóry cielęcej lub owczej sprzedawać bez głowy albowiem uważali sami cechowi na to aby mięso było zdrowe i z zwierząt nie padłych. Za trzykrotne przestępstwo majster utracał rzemiosło. Niewolno też było dusić zwierzęcia tylko musiał go kłuć rzeźnik, aby niepotrzebnie nie męczono. Jatki lub z nich czynsz płacono były dziedziczne, sprzedawano je majstrom.

Garbarze (Cerdones, Fartores - Gärber) Lohner). Sprowadzanych skądinąd garbowanych skór niewolno było komu innemu tylko garbarzom kupować.

Kontryfat = electrum) Złotnicy (Aurifabri - Goldschmiede) o ich zręczności świadczą dochowane pomniki sztuki. W Gdańsku otrzymał ich cech ustawy r. 1418. Oznaczano probę metalów z jakiej powinny być ich wyroby. W Gdańsku do jednej grzywny wolno było dodawać 1/24 aliażu czyli 2/3 łóta; wyroby większej objętości winien majster stęplować i powinien mieć od ulicy otwartą pracownię. Aby srebro nie ginęło i znikało z początku niewolno było gdzie indziej topić tylko w miejskiej mennicy (Brennegaden). Kto podejrzane srebro lub złoto kupuje traci rzemiosło. niewolno podług odlewu woskowego robić pieczęci

— Pasamonnicy, Ryngmachery (Cingulatores - Gürtler). W Gdańsku r. 1412 wspólnie z miechownikami otrzymali ustawę cechową; robili pasy żelazne z kółek i sprzączek, lub skórzane nabijane: używali do roboty mosiądzu, drutu i skóry zamszowej: lub srebrem nabijane.

Przekupnie, Prasoły (Penestici - Höker) długi czas osobnego cechu nie tworzyli: Sprzedawali materyały do jedzenia w umyślnych kramach (Hökenbuden w kamienicach stojących. Aby nie robili drożyzny niewolno im było wprzody kupować w mieście i milę dokoła aż w południe

Kapelusznicy (Pileatores - Hüter) mieli w Gdańsku ustawę cechową z r. 1458, robili kapelusze wełniane i pończochy, berłacze.

— Stolarze (Cistifices, Mensatores - Tischler)

Korkownicy (Calapifices - Korkmacher - Trippenmacher) Cech ten istniał tylko w Gdańsku; r. 1439 otrzymał tamże ustawę. Robili pantofle z drewa skórą nabijane na korkach czyli obcasach męskie i żeńskie z nosami. Rzemiosło to z Hollandyi przyniesione już r. 1592 podupadać zaczęło; bo trzewiki robili.

Kramarze (Institores - Krämer) mieli w Gdańsku ustawę z r. 1436; sprzedawali w mniejszych ilościach: korzenie, materie wełniane i jedwabne i t. p. (różnię się od Kupców) - Obcy Kramarze tak zwani Szoci mogli tylko podczas jarmarku przez 3 dni sprzedawać swe towary

Kuśnierze (Pellifices - Kürschner, Buntmacher) otrzymali r. 1418 w Gdańsku ustawę cechową

Latarnicy Laternifices - Laternenmacher) r. 1348 byli w Gdańsku jednak bez cechu.

Tkacze (Textores, Linifices - Leineweber, Raschmacher, Züchner) czyli knapi mieli oznaczone miary szerokości i długości swych wyrobów.

Malarze (Pictores – Maler) w Gdańskich aktach wspomnieni malarze są: Kirstan Schreiber (1420) Niclos Kuche (1424) Andreas Rouemberg (1431) Moeler Jürgen (Georgius pictor) który r. 1438 wymalował obraz do kościoła w Alt-Münsterberg za 12 grzywien.

Murarze (Muratores, Magistri structurae – Maurer) mieli w Gdańsku ustawy cechowe z r. 1470. Budowniczy gdańscy Piotr Sommerfeld i Mikołaj Tyrold stawiali r. 1473 kościół S. Jana w Gdańsku. – Ozdatności gdańskich murarzy świadczą w tem mieście duże i wspaniałe budowy jak n.p. Ratusz, kościół S. Jana, S. Elżbiety, P. Maryi, Artushof, Krahn mury miejskie i baszty mianowicie Sztokthurm. – Gdański murarz Jakób Bugslaf stawiał kościół w Hasenpoth w Kurlandyi r. 1474. – Sławniejsi architekci gdańscy: Hinrich Ungeradin został r. 1371 mieszczanem, r. 1379 stawiał kościół P. Maryi w Gdańsku a r. 1382 ratusz, mury miejskie i Artushof. Z nim razem stawia Tidemann (1357 już wspominany) – Klaus Sweder murarz miejski gdański 1425–1429 budował około kościoła P. Maryi pobierał od miasta wolne mieszkanie, ubiór rocznie 30 grzywien i tygodniowo 2 grzywny na 2–3 pomocników – Mikołaj Zyttowe murarz miejski †1443 po nim Steffens budował 1444–1446 koło faciat kościoła P. Maryi Prócz tego wspomnieni: Swaczeke 1357, Klaus Vos 1383, Hinrich Hoppe 1383, Piotr Zomerfelt 1421, Mikołaj Tyrold 1424.

Tokarze bursztynowi (Bernsteindreher) r. 1477 w Gdańsku cech zawierają.

Pargamentnicy (Pergamenatores, membranarii – Permenter, Pergamentmacher) wyrabiali membrany na przywileje i rękopisma już r. 1434.

Rymarze, Siodlarze i Kołodzieje (Corrigiatores, Currifices Sellifices, Rotifices, Lorifices – Riemer, Sattler, Wagenmacher) R. 1447 Pasamonnicy (Gürtler) Rymarze i Siodlarze tworzą cech w Gdańsku, ustaw jednak nie mają cechowych. Rymarzy zwano też Schirrmacher.

Powroznicy (Funifices – Reper, Tauschläger, Seiler) robili z lnu i konopi kręcone liny i powrozy okrętowe w Gdańsku r. 1357. Len i konopie sprowadzano z Rygi, Rewalu i Pernawy.) Ustawy cechowej nie mieli.

Sadelnicy (Schmelzer) topili łój i wosk w Kapnicy 1420 – cechu osobnego z razu nie mieli.

Kowale (Fabri – Schmiede) Mieli w Gdańsku już r. 1378 cech własny i ustawy z r. 1387. Lubo do jednego cechu należeli dzielili się wszakże na oddziały: Ankerschmiede, Grobschmiede, Kleinschmiede, Schlosser,

Messerschmiede, Nagelschmiede, Flaschenschmiede, Nadelschmiede, Kupferschmiede, Hufschmiede; do tych należeli także Sporer, Panzerschmiede (Langretzer). Na majstersztuk robili Grobschmiede: topór lub siekierę, podkowę; Schiefschmied: 3 przedmioty (schute rudyl smeyde, Bootshacken, Syntil); Kleinschmied: zamek do skrzyni lub inny; Kurschmied: (Kopf, Rinkhäken, Negelborr); Bitheltores ~~[illegible]~~ (Nagelschmied) robił 3 sztuki (Tannagel, Hollnagel, Plattnagel), Messerschmied (Kastenmesser, Frauenmesser, Weidstück) Plattner (Handschuhe, Vorstollen, Brust) Flaschenschmied ~~[illegible]~~ (Zwickelnagel, Kann., Flasche) Ausschlosser (3 Schlössern)

Krawcy (Sartores - Schröter, Schneider) tworzyli już cech 1378 w Gdańsku mieli ustawę z r. 1399. Mieli z urzędu przepisane taxy. Do cechu należeli postrzygacze (Gewandscherer - Pannitonsores) a na majstersztuk postrzegali postaw falendyszu (Leydensche Lacken)

Szewcy (Sutores - Schuster) mieli w Gdańsku ustawę z r. 1374 dzielili się na robiących nowe obuwie i łataczy (Altbüßer, Altflicker)

Miecznicy (Gladiatores - Schwertmacher) nie mieli w Gdańsku cechu oddzielnego; robili pochwy (nożenki)

Stolarze (Mensatores, Cistifices - Tischler, Kistenmacher) mają ustawę z r. 1454 w Gdańsku; nie wolno im było robić przy świecy.

Garncarze, Zduny (Lutifiguli - Töpfer) byli już 1374 w Gdańsku.

Tragarze (Bajuli, Portatores - Träger) mieli w Gdańsku swój cech własny i w Wieliczce.

Postrzegacze (Pannirasores, Pannitonsores - Tuchscherer) należeli do cechu krawców.

Sukiennicy (Lanifices - Wollenweber) mieli już 1357 w Gdańsku cech własny. Na sukna których w Polsce wyrabiano podlejsze gatunki dawano plomby.

Cieśle (Carpentarii, Carpentatores - Zimmerleute) mieli w Gdańsku ustawę z r. 1360. - Miasta miały cieślę miejskiego.

Konwisarze (Cantrifices - Zinngießer, Grapengießer) Kannengießer) mieli w Gdańsku ustawę z r. 1440: gdzie cech ich kwitnął bardzo

Dzwoniarze (Rothgießer) i mosiężnicy. W Gdańsku w kościele P. Maryi są dzwony Osanna z r. 1373, Apostolica 1383 niewiadomych mistrzy, Gratia Dei z r. 1453 lał Gert Benning. Sławnemi byli Gdańszczanie: Hans Karssow lał 1450 duży dzwon do Kollegiaty w Szczecinie; Meister Hinrich r. 1468 lał duży dzwon w katedrze magdeburskiej 200 centnarów wagi.

„Chcecie panowie, żeby skarbce wasze nie wakowały, miejcież przy nich i wagę i uwagę. Będzie tam zawsze in flore fortuna, kiedy się po szukach i mantach nie więcej będzie przebijać złocistych kwiatów, a niżeli kłosów żyta i pszenice na dziedzicznej zakwitą niwie. Trudno się tam obejść bez długów, kędy się za Jej Moścą ogon zbytecznie długi, a za Jego Moścą jeszcze dłuższe pasmo wiercipiętów ciągnie. I toć jest, dla czego niedawno pani d'Aubain ostatek grosza łożywszy, ażeby się a la mod wystroiła, gdy jej wiele do tej doskonałości nie dostawa, znajduje racyą przedania kamieniczki w Paryżu, mówiąc: Szczupły to na mnie quartier; bo gdy czub włożę, tykam się sufitu, gdy mantau wdziewam albo falbale rozpościeram po sobie, wszytek sama zastąpię pokój. I tak lepiej się zdało, poniewierać komorą, niżeli mody uchybić..... Powiedzcie mi, co to jest, że tych lat tak bardzo w rycerstwie stępiała ochota? bo nie masz na tych respektu, którzy szczerze nieprzyjacielowi w oczy zaglądają, bo nie postępują i nic nie dostępują, którym ogniste kule nogi, nieprzyjacielskie szable ręce poodrywały; a kto lepiej wysmukłą nogą wyskoczy kapryolę, kto kształtniej przy klawicymbale menoet zanuci, kto delikatniej upudrowany, przyjemniej uminowany, milej ugrasowany, pierwszy w pretendowaniu honorów: starodawny zaś

Moda

Zepsucie obyczajów.

Polak tumanem wojennym przykurzony, szysza=
kiem otysiony, docisnąć się nie może, aby go przynaj=
mniej po pracach wojskowych wojskiem Żytomirs=
kim nazwano..... Nie trzeba głęboko szukać przy=
czyny, co jest, że ani łuki ani półhaki polskie
nieprzyjacielom nie szkodzą: bo zamokły deszczem
łez uciemiężonych wieśniaków. Dokazując nad ubos=
twem, dokazać nic nie możemy nad zagranicznym narodem....

Na śladowanie obyczajów obcych. Możeż być większe nieostropności, domu włas=
nego zaniedbawszy, na cudze siedlisko obracać
oko? cudze kąty opatrując, a w domowych nie
widzieć co się dzieje? Możeż być grubszy nie=
rozsądek, kiedy się trzeba przejrzeć w ojczystych
prawach, obaczyć jak jest drogi klejnot dzie=
dzicznej wolności, co za srodki konserwowania
jej, wtedy chcieć widzieć i wiedzieć, w której
czasu okoliczności hiszpańscy Grandes z królem
swoim w kapeluszu gadać mogą? co teraz za po=
wagę mają Pares francuscy? w okrągłej czyli
w podłużnej peruce lepsza gracya? wygodniejszeli
austerye we Francyi niźli we Włoszech? możeż
być naganniejsza niewaga wszystko w ojczyz=
nie postponować a za granicą lada bagatelę sty=
mować? Co dom ma, wszytko barbulaż; dawne
zwyczaje, barbulaż; prawa antecessorów krwią
nabyte i napisane, bamboszery; nabożeństwa, pos=
ty, bigotery; mizerny barszcz kiedy go cudzoziemska

ręka nie mięszała, jest bez gustu; nawet język ojczyste słowa mówiąc, tedy się bardzo fatyguje; mowa dziedziczna swoją ostrością słuch delikatny psuje. O imprudentia! Któreż tak głupie zwierzę, żeby się swojej jamy nie wstydziło! Która tak nikczemna ptaszyna, żeby własnego gniazda nie kochała! Mów i po trzykroć razy mów Najjaśniejszego Jana III rodzona siostro, Katarzyno z Sobieskich Radziwiłłowa podkanclerzyna i hetmanowa litewska: „Dobra jest „Francya, nie zła Germania, chwalebna Hiszpania, ale najlepsza Polska, bo z tej i w tej „wszytko nasze szczęście."

(Walerian od S. Hieronima /: Jagieliński :/ piar: Pokój bez pokoju, kazanie na Wniebowzięcie N. Maryi P. w kościele archipresbiteral. Krak. miane R. 1704. Kraków. fol.)

Kontentuje nieco światowe damy codzienna wymyślnych strojów odmiana, chociaż oczywiście jest znakiem nikczemności; nietylko pozornej ozdobie wydziwić się nie mogą w zwierciadłach, lubo nie uznają, że i ta tylko malowana; nietylko dla upodobania ludzkiego, delikatnej urodzie, bisiory i manele, złote łańcuchy i klejnoty obligują razem z cnotą na przedaj; nietylko w mienionych kolorach, w bławatnych garni=

twiach, w wykwintne sadzą się manty z ogonami, na
których tam niegdyś SS. Ambroży Cyprian i Zenon
siedzących i szydzących widzieli szatanów, nie bez
śmiechu: ale też dla mizernego oka dumne wiatraki;
wymyślne dziwaki, czyli cudzoziemskie stroją wy:
mysły, tak daleće: że niedziw jeżeli się w Kościele
wprzód Jejmości, niżeli utajonemu w Sakramen:
cie Bogu pokłoni Jegomość."

(Janowski Paulin franciszkan: Pewny
znak przeznaczonych do nieba kazaniem
w Kościele Łysomskim franciszkańskim
wyjawiony. Poznań 1744. fol.)

1714 „Pospolite panów naszych zabawy są temi czasy
karty; a jakąż też teraz Panowie nasi grają
grę? Przedtem grawali Pikietę.... grawali
Króla.... grawali w Kupca.... grawali w pasza
francuskiego albo polskiego.... A teraz jakie
gry, jakie zabawy między Ichmościami? Oto
Contr, Recontr, a co gorsza czy z piekła przy:
niesiona gra nazwana Hapanka. O nieszczęsna
hapanko, jakeś tywiele już przez ośmnaście
lat w Polszcze wyhapała! Poszły na hapankę z
świątnic boskich argenterye, poszły z szkatuł
waszych fortuny, poszły z obór inwentarze, z stodoł
kreszencye: wszytko to hapanka wyhapała. Grawcie
teraz Polacy moi Chłopca, co wam każą to czyńcie; grawcie
Kupki, bo ustawiczne okupki, za które sobie cudzoziemcy
bierze kupują, aczy nie na was samych? Ale abyśmy zle wszyt-
kiego nie przegrali." (Katowski Marcin franciszkan: Los fortuny polskiej
w ręku boskich kazanie na uroczy. S. Stanisława Kostk.
Kraków 1714. fol.)

Nie bywało u przodków waszych takich strojów,
Takich łbów wygolonych, tak wymyślnych krojów:
Szaty u nich bywały nie zbytne karwatki,
Kamizele, sajany, nie długie kabatki;
Trzymali się ochopniów, żupic, kopieniaków,
Telejów i kaftanów i szarych giermaków.
Ale czasy dzisiejsze zbytek zagęściły
I was wielu strojami prawie zniewieściły.
Już dziś nie znać Polaka; Włoszy, Francuzowie
Wszędzie w dworach książęcych, zginąć polskiej mowie,
Zginąć i zwykłym strojom, bo dziś Stradyoty,
Rubany także kapy z złotymi forboty,
Saltebrety, kolety i insze wymysły,
Owo zgoła do Polski cudze stroje przyszły.
Więc na szyję łańcuchów, na ręce pierścieni
Z dyamenty, z szafiry, w zaponach kamieni
Drogich tak wiele nakładł, że się od nich świeci,
Skąd tem więcej zła pycha tu się w Polszcze nieci.
Znuż ony hybercuchy, pończoszki jedwabne,
Na które ludzie młode widzim dziś tak wabne,
Że się niż białegłowy więcej potrzą i stroją
Bez wszego wstydu, snać się i Boga nie boją.
Chodzić w krótkich kurteczkach, które ich sromoty
Nie okryją: wierzę iż czynią to z nięcnoty;
Gdyż od swejwoli ledwie już nago nie chodzą,
Przem białejgłu pobożnej niewstydliwi szkodzą.
O polskie obyczaje, o czasy skażone,
Za takiemi zbytkami marnie zawiedzione.

Jakoż nie ma karać Bóg takiego szaleństwa,
Z którego wszędy płyną sprosne wszeteczeństwa?
Niechaj Pan dziś przystrzyże włosów choć na palec:
Patrzajże alić jutro nasz bujny zuchwalec
Ledwo dziesiątek włosów dał na łbie zostawić,
Chlubiąc się stąd aby miał co dobrego sprawić.
. . . .
Owo zbytecznym strojem znać wszytkie narody
Przeszliście o Polacy nie bez wielkiej szkody.
Mija drugi wioskę swą w wytartym bławacie,
Wierę lepiej w niej było siedzieć panie bracie,
Chociaż w szarym giermaku chodzić choć w siermiędze,
Niż jeździć dwór od dworu przecierpiając nędze.
Parą ociec twój jeździł, nie kwatrem, nie dryją,
Ty utratniczku chowasz koni procesyją. (Poszóstne)

(Witkowski Stanisł. Złota wolność Korona. Kraków 1609. 4º.

„A o zbytkach białogłowskich co rzeczemy? te zaprawdę (Koniec)
w szatach i strojach, tak miarę przebrały, że końca
utratom ich nie masz, i mężowie z niektóremi żonami
swemi niewiedzą co czynić i rady na wymysły ich nie=
mogą znaleźć, gdyż często one są zgubą mężów swych. By
mąż nie miał mieć i grosza, by mu na dom, kamienicę,
abo folwark i jaką inszą majętnostkę przyszło się za=
dłużyć: tedy tak się długo przykrzą aż swoje przewie=
dzie; a jeźli widziały u której szlachcianki wielmoż=
nej suknią nowym krojem, zawicie nową fuzą, opasanie,
czapkę, łańcuszek, manellę etc. nową robotę, to im ko=
niecznie potrzeba mieć.... W miastach większych, mijając
radzieckie i bogatych kupców żony i córki, ujrzysz i kraw=
cową i szewcową i insze rzemieślnicki, a ono same i córki
ich w sobolach, łańcuchach, w jedwabnych rozmaitych suk=
niach chodzą, a nie kontentują się jedną suknią, ale ich mają
kilka par. Wszytko to nie przystoi, co nad stan ich jest,
białymgłowom tak radzieckim, jako i inszym bogatszym;
a daleko więcej które są mniej dostatniejsze: zaprawdę
zbytek to wielki, mieć u szaty rękawy otworzyste, bindy
na głowie ze złotemi koronkami, zausznice wydworne
i kosztowne, pontały na szacie i bierecie, kudły i szaty
z francuska, trzewiki haftowane, a teraz niedawno na=
stały białe: nuż pończoszki czerwone jedwabne, i insze
stroje wymyślne." (pag 66)

„W miastach naszych polskich... zbytki tak w życiu jako i w (początek)
szatach barzo się zamogły: obaczysz rzemieślnika, kupczyka

a on się możnej szlachcie sprzeciwiając, szat drogich zażywa, delią albo inszą szatę adamaszkiem podszytą na sobie nosi; onę guzami albo pętlicami kosztownemi, od pasa do góry upstrzy; w safianowych botach świeżych zawsze prawie chodzi; czapkę aksamitną albo atłasową, sobolem albo inszym drogim futrem podszytą, głowę swoję stroi. Także łóżka sobie pozłociste miejscami, z namiotkami i płotkami, z frandzlami jedwabnemi, z pasamonami złocistemi: jakie rzadko u szlachty majętnej widzieć, z kosztem wielkim, nad stanu swego powołanie sprawuję, przy łóżku na ziemi kobierce ściela, choćiażby rogoża dobra była." (p. 05)

„Poddani w Polskim Królestwie nie są podobni niewolnikowi względem prac i robot: albowiem kto jest właśnie niewolnikiem, powinien wszystkie podejmować prace, które tylko pan nakaże: bo niewolnik czymkolwiek jest, zupełnie pańskim jest; a poddany nie tak, bo nie powinien Panu więcej prace i robot, jeno na których jest postanowiony: nie jako Pan abo urzędnik jego wymyśli: ... Początek poddaństwa ten był, gdy Panowie mieli gruntów dosyć, ale nie mieli kim go zarabiać: przywabili chłopów i dali im pewne części gruntów z których czynsz pewny, bądź pieniądzmi, bądź zbożem płacili. Potem na nie włożyli dzień roboty przez tydzień; bo przedtem nic nie robiali, jako znać z konstytucyej Zygmuntowej (R. P. 1520). Potym przydali dwa dni; potym i trzy jako we wsiach biskupich i kapitulnych starodawny jest zwyczaj. Na ostatek cztery dni, jako we wsiach szlacheckich i teraz po wielkiej części się zachowuje. Bo co na niektórych miejscach widzimy, że cały tydzień poddani robią: to ani z prawa żadnego, ani z podania przodków, ani z zwyczaju pospolitego, ani z własności, ale z wisku (jako powiedają) [illegible] niemiłosiernych poszło." (pag. 17)

Rzemiosła w XV wieku stały na szczycie swej doskonałości. Wydoskonalona technika i lepszość narzędzi wpływały na lepszość wyrobu. Szybkiemu rozszerzeniu się ulepszeń dopomagał zwyczaj i prawo rzemieślnicze nakazujące wędrówki do obcych krajów dla wydoskonalenia się. Jeżeli krucyjaty przyniosły ulepszenia ze wschodu do Włoch, Francyi i Niemiec: to też możemy twierdzić iż podróże i wędrówki rzemieślnicze niejedno ulepszenie w technice rękodzielniczej z zachodu u nas zaszczepiły. Produkcyją ilościowa jednego i tegoż wyrobu jeszcze nie była bardzo w użyciu: przeto też każdy pojedynczy wyrób z owych czasów nosi piętno większej troskliwości i pracowitości. Dość widzieć piękne wyroby z drewna, kruszcu, gliny, kamienia aby ocenić pracowitość owych czasów. Brak wzorów rysowanych dawał przy wyrobie bujne pole malowniczej wyobraźni jaką oddychają płody tak zwanej gotyki. Dopiero z wiekiem XVI gdy duch odrodzenia i tak zwanych nauk humanitarnym wszelkim dziełom narzucił pęta klasycyzmu ustaje ta bujna i malowniczo-fantastyczna rozmaitość której kierowniczką była własna wyobraźnia, dowcip i zręczność. Nastają formy powtarzające się wypożyczone z wzorów klasycyzmu przedchrześcijańskiego rzymskiego i greckiego: sztuki idą za przewodnictwem uczonego malarza i rysownika. Jeszcze w XVI wieku głęboka uczuciowość i poezyja i smak dobry niezaginęły w dziełach odrodzenia lubo trzyma-.

no się wzorów klasycznych: dopiero w XVII wieku ustępuje z tych wyrobów smak dobry pozostają tylko gołe formy bez ducha i znaczenia, czcze i jałowe manierowanie stylu renesansowego. Życie w dziełach sztuki i płodach rękodzielniczych odumiera tężeje i niby gąsienica pokrywa się twardą skorupą. Dopiero burza rewolucyi francuskiej rozwiała śniegi pudru i stopiła więzy harcopowe.

XVII
bry
zna:
ty=
tuki
eje
sko:
lkiej
y

O złotnikach krakow. pisze x. Marcel Dzewulski franciszkan (Złotnik chleba się dla nieba dorabiający S. Eligiusz biskup noviomenski w Krakowie 1720 w kaplicy złotnickiej przy kościele S. Franciszka kazaniem reprezentowany. Kraków w druk. Fr. Cezarego fol. kart 12)

Godni obywatele miasta szlachetnego,
Przezacni magistrowie kunsztu złotniczego,
Mądrzy jubilerowie, w sztukmistrzostwie przedni
Nadto najwyśmienitszych w niczem nie pośledni,
Wy zdobicie świat polski przepyszną robotą:
Że słusznie nazwać mogę rękę waszę złotą:
Gdy robicie od złota i drogich kamieni,
Wychwalić niepodobna! tylko się namieni:
Że dobrze, modno, mocno, z ukontentowaniem
Jak kościołów, tak dworów i z upodobaniem.

(Dalej pisze że rymarze robią: barbary, korbacze, arapniki — Święty Ojcze! rozplecione, rozkręcone afekty Panów, Magnatów polskich zaprawdę dziś złotej miłości, złącz i skręć jednością.

X. Hieronim Gruszecki franciszkan (Człowiek jak złoto Św. Eligi kaznodziejskim dyskursem wyprobowany 1740 Kraków w druk. Michała Dyaszewskiego, fol. k. 17†) pisze: Znajdziesz i na ogrodzie makowe główki ale bez mózgu i kapuściane głowy ale bez rozumu! — Nie każde złoto co się świeci!.... Pod złotym czaprakiem bywają i tatarskie szkapy, w bogato szamerowanych sukniach i niedostateczny i niestateczny ciarletan. Chodzi w weneckim bławacie

† przy końcu kazania żywot S. Eligiego podług Audoena

Tataria bieda: uchodzi w robotach zbolała fortuna. Jeżeli bezpieczniej w domowe zajrzeć pozwolicie aparty=menta, partaninę wypatrzemy. Obaczyłbyś ktokolwiek na froncie gotowalni miasto uryańskich pereł wosk owe paciorki w pudełku; miasto odlewanych starofświeckich całych garniturów czerkieskie na ścianie (żal się Boże pozłoty!) rzędziki: Przed rezydencyą z kuropatwy pierze, a na stole chwała Bogu kasza; przed kamie=nicą z karpia lub szczupaka łuszczka, a na pół=misku piskorz..... Albo to rozumiesz, Mościa Damo, że to piękne kawalerowi, kiedy nabranych na niezabudek na palcach ma pełno obrączek?"

Kalowski Marcin franciszkan (w kazaniu: Sługa dobry Bogu Jacek św. Kraków 1714 fol. pisze: „Widzieć było niegdy na głowach dam polskich kosz=towne i drogie kanaki; dyamentowe sztuki, uryańskie perły, misternie robione tancuszki kanaczki: teraz kiedy na głowach dam polskich tylko albo z pajęczyny siatki, albo dróty, albo rogi, albo nakształt wio=rów stolarskich wstążki; niewiem jako te głowy nazwać. Poki się polskie damy drogich klejnotów trzymały, mógł je wysoce szacować: teraz kiedy się do powroźników, do bednarzów udały, niewiem jako o nich trzymać: czy nie tak że powrozów, obręczy i beczek godne."

1718 „Nie ma rozumu, w kuflu mu głowa utonęła... Serca zdrowej Rady utonęło było w winie

1718 Załowa uciecha: gęba się śmieje, a serce boleje. W przyjacielskiej posiadce nieprzyjaciel na zasadce. W poufałych dyskursach jowialista i satyryk: śmiech u niego zębaty, żart armatny; komplement mazowiecki: śmieje się a bije; sprawa z nim jak z niedźwiadkiem: gdy łechce kąsa; jak z pieskiem albo wiewiórką: gdy igra tnie kiełkiem. Co koncept to impet; co słowo to cios – słowa, po które by gębę wyparzyć potrzeba. (Dziewulski Marcell Franciszkan)

1721 „Oprócz charakteru bestyi, który Antychryst po czołach i ręku swoim podaje adherentom, sitaby wyliczać jakie to Szatan i duchem jego nadrabiające subjekta, Czarnoksiężnicy i Czarownice, i z świętych częstokroć rzeczy bluźniące Boga, rujnujące bliźniego, szkodzące sumnieniu wyrabiają figury. Pseudopolitycy, rozkosznicy, rozpustnicy i zbytecznicy ledwie nie piekielne niecnot swoich wymyślają cechy. Ni za przeszłej kłótnie Polaki, ten papierkiem, ów kłoskiem herbowny; ni owa starożytna wiernych z niewiernymi mixturani, ten krzyżem albo najsłodszym Imieniem Jezus; ów obrazem Jowisza, Merkuryusza czyli tam Marsa ozdobiony (jeżeli się godzi to ozdobą nazwać, co z rozboju, kradzieży i cudzołóstwa wyrosło.). Owe zdradzieckie akcye Prov. 6. wyrażone: że dworska kreatura, gdy oczyma mruga, bliźniego skazuje; gdy palcem gada, drugiego przedaje; gdy piętą wierci, dot pod drugim kopie. Pozna tych nie jeden, co się znają na migi. Gdy się tały dwaj biją, trzeciemu skóra trzeszczy. Przeklęte Judaszowskie hasło: że ci zdrajca największy afekt

swiadczy, tym cię samem najwięcej zabija. Ów jakiś wór, którym się twoi nieprzyjaciele obsełają, wyniesie on fortunę twoję w cudze ręce, sławę twoję rozniesie po języ kach ludzkich, i duszę z ciała wypędzi. Bogdaj się nie śnił wieniec, pod którym truciznę na panieństwo przedają; krzyż, pod którym się godne szubienice dzieją nieraz rzeczy; na drągu przed dom wytknięta zieloność, gdzie nieraz cnota blaknie i usycha! Gdzie w kieliszki dzwonią, tam piekielne bywa nabożeństwo. Bogdaj przepadł Ezech. 16. wymieniony znak niewstydu, gdzie scierw przedają: owe w karteczkach, słowecz kach i jesłach sekreta; gdzie po oknach wie wają się, a dopieroż po szyjach, palcach, pasach pokazują się pełne amorów znaki. Już tam bojaźni bożej, poczciwości niemasz i znaku! Znamienite paragrafy po głowach, czołach i gębach pętlice i guzy: owę to pies ka przy ścierwie albo też wieprzowsko przy pomyjach znaczą batalią. Nieszczeiwiarskie gęby, niewstydliwe oczy: nieczciwiarskie, bezecne pokazują serce. Niepiękne natury znamiona, klas w oczach, szeplun w języku, kuter noga, szafran we włosach, niezwykła na głowie gołoledź: nic dobrego nie po jednym spodziewać się każą. Ten tego szkaluje, ów owego zabija; ten tego szarpie, ów owego w niwecz obraca: skuteczny to złości ludzkiej dowód. (Dziewulski Marcel franciszkan: Dobry znak kazanie na zwiastowanie N. Maryi. Kraków 1721 fol.)

Andrzej Wasiłło pierwszy biskup. wileński w testamencie swym 27 październ. 1398 zapisuje srebra: talerze (scutellas) z srebra, miednicę z nakrywą (pelvim) tacę na potrawy i kielichy (fotrum), kły odyńcowe srebrem okute na łańcuszku pozłacanym, kielich z łupiny orzecha w srebro okowany (cyphus), wazę srebrną pozłacaną w której dnie wyryty lew, a na pokrywie zewnątrz jednorożec a wewnątrz jeleń, pastorał srebrny z jedwabnym ręcznikiem (appendile sericeum), rękawice, pierścień srebrny z beryllem pod którym relikwie zamknięte — dla kapituły; suknię (togam brunaticam) brunatną podbitą sobolami, suknię czarną podbitą marmurkiem (mardurinum), kołdrę z futra marmurkowego z wierzchem sukiennym szarym siostrom.

Rzeczy po zmarłym Jakobie Lysańskim wójcie miejskim chęcińskim r. 1643. Pierścionki: jeden wielki z żabim kamieniem, długi sztakim dany we czworo, dwa obrączkowate. Dołman falendyszowy turkusowy kirem żółtem podszyty, guzy u niego jedwabne, Dołman falendyszowy fiałkowy kirem żółtym podszyty guzy u niego srebrne złocisté, Delia lazurowa falendyszowa podszyta słamami; Nasuwień czamletowy wiśniowy szlamami podszyty guzy u niego srebrne, Kołpak sukienny lazurowy z wyłogami sobolowemi, Kołpak falendyszowy u niego kryżak, Ubranie falendyszowe lazurowe, magierka, Delia powszednia lisami podszyta z guzikami srebrnemi, Dołman perpetuanowy barszczowy, Kopieniak brunatny falendyszowy, Czamara grubajorowa czarna szlamami podszyta, Furmanka czarna tabinkowa brzuszkowa nowogrodzkiemi podszyta, Czapka atłasowa czarna z sobolem, Czapka czerwona atłasowa z gronostajowemi wyłogami, Kabat kobiecy axamitny czerwony z błękitnemi jedwabnemi pasamonami, Kabat adamaszkowy lazurowy brzuszkowy podszyty, Kapelusz czarny atłasem podszyty (z mser.)

Gerada Anny żony Jakuba Łodygi mieszczana chęcińskiego 1645: Letnik adamaszkowy popielaty, Letnik turecki wiśniowy, Letnik tatarski wiśniowy, Czamara brunatna falendyszowa z szlamy lisiemi podszyta, Czamara szajowa zielona podszyta, Czamara kromrasowa zielona, Furmanka kanawacowa czarna, Stanik tabinowy czarny z sobolemi przodkami, Furmanka błękitna kitajkowa, Fartuchy kitajkowe, Rękaw axamitny czerwony, kazyatki 2, Kabat z rękawami adamaszkowemi, Czapeczka czarna axamitna z soboleczykiem, Czapka wielka czarna

axamitna, Czepek adamaszkowy czerwony, Kapelusz, Poduszki z powło:
łokami czarnym i białym szyciem z cerką. Pierzyna zwierzchnia z powło:
kami, Pierznik, Prześcieradła z czarnym i białym szyciem i guzami
Bawełnice, Barchenek, Kołdra kitajkowa, Koszulek 12, Fartuchy
rąbkowe 2, Szyta 3, Ruwalnie, Obrusy, Ręczniki (Wysz.)

Władysław Jagiełło nie lubił strojów wykwintnych r. 1434
Albert Wijuk Kojałowicz: Historia Litvana Antverpiae 1669.
Pars II pag. 164 mówi o nim: „Rudi simplicique habitu contentus
„nihil in veste fastuosum admittebat." Stryjkowski ed. Warsz.
1846 Tom II pag. 191 mówi o nim: Zimno, głód, posty znosił,
„w kożuchu baranim – soboli, złotogłowu nie ujrzałeś na nim."

—

R. 1512 zmieniła się w Polsce moda i obyczaje. Kojałowicz
(II p. 350) pisze o tem: „Terrebat multum domestica per Po:
„loniam morum vicissitudo eo anno vulgata. Capillitium
„longum in breve, vestes curtae, longis permutatae; nemo
„sine armis progredi, licet nunquam alias minores ad arma
„animi: omnes in augendam rem familiarem studia inten=
„dere; famae curam peritus negligere: castris gymnasia
„litteraria substituere: vires, aetatemque conviviis atque
„crapula prodigere: nihil avitum in moribus, aut habi=
„tu retinere.* Haec illa aetate praeter morem vulgari coepta."

—

Piotr Sulisz regent kancelaryi grodzkiej w Bieczu, testamen=
tem pisanym d. 9 Octobr. 1634 odkazuje braciom swym Delurę zielo=
ną falendyszową futrem podszytą, Dołoman takowyż, [illegible]
błękitny falendyszowy z listwami atłasowemi czerwonemi i z pętli=
cami, Kord, krótką rusznicę, ładownicę prostą z prochownicą i
z kluczem — Synowi brata swego zapisuje Delurę turkusową zielo=
nym kirem podszytą z zielonemi adamaszkowemi listwami, Dołaman
takiż, Kurtę zieloną perpetuanową, Ubiór dwoje jedne lazurowe falen=
dyszowe drugie czerwone, Sakwy, Tłomok skurzany, Czapeczkę falendyszo=

wą błękitną niepodszytą. pistolet niderlandzki, ładownicę axamitną zieloną z sznurkiem do niej zielonym miąższym jedwabnym dziewięć łokci, Rękawic dwie skórzanych jedne letnie drugie zimowe podszyte; — Siostrze poszło wszystko mianowicie pierzynę zwierzchnią i spodnią, wezgłówków 6 z powłokami, wezgłówki malućkie 3 prześcieradła, kołdra turska, kilimek prosty, koc, tłomok czarny, skrzynię okowaną, tuwalnię ze złotem, materac skórzany żółty karazijowy — Łyżkę srebrną, guzików srebrnych 17, pierścionki. (2 Mser.)

Już też na pokój swoję panią białogłowy
Rozbierać poczynały, tylko w teletowej
Szubie ją zostawiwszy; już muszki, kamfory,
Delikackie z robactwa pachnącego zbiory
Wszystkie chowały pudła i pachnące mydła
Z których gdzieś z Sabei wiozą rumienidła
W piękne tuwalnie wiły. Już się srebrnej rosy
Wodą popryskrywała rozpuszczone włosy
Płynące po ramionach, by nazajutrz były
W prześliczne się pierścienie i sorgi powiły.

—

Wnet pod drogiemi miękkie ścielą pawilony
Służebne panny łoża, ogień zapalony
Po izbach pogasiwszy, w serach tylko skryte
Zapały choć w marmurach niecą znamienite.

—

Gdzie skoro w ulice weszły a na wysokie patrząc kamienice;
Gdy chciwie okiem rzuci jedna, kryształowe
Okna w pięknych pokojach widzi Forbesowe
Gdzie ledwie nie z całego pozbierane świata
Kupie, na świat patrząca ukazuje krata.

. . . .

Z kąd przez okno patrząca włos złoty czesała
Dama jedna, a jeszcze ze snu przecierała
Ciężkie oczy, po izbie postępując sobie

swej się przypatrowała w zwierciad tech ozdobie.
Więzy po białej szyi wisiały perłowe
Na każdego związanie affektu gotowe:
Warkocz jeszcze nie dbale po plecach rzucony
Na skronie i na czoło nocą podzielony
Wyniosłe kryt ramiona: a jednak dwornemu
Dawał dosyć grzeczności oku przezornemu.

(Wentor Jan Antoni: Port szczęśliwy herbowej Kotficy za przyjazną cynozurą Urszuli Karmichelówny dopędzony. Kraków 1792 fol.)

═

Ustawy cechu szewskiego w mieście Krośnie po niemiecku: ~~[illegible]~~ z r. 1488 (druk w Dodatku do Gazety lwowsk. 1854 nr. 37. 38)

Konstytucyją z r. 1626, 1629, 1636 zakazano aby nikt z Polski nie jeździł do Węgier po wino: tylko samym Węgrom pozwolono na skład z winami przyjeżdżać. Dopiero Jan III zniósł ten zakaz

R. 1658 Jan Foltyn Germanus advena na szkodę pasamonników krak. przywoził towary pasamonnicze z Niemiec i takowe od lat 4 w kamienicy Jana Zamojskiego podczaszego Kor. w Krakowie sprzedawał.

1658 d. 25 Februarii, Varsaviae. — Joannes Casimirus sutoribus extracontubernalibus Cracoviensibus qui ante conflagrationem suburbiorum cracov. in variis domibus nobilium manentes laborando calceos rusticanos alias grubą robotę męską i białogłowską laborabant permittit ulterius laborare grubą robotę byle tylko cienkiej albo safianowej roboty nie robili; którą się trudnią szewscy cechowi Krakowscy.

1649 było w mieście Krakowie tylko 4 białoskórników i 4 pomocników.

1650. Urząd grodzki ~~[illegible]~~ krak. wydaje publikatę aby się nikt nieważył w mieście Krakowie, Kleparza, Garbarzach, i przed Fortami i przedmieściach nieważył się przedawać garców i naczynia garncarskiego skądinąd sprowadzanego oprócz jarmarków pod winą 10 grzyw.

1650 d. 21 Styczni w Warszawie. — Bogusław Leszczyński podskarbi w. Kor. poleca wszystkim administratorom Komor aby kupcy już nie indukte po 2 zł. od 100 płacili, ale czwarty grosz opłacali: kupcy którzy przedtym wolności nie mieli mają płacić po 1 gr. od grzywny każdej. Materie jedwabne rozmaitej roboty: złotogłowy, altembasy, telety, tabiny, axamity, atłasy, adamaszki, kanawace, tawty, tercynele także i sukna: szkarłaty, półszkarłacia holenderskie, francuskie, hiszpańskie, angielskie, kalendyrze różne na polskie łokcie mają być mierzone, a płótna, rąbki na sztuki, korzenie na kamień i funty

1649 Daniel Ledubte civis et jubilerus cracov.

1650 Publikata grodz. Krakow. aby się nikt nie ważył śledzi, węgorzów, łososiów i innych wszelakich ryb w Krakowie przedawać którzy do cechu śledziowników (revenditores halecum) nie należał.

1650 otrzymał cech kowalski (fabrorum) stalmaski i kołodziejski (rotariorum) Stradomiae, Casimiriae et in Vico Judaico przywilej od Króla w którym między innemi był artykuł aby ślusarze robót prostych jakoto: krat prostych, prętów do pieców, fanek, ankrów i innych robót kowalskich nie robili pod winą 14 grzyw. Partacze aby się przy Kazmierzu nie bawili; wendetarze przekupnie aby robót nowych nie sprzedawali

1553 Cracoviae fer. 2a post dom. Reminiscere. — Sigismundus Aug. honesto Mathiae Schulcz de Cracovia artis folliculariorum magistro concedit facultatem socios artis folliculariorum suscipere et fovere

= Zuphan (Dudzferun)

1567 ...ites castorinae colorisatae alias farbowane et 7 cutes samorodne, 22 icutis caxii dicta (wszystko skóry sobolowe)

1508 Sabbato ante fest. Nativit. B. Mariae V. – Sigismundus Rex. donosi Ludwikowi Decyuszowi z Woli wielkorzadcy Krak. iż mieszczanie Kazimierscy na zeszłym sejmie lubelskim otrzymali przywilej, dozwalający im sprzedawać sól w Kazimierzu. Gdy jednak tenże przywilej przeciwny jest dekretowi Króla Kazimierza który zakazał gdzieindziej sól balwaniastą przedawać, jak tylko w Krakowie: tedy na prośbę prasołów krakowskich, zważając na skład solny Krak. zakazuje się sprzedawać sól na Kazimierzu Kleparzu, Stradomiu.

1565 Statut sejmu piotrkowskiego uchwalił miarę podług której mają być robione sztuki sukien ziemskich wszerz 2 łokcie kor. bez krajki a wzdłuż 30 łokci

1566 die Sabbato ante Dominic. Jubilate. – Walenty Łata, Wojciech Bularny, Stanisław Bigos i Bartłomiej Zajączek starsi cechu piekarskiego Krak. wpadli do wsi Zędzichow wikaryi zamku Krak. i tam rozwalili piece u Stanisława Krakowczyka, Anny Szabowej, Pisarzowej i u innych ponieważ chleb na sprzedaż do Krakowa piekli

1567 Augustinus Krigiel de Kotficz inferioris Silesiae sartor magn. Comitum a Tenczyn skarżony przez cech Krak. krawiecki o sturarstwo obiecuje cech przyjąć; toż samo Krzysztof Płocki krawiec z dworu Mikołaja Reja, Antoni Medioleńczyk włoch, Rober Gallus pozwany tłomaczył się iż nie robi sukien tylko materace.

1567 Zygmunt Aug. poleca rajcom Krak. aby pod karą 2000 grzyw. zł. pozwolili obrać i zatwierdzili starszych cechu piwowarów (seniores coctorum cerevisiae electi ex braseatoribus sive braxatoribus) oraz ich zatrzymali przy przywilejach.

1567 Wawrzyniec Romatowski przysiężnik prawa wyższego skarży Foltyna towarzysza rzemiosła złotnickiego iż dał mu zrobić klejnot i dostarczywszy mu złoto, kamień smarag i drugi Rubin białas i ugodziwszy od roboty 16 talarow, klejnotu nie zrobił i kamień zepsował. Foltyn świadczył się snycerzem który kamień rzezał iż kamień wprzod miał skazę ów rubin białasy
Miche Zimmer Zobel (sorok ?)

1566 mieszczanie z Wieliczki mieli w składzie solnym krakowskim wyznaczone 4 ławy na których sól w bałwanach tylko podczas targów i jarmarków przedawać mogli - aby nie szkodzić Prasołom krak.

1566 pollitor armorum vulgo płatnerz
alutarius vulgo białoskórnik
szyby i błony w ołów oprawne.

Cechy w Lubece Apengeter (Rotgießer Glockengießer) Armbrösterer Badstover (Bader) Bäcker (Feinbäcker) Beckemaker (Büttnermacher) Boddeker (Böttcher) Bruwer (Brauer) Büdelmaker (Beutler Taschenmacher) Buntmaker (Buntfutterer, Kürschner) Dreyer (Drechsler) Garbrader (Garbereiter – sprzedawali ryby solone) Gärtner, Glotzenmaker (Klotzenmacher Pantoffelmacher) Goldsmede (robili annulum geblackmalet) Grützmacher, Grapengießer (mosiężnicy ollifusores) Haarmaker (Haardeckenmacher) Harnischmacher (Plattenschläger) Hoker Häutekäufer, Kammacher, Kannengießer (Zinngießer) Kertzengießer, Kistenmacher, Knochenhauer (Küter – Fleischhauer) Krämer (institores) Lackenmacher (Weber) Lauenstreicher (Leinwandhändler) Lohgerber (cerdones) Leinweber, Maler (Glaser) Messingschleger (Beckenschläger) Mauerleute (Weber – dychtarze) Nädler, Altflicker, Paternoster macher (Bernsteindreher) Pelzer (Kürschner) Pergamentmacher, Plattenschläger, Rademacher, Gürtler, Riemer, Reper (Seiler) Rothlöscher (białoskórnicy) Sattelmacher, Schuhmacher, Schneider, Senkler, Schmiede, Schwertfeger, Zimmerleute, Hutmacher, Gewandschneider, Wollenweber, Schmiede (Huf- oder Grobschmiede, Schlosser oder Kleinschmiede, Messerschmiede, Kettelschmiede)

Emplastrum griseum (Galmaji, Glejta, kadzidło na rany) Marcypar (marcipanis z Wenecji)

arrasch = wełniana tkanina z miasta Arras
barde = zweischneidiges Beil (holländ. Bard-achse)
bede = Gebotz
bonnet = kapelusz z oprawą sznurów i ozdobami
blackmalen = niellieren (kompozycja z srebra, ołowiu, miedzi, siarki i boraxu)
bomsyn = bawełniana tkanina mieszana z wełną
bresse (ang. brace, franc. bracelet)
canevas = tkanina z płótna i bawełny
Decker = 10 sztuk
frensen (ang. fringe) Fransen

gang = u tkaczy liczba 30 do 40 nitek
kamelot (franc. camelot)
kirsey franc. carisée, ang. kersey wełniana krzyżowa tkanina
(ob. Ludovici: Kaufmannslexikon) (Schedel: Warenlexikon)
Küten = ausweiden, schlachten = od słowa küt, Eingeweide = Küterhaus
lägel = lagena (na wino)
posement = franc. passement = pasamony
Rauchwaare = Felle
sayette = lekka kitajka
semesches Läder = sämisches Leder durch Fett (Tran) ohne Lohe
oder Alaun bereitet
smaschen dansk: smaa-skind. małe skurki z jagniąt
stalmenger = Eisenwarenhändler – szmajdlarze
test = zwölflötiges Silber
tirletay = (fr. tiretaine) tkanina pół z płótna, pół z wełny
trip = (fr. tripe) rodzaj axamitu
vorbatmer = fürbass, ferner
wagenschos = (angl. wainscot) deski dębowe
wandschneider = Tuchhändler
wraken = ausschießen, verwerfen

fer. 6a ante Epiphaniae – strenuus Johannes de Mokrsko

1764 Ceny towarów gdańskie: Funt gozdzików 9 zł. cy-
namonu 13 zł. szafranu 34 zł. szafranu walenckiego
30 zł. Kawy lewanckiej 62 zł. matej zielonej 30 zł. więk-
szej 26 zł. herbaty 5 zł. — Kamień (24 funtów) Pieprzu
angielskiego 29 zł. holenderskiego i duńskiego 28 zł. im-
bieru 7 zł. fig 6 zł. Cukru kandysbrot holendersk. 26 zł.
pojerbrod 25 zł. melisy 20 zł. kandysbrot hamburskiego
27 zł. ff. 25 zł. raffinade 24 zł. melis podlejszy 18 zł. pośled-
niejszy 20 zł. Rodzenków wielkich 7 zł. mniejszych 8 zł.
Cukru lodowatego białego 25 zł. żółtego 22 zł. — Kamień
(34 funtów) Migdałów prowanckich 10 zł. Ryżu z Karoliny
7 zł. — Szyffunt (320 funtów) Żelaza szwedzkiego
42 zł. — Laszt (60 korcy) Pszenicy białej polskiej 320 zł.

1764 Wyroby angielskie: Manszestrowy aksamit (łokieć
8 zł) - Angielski cyc - Kastorowe kapelusze - Plisze-
ron nowomodna angielska materyja na suknie
męskie - Angielski kamlot w prążki - Indianett
biały - Zegarek złoty (32 czerw. zł.) srebrny (6 czerw. zł.)
tombakowy (5½ czerw. zł.) - Kamionkami osadzone
albo garnowane Esklaważe dla dam - Sprzączki z
kamionkami

1765 Suknie białogłowskie: Sak niebieski ze złotem i srebrem -
Rubran morowy soleskowy - Rubran grodeturowy izabello-
wy blondynami szamerowany - Para sukień niebieskich grode-
turowych blondynami szamerowanych - Para sukień popie-
latych ze srebrem - Spodnica czarna lustrynowa i kamizel-
ka różowa lustrynowa - Spodnica atłasowa wenecka karmazy-
nowa - Rubran peruwianowy w rosenku - Spodnica czarna drojetowa -

Kontusik z bogatej białej materyi sobolami podszyty – Kontusik materialny niebieski w bukiety podszyty piesakami czarnemi – Jupa amarantowa dubelt grodeturowa szlamami moskiewskiemi podszyta – Salop czarny atłasowy szlamami liśiemi moskiewskiemi podszyty – Salop niebieski atłasowy gronostajami podszyty – Salop inkarnat atłasu weneckiego ~~[illegible]~~ okładany popielicami czarnemi. – Perły uryańskie wielkie – Kolczyki szafirowe – Krzyż dyamentowy

(Rzeczy p. Łozniakowej towczyni kołomyjsk.)

1765 Para sukien męskich – Pas bogaty – Beynisz sukna piaskowego podszyty kryżakami – Kiereja karmazynowa wilkami podszyta – Bekiesza piaskowa kunami podszyta, potrzeby złote – Jubka piaskowa rysiami podszyta.

(Rzeczy Łozniaka towczego Kołomyj.)

1766 Utworzono w Warszawie towarzystwo akcyjonariuszów do zakładania w Polsce fabryk towarów wełnianych mające fundusz 43,200 czerw. zł. czyli 120 akcyj po 360 czerw. zł. wkładanych w 3 rocznych ratach. – Ta Kompania manufaktur wełnianych rozwiązana 1771.

1766 otworzył w samym Rynku Starej Warszawy w Kamienicy Negrodzkiego Kuchmistrz (Quelus) Chiellus (francuz) traktyjernię zwyczajem cudzoziemskim dla panów z zastawami cukrów na srebrze, porcelanie lub farfurze. Objad podlejszy kosztował 4 tynfy a na więcej potraw po 1 czerw. złot. prócz win węgierskich, francuskich i zamorskich. Dawał i kolacyje (Kuryer warsz. 1766)

tenże sam dawał r. 1769 objady po 3 i 4 zł. oraz wykwintniejsze po 6 i 9 zł.

1766 Kolaska mała czyli Faitonik

1766 Wódki gdańskie w Warszawie: Dubelt złota lub cynamonowa lub Carfunculi, lub Ballwasser po 8 zł – Dubelt Persico 7½ zł. Dubelt Ratafia 7½ zł. Dubelt Karolkowej lub Pomeranczowej 7 zł.

1770 Wigoń (materyj z wełny peruwiańskiego zwierza Vicunna albo Vigogna czyli Paco = (Lama?) Ovis peruviana)

1768 Butelka szampańskiego wina kosztowała w Warszawie 8 zł. 15 gr.

1762 w Warszawie podczas zapust dawano w pałacu Poniejowskim 3 razy za tydzień bale w maskach; wstęp z mocie kosztował 7 tynfów; bez maski nie wolno było wejść. Bal rozpoczynał się o 8mej wieczór. W bufecie była herbata i kawa oraz szynka i zimna pieczeń. – Podobnież równocześnie w Kamienicy Hekerowskiej 2 razy na tydzień przez cały karnawał dawano Reduty, na które wstęp kosztował 7 tynfów. – Równocześnie w domu Konsyliarza Szubalskiego, 2 razy tygodniowo wyprawiane bale maskowe za wstępem 5 tynfów. – Kareta (fiakier) od osoby brała za odwiezienie 4 szostaki.

1762 Wina sprzedawane w Warszawie: Hiszpańskie: de Herez, Muszkatela de Malaga i de Borta, Tinto arragońskie, Białe wino Generoso, Garnachia butelka po ½ czerw. zł. – Wina francuskie: Burgundskie, czerwone de Bordeaux, De Grave – Reńskie – Mozellańskie, Medockie, Lontak, Węgierskie.

1762 Ubiór sługi: Jubka stalowa morderowa bekieszkowato robiona, Żupan karmazynowy i kontusz piaskowy z szyjką z kutasikami, Pas niebieski gingasowy w żółte prążki, Spodnie skórzane, Czapka z barana siwego pierzastego lustrowanego z wierzchem oliwkowatem.

1763 W Warszawie jeden cudzoziemiec wyrzynał kształtnie na drzewie i ołowiu: Ratuszki; Winietki, Finaliki i litery z figurami do ksiąg.

1763 w Paryżu były w modzie fryzury: en boules, en rosettes, en point d'Hongrie, en triage, en Sultanes, en croissant, en demilune, à l'oiseau, à aigrettes, en fontaines, en plumes de heron i t.d.

Astronomiae ortus atque progressus et de systemate Copernicano edit. a principe Jabłonowski palat. novogrod. Romae (in typograph. Pagliarini) 1763.

1763 Pas chiński granatowy ze złotem — Pas perski ze złotem w czerwone pola — Pas bagdadzki granatowy ze złotem — Kiereja axamitna niebieska sobolami podszyta z potrzebami sutemi srebrnemi — Sak bogaty z srebrem porcelanowy garnirowany kampanami srebrnemi z kwiatkami tegoż koloru — Sak atłasowy różowy w kwiatki suszami szamerowany — Sak atłasowy mordore z zielonym w kratkę blondynami szamerowany — Sak czarny lustrynowy — Sak z materyi Pompadur w pasy z srebrnemi kwiatami — Egretka z trzęsidłkami i zausznice modne.

1759 podczas Inwestytury Królewicza Karola na Księstwo Kurlandzkie wystąpiły także w Warszawie 2 chorągwie Kompanii Kupieckiej: jedna po polsku w kontuszach granatowych i żupanach czerwonych, druga po niemiecku w koletach białych u oficerów bogato galonowanych.

1760 Sanie czerwono malowane pozłacane trepą wybite na których Pelikan siedzący na 4 młodych, a z przodu słońce i księżyc. Do tych sanek czerwone szory z białemi i z dzwoneczkami.

1761 Kareta podróżna zwana Vis à Vis roboty paryskiej.

1761 Bekiesza sukienna szafirowa z potrzebami złotemi, kunami szwedzkimi podszyta — Kontusz kaparowy z guzikami i złotemi kameryzowanemi dyjamentami i rubinami i Żupan peruwianowy w złote kwiatki — Kontusz pieprzowy z sznurkiem srebrnym i Żupan morowy lilijowy — Kontusz makowy i Żupan grodeturowy pompadur — Ubiory atłasowe karmazynowe ze złotym galonem — Pas biały stambulski z złotem — Pas perski żółty w kwiatki zielone — Pas siatkowy z szlakiem srebrnym.

1761 Ceny gdańskie: Funt: goździków 12 zł. Cynamonu 15 zł. Szafranu Gastin 15 zł. dto Valens 30 zł. Kawy lewantskiej 2 zł. 15 gr. do Martinique 1 zł. 4 gr. dto Sourinam 1 zł. 2 gr. Herbaty 6 zł. Tabaki holenderskiej 18 gr. — Kamień 24 funtowy: Cukru melissy 24 zł. do Kanaru 26 zł. do Moskobady 14 zł. — Kamień 34 funtowy Migdałów walenckich 24 zł. — Pszenica biała polska najlepsza, dalej pstra, czerwona, z Montow.

1761 Rodzaje tabaki: Tabac au Gros-guillaume, d'Havane, Masoline des dames, de Barcelone, Son de Tonca, de Francs Macon, du Bon-bon de Paris, sans Soucis, Le roy d'Espagne, fine Brasilien.

1772 Perrosier cukiernik dawniej Ogińskich, otworzył cukiernię w Warszawie w Marywilu, w której sprzedawał lody, konfitury, cukierki, soki, likwory, wina.

1781 Suknie Potockiej pisarzowej W. X. Lit: Szubka bogata z tureckiej materyi w żółte paski z sznurkiem marcyfowym srebrnym marmurkami celowanym — Spódnica srebrna lamowa w kwiateczki morderowe ciemne z frędzlą szeroką — Lewitka morderowa ze spódnicą żółtą — Polonezka popielata z takąż spódnicą — Suknia zielona atłasowa do rogówki z białemi kwiatkami nakształt adamaszku z gazą szeroką białą w paski garnirowana.

1787 Robron z francuskiej materyi przy nim pas biały i orzechowy, koło orzechowego Langodka wązka lila, garnirowanie takież obszywane girlandką różową z białą z różyczkami; spódnica [illegible] na rogówkę w tyle z fałszem. — Robron bałafiowy biały w kwiatki z lilą spódnica na rogówkę z fałszem — Lewitka w pasy [illegible] żółte i różowe, spódnica takaż na rogówkę bez fałszu, rogówka z francuskiej kitajki — Salopa czarna z weneckiego atłasu sadzowana po francusku szlamami moskiewskiemi

podszyte, kapiszon takiż watowany podszyty czarną kitajką szlamami obłożony – Szuba terzynelowa niebieska mieniona szlamami białemi podszyta kołnierz futrem obłożony, do niej spodnica terzynelowa takaż. – Koszule wycinane – Chustki potbatystowe.

(Rzeczy Morsztynowej

1786 w Niemirowie w wojew. bracław. założył Potocki podkomorzy kor. fabrykę wyrobów bawełnianych, w której około 300 ludzi z Holandyi Hamburga sprowadzonych pod dyrekcyją Millera wyrabiało musliny, tyce (katuny) chustki z bawełny tureckiej i indyjskiej:

1786 Fabryka sukienna w Grodnie w której do 400 ludzi pracowało wyrabiała sukna łokieć od 4 do 16 złp. – podobne fabryki mniejsze były w Lesznie, Koźminie, w Krakowie, Rawiczu. w Różanie Sapiechów gdzie robią baje i kałmuki

1787 Kareta lekka angielska na zielono lakierowana białym suknem wybita, na gąsiorach żelaznych – Kolaska takaż.

1786 w Poznaniu fabryka wełniana gdzie wyrabiano kamloty, szarszedrony

1786 Szabelnia sławna pod Końskiemi (Małachowskich)

1786 Fabryka pasów w Słucku, Kobyłce, Krakowie (Masłowskiego)

1786 fabryka gobelinów (dywanów Haut-lis) w Nieświeżu
" " fabryka farfurów w Korcu (Czartoryskich) później i porcellanowa

1786 Do Gdańska z Polski przybyło przez rok: Statków 263, Komiegów 53, Byków 126, Łyżwów 150, Gallerów 26, Pobitek z płotnem 38, Toruńskich 66 Kozów, 351 = ~~[illegible]~~ Pszenicy 8857 łasztów 29 korcy; Żyta 15,065 łasztów 35 korcy, Jęczmienia 3448 łasztów 40 korcy, Owsa 934 łasztów 13 korcy, Grochu 295 łasztów 14 korcy = Potażu beczek 1351.

1787 materie: Kartun, Szarżeron, Haras, Szalion, Batyst

1793. S. Condé traktyjernik i paszteternik francuski otwiera w Warszawie na ulicy Danielowskiej Hotel du Nord z bilarem, kawą i traktyjernią — Maria de la Lena ma Kawiarnię na Podwalu pod Syreną w Warszawie w której bilard, poncz, czokolada, kaffe, wino, likwory angielskie, piwo w różnych gatunkach, Kiełbasy wiedeńskie, pączki wiedeńskie i bawarskie od 1 sr. grosza do 1 zł. za sztukę.

1793. Paschalis Jakubowicz (ormianin) założył r. 1790 w Warszawie fabrykę pasów, którą r. 1792 przeniósł do wsi swej Lipkowo. W niej pracowało po kilkaset osób, wyrabiając pasy złotem przerabiane. Pasy te w Końcu miały napis Paschalis Jakubowicz i cenione były dla złota dobrego. Do urządzenia tej fabryki sprowadził z Lionu francuza p. Selimand który urządził pierwotnie podobną fabrykę pasów w Kobyłce, a r. 1793 opuściwszy Jakubowicza, fabrykę pasów w Końcu. Robiono też za granicą (w Saxonji) pasy polskie i sprowadzano do Warszawy z gorszego złota, podlejsze te miały na szlaku litery P. J. albo Paschalis — taką sławę w Europie miała fabryka Jakubowicza (który został nobilitowany na sejmie zaś 1791.

1793 Taxa mięsa w Warszawie w Styczniu: Funt mięsa z wołu przedniego (7½ gr.) z podlejszego (6½ gr.) Głowa (1 zł.) Serce (20 gr.) Wątroba, Kaptur, Medziona, Letkie, Cynadry, Ozor z podozorem (1 zł. 7½ gr.), Flaki, Goleń, Rura mięsista od przedniej ćwierci (1 zł.), Rura od szczepnej pieczeni (7½ gr.), Nogi, Łoju funt (10 gr.) — Baraniny funt 8¼ gr. — Koźlęciny funt 4 gr. — Wieprzowina: Szynki zadniej funt (12 gr.) przedniej funt 10 gr. Boku funt 12 gr. Schabu funt 10 gr. Słoniny taflowej funt 20 gr. prasowanej i obrządzanej 24 gr. Sadła funt 19 gr. Głowa z ozorem i podozorem 3 zł. Pochrzept 2 zł. Cztery ratki od nóg 8 gr. Polędwica bez nerek 1 zł. Kiszki; Kiełbasnice, Wątroba, Osierdzie, Cynadry — Kiełbasy francuskiej funt 20 gr. polskiej 16 gr.

1757 Barwa laufra: Barwa szara, Kapuza axamitna czarna galonami ſzamerowana z herbami bogato haftowana – Fartuſzek niebieſki adamaſzkowy galo; nem ſrebrnym naokoło ſzamerowany.

1757 Barwa pachołka: Spodnia Katanka granatowa z połrze= bami karmazynowemi – Zwierzchnia bekieſza popielata.

1757 Karabela szczerozłota z rękojeſcią aſpiſową złotem nabijana z ſztuczkami na taſmie złotej – Karabela srebrna ~~s~~ złotem powlekana z rękojeſcią giergiedano= wą na paſkach jedwabnych złotem przerabianych z sztuczkami złotemi, u niej głownia perſka

No. 20

30		
53		
45		
56		
61	90	179
[illegible]	104	189
316	121	179
	140	547
	145	
	152	
	752	

752
547
316
1615

[illegible]

Powietrze 1707 i 1708 umarło 19270
r. 1651 umarło 51,000
1543 umarło 20,000
1548 " 21,0000(?)
1650 " 36000 a prof. Andrzejew. 40,000 (Rzepnicki)

1588 pieśń 2380
1589 285
1543 " 14,000
1547 " 2340
1555 " ~~1789~~ 1615
1652 26000
1677 21572

1440
145
146
14
2

1446 Gregorius de Chmelk rector ecclesie S. Nicolai

1456 Raphael de Mavissa persechus S. Nicolai praepositus Kielcensis Canon et Officialis Crac.

1469 Joannes de Stupcza S. Theol. Prof. resignat

1469 Joannes de Oswiecim Sacranus praesentatur.

Podług lustracji 1648 r. wystąpiło zbrojnych mieszczan

z Krakowa	5886
Kleparza	900
Kazimierza	1580
	8366

Liczba cechów rzemieślniczych

Roku	1404 w samym Krakowie	21				
"	1461 " " "	31				
"	1550 " " "	40, w Kazmierzu	14			
"	1650 " " "	62 " "	17	w Kleparzu	9	= Razem 88 Cechów
"	1700 " " "	28 " "	17	" "	7	= Razem 52 "

Roku 1787 samo miasto Kraków (nieliczące w to Kazimierza chrześciańskiego i żydowskiego, Kleparza, Biskupia i innych Jurydyk szlacheckich) miało Kościołów 36, Kamienic i domów 575 (między temi książęcych 87, szlacheckich 74), ludności dusz 9449 (między tymi majstrów rzemieślników 816 w 48 Cechach, Czeladzi rzemieślniczej 524, duchownych i zakonnych 369, ubogich żebrzących 409), które to cyfry podano Królowi Stanisławowi Augustowi gdy w Czerwcu 1787 r. zwiedzał Kraków.

R. 1787 Kazmierz miasto chrześciańskie z Stradomiem i przedmieściami miało kamienic murowanych 279 i domów drewnianych 160, ludności chrześciańskiej dusz 1559.

" " Kaźmierz miasto żydowskie miało kamienic i domów murowanych 91 i domów drewnianych 229; ludność niewiadoma (liczono jednak w przypuszczeniu do 10,000 dusz).

R. 1801 ludność Krakowa z Kleparzem, Kazimierzem i Jurydykami wynosiła 26124 dusz.

56 No. 22

[illegible]

gesammten Handelswissenschaften

hrten Bedingungen.

Name:

uck von C. Hoffmann in Stuttgart.

57 № 23.

Huber=Liebenau: Das deutsche Zunftwesen im Mittelalter.

(Samlung gemeinverständlicher wissenschaftlicher Vorträge herausgeg. v. Virchow) (312) 1 Mk.

pakasyr = Linnenzeüg (bocasinus = Ducange)
visiren: den Rauminhalt eines Fasses aus:
messen

[illegible]

Kufia = Kopfschirm
schalwar = spodnie
japundschka = Regenmantel
feradsche = Frauenmantel
jaghmurluk = Mantel
tschizme = Stiefel
[illegible]
kilim = Teppich
makat = Matratze
farfuri = Porzellan
ibryk = Krug
fildschan = filiżanka
kotschka = karéta
mysir = Getreide
altyn = złoty
kyrmyzy = roth
zybun = Kamisol, Leibchen, żupan

tiftik gegenstän [illegible]

Warszawa. Druk J. Ungra. — Za pozwoleniem Cenzury Rządowej.

czyny powiększonych kosztów, podnosi się tylko o groszy dziesięć na miesiąc.

Rocznie więc wyniesie rubli sześć, w Warszawie rubli pięć. Można téż, według upodobania prenumerować kwartalnie i półrocznie. Koperta liczyć się zawsze będzie rubla na rok. Przytém starać się będziemy, aby nie odstępując od zakresu, który nam zjednał tak przychylne poparcie, postępować ciągle na drodze ulepszeń. Sprawozdania o nowo wyszłych książkach, dawane w niektórych miesiącach, będą się powtarzać częściéj, wraz z doniesieniami o nowościach muzycznych i dziełach naukowych, obchodzących wszystkich członków rodziny. Sprawozdania o ubiorach pomieszane dotąd niejako z częścią literacką, teraz drukować się będą w taki sposób, żeby stanowiły osobny dział, razem z objaśnieniami tablicy rysunków i robót ręcznych, oraz przepisami tyczącemi się kuchni i w ogóle gospodarstwa kobiecego.

Uwzględniając życzenia szanownych prenumeratorek, postaramy się aby dawać form więcéj na tablicach rysunku, ryciny zaś mód paryzkich tak jak i przedtém dołączać się będą. Chcąc uniknąć niedogodności, jakie wynikały z powodu, że pismo nasze rozpoczynało swój rok od Kwietnia, zmieniamy początek roku na zwyczajny, a przy Grudniowym zeszycie r. b. jako ostatnim, umieścimy spis przedmiotów zawartych w trzech kwartalnych zeszytach.

Prenumeratorowie, którzy opłacili za Kółko domowe rocznie do 1go Kwietnia 1865 odbiorą je do tegoż terminu z równą akuratnością, bez żadnéj już dopłaty, dla uniknienia kłopotów oddzielnéj przesyłki tak małéj kwoty. Jakkolwiek nigdy z naszéj winy nie pochodzi, nie dojście którego zeszytu pod właściwym adresem, upraszamy jednak o natych-

Wypiszy z dzieła Ticiana: O ubiorach. 60 26.

sottanna di seta (robe)
fiocchi (boutons)
raso = soie
rete di seta negra piena di tremoli d'oro (filet de soie) rete d'oro
canacca (coiffure)
giuppone (jupe) ro guziki szyta
calzette (culottes)
manto (manteau)
lama d'oro
balzo (toque) nakształt turbanu r. 1300
te miały miedziane pręty za pomocą nadawano różne kształty
rękawy nader szerokie suknię z niemi zwano dogalina
mantellina krótki płaszczyk z rękawami
Kapuze (capuccio)
~~[illegible]~~
mozzetta (palatine) di pelli
trzewiki rzezane (alla martingalla)
pettorale di pano d'oro
casacchette - jaquette (kazakinka)
foderata di pelli (długa szuba)
zendado cremosino (taffetas)
ciambellotto (camelot)
canevaccia (soie)
manilli (bracelets)
passamani galony w XVI w.
tozzo (bonet haut - beretto nero di veluto) of Filei, Henryk Walezy
sottanna di brocatello di seta (vetement de soie z wierzchu u kobiet) 1576
tremoli (trzęsidełka) w XVI w.
saltimbarca krótki kaftan bez rękawów marynarzy z Florencji i Toskanii (z sukna)

In einigen Wochen wird sich in gleicher Ausstattung an obige anschließen:

Die heiligen Sakramente der katholischen Kirche. Mit 16 Illustrationen.

Indem wir nicht unterlassen wollen, Euer Hochwürden noch ganz speziell auf die, obigen Schriftchen angeheftete Anzeige über die „eleganten Miniatur-Ausgaben kleiner aszetischer Schriften" der Fr. Hurter'schen Buchhandlung in Schaffhausen aufmerksam zu machen, von der stets einige Bändchen bei **uns vorräthig sind, empfehlen wir uns mit**

hochachtungsvoller Ergebenheit

[illegible] (1)
[illegible]
[illegible] gallo-romaine jusqu'à
[illegible]
[illegible]
[illegible] 8 [illegible]
[illegible] librairie 1862
[illegible]
[illegible] 16 fr[illegible]
[illegible] 1876 [illegible]

[illegible]
par Edouard [illegible]
[illegible]
185[illegible] [illegible] 15 fr[illegible]

Przedawam tylko <u>exemplarze kompletne</u>. Na arkuszach tych jest tekst polski, czeski i rossyjski.

Proszę oznajmić mi w rychle swoje zamowy, bo będę je wyprawiał w tym porządku jak dojdą.

Jak najprędzej wychodzić będą arkusze składalne z pamięci godnemi budowami polskiemi, rossyjskiemi, horwackiemi i. t. d.

Z uszanowaniem

Jarosław Schiebl,

nakładca „Obrazków słowiańskich."

Pilzna (Plzeň) w Czechach data stępla pocztowego.

P. T.

Teraz kończy się druk najnowszych Nrów. moich „Obrazków słowiańskich."

Te arkusze składalne będzie dzieciom plastycznie przedstawiał nasz Teatr narodowy (w Pradze czeskiej) przed pożarem, t. j. Nr. 8., 9. i 10. moich „Obrazków słowiańskich," które będąc szczególową całością wyjdą na tęgim kartonie pięknie litografowane.

Cena sklepowa 1 exemplarza kompletnego i kolorowego (3 akuszy) wynosi 36 ct. więc arkuszi 12 ct. brutto. (Jeden kompletny exemplarz 27 ct. netto, jeżeli się płaci gotowemi pieniędzmi. Odbierającym razem 12 exemplarzów dodam trzynasty exempl. darmo.)

Pieniądze najlepiej posyłać mi przy zamowie prosto przekazem pocztowym a doliczyć 10 ct. za stępel i zapakowanie.

100 exemplarzów razem zamowionych przesyłam franko, jeżeli mi była cena ich z góry wypłacona.

Podług Jus Municipale art. 44 fol. 39 „Mechanici" służyło magistratowi potwierdzać nowe cechy.
Statutem z r. 1538 fol. 535 poznoszono cechy w miastach jako szkodliwe, co też potwierdziła Konstytucyja 1550 fol. 8 „Cechy iż dawno"
Pomimo tego zważając na potrzebę niektórych cechów Zygmunt August r. 1548 nadał dla Krakowa przywilej w którym cechy i bractwa w temże mieście istniejące które dążą do dobrego porządku i prowadzenia się miasta, które oraz nie sprzeciwiały się Ustawom kraju; wym potwierdził.

Deutsche Muster-Zeitung

für

Färberei, Druckerei, Bleicherei, Appretur, Darstellung verwandter chemischer und technischer Erzeugnisse.

☛ Mit natürlichen, gefärbten und bedruckten Stoffmustern, lithographirten Maschinen-Zeichnungen, Holzschnitten etc.

Unter Mitwirkung tüchtiger Fachgenossen redigirt von R. Engels.

Achter Jahrgang. 1859. Vierteljährlich 1 Thlr. = 1 fl. 50 Nkr. österr. = 1 fl. 45 kr. rhein.

Verlag von Theobald Grieben in Berlin.

Wir erlauben uns, Sie auf obiges gediegene Journal aufmerksam zu machen und zur Pränumeration ergebenst einzuladen. Die Zeitung ist die einzige ihrer Art, von sachkundiger Hand auf das Trefflichste redigirt, durch erprobte Beiträge mannigfach unterstützt und während ihres **siebenjährigen** Bestehens im In- und Auslande so fest und vielseitig eingebürgert, dass schon diese Thatsache jedes weitere Empfehlungswort überflüssig erscheinen lässt.

Wir sind mit Vergnügen bereit, Ihnen die erste Nummer des neuen Jahrganges **1859**, so wie die vollständigen (brochirten) Jahrgänge **1857** und **1858** zur Ansicht zu übersenden, und bitten in diesem Falle den angehängten Bestellzettel auszufüllen, abzuschneiden und an uns gelangen zu lassen.

Die Jahrgänge **1850** und **1851** sind bereits vollständig verkauft und können nicht mehr geliefert werden. Von den Jahrgängen **1852**, **1853** und **1854** ist noch geringer Vorrath; sie werden zusammen **mit nur 6 Thalern** (9 fl. österr. = 10 fl. 30 kr. rh.), einzeln jedoch zum vollen Ladenpreise berechnet. Wegen grossartiger geschäftlicher Reisen des Herrn Redacteurs konnte in den Jahren **1855** und **1856** keine Fortsetzung erscheinen, doch wurde dieselbe für **1857** um so rüstiger aufgenommen und ohne Unterbrechung fortgeführt.

Hochachtungsvoll

Berlin, W. Büxenstein.

Ustawy cechowe i ich przywileje nadawały rzemiosłom potrzeb=
ną ochronę; kupującym dawały pewność, iż wyrabiający swój zawód
dobrze rozumie; prócz tego zabezpieczały członków od wolnej
konkurrencyi. Wędrówka miała na celu wydoskonalenie się w swym
zawodzie. Rzemiosła postępowały w zgodzie z handlem, dostar=
czały handlowi wywozowych artykułów, i nie tamowały podczas
jarmarków sprzedaży hurtowej. Pierwotnie ciężyła rzemieślni=
kach jednej gałęzi konieczność należenia do cechu (Zunft=
zwank – później dopiero powstały szkodliwe dodatki jako to
zakazy obwodowe (Bannmeile), prawo samokupstwo (Mono=
polrecht), ograniczenie cechu do pewnej liczby członków, co
szkodliwie wpływało.
Co się tyczy znaczenia cechów w czasach dzisiejszych: myli się
każdy co sądzi, iż instytut który miał znaczenie w przeszłości
takowe zawsze mieć powinien. Średniowieczne cechy były stowarzy=
szenia ochronne roboty przeciw robocie i jako takie nader korzyst=
nemi się okazały. Dziś co innego: robocie nie zagraża robota jako
rywal, lecz zagraża robocie kapitał z nią rywalizujący. Cechy
mogły zasłonić swych członków przed nawałą obcej roboty; lecz prze=
ciw przewadze kapitału dziś ich dążenia bezsilne. Czasy dzisiejsze
wymagają stowarzyszeń kapitału (associacie), przeciw kapitałowi=
co pociąga za sobą wolność zarobkowania. Cechy odpowiadały by dzisiaj
swemu przeznaczeniu, gdyby rozporządzały kapitałem: wszak wiadomo
o ile to zysk pomnaża, jeżeli się w stosownym czasie tanio materyał
zakupi, i jeżeli się na właściwy termin znaczny zapas przysposobi.
Tak jak w średnich wiekach cechy się utworzyły gdy z produkcyjną
siłą (przyrodą) praca się połączyła; tak też dziś cechy przetworzyć

się muszą (aby nie upadły) przez połączenie pracy z Kapitałem.
Bogactwo samo nie jest korzystnem, lecz wtedy dopiero gdy jest
jak najbardziej rozdzielone i rozszerzone. Posiadłość której ob-
szar podzielony pomiędzy 600 osób, co do kultury wyżej stoi,
a niżeli gdyby pomiędzy 60 a nawet tylko pomiędzy 6 był podzie-
lony ~~[illegible]~~ (Arnold Wilhelm Prof. zu Basel) Zdanie takie okrzy-
czano by u nas za socyalizm)
Cechy miały także znaczenie kościelne i militarne.
Każdy cech i każda miejscowość miała swe właściwości i zmiany
Dziś zmienił się stosunek miast i rzemiosł – dawne miasta
rozszerzyły się dziś w państwa, a średniowieczne rzemiosła
w przemysł (industria).
Nie bogactwo – lecz praca powinna być zasługą.

Statut cechu szewskiego Kraków 1869. 4to

" cechu rzemieślniczego miasta Podgórza Kraków 1869 8vo
item 1882. 8vo item 1886. 8vo

" Kongregacyi Kupieckiej w Krakowie 1883 8vo

" spółki udziałowej dziennika Czas 1875 12mo
item 1871. 8vo

" spółki wyrobów towarów kuśnierskich w Starym Sączu. Wadowice 1883. 8vo

" stowarzyszenia kupieckiego w Krakowie 1875. 8vo

" robotników stolarskich w Krakowie i Podgórzu 1877. 8vo

" cechu szewców w Krakowie 1886. 8vo
" kawiarzy Krak. 1885. 8vo
" Kowali, stelmachów, siodlarzy, rymarzy i lakiernikow w Krakowie 1885. 8vo
" Krupników, mączników i zubiarzy w Krakowie 1885. 8vo
" posługaczy publicznych w Krakowie 1886. 4to
" stolarzy i bednarzy. Kraków 1885. 12o

Statut stowarzyszenia zjednoczonych rękodzielników w Jaworznie Kraków 1885. 8vo

" ogrodników. Kraków 1885. 8vo
" tapicerów. Kraków 1885.
" młodzieży handlowej w Krakowie 1877. 8vo
" blacharzy. Kraków 1878 8vo
" murarzy. Kraków 1872. 8vo item 1879. 8vo
" cechu ciesielskiego. Kraków 1880. 8vo
" rzeźników. Kraków 1880. 8vo
" tokarzy, grzebieniarzy i parasolników. Kraków 1879. 8vo
" kowali. Kraków 1879. 8vo
" krawców. Kraków 1885. item 1879. 8vo
" powroźników. Kraków. 8vo
" introligatorów. Kraków 1882. 8vo item 1885
" drukarzy. Kraków 1878. 8vo
" tkaczy w Błażowej. Rzeszów 1882. 8vo
" cechu wielkiego w Tarnowie 1869. 8vo

Acta Synodi dioecesis Vilnensis Sapieha 1669. 4.
6640.

Decreta. Brzostowski 1717. 4o 6638.

65 31.

Saponerii (Seifensieder)	1494	fer. 4a ante Laetare
	1500	fer. 6a ante Thomae.
Figuli (Töpfer)	1406	freitag nach Circumdederunt
	1504	Sabbato ante Simonis et Judae
Muratores (Maurer)	1406	fer. 5a ante Misericordiae

wTorkie.

Effemeri
1822;
Milan

Pellifices 1377 fer. 2a infra Octav. Assumpt.

Corrigiatores (Riemer) 1465 Mitwoch nach Bartholomei

" " 1365

1369 fer. 5a ante Palmarum

1366 in Vigilia S. Thomae.

Pileatores (Hutmacher) 1377 nechster tag nach S. Thomae.

Arcifices (Armbruster-Bogener) 1445 nechst. Freytag nach S. Joan Bapt.

" " " 1482

Sartores (Schneider) - - 1392 fer. 2a infra Octav. S. Martini pag. 2

" " 1434 Donerstag vor Reminiscere.

" " 1476

" " 1492

Textores (Wollenweber) 1394 fer. 2a Rogationum

Pistores (Bäcker) 1405 in vigilia S. Hedwigis

" " 1406 am Freytage vor Fastnacht

" " 1458 Freitag nach Assumptionis

Braxatores (Mälzer) 1395 fer. 5a post Reminiscere

" " 1396 Sabbato post OO. SS.

" " 1407 fer. 5a Crast. Exalt. S. Crucis

Aurifabri (Goldschmiede) 1425 freitag vor Visitationis

" " 1389 freitag vor Petri Stuhlfeyer.

Pictores (Maler) 1490 Donnerstag nach Bartholomei

" " 1497 fer. 4a post Jacobi

1511

Balistarii (Bogener) 1463 Am montag nach S. Benedicti.

Doliatores (Böttner) 1435 Sonabend vigil. S. Barbarae

1448

1456 Freitag nach Margaretha

1485 Montag nach Elisabeth

Sporonarii (Sporenmacher) 1449 fer. 6a Ante Mathiae

1449 freitag vor Mathiae

1455 fer 2a ante Agnetis

Editto di S. M. F. il Re di Portogallo per cui si aboliscono le scuole minori de' Gesuiti e si proibisce il loro metodo d'insegnare, e se ne prescrive uno nuovo. In Lisbona. 1759. in-4. (f. 2.)

In Meßolomice fer. 3a post diem S. Gregorii pape 1368.
p. 311–312 obl. per dem Spek advocatum ... fer. 3a post festa ... 1428.

An dem nechsten Donerstag vor der heiligen dreier Konig tag 1422 ... er ...
Nicolaus Glezer in Kuttenberg
15 mark zins böhm. gr.
Clemens Woit von der Schrammenstadt

od 1409–1431 d. 2
Nr. 1198

Wörterb.

Mauerordnung 1367 fer. 6a post Gerhardi
— am Montag nach Judica
Zins Schossen Ordnung 1367 sabbato post diem Petri et Pauli
Wechter am Schmargk 1375
Wergk —
Schwerterziehen 1379 Am Pfingstabend
Krämer am Sontage zu 1379 fer. 4a in Adventu
Handwerksgesellen Montag 1390 sabato post Corp. Christi
Lon der Salzlader — —
Fisch-Verkauf Strose 1364 fer. 5a post Undecim Mill. Virginum
Verkauf Unschlit
Lohn der Gewandscherer
Verkauf der Eßwaren
Wagengeld und Ladergelt
Schelten, Rinnen, Unreinlichkeit 1468.
Schweine der Becken, Falsches Gewicht
Geschoss Ordnung 1385 In Crastino Corp. Christi
" u. von Unmündigen 1453 Mitwoch vor Andreae
Koth-aufführen 1373 fer 4a ante Martini
" " — 1492 Sabato in die S. Tiburcii
Feuerordnung — . 1374 Mitwoch nach Bartholomei
" Wasserführer 1375 fer. 5a ante Judica.
Kleiderordnung 1495 fer. 6a ante Margarethae
Hochzeiten " " "
Gast und Jahrmarktordnung —
Krämerordnung 1432 in der ersten Fastwoche
Zoll in Krakau, Welkirchen und Ungarn
Jahrmarkt . . .

Torkie.

Eva riparata componimento sacro per la natività della Beatissima Vergine in occasione della pubblica Academia nel Collegio Nazareno. In Roma. 1765 in 4°.

(f.2)

Cechy zmieniona miaz nisow lopiiclegi A. 1596 68 34.
Herbuirt fol 170 & 180.

Uwagi o cechach przez Wawrzyńca Surowieckiego
Roczniki T. XIII. 1820 st. 528 – 553
falanz – partacz

„Cechy (w pewnych względach musiały) być użyteczne społeczności, bo inaczej dawno by już były same upadły
Miasta osiadłe przez ludzi wolnych potrzebujących bezpieczeństwa i spokojności dla swego handlu, rękodzieł musiały szukać w towarzystwach wsparcia i opieki.
To wyprowadziło Europę z grubego barbarzyństwa poddaństwa
Porządek – miasta były zbiorem korporacyj cechowych wszystko się łączyło w cechy – z tego powstała czynność i pracowitość potrzebna dla kraju (Statystyknit)
Cechy zakwitały w miastach bo znajdowały zasłonę przeciwko możnym. Miasta były zbiorem fabryk niemieckich zakwitły przyszły do zamożności i powagi
Cechy zakładały własne zbrojownie, szpitale, kościoły, składy kasy
stanowiły wpływ na rząd (cf Emety w Wrocławiu, Gdańsku,
Członki cechowe przechodząc przez stopy karności, poddając się prawom mają stopnie jak u zakonów)
Główny cel stowarzyszeń był aby fizycznie i moralnie usposabiać ludzi do przemysłu, przez połączenie usilności wydoskonalać rzemiosła fabryki i członkom zapewnić opiekę praw.
– stąd powstał wzrost rękodzieł bogactwo zamożności kraju.

Cel flut cadek cechowych: wspieranie podupadłych stanów sierot, wdów, chorych zasilanie wędrujących utrzymywanie nabożeństwa kościelnego
z początku przywileje cechowe ograniczone na mury miasta dalej rozciągano na przedmieścia i okolice.
Władza przez wyznaczenie urzędników którzy musieli być przytomni schadzkom chciała poskromić nadużycia.

Verpackung wird nicht berechnet!

lung von

verlange die Zuse

Exemplar **Königliche Salbu**

dem erläuternden Umrissb

und erwarte die/keine Fortsetzung ohne weiteren

folgenden Blattes.

. . . . den

rów

pny:

y

być

na.

„Bez osobnych towarzystw religijnych, naukowych, „kupieckich, rzemieślniczych i t. p. łączących pojedyncze „siły i zdolności w dążeniu do obranego celu; moralności „nauki i przemysł ludów europejskich znajdowałyby „się zapewne dotąd w tym stopniu barbarzyństwa „i otrętwiałości w jakim go widzimy u ludów innych części „świata" Surowiecki p. 553.

[redacted] durch die löbl. Kunsthand-

nge die Zusendung von:

che Salbung Friedrich I. Oeldruck, mit

n Umrissblatt zusammen à 15 Thlr.

ne weiteren Auftrag gleich nach Vollendung jedes

n

w Polszcze cechy zaczęły się zawiązywać za Henryka Brodatego i Bolesława wstydliw.
Rzemieślnicy przynosili z sobą też same prawa i przywileje do Polski do jakich byli przyzwyczajeni
ustawy cechowe były dopełnieniem praw magdeburskich i dalszym rozwojem
Władysław Jagieł 1420 zniósł stowarzyszenia cechowe podobnie Olbracht 1496. Zygmunt I 1538, Zygmunt August 1550 ponowili
Konstytucya z r. 1543 mówi że były cechy „in detrimentum libertatis terrestris."
jednak nie nastawano na wykonanie zniesienia cechów cierpiano je owszem Konstytucyje 1611, 1659, 1768, 1776 popierały ich prawa
Zygmunt I r. 1527 cechy warszawskie wyciągnął z podzwierzchności cechów krakowskich
— r. 1532 potwierdził wszystkie cechy w kraju a r. 1538 na prośbę posłów (krzywo widzących wzrost mieszczaństwa) zniósł (ale w miastach ziemskich prawa polskiego)
Jeżeli nasze płody ziemi nie będziemy wyrabiać — wyszczerzemy do szczętu źródło dochodu krajowego
Przez cechy dostawaliśmy najlepszych ~~wędrow~~ czeladzi z zagranicy

71 35/6

Zerrissene Wesen – sturarz

Verlagsrechte – cechowe

majstek był wolny od wkupna, a kto się żenił z majst

kowną od połowy

Oznaczano liczbę czeladzi i chłopców u majstra – oznaczano

czasu roboty; od 5-9 godz wieczór, w wilię bożego narodze

nia i wtorek zapustny tylko do zmroku, a w święta i nie

dziele całkiem nic – kto miał zbyt wiele roboty

powinien ją innym oddać

Czeladnik który zostawał majstrem robił z majstersztuki

opłacał się i dawał uczte (piwo szynkę)

wprzód wędrował – Lehrbrief wykazał

na jarmarkach wolno było obcym rzemieślnikom sprzedawać

dla emulacji

Ustawy miały na celu troskliwość o utrzymanie uczciwości dobrych

obyczajów, zgody, religijności – sami ją układali i przynosili

do podpisu radzie miasta. Co(?) król potwierdzał.

Chorych i podróżnych czeladzi wspomagano z kassy.

Czeladnik w gospodzie musiał się wkupić uczta (Einkaufen)

Chłopak nie mógł być chromy lub kaławy

Majster musiał się żenić.

Czeladnik po 4 latach (z wędrówki) mógł zostać majstrem

Das Leben Joannis Dantisci ermeländischen Bischoffs p. 237-247 (przez Dan. Seyler w Elblągu)

Historia vom Dietrich von Cuba Bischof von Samland wie er ist zu Tapia vom Hrn Heinrich von Richtenberg gefangen und verhungert worden (a. 1474) p. 471-510.

Zuverlässige Nachricht von M. Lucae Davidis Leben und historischen Werken (von Joh. Christ Volbrecht) p. 569-614 (Lucas David ur. w Allenstein w Warmii 1503 + 1583 w Królewcu)

świadectwo rodowe (ehrlich) czeladnikowi wydawała rada miejska a na wsi wójt z przysięgłemi

35/2 72

Czytelnia.

No 1079. Wiersze nowe panny wesoły, przebierającej kawalerami.

35/d

73

Gilde bier = uczta w święta
veelgerede = exekwie
Küre = walne zgromadzenie na obiór
a Elderman – cechmistrz
Morgensprache – przy cechu (zgromadzeniu) zwoływano

Wlusz 5 mark bursztyn. u złotników 12 mark
Bürger sein 4–5 lat terminować – Meisterstück
Geschenkt u. Brauchbarkeit [illegible] und zu [illegible] selb
Dem [illegible] auf sein [illegible] begeben
Lehrjunge 3 Jahre zahlt bei Aufnahme einschreiben
Który uciekł nie może być przyjęty
Kto nieprzystojnie lub z nożem na Morgen-sprache karę płaci
jüngster Meister schenkt Brüderbier – wertet der Ältesten – verbietet die Brüder
Kto boso na zgromadzenie – karę – Kto gra w kostki tamże karę.
wolno i żonom którym wolno było 1 lub 2 kufle
Kto tajemnice cechowe wydaje karę
na każde suche dni do puszki
Kary wosk lub pieniądze.

[illegible]

[illegible]

Agata – [illegible]

Pretia rerum na sejmie 1620 Krótkie Vol leg 37
III p. 370.

25

Rzemieślnicy po miastach. 1628 na sejmie rozróżniono przy poborze

Większych: Złotnicy, Aptekarze, Cyrulicy, Krawcy którzy jedwabne rzeczy robią, Kuśnierze, Piekarze, Rzeźnicy, malarze, Szmuklerze, Passamanicy, Haftarze, Czarmistrzowie, Kotlarze, Puszkarze, Ludwisarze, Płatnerze, Snycerze, Rymarze, Miecznicy, Miechownicy, Sukiennicy co falendysze i karazye robią, mydlarze, Konwisarze, Kurdybanicy, Białoskórnicy, Garbarze, Rostrucharze (co końmi kupczą) Szewcy, Frynarze płacili po 2 zł od osoby poboru co drogie towary mają Jubilerowie płacili po 100 zł.

Rzemieślnicy mniejsi: Krawcy co prostą robotę robią, Introligatorowie, Bibliopole; Ślosarze, Kowale Siodlarze, mularze, Rynkmacherowie, Stolarze, Łaźnicy, Blacharze, Barchannicy, Kaletnicy, Tokarze, Bednarze, Cieśle, Powroźnicy, nożownicy, sukiennicy co podlejsze sukna robią Czapnicy, Tkacze albo Płóciennicy, Kołodzieje, Halmaszy, Wendetarze, Garncarze, Prasołowie, muzykowie płacili po 1 zł. od osoby.

Rzemieślnicy najmniejsi

Sitarze, Grzebiennicy, Kartownicy płacili po 15 gr. poboru.

Towarzysze albo rzemieślniczkowie płacili po 12 gr.

Statuta Muratorum 76

Nos consules ciuitatis .... incurrere
Inprimis Quod quicunque
Item volentes querimonias
Item si aliquis ciuium
Item statuimus quod nullus
Item statuimus quod quilibet Magister
Item quod quilibet Magister
Item statuimus quod nullus magistrorum
Item ex quo magistris
Item statuimus quod si aliquis
Item quilibet Magister more
Item si aliquis ciuium vel dominorum
De Socijs eorum
Item socii utriusque
Item si aliquis magistrorum
Item nullus magistrorum ... debet
Item quilibet discipulus
Item statuimus quod socii carpentariorum [signanter]
... accipere debent ....
Item nullus magistrorum
Item si quispiam
Item socium infortem
Item statuimus ut deinceps omnes (Taxnia)
Item ex quo fuit antiqua consuetudo
Cuius in testimonium etc Datum feria 2a
pq festu Sancti Stanislai in Mayo Anno X
1.5.12. R 2a

[illegible] Bilin [illegible]
[illegible]
1497 Petrus Salomon consul
1497 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
in [illegible]
[illegible] 1497 [illegible]

Im Garten bey dem [illegible]
[illegible]

Erasmus Breyd[illegible]
Matis [illegible]
Hans [illegible]
Sebastian [illegible]
Peter Salomon
Hans [illegible]
Fredrich Schelling
Mikel [illegible]
[illegible] Wirsing[illegible]
[illegible]
1884
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

f. 237b – 240a 39

Prawa kupieckie (Gezetze und Artikel) były na tablicach napisane i przybite na Sukiennicach (Kawffhaws) dla zachowania się obcych kupców (Gast)

Kupcom z Czech Morawy i Szląsk i z innych krajów niewolno towarów gdzie indziej składać tylko na składzie tylko podczas jarmarku wolno było sprzedawać pojedynczo, a w kiedy indziej hurtem (sammelkawf) materie wolno było sprzedawać w pakach i postawach zaś inne towary sztukami i łokciami następnie które miernik rządowy mierzył (geschworne Streicher) i Forder augspurg(er) (crespe) barchent weis oder schwarz – Ein belchen blau leinwand oder weisse Kolnischer leinwant – Ein puschlein pokczin swartz oder weiss, Ein belchen papir, Ein halben Stein saffran i Sack Pfeffer, 1. Sack Kimmel i Stein Ingber, i Stein nelken, ½ Stein Czinemey, ½ Stein Muskatenblut. 2 Stein bloenczwirn, i Loge Feigen, Rozinkeyn und zeiffe, 4 Stein Mandeln seifs. 5 Stein Reiss, Czehen Taffet, Czehen Stucke heidnesche leymoth, 6 funt bortzeyde = nehe zeyde = offene Zeyde, funff Sterres, 2 Forstait Ein thuzin zeidene schloer, Czwelff Stücke zeidene Drummel Czehen Unczen Gold u Silber a wszelkie inne towary tylko hurtem mogli sprzedawać. – Śledzie mogli kupcom tylko po pół last sprzedawać, mieszczanom zaś innym pojedynczo

Złote sprzedawane w mieście przez kogobądź miało być ważone in dem Brenngaden der Stadt – Przestępca płacił miastu 5 mark

f. 240b–243 Das Gesetze ist durch dy herrn Jursigk und alde und des rotes willen zu halden Gesetze gegeben den Cromern Geschehen in der ersten fastwochen in dem 1432 Jore des Herrn) w Sukiennicach wolno było kupcom obcym (Gast) tylko w targi sprzedawać zaś kramarzom mogli sprzedawać sztukami i postawami płótno czarne lub czerwone, heydnesche leymet, sandeckie (zenser), szwabskie, krośnieńskie mniej niż całą sztukę kamchen, Atlas, Samet, złote borty, harras, forttat, pokoczin, cyrdumdej (gaza) schloer, drommelzeyden, zeidenschnure, bortchen, tuzin czapek i czepków kobiecych, mniej niż ½ kamienia weydgarn, mniej niż funt geczwirnte Zeyde, mniej niż ½ kamienia palmet Zeide – mniej 2 Unzen Unczengold mniej niż kamienia bawełny, bernesche zeffe, wosku, pieprzu i kminu mniej niż funt szafranu cynamonu imbieru, niżej gregorny gwoździków, muszkatu mniej niż kamień ałunu i wszystkiej cytryny, i cukru głowiastego (Huttczocker) mniej niż ryzę papieru, mniej niż kamień ryżu migdałów, rozynków, fig i krawcom nie wolno sprzedawać materyj, bawełny, nici

bo to należy do kramarzy niewolno gdzie indziej tylko w kramach sprzedawać a gdzie indziej ważyć tylko w miejskiej wadze.
Jarmark zaczynano po Wielkiejnocy am tage des heil. Kreutzes trwa 10 tage i 2 halbe tage – jarmarkt S. Wita zaczynał się w dzień S. Barnaby trwał 5 tage u 2 halbe tage – w te jarmarki wolno było sprzedawać den fremden gesten opłaciwszy tylko Kwartzoll.
fol. 243b – 244a

Von Kleidern beschlossen feria 6a ante Margareth. 1495

1. Mieszczanom i mieszczkom nie wolno pod karą 5 grzywien i utratą sukni nosić Axamitu, Adamaszku, Atłasu, Koffter, Tabin tylko rajcom dla godności – 2. Mieszczka nie mogła pod karą 5grzywien nosić Soboli, Gronostajów na sukniach ani soboli wokoło kapelusza. – 3. Von Hochzeiten na wesele wolno było tyle prosić gości ile przy 4 stołach siedzieć mogło – 4 Czum bade przed weselem i po weselu zakazano było iść do kąpieli mit gepränge. 5 Dy do bittan Drużbów do wesela tylko 6. ~~i 5 potraw na weselu~~. – 6. Dy busse. Po weselu ma burmistrz prawo posłać do sprawiających wesele i pytać ich czy zachowali przepisy i kazać im prawdę zaprzysiądz; przestępcy płacą 5 margk busse. – 7. Dy Gerichte. na weselu ma być tylko 5 potraw.

Arma civitatis Cracoviensis

Kupcy f. 237b mercatores

Kramarze f. 240a Institores

Kusnierze f. 244a Pellifices

Piekarze f. 246b Pistores

Krawcy f. 250a Sartores

Corrigiatores Rymarze f. 253a (cf patfienici)

f. 257a Złotnicy

f. 260a Luznicy

f. 263 Kapelusnicy

Kolodzieje Stalmachy f. 265a

f. 267a Malarze

fol. 272a Garncarze

f. 276a Rufficerdones

du ach

f. 281a

mercatores

Stolarze f. 284a

f. 287a Szewcy

f. 289a

f. 291a Gladiatores

f. 293a Iglarze Noldeber.

f. 295a

f. 297a

Goldflagerey   f. 300a

f. 302a

f. 305a

fol. 307a   Balwierze

p. 244a [illegible]

[illegible]

13?? [illegible] fol. 245-246 K. 1.

[illegible] (pisane [illegible]) [illegible]

[illegible]

(dopis późniejszy po polsku) [illegible]

[illegible]

ft. 1/2 fol. 246

f. 246b.

[illegible] 1458 [illegible]

[illegible]

[illegible] auf der [illegible]

[illegible]

[illegible] Kożik [illegible]

[illegible]

[illegible] Herrn [illegible] zu dem [illegible]

[illegible]

f. 250a) [illegible] fol. 246–249 Kat 2½

[illegible] vom [illegible] 1434

[illegible]

[illegible] 142[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] jednego [illegible]
[illegible] — W
1475 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] — W 1492 [illegible]
[illegible]
[illegible] (po niem) Kart 2½

f. 253a
(4) [illegible] Rymer 1465 [illegible]
[illegible] — [illegible]
[illegible] magistr [illegible]
[illegible] staat [illegible]
[illegible] niedziele na [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] wosku [illegible]
[illegible] fol. 253–255 Kart 2½ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

St. i.

9 Kart 2½

St. i

f. 257 a ~~Der ge~~ ~~B~~ 5/ Aurifabri Das ist das
Gesetcze der Goltschmide (jest tu na
stole pomiędzy nogami 2 osob monogram
I·[illegible]·J·Z·) Gegeben am freitag vor petri
Stulfeyer 1489.

f-257a 39/d

Kart 1/2 fol 257-258

Kart i.

260a

[illegible]

heiligen

[illegible]

fol. 260 - 262 Kart 3.

f. 2[illegible]

f. 26[illegible]

f. 263a

[illegible]

f. 265a

(K.2)

[illegible]

1 a

(Kart 1)
ist beschlossen

(Kart 1/8)

~~f. 267a~~ f. 266b (a obrazek k f. 267a)

1490 am Donerstage nach Bartholomaei Kart 4.

dodatek (Kart 1/8)

(Kart 1/8)

f. 270.a)

(10. Topffer. Figuli. Andris Wirzingk, Michel von der Czirle, Niclos Freyberg, Johannes in Bona fide Andreas Czarnitsa, Nicos Boleze, Henrich Smidt i Niclos Falkembergk rajcy Krakowscy, garcarzom którzy robią Toppe, Kruge, Regeltoppe (rynki) und ander Werk pozwalają 12 bud (Kamern) wystawić za pieniądze miejskie, od budy mieli płacić co roku 3 Firdunge czyli co kwartał 9 groszy solidarnie wszyscy choćby i nadto niektóre stały, nikomu obcemu niewolno było garków do miasta na sprzedaż przywozić tylko we wtorek i w piątek i w jarmark. Crakau am nachsten Freitag nach Sonntage Circumciderunt 1461. (po niemiecku) (Kart 2½)

— Statuta figulorum (po łacinie) Na majsterstuk ma każdy zrobić Flam Amphoram et mutrale ma mieć arma pod karą i talentum cerae dla obrony miasta jak inne cechy. Kto garnek nie dobrze wypalony sprzedaje płaci karę. majster może trzymać 1 czeladnika i 1 ucznia — synowie majstrów uwolnieni od majsterstuku — Czeladnik tylko 3 dni może bawić na gospodzie bez roboty; gliny niewolno pobielać — Co tydzień niewolno majstrowi pod karą więcej sprzedawać praeter 12 sportas commensuratas — Przed sobą w budzie niewolno więcej wystawiać jak 3 wielkie i 4 małe garki. — Plumbum et mineram tylko od ludzi niepodejrzanych kupować mogą. Dat. Sabatho ante Simonis et Judae 1504. (Kart 2½)

(Garbarz w cebrzyku 3 szmaty chłopak na pognebarz w tyle chaty drewniane płóz na niebieskie) owodka qui ... jak ... zielone)

Dzwoniarz ma pałczarnię z dzwonkami

Stolarz nad miednicą z muchy na mieszę stolarzowi pod fartuchem wyglądaną mieć

Siodlarz ma siwe włosy wieńcem zielonym czub jak dym.

Iglarz jedną ręką na kowadle trzyma igłę drugą młoteczek.

Kowale przekupka siedzi w kramie w tyle stucznia w niej mnich z bernardynów idą z sakwami, do kurka strzelają

f. 300a (później wpisany)

Władysław IV potwierdza przywilej Zygmunta Augusta dany Malarzom. Do szlagie-
rom 1570 – 1638. (po polsku) w Warszawie d. 17 maja 1638 (Kart 2)
zatwierdzone przez Urząd radziecki Krak.)

f. 305a

(Bednarze Vladislaus IV potwierdza podane artykuły Cechu Doliatorum Bednarzów
[wstępujący ma dać do skrzynki cechu 2 zł albo podobnego drzewa na 12 stóp szeroka wanna do tego wielka]
i Leglarzów (majstersztuk kadź wielka moirzewiowa, [bez nasiekania z takiego drewna] szaflik garbarski i dzieżę piwną
a Leglarzy: wanienka na jedno dziecię, bebenek na 4 garce Maślnica i Konew z przy-
kryciem mają przy robocie leglarskiej być obręcze białe F– Majstrowie strzebe po 2 win-
ni odprawować. Towarzysz jak przyjdzie powinien do pierwszego majstra od której bramy
przyszedł się zameldować który go do cechu ma zaprowadzić. Dopiero po 2 tygod-
niach może za robotę podziękować. Wozowiec to jest żonaty towarzysz gdy przyna-
dzuje bez żony tylko 2 tygodnie u majstra mógł być – Po drewo niewolno chodzić
za miasto. tylko w rynku kupować a obręcze tylko za Szewską bramą zgniłego
drewa niewolno kupować pod karą pół kamienia wosku co miesiąc z cechu ma
być u majstrów rewizyja [oglądowanie] czy materyał dobry – Leglarze mają tacą robotę
robić białą: Konwie piwne i woine wielkie i małe z wiekami wanienki do
dzieci. Szafliki wielkie i małe w białą obręcz, Łagwice do lim[u]niej rozmaite wiel-
kie i małe baryłki nie mają robić większej nad garcy 6 ... zorf nie ma być
szerszy i większy nad półtrzecia piędzi szerszy u dna [i wszelka robota drobna] – inna robota należy do
bednarzy (którzy nie powinni robić leglarskiej roboty i którzy innych uchteli mniejszych
nie powinni robić aby miał tylko 5 garcy a półachtelek garcy 31 F Obcym niewolno
towaru do Krakowa przywozić [i w okolicznych jurysdykcyach sprzedawać] ani też niewolno partaczom robić. (Dan na ratuszu
Cr. 1644 d. 20 sierp-
nia – Król Władysław te miejskie Artykuły potwierdza Cracov. 21. Augusti 1644.
(Kart 2) : Na pergaminie Kart 3 z podpisem Króla Władysława · pieczęcią na zielonym
[sznurku]
F przy rozpoczęciu sztuk mają dać do cechowej skrzynki złotych 20 a przy dokoń-
czeniu powinien bracią skromnie uczęstować co by nie kosztowało więcej nad 10 złotych
F Tajemnic cechowych nie wolno wyjawiać ani z partaczem przestawać pod karą
i kamienia wosku

To potwierdza Król Michał Cracoviae 9 Novembr. 1669 na perg. z pieczęcią.
" " " Jan III Cracoviae 27. . . 1676 " " (podarty)

fol. 307ª

Contubernium Chirurgorum.

Joannes III Cracov. 20 April A. D. – – potwierdza przywilej Michała Króla Cracov. 10 Octobr. 1669 a ten zaś Jana Kazimierza Cracov. 10 Januar. 1649, a ten zaś Władysława IV Crac. 30 Marca 1633. a ten zaś Zygmunta III Cracoviae 21 Maji 1592. a ten Zygmunta Augusta Varsaviae in Conventu generali feria 2ª ante festum S. Joannis Bapt. proxima 1570. potwierdza artykuły Cechu Chirurgów nadane im przez Zygmunta I jako to: Wykazawszy się godziwem urodzeniem kto chce być majstrem ma zrobić majsterstuk (nasz:) Prima quae gratia dei dicitur. 2) Emplastrum Galmeien et Grizeum 3) Unguentum Tuscum 4) Pulvis ossium 5) Emplastrum Corrosivum. 6) subigat seu acuat novaculam novam 7) subigat novam forsiculam ad usum scindendorum crinium 8) novum flebotomium subigat quo vena incidenda erit; tylko cechowemu majstrowi wolno było wywiesić miednicę ktoby trzymał u siebie ~~majstra~~ infamem socium vel servum qui artificio indignus est, nie wolno mu miednic wywieszać. – Uczeń ma się 3 lat uczyć nim zostanie to: warsztatem – Ktoby pojął wdowę lub majstrowną ma być wolny ab speciminibus W przypadkach śmiertelnych ma majster wezwać do pomocy seniora lub którego z chirurgów – – Łaziebnikom i innym w Krakowie i po przedmieściach nie wolno było exercere professionem – Zygmunt I dodał to do tych artykułów aby co roku strzelali in campo do celu, aby po majsterstuku dawał wieczerzę nowy majster – Aby każdy który zobaczy śmiertelnie chorego ~~zaraz~~ lub rannego śmiertelnie, zaraz to do cechu doniósł. (Kart 3½)

fol. 311

Statuta muratorum po łacinie Datum feria 2ª post festum S. Stanislai in Majo 1512. po łacinie: Consules civit. crac: Carpentarus, et Muratoribus ac lapicidis. Ani murarzowi ani cieśli niewolno było zaczynać budowy dopokąd Komisya z Ratusza nie obejrzała granic budowy czy niema wjechania w cudzą własność – Robota pracy dla nich tempus aestivale a festo paschae ad S. Michael. tempus hiemale, lato dostawali dziennie 5 groszy zimą 4 grosze. Robić mają od świtu do śniadania. śniadanie pół godziny objad godzina, hora vespertina alias merenda pół godziny pracowano do godziny przed

zachodem — sprzedawać drzewa i belek bez pozwolenia właściciela budowli nie wolno
— De sociis. Czeladnik jeżeli przez zimę zostanie u majstra ma zostawać w robocie do S.
Jana Chrzciciela uczeń ma terminować 3 lat — majster za robotę ucznia ma brać dziennie
2 grosze czeladnik cieśielski brał dziennie 3 grosze w lecie w zimie 2 grosze czeladnicy
murarscy podobnież — Majstrowie i czeladnicy tego cechu nie o 22 godzinie jak sobie
wybrali lecz o 23 godzinie co 14 dni do łaźni chodzić mają po robocie — Podczas ognia
cieśle z czeladzią mają iść na obronę za co od rajców dostawali nagrodę. Datum feria
2a post festum S. Stanisl. 512. (Kart 3)

276 — 311.

Acuficum institutiones et statuta 293. (tylko obrazek)
Barbitonsorum statuta 307. (tylko obrazek)

1689. – Połstka biełaja kizylbaszkaja (dywanik) – Ferezi muzskija kamczatyje rudożełtyje, z naszywkoju zołotoju – Odnoriadka muzskaja sukonnaja wyszniewaja s puhowicy serebrianymi podpuszena otłasom swietłozełenym – Ochaben zufrianoj makowoj cwiet z naszywkoju zołotuju – Kaftan biełoj żufrianoj s ożerelem, naszywka zołotaja z uzły i s kistiami i gałun zołotoj – Nagrudnik atłasnoj krasnoj s ożerelem stojaczym, 15 puhowic serebrianych – Tiełogreja otłasnaja krasnaja, 30 puhowic serebrianych – Sztany sukonnyje – Opaszen sukonnoj, 11 puhowic – Szuba żenskaja pupczataja sobolja, s krużywom serebrianym, 13 puhowic, puszena puchom bobrowym – Szapka muzskaja sobolja, werszok barchatnoj krasnoj z petli żemczużnymi – Kower kizylbaszskoj –
(Rzeczy Wawiłja Tychanowicza koło Nowgoroda)

1696 Obraz Bohorodycy Znamenija w kiotje, okład serebranoj, wenec s koronoju i grywna reznyja, pola czekannyje – Obrazy Bohorodycy Kiprskija, Neopałymyja Kupiny, Strastnyje; Spasa [Odegitryi, Błagoweszczenia, Uspenie] nerukotworennago, Spasa Wsemyłostywago, na kiparyse – Czekan oprawnyj serebrom – Uzda nahajskaja oprawnaja serebriannaja na remeniach – Tułup żenskoj puszen puchom bobrowym – Sukman żenskij sinyj – Sarafan kraszennoj – Rubaszka żenskaja – Rubacha muzskaja –
(Rzeczy Wawiłły Wyndomskiego.)

1696 Bratynka (naczynie) serebriannaja – Dostokan serebrianyj – Czarka serebriannaja – Bluda ołowiannyje

Murmelii Joannis: Dictionarius cum germanica atque polonica interpretatione. Cracoviae, per Hier. Victor. 1528. 8vo
Murmelii Joannis. Nomenclator trilinguis, quarto recognitus. Cracoviae in offic. Schedeliana 1666. 8vo

Źrzebka (1528). Klacza, Kobyła (1666) = Equa.
Inochodnik (1528), Jednochodnik, stępak (1666) = Gradarius, Asturco.
Źmudzinek (1666) = Mannus equus - Kleines Rößlein.
Zawodnik, powodny, wozowy koń (1528) -- Veredus -- Postroß. = Woźnik (1666).
Kłuszak, ciężko roszący koń (1666) - Succussor - Harttrabendes Pferd.
Badawia (1528) - Equus thracicus - Türkisches Roß.
Skalna koska (1528) - Rupicapra - Steiggeis.
Dziki koziel (1528) - Caper montanus -- Steinbock.
Łani jelenica (1666) - Cerva - Hinde.
Ogar (1666) - Canis ferarum - Spürhund.
Wyżeł (1666) - Canis avium - Hund zum Federwild.
Kędzierzawy (1528) - Crispus.
Lisowaty (1528) - Rufus
Rozoki (1528) - Strabo. = Jednooki (1528) - Luscus, Cocles
Mrugawice (1528) - Cilium - Augenwimpern.
Dzięgna (1666) - Parulis - Geschwür am Zahnfleisch.
Zajątrzenie (1666) - Suppuratio - Geschwer.
Łakota (1528) Gardziel (1666) - Gula Guttur - Keele.
Biodra, lędzwie (1666) - Lumbi - Lenden.
Kątnica (1666) - Intestinum rectum - Darm
Kaldun (1666) - Omentum.
Chrzeptowe kości (1528) - Spina dorsi - Rückgrat.
Wardawy, mańkaty (1666) Scaeva - Der links ist.
Dłubinik (1528) - Auricularis digitus - Kleiner Finger.
Przegub (1666) - Nodus - Gelenk an den Fingern.
Pogębek, policzek (1666) - Alapa - Maulschelle.
Podrzytki (1528) - Nates - Arschbacken
Posladek (1528) - Anus - Arsch.
Goleń (1528) - Crus - Unterschenkel. - Schinbein - Tibia.
Łyst (1528) - Sura - Wade.
Podkolanek (1666) - Poples - Kniekele.
Źrodky (1628), Potowe dziurki w skorze - Pori - Schweißlöchlein.

Kila, wypuklina (1666) – Hernia – Bruch.
Krzywonogi (1666) – Loripes.
Cecha piętno wypalone, pryskowanie (1666) – Stigma – Brandmahl.
Ogniwaczek (1528) (1666) – Phoenix. –
Nog – Gryps – Greif. (1528) (1666)
Niesna Kokosz, Nasiadka, Kwoczka (1666) – Gallina
Sadz Kociec (1666) – Gallinarium.
Bydlinek (1528) – Allec infumatum – Bückling.
Błoszczyca (1528), Pluskwa (1666) – Cimex.
Kontrywał – Electrum 1528 = Mosiądz – Orichalcum
Skoloyrzy abo ranny owoc (1666) – Praecox – Frühzeitiges Obst.
Jabłka (1666): Pierzgnięta (Honigäpfel) – Winnicki (Weinlinge), Morągi (Frimlinge. Mala maculosa)
Gruszki (1666): Jedwabnice (Speckbirnen) – Małgorzatki (Jacobsbirnen) – Passowki podługowate (Zapfenbirnen), – Piersianki (Frauenbirnen) – Miodowki (Honigbirnen), – Zimostradki (Winterbirnen) – Grdule (Glockenbirnen), – Owsianki (Haberbirnen)

Wypisy z wydania r. 1528:

Kruchta – (Crypta – Gruft) = Wijatyk (Liber horarius – Brevier) = Ochlodnik Refectorium – Refental (Renter?) – Zamczysta Komora (Conclave) – Wyzuwalnia (Apodyterium) – Chłodnica abo Wieczernik (Solarium) – Poszycie słomiane (Strohdach) – Niemocnica (Valitudinarium – Siechthaus) – Postrzygalnia (Tonstrina – Scherhaus) – Miejska Kuchnia (Popina – Garküche) – Świecznik (Candelabrum) – Służba (Abacus – Kredentztisch) – Sklenica (Calix vitreus) – Krozlik (Urceolus) – Żedel (Sedile) – Przystawka (Catinus – Schüssel) – Szerolc (Batillum – Feuerschaufel) – Przygrzewadło (Punicoeps – Feuerklam) – Trifus (Tripes – Dreifuss) – Wiadro (Urna) – Dzban wodny (Hydria) – Podstołek (Scabellum – Fussschemel) – Poduszka (Cervical) – Wezgłowie (Pulvinus parvus) – Kobierzec (Tapes) – Opona (Auleum) – Kortyna (Corinta) – Chomla (Cesticillus – Kommelt) – Sczak (Matula – Bruntzkachel) – Oklepiec (Amesvogelklob) – Rohatyna (Venabulum – Schweinspiss) – Ćwiertnia (Modius – Scheffel) – Sąd albo Beczka (Vas – Fass) – Kufa (Cupa – Gross Weinfass) – Kłoda (Tina – Tun (Tonne?) – Łagwica, Tułnica albo Flasza (Lagena – Legel) – Konew (Cantharus – Kann) – Kubek (Scyphus – Becher) – Korczak (Patera – Schale) – Koczczywoz (Benna) – Kozica (Stiva – Pflugsterze)

Żupica (Tunica pectoralis. Leibrock) – Obojczyk (Amiculum collare-Koller) – Oponicza (Penula – Regenmantel) – Kyepyennyak (~~...~~) (Chlamys – Reitrock) – Czamlet (Vestis cymatilis – Schamlot) – Siatka (Reticulum – Gestrickte Haube) Kaptor (Capitium – Kugel – Podołek (Fimbria – Saum) – Podwika (Rica – Schlewer) – Kyeczka (Calyptra – Schortz) – Bramy (Limbus. Belge, Leiften) Murmelius 1666.

Potrawy: Salsa (Oxyporum – Sauce) – Podwieczorek (Merenda – Vesperbrot) – Polewka (Sorbitio) mięsna, piwna, winna, makowa, konopna – Drobianka (Intritus panis) – Marcypan (Panis sacharites) – Piernik (Libum piperatum) – Placek (Placenta – Fladen) – Kołacz (Scriblita, Kuchen) – Obwarzanek, Precel (Circulus similagineus, Pretzel) – Obartuch (Lixula – runder Käsekuchen) – Pasztet (Pastillus) – Szołdra (Perna, Schincke) – Schab (Petaso, Rippbraten) – Żołądek nadziewany (Ventriculus farcus) – Kiszka (~~Botulus~~ Farcimen) – Kiełbasa (Botulus) – Zatrznica (Apexabo, Blutwurst) – Siekanka, Bigos (Minutal, Lümmel) – Jajecznica (Ova frixa) – Twaróg (Massa lactis coacti, Zwarg) – Kapust (Oxygale, Komps) – Serzysko, Podpuszczka (Coagulum, Labe) – Wrona u beczki (Os vasis, Spund), – Czop (Epistomium) – Taźbier, poślednie piwo (Tischbier) – Miód pity (Hydromeli, Honigmeth) – Wino poślednie z wytłoczyn wodą po-łanych (Lora, Laur) – Wino trwałe, słabe, kwaśniące, spleśniałe, zgęstłe klijowate, mocne, przyprawne, piołunkowe, omanowe, perfumowane, siarczyste (geschwefelt) – Małmazya (Vinum Chium, Malvasier), Muszkateła (Falernum), Rywula z Włoch (Vinum Pucinum, Reinfall) Włoskie wino (Veltliner), Alakant (V. Creticum), Hiszpańskie (Romaney), cierpkie przykre, blade (schiller), przewarzone, burzące się, przetaczane (abgezogen), zwietrzałe (verdorben)

Drzwi dwuskrzydlaste (zweiflüglich) – Próg (Schwelle), Nadrożnik (überschwelle) – Przystawka, Miseczka (Patella) – Krzynow (Hölzerne Schüssel) – Prawda (Schüsselring) – Nożenki (Vagina cultri) – Musat (Staal am Messer) – Rostruchan (Carhesium, Pokal) Kubek (Scyphus), Kufel (Poculum), Sklenica (Vitrea), Krużlik (Urceolus, Kreuslein, Krügelein) – Dzban gliniany (Fidelia) – Grzybek u świecy (Fungus) – Cieńnik (Umbraculum) – Kosior, Pogrzebaczka, Pociask, Ożóg (Ofenkrucke) – Macioch (Blindes Fenster) – Zagłówek, Poduszka (Küssen, Cervical) – Węzgłowie (Culcitra) – Kobierzec, Opona, Szpalera, Kortyna – Adziamski kobierzec (Türkischer Teppich) – Wędzidło, Uzda, Munsztuk (Frenum, Zaum) – Cugiel, Wodze (Habena, Zügel) – Krygi (Hart Gebiss) – Kaganiec (Maulkorb) Uzdzienica – Lec, Strzemień (Lorum) – Łęk u siodła (Sattelknopf) – Wojłok (Reitküssen) – Sumki, podróżny tłomok (Saumsattel, Satteltaschen) –

Strzemiona (Stegreifen) – Pośliska (Lora subicum) – Szla, Chomąto (Kummet) – Podpiersień (Brustriemen) – Pochwy (Schwazriemen) – Łaźnia (Auszieh stube im Bade) – Bołuch (Badtuch) Przypowieść (Adagium) – Obmowa (Apologia) – Odwołanie (Palinodia) – Wrąbu piórka (Schlitz) – List o 2 kartach, Arkusz (Phylura) – Kwatern (Ćwiortkowy) – Namiestnik (Vicarius) – Kłoda (Cippus Stock) – Kuna (Collare, Halseisen) – Drabant, Halabardnik (Stipator) – Rozjemca (Arbiter) – Ławnik (Assessor, Schöppe) – Przystaw (Deductor, Begleiter) – Podczaszy (Pocillator, Mundschenk) – (Structor) Krajczy (Vorschneider) – Stolnik (Dapifer, Truchsess) Naszyniec (Indigena, Eingebohrner) – Incola (Obywatel, Einwohner – Ziemek (Municeps, Mitbürger, Landsmann) Chałupnik (Inquilinus) – Mietelnik, Kuglarz (Gaukler) – Prasoł (Salinarius) – Przenosiny, Poprawiny po weselu (Repotia) – Dziewiastka, Synowa (Nurus, Sohnes Weib, Schnur) – Dziewierz (Levir, Manns Bruder) – Mężowa siostra (Glos, Mannes Schwester) – Jątrew, Bratowa (Fratria (Bruders Weib) – Ojczym (Vitricus, Stiefvater) – Macocha (Noverca, Stiefmutter) – Pasierb (Privignus, Stiefsohn) – Rodzony brat z jednego ojca i matki (Frater germanus) – Bracia od jednej matki (Fratres uterini) – Stryj (Patruus, Vetter, Vatersbruder) – Ciotka po ojcu (Amita, Base, Vatersschwester) – Wuj (Avunculus, Oheim, Mutterbruder) – Ciotka po matce (Matertera, Muhm, Mutterschwester)

Krosna, Tkacki warsztat (Gestell) – Płocha (Pecten, Weberkamp) – Wał (Jugum, Tuchbaum) – Czółnek (Radius, Weberspule) – Podnóżki tkackie (Insilia, Schemmel) – Osnowa (Licium, Warff) – Wątek (Trama, Eintrag, Wäfel) – Cewka (Panus, Wäfelspule) Runo (Velus, Fluesswolle) – Giermak (Vestis talaris) – Złotogłów (Tela aurotexta) – Altembas (Seidenkleid mit Gold eingewirkt) – Czamlet (Undulata, Schamloth) – Dyple, Kitajka podwójna – Gormak, Delia, Ferezya (Toga, Rock) – Opończa (Penula, Regenmantel) – Mętlik (Überkleid) – Zatoszka (Pectorale, Brustlatz) – Letnik, Fortugał (Langer Rock) – Ogon, Rucho – Cepliki, Uplatki (Zöpffe) – Rańtuch, Podwika (Schleyer) Czepek – Grzo, Ciasnocha (Weiberhemd)

Broń: Pleszek na piersi (Thorax, Brustharnisch) – Pleszek w tył (Humerale Rückblech) – Naramnica (Brachiale, Armschiene) – Nabiodrki (Beinschienen) – Pancerz – Przyłbica, Szyszak, Hełm (Galea, Sturmhaube) – Policzki u Szyszaka (Visier) – Puklerz (Clypeus) – Pawęża (Scutum) – Miecz, Kord, Szabla, Szpada, Rapir, Tulich – Granat, broń w kosturze (Jakobstecken) – Kopia, Drzewce, Oszczep, Oszczepisko (Schäfftin), Halabart, Bardysz (Spiess halbmondformig) – Łuk, Kusza (Balista), Cięciwa (Sehne) Łubie, Sajdak, Bełt, Kisień (Streitkolben), Ciekan, Kilof, Basałyk (Bleikugel an einer Kette), Ciekan, Kilof – Arkabuz, Rusznica, Półhak, Muszkiet, Pistolet, Wrzośka

Szkuta, Wicina, Dubas, Barka (Schiflein) – Sztaba, Czoło albo przodek okrętu (Prora) – Rufa zad okrętu (Puppis) Nos (Rostrum) – Buchta (Schiffsbauch) – Blankowanie (miejsce do chodzenia) – Zeza (Schiffs: untertheil) – Reja (żerdź na maszcie na której żagiel wisi) – Ster, Rubel (Steuerruder) – Trelowac okręt (Schiffzieher-pilot) –

Zes (Senio, sechs) – Es (Canis, Eins)

Mżik, Zmrużek, Babka (Blinde Kuh spiel)

Kontryfał (Englische Zinn)

Nomenclator Joannis Murmelii 1666 (4e edit)

Giermak do kostek Langes Kleid bis auf die Fersen
Zwierzchnia szata, Giermak, Delia, Ferezyja - Langer Rock, Bürgerlich Kleid
Oponcza - Regenmantel (Penula)
Sukmana z prostego i grubego sukna - Schlechtes Kleid, Rock
Szuba - Schaube (Mastruca)
Męthik - Überkleid (Amiculum)
Kapica, Kaptur mniski - Kappe
Kaftan - Wams
Kołpak - Spitzig Hut
Jamułka - Hütlein
Ubranie, portki - Hosen
Pludry - Pluderhosen
Zatoczka - Brustlatz (Pectorale)
Pukiel, cętka na pasie - Gürtelspange
Mieszek, kaleta, wacek - Tasche
Prześtrony trzewik - Weiter Schuh
Rzezany trzewik - Zerschnittener Schuh
Baczmaga, Cizma, - Bundschuh, zu beiden Füßen
Kosle, narty, Trepki - Holzschuh
Muły, Wysokie pantofle - Calcei mullei
Bot, skórnia - Stiefel
Szustfal, fartuch - Schürzfell
Letnik, Fortugał (Verdugalla) - Langer Rock

Ogon, ruchо – Kleiderschwanz
Brama u szat – Bolnge
Uplotki, Ceplixi – Zöpfe
Rąbek, rańtuch, podwika – Schleier
Tkanka, Kotko – Börtlein
Giezło, ciągnocha – Weiberhemd
Gieztko albo odziemna Koszula – Unterhemd
Szorc, spodnica – Schürztuch
Żałobny rańtuch – Trauerschleier
Przegub albo fałd u sukni – Falten
Kapcie wełniane – Socken

Krosna – tkacki warsztat
Płocha – Weberkamm
Nawój lub wał na który sukno nawijają
Czołnek – Spule
Osnowa – Werft, Scheergarn
Wątek – Wäfel (subtegumen)
Cewka – Wäfelspule
Szatnica – Kleiderkammer
Szatnia skrzynia – Kasten
Barchanowa lub bawełniana materia (Barchent, Bomasin) Złotogłów (tela auro texta) Altembas (sericum auro plumatum – Seidenzeug mit Gold gewirkt) Czamlet (undulata) Adamaszek (sericum florulentum), Aksamit, Półaksamicie lub Bękart, Kitajka, Dupla (podwójna kitajka) Atłas
Torba, Tajstra (Brottasche) Biesagi (Mantelsack) Sumki (Satteltasche) Kieszenia (Schubsack)

Dictionarius Joannis Murmellii Cracoviae ap. Hier. Victor. 1526.
Joan. Murmellii : Nomenclator tilingvis. Cracoviae 1666. 8°. (w zakresie

Equa – Swierzobka (Klacz) 1)
Gradarius – Zeltnerpferd = Jnochodnik (Stępak, jednochodnik)
Equus thracius – Türkisch Ross = Badawica (Turecki koń)
Equus pumilio – kleines Ross = (Źmudzinek)
Strabo – Schieler – Rozoki
Cilia – Augenwimper – Mrugawice
Oesophagus – – Łakota
Ren – Niere – Liedźwica (Nerka)
Intestinum – Darm – Jelito
Ileum – Dünndarm – Trzewa (Kiszka cienka)
Spina dorsi – Rückgrat – Chrzeptowe kości
Scapula – Schulterblatt – Plecze (Łopatka)
Auricularis – Ohrfinger – Dłubiuch (Ostatni palec)
Nates – Arschbacken – Podrytki
Anus – Arsch – Pośladek (Zadek)
Pori – Schweißlöchlein – Sirodki (Potowe dziurki)
Purulentus – eiterig – zwiatrzony
Callum – Schwiele – Modzel
Intestinum rectum – Darm – (Katnica)
Omentum – Eingeweidnetz – (Kaldun)
Catarrhus – Strauchen – Nieżyt (Ryma)
Porrigo – Erbgrind – Strup
Scabies – Räude – Parszywość
Prurigo – Krätze – Świerzb
Variola – Masern – Ospice
Hernia – Bruch – Przepukliość (Kila, Wypuklina)
Glaucoma – Sowia źrzenica
Dolor ileorum – Darmgrimmen – Morzenie w jelitach

No. 43

Lethargus – Schlafsucht – (Sieber)
Albugo – Staar – (Bielmo)
Amaurosis – (Ślepota jasna)
Gravedo – Schnupfen – (Sapka)
Salivatio – Speichelfluß (Ślinogorz)
Parulis – Zahnfleischgeschwür – (Dziąsna)
Panaritium – (Zanokcica)
Ardor – Sodbrennen – (Zgaga)
Scabies – Krätze – (Świerzbiączka)
Papulae – Pocken – (Ospica)
Pustula – Blatter (Krostka)
Condiloma – Feigwarzen – (Szyszka)
Vibex – Striemen – (Pręga)
Horror – Schauer – (Ogrązka)

2) 43/6

Arenga passa – Bückling – Bydlinek
Barbo – Barbe – Toporek (Barwena, Brzana)
Gobio – Kreß – Rzerzucha (Kiełbik)
Sturio – Stör – Czeczuga (Jesiotr)
Nassa – Fischreuß – Wiersze (Wiersza)
Verriculum bilex – Netz – (Drgubica)
Haustrum reticulatum – Käscher – (Kacerz)
Wędka na włosień, wędzisko (kij) i wędka
Coracinus – ~~Du~~ Döbel – (Dubiel)
Perca fluviatilis – Kaulbarsch – (Jazdź)
Mullus barbatus – Barbe – (Barwena, Brzana)
Rhombus – Plattfisch – (Płaszczka, fląderka)
Erithrinus – Rotfisch – (Jazie)
Apua – Fischlein – (Mrzewka, Bośianka)
Cobitis fluviatilis – Schmerle – (Śliżyk)
Smaris – Murmun – Sielawa
~~Liber cortex~~

Liber cortex – Bast – Moczydło
Laurus – Lorbeerbaum – Bobek
Rubus – Brombeeren – (Jeżyna)
Rubus idaeus – Himbeeren – (Maliny)
Halicacabum – Judenkirsche – (Mechunki, Żórawiny, Psie wiśnie)
Pinus picea – Kiefer – (Świerk)
Pinus – ~~Tanne~~ -fichte – (Sosna)
Abies – Tanne – (Jodła)
Salix viminalis – Korbweide – (Rokicina)
Sicomorus – Maulbeerfeige – (Figomorwa)

Anserinum femur - Gänsfuß - Gujca
Chenoboscion - Gänsestall - Kociec
Cuculus - Kuckuck - Gzegulka (Gzegzotka)
Curruca - Grasmücke - Piegza
Phoenix - Ogniwazek
Gryps - Greif - Nog (Gryf)
Gallus - Hahn - Kokot, Kur
Gallinarium - Hühnerstall - Kosziec Kurny (Kociec, Sadz)
Palumbes - Holztaube - Grywacz
Muscicapa (Rubecula) (- Fliegenfänger [Rothkehlchen]) - Lodarka (Ludarka)
Picus - Specht - Dzieniot (Dzięciot)
Motacilla - Wasserstelze - Pliskwa (Pliszka)
Canapens - Hänfling - Pienice, Zwoniec (Dzwoniec)
Pennae remiges - Schwungfedern - (Zbrzejne pioro)
Pluma - Pflaum - Puch (Kwap)
Uropygium - Steiß - (Guzica, Chrzap)
Gallina incubans - Bruthenne - (Nasiadka)
Numidica Gallina - (Katakutka)
Tetrax - Auerhahn - (Cieciorka)
Perdix rusticula - Schnepfe - ℔ (Pardwa)
Platea - Löffelgans - (Łyszczak)
Mergus - Taucher - (Norek)
Oripelargus - Adler - (Orlicz)
Chlorion - Goldfink - (Wywielga)
Parusmontanus - Blaumeise - (Bargiet)
Hirundo riparia - Rauchschwalbe - (Grzebiotucha)

Pyra – Birnen – (Małgorzatki) praecocia – (Łasowki turbinata, Bergamotbirnen (Lieśianki) ([illegible]birnen) (Miodowki) Honigbirnen (Zimostradki (Winterbirnen) (Grdule) (Glockenbirnen) – ([illegible]) (Owśianki) Zuckerbirnen

Fraga – Erdbeeren – (Poziemka) Pożymek

Fasciculus florum – Blumenbündel – (Łowńianka)

Electrum – Kontryfał

Crypta – Gruft – Kruchta

Porticus – Umgang – Krużganek (Przedśionek – [illegible])

Refectorium – – Chłodnik

Vestibulum – Vorhoff Przedśiennik (Przedśionek

Conclave – " Zamknięta komora

Solarium – Söller – Chłodnica, wieczernik

Vallum – Bollwerk – (Ostrożenie) (Wał)

Pomoerium – Zwinger – (Między murze, Przedmurze)

Specula – Warte – (Strażnica)

Armamentarium – Zeughaus – (Zbrojownia)

Horologium – Uhr – (Godzinnik – Zeiger – Zegar)

Pergula – Offener Gang – (Łożenie, ganeczek)

Exedra – Erker (Sala)

Podium – (Alkierz)

Pawimentum – Estrich – (Pawiment, Ĉto)

Lithostratum – Kunstpflaster – (Kamienny pokład)

Atrium – Eingang – (Sień)

Triton – Wetterhahn – (Wietrznik)

Mantica – Watsack – (Biesagi)
Bulga – Sattelbasche – (Sumki)
Calceus fimbriatus – (Rzezany trzewik)
Cothurnus – Schuh zu beiden füssen – (Baczmaga, ciżma)
Ocrea – Stiefel – (Bót, skórnia)
Stola – langer Rock – (Letnik, fortugał)
Syrma – Kleiderschwanz – (Ogon, Rucho)
Diadema – (Zörtlein) – (Skanka, Kotko)
Supparus – Unterhemd – (Gzło, Ciasnocha)
Thorax, pectorale – Brustharnisch – (Plaszek na piersi)
Brachiale – Armschienen – (Naramnica)
Manica – Blechhandschuh – (Zelazna rękawica)
Ocreae – Beinschienen – (Nabiodrki)
Galea – Helm (Przyłbica, szyszak, chełm)
Buccula – Visier – (Policzki u szyszaka)
Clypeus – runder Schild – (Puklerz)
Scutum – länglicher Schild – (Tarcza)
Harpe, Acinaces – Säbel – (Szabla)
Spatha – Degen – (Szpada)
Sica, Pugio – Dolch – (Puinał, Tulich)
Hasta Sarissa – Spiess – (Kopija, Drzewce)
Lancea – Lanze – (Oszczep)
Hastile – Schäftlein, Schaft am Spiess – (Oszczepisko drzewce)
Bipennis – Hellebarte – (Halabart)
Lunata securis – halbmondförmiger Spiess – (Bardysz)
Scorpio – Armbrust – (Kusza ręczna)
Corytus – Bogenfutter – (Łuzdrona kusz łubłuk, Łubie)
Spiculum balistae – Geschoss – (Bełt)
Pharetra – Pfeilköcher – (Sajdak.)

93 4) 43d

Lapis frontatus – Schlußstein – (Przezgłownik, Zbrzeżny Kamień)
Limen superum – Überschwelle – (Nadrożnik)
Valvae – (Drzwi dwuskrzydłaste)
Janua cancellata (Drzwi kraciaste)
Fenestra – Fensterscheibe – (Błona)
Candelabrum – Lichtstock – Świecznik
Abacus – Rechentisch – Stujba
Urceolus – kleiner Krug – Krozlik, Krozliczek
Sedile – Sessel – Zedel
Catinus – Schüssel – Prystawka, średnia misa
Alveus – Mulde – Niecki
Lectus – Łoże
Fulcra – Bettstell – Łożnica
Scabellum – Fußschemel – Podstołek (Podnóżek)
Pulvinus – Küssen – Wezgłowie (Zagłówek, Poduszka)
Auleum – Aufzug, – Opona
Vagina – Scheide – Pochwy
Venabulum – Schweinsspieß – Rohatyna
Pugio – ~~Dolch~~ Degen – Deka
Sica – Dolch – Spada
Modius – Scheffel – Ćwiertnia
Saccus – Sack – Miech
Vas – Geschirr – Sąd, Beczka
Tina – Zun – Kłoda
Obba Lagena – Lägel – Łagwica
Patera – Schale – Korczak
Carpentum – ~~Ka~~ Schlitten – Sanice
Benna, Rheda – Kutschwagen – Koczczy wóz
Esseda – Reisewagen – (Rydwan)

manubrium cultri – (Rękojeść, okładziny)
Vagina cultri – Messerscheide – (Nożenki)
Chalybs – Stahl – (Musat)
Ligneus catinus – Hölzerner Schüssel – (Krzynow)
Circulus patinarius – Schüsselring – (Zrawda)
Gutturnium – Giessfass – (Nalewka, Antwass)
Phiala – Pokal – (Kostruchan)
Kielich, Czara, Czasza,
Kubek, kufel, szklenica,
Kruzlik, banka, dzban,
flasza, Tagiew, Kozew)

Fungus – (Grzybek na knocie świece gorejącej.)

Batillum – Ofenkrücken – (Kosior, pogrzebaczka, pociask, ożog)
Discus – Blindmesser – (Macioch – murek)
Culcitra subalaris – (Wezgłówko) (dziś Jaś?)
Velum – Vorhang – namiotek nad łóżkiem
Tapete persicum – Türkischer Teppich – (Adziamski kobierzec)
Commeatus – Proviant – (Spiża, ~~z~~ żywność)
Diarium – Speisen auf einen Tag – (Obrok)
Oxigale – Sauermilch – (Kaispuft)
Coagulum – Lab (Serzyszko – Podpuszczka)
Lagena lignea – Lägel – (Bukłak)
Vinum Chium – Malvasier – (Małmazya)
Vinum Apianum, Falernum – Muskateller (Muszkatela)
Vinum Lucinum (Reinfall) – (Rywuła ze włoch)
Vinum Creticum – Alakant – (Alakant)

Aratrum - Pflug - (Pług, socha, radło)
Vomer - Pflugschar - (Lemiesz, Krój)
Bura - Pflugbaum - (Nasad krojowy)
Stiva - Pflugsterz - (Pługowe rosochy)
Ralla - Reuter - (Styk, Kozica)
Stimulus - Stachel - (Bodziec, Oścień)
Ascia - Handbeil - (Barta, Topor)
Scalprum - Schustermesser - (Rzezak, Strug)
Modiolus rotae - Nabe - (Piasta)
Canthus - Radschiene - (Obod, Wyrwant)
Flagellum - Flegel (Cepy z dzierżakiem i bijakiem)
Exequiae - Seelenmesse (Zaduszna msza)
Tunica pectoralis - Leibrock - Żupica
Amiculum collare - Koller - Obojczyk
Penula - Regenmantel - Oponcza
Chlamys - Reitrock - Kiepiennik
Purpurea vestis - Pawłoka
Reticulum - gestrickte Hauben - Siatka
Rica - Schleier - Podwika
Calyptra - Schurtz - Kiecka
Thorax - Wams - Kabat
Mastruca - Hazuka
Succinctorium - Bruchschurz - Famurały
Cilicium - Włosiennica
Tibialia - Hosen - Nogawice.
Ocrea - Stiefel - Skornia
Calo - Trippen - Drzewiar (pantofel)
Fibula - Rinck - Zręcka.

Pocillator – Mundschenk – (Podczaszy)
Structor – Vorschneider – (Krajczy)
Dapifer – Truchsess – (Stolnik)
Mercator – Kaufmann – (Kupiec)
Institor – Krämer – (Kramarz)
Scrutarius – Trödelkrämer (Wendetarz)
Indigena – Eingeborner – (Naszyniec
Popularis – (Ziemek) – Landsmann
Inquilinus – Hausgenoss – (Chałupnik, Komornik)
Chirurgus – Wundarzt – (Cyrulik, Balwierz)
Tibicen – Pfeifer – (Surmacz, Piszczek)
Merenda – Abendbrot – Juzyna
Eques auratus – Rycerz pasowany
Rusticus – Bauer – Siodłak
Villicus – Schultheiss – Włodarz
Faber ferrarius – Schmied – Kowal
Cultrifex – Messerschmied – Nożownik
Faber bractearius – Goldschläger – Golt slarz
Faber laminarius – Kürissschmidt – Płatnerz
Pellio – Kürschner – Kuśnierz
Vascularius – Fassbinder – leglarz
Sylaba – Szlber – Ccionka
Talentum – 72 Pfund – Kamień
Mensura – Mass – Miara
Modius – Scheffel – Korzec
Metreta – 2 Quart – Putgarnca

6) 13

Clava – Kolben – (Maczuga, Buława, Buzdygan)
malleus Clava ferrea – Kolben – (Kijec)
~~Clava~~ rostratus – Lanzhammer – (Ciekan, Kilof)
Caestus – Streitkolben – (Kiścień)
Plumbata – Bleikugel an einer Kette – (Basałyk) (Kisień?)
Fistula ferrea – Handbüchse – (Arkabuz, Rusznica)
Bombarda – Haken, Handrohr – (Krzośka, Ruthak, Muszkiet, Pistolet)
Funiculus – Lunte – (Knot, Żagiew)
Puppis – Hinterteil des Schiffes – (Rufa, Zad okrętu)
Alveus navis – Bauch – (Buchta)
Foris – Überlauf – (Blankowanie, dochodzenia na okręcie)
Sentina – Unterteil – (Zęza, Ściek okrętowy)
Antenna – Segelstange – (Reja)
Harpago – Bootshaken – (Bosak)
Gubernaculum – Steuerruder – (Ster, Rudel)
Senio – Sechs, Sechs – (Ześ) (w grze)
Canis – Hund, Eins – (Eś)
Jugerum – Feld – (Staje, ośmnasta część łanu, którą para wołów na dzień zorze) u Czechów jutro

Lonipes – Kłaponogi
Loripes – szpotawy

96 7) 43 a

Przechera – Fürwitziger
Wiekiera – Weintrauben nicht scharf
Złotobrew – Dornforelle
Pocielnica – Schwitzbank
Skorzypiętka – Presslen
Przypołudnica – Mittagsgespenst

Jan Ernesti: Forytarz Języka polskiego.
Wrocław 1674.

okupiny, Janowiny – Geburtstag
mianowiny – Kindtaufen
Żuława – Werder
Nrzeja – Nöhrung
wankuje – Zukunft
Kukawka, rogatka, culta – Weyer (Corniculatum) (rożek)
Jafernyski, orzeszki pierne – Pfeffernüsse.
gniotka z mękiem – Mohnplätze
brutkan – Bräutigam
brutka – Braut
gbur – Bauer
pelk – Schilling, (Pölchen.)
sądek – Achtertheil eines Garnitz (Culeus)
sergel, unacht – Zauberkunst
nargcze – Baumwolle
wsborek – Ziemer
brzana, parma, toporek, barwena, – Barben (Mullus barbus)
spotnica – Wels (Silurus) – (Sum)
Węgorzyca – Aalraupe (Phoxinus)
Pomochel, Głowacz, – Pomuchel (Mugilus)

ostrzeja – Austern
szolki – Schollen
sielawa, silwica, murenka – ~~[illegible]~~ Muränen
tesarz – Tischler.
Trabuty – Straßburg
Słupsko – Stolpe.
zwierzchnica – Schwitzbank
ponta – Putzbart
klateczna – (co bajki roznosi)
banerka, wiatrak – Wetterfähnlein
szukajło – Schnurrhans
wciornastki – böse Geister
Diasek – Teufel
gapa – Krähe (wrona)
kściec – blühen
gardlina, kłoć – Rost
kłosi się zboże – schießt
– Koza, Dubas, lichtan – leichter Kahn
– pacyny (wiosła) – Ruder
– bakort – rechte Seite des Schiffs)
– zymbort – linke Seite " "
– kłodziny – Tannenholz
– Czambrowina – Bauholz
– Wanczos – Wagenschoß (tabulae quercinae majores)
– wasiestki – Faßholz
– pipestki – Pipenholz

Nicol: Volckmar: Viertzig Dialogi. Dantzig 1649. 4º.

43 v

1649 Volckmar Nicolaus: Viertzig Dialogi. Dantzig. 8.

Kabat – Wams
Ubranie, pludry, portki – Hosen
Pończochy zamszowe
Kabat z kordubanowy na lato
Aksamit przedni (Plüsch)
Grobryn turecki – türkisch Grobgrün
Kitajka – (Rawtnekin)
Taft – Taffet
Brokadyn – Holosericum lentulatum
Tabin – Bombycinum undulatum
Tryp – Panum pseudolosericum
Falendysz – Pannum londinense
Bomzyn – Panum xylinum Vesaliense,
Bomsinbaumwolle
Hundskot – Pannum Hunsfiorense
Jarnodziatka, kiecka – Rock
Szamarika – (Czamarka – Rock)
Opleczk – Leibchen
Mętlik –
Letnik – Schur
Ogawki – pończochy

Krezy, Wyłogi
Kołnierz – Koller
Skorznie – Stiefel
~~[illegible]~~
Perłowa tkanka, Perlanka – Frontale gemmiferum.
Passrebrny, pozłocisty
Nożenki, Nożnik – Vagina
Łańcuch z zawieszeniem
Pasamony, Bramy
Pultynek do Kneplowana rzezanej roboty
(Knöppelpult [illegible] – do koronek)
Czamaryjka Schmarge, Rockjacke
Mętlik – Zecken
Kujony albo Kanony – Ponczochy do pra-
nia
Zziwalnia (rozbieralnia przy łazni)
Ponta – Hutband
Głowa golona z czupryną po polsku
Ozdzic słód – Malz dörren (Ozdrowia)
Achtel czyli Sądek – Achtelteil
Nalewka, Lawaterz, Umywadlnik – Handfass

1760 (Nomenclator) 43

Multan (miecz)
Sztokarda estocade - Stoßdegen)
Floret (Fechtdegen)
Szpada
Głownia (Klinge) sita (część przy rękojeści) stabizna (koniec spiczasty), brzusiec albo ostrze, tylec, płaza, gifes (rękojeść, fordyment albo jelca (la garde), głowica albo kapturek (Knopf) zabli
Kordelas
Tulich, Sztylet (stilet), puinał (poignard)
Szponton (pika o szerokim grocie - esponton
włocznia (Kopia, Spieß)
Rohatyna (darda, dziryt - Wurfspieß
Glewija (javeline - kurzer Spieß)
Oszczep (Schweinsspieß)
drzewce (Stange)
grot (żelezce)
czekan (kilof - Streithammer)
berdysz (Streitaxt)
buzdygan (Streitkolben)
sajdak (kołczan Köcher
Arkabuz (Schießbüchse)
Hakownica (Doppelhaken)
samopał (muszkiet)
pothak (sztuciec
gwintówka
Karabin (sub Bandolet)
Rusznica (fuzya - Flinte)

Krucica (mały pistolet)
Łoże – zapał – panewka – dekiel – kurek albo
kurek – kurek – cyngiel
Śmigownica (węzownica) – Kurek do wycierania

Szyszak, hełm (casque, heaume), przyłbica (Sztur
mat Sturmhaube, morion), policzki (visière)
Kołnierz (obróżka, Halsstück, Gorgerin)
Ryngraf hausse-col – Ringkragen), Kirys
napierśnik (Brustsück), nabiodrki (Beinschienen)
nagolenice, nakolanka, Beinschienen), Kar-
wasz (armzagi Armschienen), Rękawice,
Łosica albo Katanka bawoła (Koller, Kolet)
Pancerz (Panzerhemd), Karacena, Tarcza,
Puklerz, Kiścień (Geißel, ceste)
Kirysnik (ułan), Petyorczyk (pancernik), dragan,
Kopijnik, Drabant (Halabardnik – stipator)
Muszkieter – Bezarnik (Marketender)

Kołowrot – Wrzeciono – Przęślica albo Wrzecienik
Kądziel albo Kręziel, Kłębek, motek, moto-
widło
Bawet (Busquière Plastron) (rotkopulek?)
Tkacz, Wał (Warbaum), Czołnek (Weberschiff?)
Osnowa albo Łafmo (Zettel Chaîne), Wątek (Eintrag
la trame)

43 k

Bechter Brustharnisch (Thorax) 1635
Humerat Rückblech
Naramiennik Armschienen
Nabiodrki Beinschienen
Pancerz Lorica
Przyłbica Schaller, Blechhut
Policzki u przyłbicy - Ohrenschild-Buccula
Tarcz Schirmschild Clypeus
~~Tarcz~~
Puklerz Rundschild Scutum
~~Mi~~ Kord. Ensis
Miecz Gladius (gałka-rękojeść
Szabla Framea
Koncerz Schlachtschwert
Fulich Pugio
Arkabus, Rusznica, Krzośka, Półhak, Muszkiet
Zes - Senio ~~S~~ Sechs
Monas - Es, Eins
rusza z podymą (cyngiel), cięciwą, chołubiem (Bogenfutter), bełtami
ort = 1/4 talara
Waga ma przezmian z szalami, Klobs (Zunge)
garniec = Maß von 2 Stoffen
ćwiertnia = Scheffel
Tafet = Metze

N: 43 l

oztrozni hrad = arx
dedina = allodium
zchod = burra Ring. (wschód)
lardo = steseie (snieżeje ?)
Kirzno – (chlamys, ptaszy na szpinkę spisty)
okap – compluvium
kruchta = crypta
łożnice – cubiculum
slonovina – ebur słoniowina.
komon – eques
swerepice – equaricia
blahozvuce – eufonia (błogodźwięk)
korabnik – faber navalis
tvoriolo – formula (forma)
vecse (wiec) – forum
ihrisce – gymnasium
žitnice (żytnica) – granarium, Kornhaus
vereie – janus
nastroi – instrumentum
licemernik hypocrita
ietro – jugez
paz – junctura tabularum (opażka)
luse – lacuna (kałuża)
~~jest~~ pravo – jus
lex – zakon
ohnisce – libertus
hrzdbi (grodzba) – moenia
kov – metallum
pero – penna, securisacuta et fossoria.
podwoy – postis, tabula ostii

ostry (od ost) mece – mucro
Rude more – Rubrum mare
Dusan – simia cum cauda.
skop – eunuchus
Rosochi – pas aratri quod manibus tenetur
čechel – sudarium Schweiß tuch
stan – tentorium (stanica)
hrivna – torques ornamentum colli
srace – tunica (sroczka)
riza – vestis
kes – vulva.

43 l

r. ~~180~~ 1309 Bohemariuſ
slednyk – canis sagax
szczyepnycze – (szczepnica, plantale, Brunnschuh)
lotkussye – faſcia
omycze – toga
sczawa – lavacrum
zabradla – moenia
Ort – quadranſ (Gewicht)
dłuto – celtes
Rozkochany Vocabulariuſ około 1350.

ubel – alabaſtrum
naraz – moneta (pag 57)
Rud – minium
Czrwlen – Cinoberum
modrzecz – Lazuria
sczydlak – loripes
Urocznyk – tributariuſ
Rozwoda – Schiſma
Schrana – tabernaculum
Panew – ſartago
Słodownia – braxeatoria
Kotel – Caldar
Płaty – Torax
Przyłbica – fidia
Pukarz – Scutum
Obojek – collicar
nakolanky – Crurigal
Oręż – framea
skrzyże – machina do naciągania w torturach.

jelec – capuluſ
głownia
Klejnot – conuſ
grot – tidea
posswa – caloſa
Kmet – juratus
rataj – olonuſ
Kozak – cunoeuſ
lekoſtawnik – apothecariuſ
otrok – mancipium
obrazek – ſimulacrum
pyzda – anuſ
holomek – aſſecla
Szlechticz – baro (p 112)
dłuto – celtis

-104   43 m

<u>tkacz</u>   nawój (Jugum) – Schärrahmen.
wał – Weberbaum – Garnbaum – Kettbaum
podnóżek – Schemel
krosno – Weberstuhl
osnowa (na wale) (auf Weberbaum) – Zettel, ~~[illegible]~~ albo nawicie; Zettel albo płocha
; Kette, Aufzug
czółnek – Weberschiff, Schützen-Spul Schießgarn
cewka – Weberspule
wątek – Eintrag ~~albo osnowa~~ (na czółnie) – Wüffel
; Einschlag, Einschuß, Eintrag,
płacha albo grzebień płocha – Weber[illegible] Weberblatt
Weberkamm
toczone statki – toreuma – Drehwerk.
toczydło, koło, kołek krąg – Drehscheibe
garnek, dzban, misa – Kachel
ołowiana piana glejta – Glasur lithargyrum.
kobylica – Schnitzbank
ośnik – Schnitzmesser – albo strug
szuszfal – Schürzfell
oś – Achse (szenkiel)
koło – Rad = szynal – Nagel = łon = Lohnse, = (paxillus)
piasta (Nabe) = sprzychy szprice (Speichen) –
dzwona (Felgen) = szyny obody (Radschienen)
(obłąg)
przystawka (miseczka)
kubek, rostruchan, czasza, czarka, szklenica
krużyczek, dzban.

Kwef taffetowa Hauben-Spiegel) 1763
Kornet
Kapturek (chaperon)
rantuch Schleier
podwijka (Kragen)
Kawalerka (juste-au-corps)
czółko (Stirnbinde)
baldakin, umbella (Sonnenschirm)
bluzgier, bawet, założka do białogłowskiej
szaty (une busquière, Brustschutz)
Jadwiszka, puklinek (Nadelküssen)

Sztufat (une étuvée)
Frykas – Ragos – Pasztet – Salceson (saucisson)
połać Rücken
omlecik, grzybek
muszterda, sałata, karczochy, szparagi, szpin
Kawa – czokolata – limonada – orżada – sorbet
taboret
Kufer, sepet, parawan. gierydon.
Imbryczek do kawy
dzbanek (cruche) – filiżanka
Szpada, rapir, głownia (Klinge), brzusiec (o~~Schneide~~) (ostrze), tylec, płaza, gifes, jelca (sordyment)
głowica (Knopf)

Bielidts [illegible] 1763.
Izabellowy - farb
Złotogłow - brocard
Grodetur - Gros de Naples
Drojet - droquet
atamin etamine
peplin
barakan
Kamlot
Kinet - quinette
Kalamajka - calamande
Kromras - Ras d'Angleterre
Szarza - Serge
dHaras - d'Arras
Falendysz
Sajeta
Ratyna
Kir - bure
lice (rechte Seite) nice (~~linke~~ untere Seite)
rąbek - Schleiertuch linon
batyst
Muszlin - dyma (canevas) - Bagarya (Coton)
S~~ta~~tamentowe pończochy (wollene Strümpfe)
Karakiewka (casaque) surtut (sur-tout)
robdeszan (Schlafrock)

104 44

R. 1786 robiono sławne Karety w Warsza..
wie i Grodnie, dawniej sprowadzane
z Paryża; — Strzeby w Mohilowie,
dawniej sprowadzane z Paryża.

Versaschi
delle
Rom

Antes Gott

Kwartniki na poprawę miast 45.
Drobne sztuki ołowiu
sprzedawano w piwnicy pod
Brenngaden 165

1564 Szotowie Koniem woźą
i roznoszą z opatkami

Szyprowie Dubeł, Lichtan
potkufek, Drekink,
Foder. Łotfoder, Baryła,
Kierstrang, Malennik, Mied.
albo Kłody
Beczki (Piwa krajowe
przewożne Żiątkowskie,
Piotrkowskie, Szczyrskie,
Bydgoskie, Przemyskie
" " z cudzych ziem
Swidnickie
Berlińskie 1569 Głogowskie,
Bernieńskie, Gdańskie,
Wrocławskie,

1565
Rudnicy co żelazo robią
węglarze, Dymarze, Kowale
Gornicy, Płokarze

Jakubowicz Paschalis dziedzic dóbr Zielonki, Pruszy, Lipków w której to ostatniej założył kolonię Jakubówek, stany sejmujące r. 1788 w Warszawie i r. 1791 przypuściły do szlachectwa (w polu zielonym baranek biały z chorągiewką w lewo zwrócony na hełmie skrzydło orle strzałą przeszyte – herb Jakubowicz) Z Marianny Muratowiczówny zostawił 2 córki i 3 synów

Wielądek Heraldyka 1796 Tom II (str. 33.4)

Szpaler (Arazzo - Wandteppich).

W Galicyi wyrabiają: Obrusy, Serwety, Ręczniki (Korczyna, Dębowiec, Błażowa), Drelichy (Andrychow), Koronki (Pieniaki, Rymanow), Pończochy, Szkarpetki (Chyrow)

Koszyki (Rudnik - Sieciejowice)

Snycerskie wyroby (Zakopane)

Ślosarskie wyroby (Świątniki, Gotkowice)

Garncarskie wyroby (Kołaczyce - Kołomyja)

Družtvo za povjestnicu i starine Jugoslavenah.

Br. 55 U Zagrebu dne 1. Lipnja 1859.

Družtvo za povjestnicu i starine Jugoslavenah imade čast, ter

/

šalje primjer svoga djela: Arkiv za povjestnicu jugoslavensku — Knjiga V.

s poniznom prošnjom za uzajamno prijateljsko obćenie

Młynarstwo

Łub, balia – Lauf.
Cywie – Getriebe
Koło tokarzowe – Wellrad
" szalone – Schwungrad
— korczówka – Schaufeln
" palczaste – Kammrad
Korzeczniki, walnik Oberschlächtige Mühle
Nasada – Zapfe
Paprzyca – Traube
Podelga – Tragebank
Pogródki – Wasserbette
Korzecznik – Oberschlächtiges Rad
Lud – Gerinne
Siodra, Dzwono – Felgen

Bawełna i wełna (u Greków

Jedwab u Chin – z Indyj i Chin upowszechniony w Bizancyum za czasów Justyniana; za czasów Karola Wielkiego przez Arabów w Hiszpanii – Już wyrabiano 1225 w Florencyi a miasto Lucca r. 1314 znaczny handel prowadziło

Tkactwo i farbiarstwo kwitło najwięcej w Bizancyum gdzie były fabryki

ἄμιτος, δίμιτος = tykyta podszywkowa (w średnich wiekach cindel)

δίμιτος = tykyta dwojita czyli marcellin albo lusztryn

Aksamit ἑξάμιτος był dwojaki:
1) wełniany we włoszech zwany szarlat
b) jedwabny

Złotogłowy i brokaty (ἐξιδοκοκκινος)

mehrerer anderer Hauptstädte, welche bereits von den fertigen Karten in
t nahmen, für die Einführung dieses Atlasses im nächsten Schuljahre ent-
von vielen anderen Seiten sind mir in dieser Richtung die erfreulichsten

Atlas nahezu vollendet vorliegt, darf ich wohl des jahrelangen unermüdlichen
denken, die der Bearbeiter desselben, Herr Prof. KOZENN, mit ungemeiner
verwandte, so wie ferner der grossen Schwierigkeiten, welche bezüglich der
besiegen waren, da es bisher bei uns gänzlich an tüchtigen Kräften mangelte
ar, eine **eigene Kunst-Anstalt in Wien für geographische Zwecke** zu

t aber unsere Wirksamkeit noch keineswegs beendet, da bei den weiteren
nsche der Herren Professoren, so wie alle neuen erdkundlichen Forschungen
Berücksichtigung finden sollen, und endlich später, sowie nur einigermassen
deutende Capital gesichert erscheint, auch ein noch billigerer Verkaufspreis

109 N. 49

Rzeźnicy w Królewcu obnosili na Trzy Króle olbrzymie kiełbasy i strucle po mieście i w darze do zamku książęcia oddawali, r. 1558 kiełbasę 138 łokci (ulnae pruskich długą, r. 1583 długą 596 łokci, r. 1601 kiełbasę 1005 łokci długą i 7 strucli każda po 4 łokcie długa. (Steinii Casp. Descriptio Regiomonti

dpis: W. Zamojski)					od J. K. Janowskiego.	
	Wartość egzemplarza		za		Cena księgarska dzieła	
	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.

Prek

Xawery, rysownik

wydawca: Wizerunków znakomitych ludzi polskich 1830

żyjący.

Pictorum Statuta.

Wir Rotthmanne ... gebende
Moler. Snitczer. Glazer.

Czwm ersten ... eelich weip.
Von Storern.

Keynem Storer
Keyn meister zal.
Keyn meister zal dem
Keyn gezelle
man zal keinem
So erkeyn
Welch meyster
man zal
Wer nicht
~~Brachte~~ ymands
Bogner
So erkein meister.
Von den Glazern
Welch glaser.
Felt glas
Keyner zal ⁒.

Uprasza się APTEKI, aby za Recepta Kliniczną, jeżeli nie jest do dalszego użycia potwierdzoną, tylko jeden lekarstwa expedyowały.

na dole golarzy S. A. M.
Strzelcy: J: M. M. A. C.
Siodlarze na taram Staniss. Masman
Szewcy: AVMON
Stolarze: m S A
Dzwoniarze: Stanislaus de Cracovia
Malarze: Autumpnus- Hyems- Johe
Złotnicy I. Z. Z.
S

⁒. nymandt zal
So erkein
Ein iderman
So erkein gezelle
Besendunge
So man dy czeche
Wer nicht czu.

Anno domini 1497 haben
dy meister vnd gezellen mit.
vnsern vorwillunge beslossen
vnd gebeten das yn yren
briff czw schreiben feria quar-
ta post Jacobi.
Ein ider gezelle.
Anno 1511 haben wir entrechtiglich

Uprasza się APTEKI, aby za Recepta Kliniczną, jeżeli nie jest do dalszego użycia potwierdzoną, tylko jeden lekarstwa expedyowały.

Articuli pellificum

fer. 6a. ant Dominic S. Trinitatis 1585

Zaden brat Kuśnierz nie ma się ważyć sprzedawać żydom futer pod winą 3 grzywny i zabraniu towaru
Zaden brat nie ma się ważyć szafować ani dawać żydom towar robiony pod ich rzasie aby miał brać surowy pod winą 3 gr. i straceniem towaru.

1669 d. 10 Octobr. Hieronymus Pinocius S. Reg. M. secretarius

Ich swere Gote das ich vnserm Herrn dem Konige getrew wil zeyn vnd vnsern herrn der Roth mannen gehorzam vnd wyl bey yren rechten hantfesten wilkorn vnd privilegien steen alz mir got helffe vnd aly heiligen

Jur. Civium mechanicorum simplicium mechanicorum quo. post dominorum consulum electionem annuatim confirmantur.

321
250
163
284

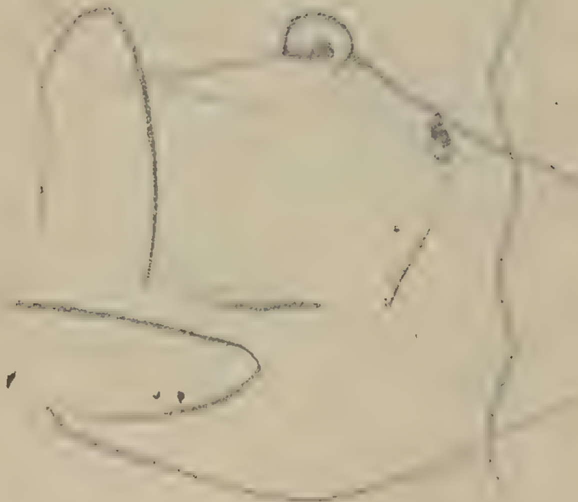
944
230

708
-37

117

4

100
290
100

Rzemiosła

R. 1289 Rzemieślnicy niemieccy w Krakowie mianowicie Rzeźnicy, którzy mieli pierwszeństwo pomiędzy Rzemieślnikami („carnificum maxime opera, qui tunc inter caeteros mechanicos praestabant") po śmierci Leszka czarnego wezwali Henryka IV probus Księcia wrocław. do Krakowa na Księstwo. (Dług. Lib VII p. 857)

Piwowary

Konrad Książe Ścinawski (zwany Hokirlein t.j. Garbusek) zostawszy r. 1303 arcybiskupem Salcburskim zrezygnował z tegoż i wrócił do Szląska ponieważ tam niebyło piwa tak dobrego jak świdnickie tylko wino (Dług Lib IX p. 904. ad ann. 1303.)

Von Herrn OTTO SPAMER in LEIPZIG verlange

gratis zu beifolgender Baarbestellung:

Separat-Abdrücke aus dem Illustrirten Fest-Kataloge 1860

Neuigkeiten des Jahres 1860.	Pag.	1 -	4
Das Buch der Erfindungen, Gewerbe und Industrien. **Vierte Auflage.**	„	5 --	8
Das Buch der Reisen und Entdeckungen.	„	9	12
Naturwissenschaftliche Serie d. malerischen Feierstunden.	„	13	16
Jugend- und Hausbibliothek. – Vaterlandsbuch. – Wenzig's Geschichtsbuch. Ehrentempel.	„	17	22
Schule der Baukunst.	„	23	26
Illustr. Bibliothek d. landw. Gartenbaues.	„	27	30
Kaufmannischer Verlag.	„	31	34
Technischer Verlag.	„	35	38

Separat-Abdrücke mit Firma:

offen Vetter.

separat

Von Herrn OTTO SPAMER in LEIPZIG verlange

gegen baar

Separat-Abdrücke aus dem Illustrirten Fest-Kataloge 1860

Neuigkeiten des Jahres 1860.	Pag.	1	4
Das Buch der Erfindungen, Gewerbe und Industrien. **Vierte Auflage.**	„	5 —	8
Das Buch der Reisen und Entdeckungen.	„	9	12
Naturwissenschaftliche Serie d. malerischen			

113 50c

Rękawiczki używane już były u Żydów, Greków, Rzymian jako część stroju. W średnich wiekach miały wielkie znaczenie, przy inwestyturze dawano rękawiczki; przy doktoryzacji; przy wyzywaniu na pojedynki; należały one do stroju kościelnego i koronacyjnego.

birka owca lepszej i piękniejszej wełny.

115

Przywilej cechu safianiczego w Stanisławowie dany
36 -39 przez magistrat ormiański d. 14 lut. 1678
pag. 36 - 39

" cechu puszkarskiego (szychberskiego) ślusarskiego (serbermiczego, grajcarskiego) kowalskiego, miecz-nicego, rymarskiego w Stanisławowie
d. 21 marca 1779
p. 77 - 84

Pamiątki miasta Stanisławowa zebrał x Sadok Barącz. Lwów 1858. 8°.

beträgt, auch [illegible] Gelegenheit geboten zu haben, sich entweder die Zimmer mit den besten Erzeugnissen der Kunst schmücken oder eine Sammlung in der Mappe anlegen zu können, deren Ladenpreis 42 Thlr. beträgt Nachdem sich nun die ersten zehn Bilder in den Händen unserer geehrten Abonnenten befinden, werden wir die Art und Weise, in welcher dann die Fortsetzung erscheint, bekannt machen und bitten alle Kunstfreunde, recht bald unserem Verein beitreten zu wollen.

Berlin, im September 1858.

Das Deutsche Kunst-Institut von Emil Pfeiffer & Comp.

Karls-Strasse No. 36.

Unterzeichneter erklärt hierdurch seinen Beitritt als Mitglied zu

Deutschlands Kunstverein

für den Stich in Schwarz-Kunst-Manier

und wünscht die Vereinsblätter unter den im obigen Prospect angegebenen Bedingungen durch die Löbl. Kunsthandlung von

in zu erhalten:

№ 1 u. 2 im

„ **3 u. 4** im

„ **5 u. 6** im

[illegible]

116 504

Baszarda w środku mahoniowa z szufladami stoli:
kiem, łóżkiem na pasiach i wszelkiemi wygodami z
wierzchu ciemno-zielonolakierowana (1810 Mebel)

Warta m. w kaliskim towarzystwo prasołów potwierdza Zygmunt August 1559 – Cech Krawców 1563 – Cech Rzeźników f. 1566

p. 73. 113 502

Bürgermeister und Rathmanne der Stadt (Wschowa) Fraustadt bestättigen nachstehende vom J. 1571 in einigen Stücken verbesserte Willkür der Bäcker Zunft und Innung. Fraustadt d. 8. Mart. 1728 cum Confirmatione Stanislai Augusti Varsavia D. 3 Octobr. 1791. Chłopiec ma przynieść do majstra pościel i 2 grzywny Czeladnik ma 2 lata wędrować — Wer über die Aufsetzung bäckt zahlt Buße 1 Achtel Bier — Es sollen die Aeltesten das Pfennig Werth besichtigen ob es auch der Zeddel werth sei und Wage hält — Keiner soll dem andern im Mahlen im Getreidemarkte, Holzmarkte irren unter Buße 2 Marc — Każdy musi mieć Zeich — Wer Zeichbrod läßt gebrauchen oder ... zahlt Buße 6 Groschen — Kein Jude darf Kuchen, Brötzel u. Brod backen oder zuführen mają mu być zabrane Stangen, Eisen, Pfannen — Wer dem andern zu kurz heißt backen zahlt 6 Groschen — Gdy któremu każą piec a on nie ma Mehl płaci karę 6 gr. — Nie ma żadnej godziny brakować chleba pod karą rady — Kto by niewymierzony chleb piekł — Rajcy mają rewidować chleb czy nie mały Który z ~~konfiskata dla szpitali~~ u. Herkunft chce majstrem zostać ma seinen Meisterschuß selbst mischen u. schieben gdy nie umie ma 1 rok być czeladnikiem.

119 50:1

1580

1540 (Stanisław Zabloczky, Stanisław Marinek, Matis Smiczek, Pawel Hmieliowsky, Jan Korzeczek Matis Grusczinski Jan Filek, Jan Kona, Jurek Reszka, Jozef Krakowczyk, Jan Loszka

ausgezeichnete ***Gesellschaftsspiele*** *und sehr passende* ...
sprüche.

Um ein stärkeres Gedächtniß zu erhalten und Alles, was man hört und liest leichter behalten zu können:

Die Kunst, ein vorzügliches Gedächtniß

zu erhalten, auf **Wahrheit, Erfahrung** und **Vernunft** begründet. Zum Besten **aller Stände** und **aller Lebensalter,**
herausgegeben vom Dr. **C. Hartenbach.**
8te verb. Auflage. Preis **10** Sgr. oder **36** Kr.

Die Gedächtnisskunst verlangt das Verstehen und fordert das Verstandniss, wozu dieses mit vielem Beifall aufgenommene Buch die nöthige Anweisung ertheilt und daher zur Anschaffung mit Recht zu empfehlen ist.

120
T 50 k

[illegible] bannik
~~[illegible]~~ Krakowski
z r. 1585. (niemiec)

1. białe: Koszula kołnierz z kryzami
2. czerwone pludry
3. niebieskie pończochy
5. trzewiki czarne
4. fartuch brunatny
6. skóra żółta

{ broda i włosy blond. [illegible].

120
1 stk

Polonaise 1782.

50 c

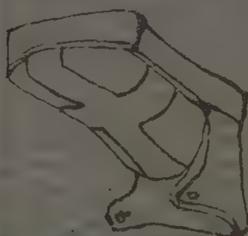

50 l.

Sandał koronacyjny (Sulejat) aksamitny karmazynowy z krzyżem z galonu złotego wzięty z grobu Jadwigi Król. P. przez T. Czackiego.

Wzory Ser. I Zesz. II Tabl. Tytuł.

51 m

122

123 50 n

1791 Fraternitas jaculatorum in civitate regia Skwierzyna (Schwerin)

N° 4 50o

Badania Wilhelma Roschera o zbytku dawnych i nowszych czasów. 1860 Bibl. warsz. T. III wrzesień p. 578 –

Zygmunt III 1625 miał brodę strzyżone
w kwadrat i kołnierzyki
z koronek na których haftowany
orzeł polski (na portr. sztych. przez
Lucas Kilian) włosy krótkie

Władysław IV miał włosy lokowane
długie. brodę szpiczastą hiszpańską
wąsiki małe długie włosy loko
wane przywiązane wstążeczką z
perłą do kołnierzyka koronko-
wego

Henryk Walezy kołnierz
haftowany i rżnięty spodnie
po [illegible] - Güsserbauch kryzka
czapka (cf Prusy)

Zygmunt I bez brody
w czapce cf Jaśkar.

126

R. 1794 nosiły damy: lewitki, greczynki, kabaty, kornety, toki, – dziewice: fury, tuniki, karaki, szpencery

[illegible]

[illegible]

[illegible]

leira.

127 51.

1498 Kupcom obcym wolno było podczas jarmarku w Łotocku kupować i przedawać
Wosku = ½ bierkowca
Soboli, Kun, tchorzów = po sorok
Skórek, gronostajów Tasic, wyżor = po 100
Popiołu i smoły = po Tasieie
Sukno = postawem
Sol = Taszem
Pieprz, migdały i korzenie = kamieniem
Szafran, orzechy, kwiat muszkatałowy, goździki, galgan, cytwar = funtem
Sierpy, noże = tachram czyli tuzinem
Żelazo, ołow = na łaszty
Figi, Rozynki = po koszu

Zbrodniarzom i ludziom niskiego stanu nie wolno było używać sukien czerwonego koloru. Długosz (L. VIII. p. 882) pisze iż szlachta herbu Nałęcz i Zaręba aż do czasów Kazimierza Wielkiego nie mogła nosić sukien czerwonych albowiem pomagała do zabójstwa Króla Przemysława r. 1296.

R. 1776 Konstytucyjami obwarowano Legem sumptuariam

R. 1780 na sejmie ponowiono ~~...~~ ustawę zbytkową i zakazano aby wszyscy obywatele bez wyjątku nie nosili koronek i haftów prócz znaków wojskowych, zniesiono szlefy u mundurów wojewodzkich zakazano na sukniach używania galonów i materyj z ciągnionego złota pod karą 2000 grzywien, pozwalając tylko do strojów: grodetury, kitajki, atłasy, gazy, musliny i blondyny. Zakazano wprowadzać do kraju nowe klejnoty, oraz ubierać liberyję bogato, pozwalając tylko dla liberyj sukno krajowe i włóczkę bez galonów.

Lettres et Réponses écrites à Madame de Pompadour.
Londres. 1772. in-8°. rel. (f. 2.)

Tytoń, tabaka

Ob: Dachnowski Jan Karol: Nowe lekarstwo w Polszcze Tabak dla starych pijaniców z Seregusy przywiezione (b. m. i r.) 4to kart 2. (około 1630 satyra na tabakę holenderską do zażywania)

№

de dato

de praes.

Przedmiot

wyexpedyowano.

Komissia skarbu d. 6 marca 1777 (ustanowiwszy d. 21 lutego 1777 pobor tabaczny) nakazał wszelkim fabry: kantom tabaki zawierać kontrakty z Komissią (monopol) D. 16 czerwca 1777 zawarła Komissia na 6 lat kontrakt z Rafałowiczem, De Kiertem, Blankiem względem fabryki i sprzedaży tabaki i zaprowadziła magazyny tabaczne skarbu a plantatorowie musieli tytuń krajowy sprzedawać do fabryki skarbu koronnego. Kupowała fabryka krajowa rocznie 70000 kamieni tytuniu. Ceny w r. 1783 d. 20 września oznaczone były dla dystrybutorów:

Tonco	funt	18 zł.	lut	18 gr.
De Paris	"	6	" "	6.
Tabaka Rape maroco		6	" "	6
" Holenderska przednia		6	" "	6
" " ordynaryjna		4	" "	4
" Sentomer		6	" "	6
" Krajowa dobra metta		1	" 20 gr	ab.
Holenderska w rolach		2	" "	2
Krajowa " "		1 zł 2 gr.	"	1 gr.
Tytun w pakietach turecki przedni	funt	6 zł	lut	6 gr.
" " " " średni		4	" "	4
" " " " ordynaryjny		3	" "	3.
" " Angielski ordynaryjny		2	" "	2
" " " przedni Portoricco		4	" "	4
Knaster w rolach pod znakiem Króla Angielsk.:		6	" "	6
" "		12	" "	12
		9.	" "	9.

R. 1788 kupowała Komisja liście tytuniowe (w magazynach Barze, Kamieńcu, Łucku, Korcu, Krzemieńcu) dzieląc na 3 gatunki: 1. Podolski gładki tytuń 2. gładki nie podolski. 3. Bakon na kamień ważący 32 funtów. R. 1790 płaciła kamień tytuniu podolskiego gładkiego od 4 zł do 5 zł. a bakonu od 2 zł. 15 gr. do 3 zł. 15 gr.

R. 1790 zniżono cenę tabaki miałkiej krajowej funt na 1 zł. 2 gr. a zagranicznej na 5 zł funt i prócz tego nakazała wyrabiać tabakę albankę funt po 2 zł. 15 gr. – opłata od wprowadzonej wtedy tabaki wynosiła oprócz cła zwyczajnego po 4 zł. na funcie od zwyczajnej tabaki i tytuniu a od hiszpańskiej (Tonco, Sevilla, Brazylia) po 12 zł.

Ceny tabaki w r. 1790 d. 24 Sierpnia ustanowione:

a) zagraniczne:

Tabaka Sevilia № 1.	funt 40 zł.
" " № 2.	" 27 "
" Tonco	" 24
" Macuba	" 15
" Paryska № 1.	" 11
" " № 2	8
" Marocco	6 " 15 gr.
" Holenderka	6 " 15 "
" St. Omer	6 " 15 "
Tytun turecki krajany	9 " –

b) Krajowe:

Tabaka Tonco	funt 18 zł.	łut 18 gr.
miałko. Marocco, St. Omer, Tabac de Paris, Holend. przedniej	" 5 "	" 5 "

Tabaka: Holend ordynar. } . . funt 4 zł łut 4 gr.
" Tabac de Vasovie }
~~Alba~~ " Albanka . . . . " 2½ " " 2½ gr.
" Krajowa metta . . . " 1 " 2 gr. " 1 gr.
" Hollenderka w rollach . . 2 " 4 – –
Tytun w rolach . . . . . . 12 " –
" Knaster krajany . . . . 9 " –
" Portoricco . . . . . 4 "
" Turecki przedni . . . . . 6 "
" " sredni . . . . . 4 "
" " ordynaryjny . . . 3 "
" Virginia . . . . . 2 "
" Krajowy w rolach . . . 1 " 2 gr. łut 1 gr.

Fabryka rządowa w Korcu potrzebowała r. 1790 rocznie 12000 kamieni tytuniu dostawy
Dystrybutorom dawano na kredyt za kaucyję

Wilda Wilh. Eduard: Das Gildewesen im Mittelalter. (neue Auflage) Berlin 1838.

Arnold Wilh. Dr.: Das Aufkommen des Handwerkerstandes im Mittelalter. Basel 1861.

Böhmert Viktor Dr.: Beiträge zur Geschichte des Zunftwesens: Urkundliche Geschichte der bremischen Schusterzunft. Leipzig 1862.

Kirchmann: Geschichte der Arbeit und Kultur. 2 Ausgabe. Leipzig 1858.

Engelmann J: Geschichte des Handels und Weltverkehrs. Leipzig 1859.

Hoffmann W. Dr.: Geschichte des Handels, der Erdkunde und Schiffart. 2e Aufl. Leipzig 1847.

Mascher H. A. Dr.: Das deutsche Gewerbewesen von der frühesten Zeit bis auf die Gegenwart. Potsdam Edv. Döring) 1866. 8o pp. 797 5 Thlr.

Sukiennictwo podniosło się najwyżej najprzód w mias-
tach Flandryj; od początku XII wieku sukna fryzyjskie
uzyskały jako produkt handlowy wzięcie w całej Europie,
a r. 1111 dwór angielski sprowadził do Anglii sukien-
ników z Flandryi. Głównemi miejscami wyrobów su-
kienniczych były miasta niderlandzkie Campen, Deven-
ter, Haderwyk, Utrecht, Amsterdam, Leyden, Haag,
Delft, Rotterdam, Dortrecht, Middelburg, Bergen op
Zoom, Antwerpen, Herentals, Lier, Mecheln, Brüssel
Löwen, Poperingen, Brügge, Ypern, Gent, Cortryk,
Ryssel, Arras, Mons. - W Florencyi postrzygano grub-
sze wełniane sukna, farbowano i wywożono aż do
Azyi. - Sławne wyroby sukien były też w Aachen i
Kolonii, w Soest, w Magdeburgu. Prócz sukien wyrabia-
no cieńsze i lżejsze materie wełniane w Arras (Haras).
Najdawniej farbowano sukna w jaskrawych barwach szkarłatowo-
czerwonej i żółtej, później w łagodniejszych barwach
niebieskiej i zielonej. Mniej zamożni kupowali sukna
barwy czarnej, brunatnej i szarej. - Karmazyny barwiono
we Florencyi czerwcem.
Sławne płótna wyrabiano w Niderlandach i Westfalii
(flamskie), w Kolonii, Szwabii. Płótna gorsze zwano
pogańskiemi (heidnisch)

Głównemi miejscami wyrobów metalowych był Augsburg i Norymberga; kruszec sprowadzano z Węgier i Czech.

Wyroby skórzane pochodziły z Niderlandów. Skóry sprzedawano na tachry (10 sztuk - Decuria - Decher). Głównym artykułem handlowym były wysokie obuwie skórzane sięgające aż do bioder (Hosen)

Kuśnierzy zwano Korsener (od Korset - corpus - kaftanik)

Futra (Rauchwerk) sprowadzano z Szwecji i Norwegii; lepsze z Moskwy. Ordynarne futra (Wildwerk) były z wilków, lisów, rysiów, niedźwiedzi - Kosztowniejsze (Schönwerk) ~~[illegible]~~ z soboli, gronostajów, bobrów, wydr, marmurków (Murmeltier), susłów (Ziesel - sciurus) - Buntwerk (po włosku: Varo - Veh) zwano futra z susłów lub żółtawo ciemnych wiewiórek - Grauwerk zwano futra z szarych zbików (zdebów). Skóry sprzedawano na tachry (10) lub soroki 40 (Timbria - Zimmer).

Tkaniny jedwabne wyrabiali najprzód Arabowie w Hiszpanii, a od XII wieku we Włoszech i Sycylii, gdzie wyrabiano atłasy, adamaszki; z wzorami złotemi i srebrnemi; axamity.

Tkaniny bawełniane również najprzód Maurowie w Hiszpanii wyrabiali; z Włoch dostał się ten przemysł do Regensburga i Augsburga, gdzie wyrabiano sławne barchany (Barchent) - bawełnę przez Włochy sprowadzano z Cypru i Krety.

Arabowie zaczęli trzcinę cukrową wyrabiać w Hiszpanii, nauczywszy się tej sztuki w Egipcie, Krecie i Syryi. W XIII wieku istniały już cukrownie.

Pomiędzy wszystkiemi gałęziami historyi kultury rodu ludzkiego, najmniej znaną jest historia rzemiosł: ponieważ przez długi czas pod nazwą historyi nic innego nierozumiano jak tylko jałowe i suche spisy oraz wyliczenie wojen, z ich wyprawami, obozowiskami, zwycięstwami i porażkami, w ogóle mówiąc spisywanie faktów odnoszących się do zewnętrznego żywota krajów i państw. Dopiero gdy na miejsce dzikiej swejwoli wypływającej z stanu partriarchalnego żywota, prawo się ukazało i całemu tokowi społeczeństwa ludzkiego drogę wytknęło, zaczęto więcej zważać na fakta dotyczące zewnętrznego życia narodu, na wewnętrzne zapasy i walki pojedynczych ludów w celu przejścia z stanu dzikości do oświaty, do uporządkowania prawodawstwa, rządu, do obywatelskiej, religijnej i ekonomicznej wolności. Mimo tego jednak długo jeszcze nie zważano wcale na twórczą czynność pojedynczych ludzi w domu, w rodzinie i w warsztacie mającą na celu zaspokojenie ludzkich potrzeb materialnych i umysłowych, która jest że się tak wyrażę wewnętrzną sprężyną nadającą ruch i czynnikiem całej historyi rodu ludzkiego. Dopiero nowszemi czasy

gdy w dziejach większą uwagę na religią, umiejętności
i nauki, sztuki, prawo, kościół i literaturę badacze
zwracać poczęli, przyszli do przekonania iż te gałęzie
oświaty są tylko moralnemi dźwigniami udoskona=
lenia rodu ludzkiego, i że chcąc oświecić i poznać
zamgloną przeszłość, ~~[illegible]~~ chcąc ocenić należycie
teraźniejszość i chcąc wynaleźć zdrowe zasady dla
przyszłości - ten cel ostateczny wszystkich umiejętności:
wypada przedewszystkiem rozpatrzyć krytycznie ~~[illegible]~~ w rozwoju
rękodzieł będących objawem potrzeb tak pojedynczych
indiwiduów jako też całych narodów, objawem ich
myśli, czynów i zdolności. Od czasu więc, gdy się utrwa=
liło przekonanie, iż „praca rękodzielna narodu, jest
bezpośredniem wcieleniem się ducha narodowego" rzu=
cono się do uprawy historycznej tego pola. Głównie zaś
poświęcano się tylko dziejom handlu z powodu świet=
nej strony jego zewnętrznej i dziejom rolnictwa z po=
wodu jego ekonomiczno-politycznego znaczenia; na rze=
miosła zaś prawie całkiem zapomniano, albowiem więk=
sza część uczonych arystokratyczno-szlacheckiem okiem
spoglada na klassę ludzi która w pocie czoła chleb
swój pożywa. Do małej uprawy tego pola i to niemało
się przyczyniło iż pomiędzy ludźmi stanu rzemieśl=
niczego zbywa na osobach posiadających stosowny stopień u=
kształcenia i czasu wolnego, aby mogły spisywać dla potomności zdarze=
nia w ich obrębie zaszłe. Materyjał do tej pracy wcale nie
obrobiony dotąd wypada wydobywać z archiwów u nas
prawie nietkniętych i z zapylonych pism ocalonych w skrzy=
niach cechowych

Pierwszego początku rękodzieł szukać wypada w pierwszych potrzebach człowieka jakiemi są: poży: wienie, mieszkanie i odzież. Gdy człowiek wyszedłszy z pierwotnego zwierzęcego stanu i zaczął się grupować w kółka rodzinne, obudziła się potrzeba ozdoby dla odznaczenia się przed innemi

Pierwotny stan kraju, charakter mieszkańców, siedziby, mieszkania, rolnictwo, chodowanie bydła, polowania, broń, napoje, potrawy, ubiór.

Początek miast przybył od Rzymian którzy w podbi: tych prowincyach zakładali warowne municipia - ró: wnież i początek cechów i stowarzyszeń rzemieślników którzy mieli osobne swoje collegia. Pierwotne urzą: dzenie kollegiów rzemieślniczych w Rzymie przypisują Numie; aczkolwiek Rau dowodzi iż początku stowarzyszeń rzemieślniczych w samym żywocie narodu szukać trzeba. Stowarzyszenia średniowieczne cechowe wszakże nie należy poczytywać za ciąg dalszy urządzeń rzymskich, lecz za urządzenia germańskie, które stosownie do potrzeb ów: czesnych i stanowiska społecznego w Niemczech powstały.

Po zniszczeniu państwa rzymskiego gdy się dzika burza ludo: wa po całej Europie rozlata: ocalały reszki kultury po klasztorach, które się stały szkołami i rozkrzewicielami sztuki i mechanicznej zręczności. W klasztorach otoczonych odwiecznemi głuchemi borami wpośród ascetycznych mizan: tropów, widzimy młyny, piekarnie, kuźnie i inne warsztaty. Pomiędzy ludnością widzimy już w najdawniejszych czasach wolnych kupców (gości) objeżdżających targowiska; jakoteż poddanych trudniących się niższemi rzemiosłami po wsiach i dworach.

W większych i znaczniejszych miejscach targowych koło sławnych klasztorów i kościołów zakładano od najdawniejszych czasów dla wygody i bezpieczeństwa przybywających kupców, składy na towary i sklepy (camerae) a dla rzemieślników jatki (banci). Tu też szukać należy czasu powstania większych jarmarków (Messen), które się z uroczystościami kościelnemi i odpustami stykały.
Stowarzyszenia cechowe średniowieczne pojawiają się dopiero w XII wieku. R. 943 istnieje już w Rawennie cech rybaków; a przepisy Rzeczypospolitej weneckiej z r. 1143 wspominają już o porządku w jakim pojedyncze cechy w czasie świąt uroczystych występować zwykły. – Weichbild w XII w. było opole (= wik - vicus; i bold = [illegible] Zaun t.j. obręb miejsca Dorfbann). Kupcy dla bezpieczeństwa utworzyli stowarzyszenie hanseatyckie (Hanse = Gilde). W Niemczech po miastach napotykamy dopiero r. 1106 w Wormacyi cech rybaków, mający swe statuta. – R. 1153 udzielił arcybiskup Wichman ustawę dla sukienników (Gewandschneider) w Magdeburgu, a r. 1158 ustawę dla cechu szewców tamże; r. 1162 zaś ustawę dla futerników w Halli nad Salą. Na początku XIII wieku zaczęły za tym przykładem szybko rozkwitać cechy rzemieślnicze. – Najdawniejsza ustawa dla cechu tkaczy z r. 1149 jest w Kolonii.
Skoro w mieście którem rzemiosło jakie rozkwitać zaczęło, zawiązywała większość majstrów ~~[illegible]~~ onego cech osobny. Szereg cechów okazuje jawnie wzrost pojedynczych rzemiosł. W Krakowie najdawniejszym i najpierwszym był cech kuśnierzy; w Gdańsku cech rzeźników
Cechy zostawały w ścisłem związku z kościołem, a prócz celów przemysłowych, miały one także cele humanitarne i pobożne.

N:o 55

Dorota Janiszewska + 1580

Letnik adamaszkowy – Sygnet złoty – Kilof oprawny srebrem –
pas srebrny pozłocisty – Prednice perłowe – Obręcz srebrna –
Wacek srebrny – Letnik kitajczany miniony z czerwona
brunatny, kształt u niego złotogłowowy – Szubka odziewal:
na czamletowa lisy podszyta – Mętlik brunatny muhaje:
rowy bruszkami królików. podszyty – Czapka axamitna
letnia – Czapka atłasowa ~~lisami~~ kunami podszyta – Węz:
głowie adamaszkowe. – Rąbków 2 – Rantuch i fartusz:
ków okolistych 7 –

Kamienica Pauli Jelonek (Bylinowska lapidea)
naprzeciw Katedry narożna w rynku

Sień – Sznurek z laterną – wierzchnie wtore piętro izdebka
i komnatka poboczna – Komnata z gankiem – Piwniczka
z drzwiami na podsieniu – Piwnica wielka pod sklepem –
Armaria (szafka) krajana – Indermach tylny pod nim
stajnie – schody – woda rurna –

Suszawa Konstantynopol, – Botuszany, Śniatyn, Bertad –

Jarosław

postawy karazii białe modre, failundisz modry, płótno
kolońskie – Kufy małmazyi węgierskiego Cukier kanar.

Fryderyk Deno + 1580 męskie szaty:

Giermak z kolerdiroj – Konieniak z myszyngskiego nakra –
pianego – Żupan z kolerdiroj – Żupan z łosiej skóry –
Ubranie czarne uterfinowe – Giermak czarny kuszka:
mi podszyty – Delia z myszyńskiego nakrapianego lisami
podszyta – Kołpak axamitny podbity sobolem – Kożuch z
czabanowych baranów – Kabacik atłasowy, Ubranie
włoskie jaxamintem bramowane – Płaszczyk czarny
feinlindiszowy – Axamintny biretek – Szaty żeńskie Tabi:
nowy letnik popielicą bramowany – Letnik kitajka żółto gora:
ca miniona (i zielona, brunatna,) Letnik brunatny muhajer
turecki – Szubka czamletowa niewzorzysta lisy podszyta,
Szubka kitajczana popielicą podszyta, Szubka muhajerowa
wiewiórkami podszyta – Bramka perłowa – Złoty czepiec – Nożeń
ki białe – Obręczka srebrna pozłocista – Paś w rużyczki srebrny
pozłocisty – Tureckie zbanki i szklenice – Warczaby Oręże:

Inventarium Bernardi de Gaiatha Graeci
+1575.
Nicolaus de Galathe et Thomas de Chio

Culcitrae sericae – Duo persilia equorum kuta:
ry dictum quorum unum habet monile zagłowek
argenteum deauratum – Muscatella et Malma:
sia vasa – Briza, Croci, florum Myristici,
(vas muscatella kosztowała 116 talarów)

Inventarium Stanislai Seffler kupiec krak pod
czas jarmarku + 1575

Jedwab bekatowy – Karty noremberskie – Włoczka –
Okulary – Krauzbiersty – Groszy żółtych co dzieci
na szyję wiążą – Szych – Czepki perłowe i brunatne –
Zwierciadłka – Skanki bekartowe – ~~[illegible]~~ Longolth
Szpilki żydowskie – Brzytwy – Okulary na rzemieniach –
Obflag wołoski – Puzderka do okularów – Zegarki
małe – Pierścionki medyolańskie – Gremplczepnicze –
Łańcuszki do kluczy – Zankel noremberskich 7 –
Pasków dziecinnych ze zwonkami – wstągi długie –
Lichtarzyki blaszane – Obrazy z czarnemi krajami – Na:
parstki, wieki, szydła szewskie, zwonki lane me:
dyolańskie, Szydła czeskie, bańki mosiężne łaziebne
nici wrocławskie, igły, drut mosiądzowy, igły
szewskie kuśnierskie, miechownicze, barwierskie,
widełki do pieczystych rzeczy, szorotki szatne,
piszczałki małe malowane, piszczałki średnie i
schuanczarskie, mosiądz w trąbach, struny lutenne
niemieckie, blejwas wenecki, auripigment, laka farba,
kanfora, puriss, cynober, szmelc brunatny malarski,
indych, gumi arabicum, Bolum armenum, Vitriolum
~~armenum~~ romanum – matracowe nasienie – Werm:
krauth – Spermaceti – Kłócki woskowe, Miseczki ej:
nowe – olej spikanardowy – Kłódeczki norymberskie –
Kołeczka mosiądzowe do żupanów – Bisiorki – Kolce
mosiądzowe furmańskie – Szafran – Lichtarze o 4 ru:
rach trojne galunki – Lazur modra farba gem:
cańska – miednice mosiądzowe – Koperwas – Skanki
zielone – Zwierciadłka zawrzyste okrągłe.

136

1577

memoriale publicationis S. R. Majest. Reg. Edicti inter plebem et magistratum promulgatum. (p. 1029)

Niektórzy praesidio adjuti omnia confundere w Toruniu magistrat skarzyli praetextu quorundam contubernalium privilegiorum prosili Króla aby wyznaczył komissarze - oficium castrense partes illorum fovebat - bunt podniesli przeciw magistratowi - Król nakazał Mikołajowi Herbutowi aby badat - zamiast starosty przybył na komisyję podstarości a ten lud podzycał na magistrat Król pozywa przed sąd swój magistrat na 6 Maja i obstanczyceli
Datum Bydgostiae 20 februarii 1577.
i żeby spokojni byli do owego czasu sub vadio 15000 dukat
p. 1630 - 1633.

Rundelia - Dwie zbroje czarne składane - Katamarz z pulpitkiem.

Suburbium Halickie platea Strumitowa 1580.
fundus balnei armenicalis ante portam Cracov. 1580
Ulica zarwańska, ormiańska, ruska, szkocki targ, Krakowska, piekarska, szewska, halicka, grodzka, (w mieście były już 1580) ulica Krzyżowa podratuszem w rynku -)

Halickie przedmieście: most Wołoski albo temrycka (gdzie Pinczakowski) ul. Temryczowska (koło Bernard.) ul. Paliczykowska albo frajborkowska (koło Temryczowskiej) ulica Sokołówka (koło Pełtwi) ulica Skałka; ulica poznańska góra poznańska, Wilcza góra, Kalecza góra, pod rynek, Łyczaków winnica Hazowska, ulica garbarska (cerdonum) (koło Pełtwi), ulica garncarska (gdzie klasztor Karmelitów) ulica Strumitowska,

Krakowskie przedmieście:

Ulica Krzyża św. (wychodziła ku sprawiedliwości) ulica żydowska (gdzie bożnica) ulica którędy się szło do łaźni ormiańskiej zaraz za bramą

Turris dicta Prażnik penes Turrim Halicensis portae 1584
platea lata circa figulorum plateam in suburbio Halickie penes scholam Ruthenicam 1584 p. 1458
Fabrorum platea suburb. Halickie
Mogiła penes Błonie in suburb. Cracov.
fons regalis suburb. Cracov.
platea hospitalis penes hospitale S. Spiritus 1540

Georgius Strumiło de Dźwinogrodzie [laeredi, avin] vexilifer leopol. nadał we wsi swej Czeszkach chłopom jus theutonicum 3 festones de quolibet laneo per truncum avenae 2 gallos, 20 ova, po kiczie de kanapis i przez 14 dni corocznie robić; podczas wyprawy wojenne musieli dawać żywności oraz plebanowi: arcybiskup daninę. Kamionka feria 4a in festo Simonis et Judae Apostol. 1451.

darował tę wieś Franciszkanom Lwowskim

1548 Zygm. Aug. nadaje jarmark walny Jarosławowi.

1575 platea ferrifabrorum ante portam Halicensem

platea cerdonum wychodziła ad plateam figulorum

Ecclesia S. Crucis in suburb. Krakowskie

platea lata seu Zalezykowska in subur. halickie

platea fori pecorum kanałami wolno było tylko wodę deszczową bez secesów do fosy puszczać.

Porta civitatis minor

dworek Cebrowskich na ulicy Temryzowskiej

dom Korniakta Korneades.

platea Suchawoła seu Łyczakowska circa fornacem antiquum cementarium.

in platea figulorum ecclesia ruthenicalis

Balneum armenicale in suburb. Cracov

Starbutów, Odnowskich dworek

porta minor civitatis circa Rinstok

mons sagitariorum.

hortus intra fontem regium in platea Giblowka

platea S. Stanislai (suburb. Cracov)

Joannes Niedźwiedź cerdo antesurbanus.

platea S. Crucis in suburb. Cracov.

Joannes Fraiborgk żył za Zygm. Augusta Civis Leop.

Nicolaus Bacalaureus Scholae Civitatis 1576.

platea Fraiborkowska versus Hamry.

platea Habrkowska in suburbis Halicensis 1575.

Eva virgo soror honesti Joannis Syatt civis leop. ~~Stolarz~~ filia olim Hanus Syatt Civis Cracov. ex honesta Helena conjuge 1575.

Albertus Kapinos murator 1576.

Gaspar Kislis civis Leopol

Propinator cerevisiae vini malmatici miod.

platea lata in suburbio halickie ex opposito coenobii Bernardinorum.

Sagittatorium

Miasteczko Krasny Zarajów

Thomas Sist mersator 1576.

Platea ecclesiae S. Annae na Krakowskiem

Dom Allembege koło Dominikanów

platea lata retro conventum religiosor. Bernardin in suburb. halickie acialiter peres an giportum ad plateam dictum Psi rynek.

Platea lata in suburbio Cracowskie versus montem S. Georgii

Temryz rusin za Zygmunta I

Kamienicka Scholców Wolfowiców

1573. magistrat pozwala aby Iwan Ruthenus im[ienie] presor którego zwie advena wyszukał sobie czeladnika stolarskiego i takiego po zaprezentowaniu wcechu użył u siebie (p. 28)

1573+ Albert Allendt:

Hiszpanka lisim futr. podszyta – Żupica forstatowa – Pierzyna z barchanowym nasmem

1519 – Zygmunt I feria 2a post dominicem invocavit proxima Petricoviis na sejmie ordinationem inter mercatores alias Bogate Kramy i ubiegiemi Kramami robi. Bogatym kramom tylko wolno sprzedawać purpureas telas ulnatim alias res talanto (obuym zaś Kupcom tylko postawami?) W ubogich kramach wolno było sprzedawać wosk, uwaspassae, figi, cyzemon, olivas, oleum lauri, funes, flagella, zonae pullae, suberto lin̄ma rede alias zelen, de canapo et de subere, i wszystkie rękodzielnicze roboty pix, sepum, smigma (Tryfn) a spugia (Schwan) cinglas (Gorthi) globuli, acus, futra acuum (igielniki) annuli buslae, pectines lignei et de cornu, picti pectines transmarini, tela ruthenicalis et alias quam vendens solus laborat cum ulna, fusa (Szillrny), coli (rankm) gansi, setistra, bitumen, S. Joannis pannus, calamis aromaticus (Znos Swirth) fennalia (Lnwinr) et alia corrigiamenta (Gurrn nyszbny) silices, caumata (alias zagwie) (Zondr) Chirotecae, Calletae. Coltexia cum serico, cum auro trexta et contexta, ciffi lapsoria (Chontzstm) omnie antiquit[us] fragmenta vomens alias Pflugzny, Schnurc) falcastra, falces, et cochlearia lignea et de tela loculi (Nazm) antiquus strepae (Sannystnin) Vermus um (frnunst) Migmata ~~Schmalte~~ (Tunukn) rubea et alba sole crudum (Unoftmat) geniana (Crouterwulm) pazorii monisti, aurs rutenides, plumbirri laminea ~~Seska~~

Herba vermium lacretia, Amigdala, sznuri et similia wolno sprzedawać w ubogich kramach tylko r. 1574.

1574 Kościół ś. Krzyża franciszkanów był spalony.

1574 Gdy się tacześć miasta gdzie Ormianie mieszkają spaliła magistrat pozwolił Ormianom kupować ogrody po przedmieściach byle robili Scharwarki, custodias, vigilias, armatura expeditiones, census

Zdaje się że ojciec Szymonowicza był ze Żiwowa rodem bo już r. 1574 miał liczne pokrewieństwo; Anna Simonowa jego krewna sprzedaje mu 1576 Hołowsko. – Jędrzej Simon mieszczanin Lwowski r. 1576 scabinus krewny Magistri Simonis Consulis; r. 1574 zwie się Andreas Simonowicz civis et scabinus juratus atque affinis Simonis magistri

Marcin Bożek z przedmieścia Halickiego +1648

Pasek srebrny złocisty na którym tabliczek 23 — żupan falendyszowy — ligatura czerwona karasiowa z nożenkami srebrem oprawionemi.

Franc. Dominik Keppner +1649 Med. D.r Consul

Kostruchan srebrny nakształt grona winnego pozłocisty (grzyw 3) Szklenica srebrna z wierzchem — Kubeczek srebrny — Koszeczka srebrna — Kubeczki pozłociste — Pama z wiaderkiem złocista — Pama z faworkiem złocista (Szt. 7) Czareczka złocista — Pasek srebrny w mtyriskie koła — d.o w baretki — łyżeczka w perłową macicę obsadzona —

Regina Miecznieczka z przedmieścia Krakowsk. 1655 +.

putmiski, talerze cynowe, pistolet łuk z cięciwą, Kobza, skrzypice

fartuch kitajkowy barszczowej maści — fartuch cygański — sznurówka atłasowa — czapka atłasowa czarna białogłowska — spodnica zielona terpetyanowa — katanka szajowa — pończochy niciane — kołnierze — czypki białe — fartuch biały — sznurek jedwabny szychem robiony — kołnierz biały — prześcieradło z forbotami — kabat czerwony atłasowy z rękawami — kilim — siodło niemieckie — kilim czerwony — łęk nowy — flasza blaszana — łubie z strzałami i z łukiem — para bandoletów w czarnej osadzie — pistoletów para z olstrami — misiurek 3 — karwaszów par 3 —

Emerentia Trzeciecka +1655 in platea pecorum vulgo Skocki targ (koło Stauropigii gdzieś).

Złoto: łańcuszek pancerzowy długi — para maneli rogowe wserce złote wśrodku różyczki z dyjamentkami — manelka pancerzowa jedna — para zausznic zek złotych z rubinami i perłami — Krzyżyk kawalerski z dyamentem wśrodku z 4 rubink. i 3 perł. — krzyżyk złoty z 3 trzęsawiczkami i 4 rubinami — Pierścionek wserduszko z dyjamentem — Pierścionek niemiecki kręcony złoty z szmelcem — Pierścionek w ostążkę maluśienki — Obrączka złota z napisem nadzieja Bóg moja — Dwa sztyfciki jeden z rubinkiem drugi prosty — Peret katakuckich 9 sznurków — Korali sznurek — pacierze kryształowe — pacierze agatowe modre — Srebro łyżki guziki, dwa [illegible] okrągłe srebrne

Marcin Ziechniewicz civis +1648.

Dwa łańcuszki złota węgierskiego ważą każdy 12½ # Parę maneli złotych pancerzowych — kupidynek z melcem perełką i rubinkiem — Fereciki z złota koronnego — Paciorki bursztynowe, koralowe — Puzdrak spatasik mały — Suknie żeńskie: spodnica adamaszkowa czarna u której futro bramowane — spodnica rzędowa pstra — kabat cimyandowy lazurowy, pasamon biały — koszulka atłasowa ceglasta. — Katanasz tabinowy na atłasie wzorzysty — Bekieszka falendyszowa — Doloman tercyanelowy błękit. — Delijka fiałkowa, adamaszkiem barszczowym podszyta — Nasuwień lazurowy z futrem — Kaftan szajowy — Katanka papuzia atłasowa adamaszkiem podszyta — Fartuch adamaszkowy czarny — Rękawik atłasowy z pasamonami złotemi — zasłona od łożka zielona terpetyanowa Suknie męskie: Delia zielona z futrem flamowym lisim — Kołpak aksamitny lazurowy wyłogi sobole, środek królikowy — maneta z futrem grzbietowym tureckim — katanka adamaszkowa fiałkowa podszyta bruszkowemi popielicami z kołnierzem gronostajowym —

Czapka wydrzana z wyłogami zawieszkowemi – Obrusy, ser: wety ręczniki ruskie – Poszewki z forbotami – Prezuier adła z koronkami – Giezełka z złotem srebrem i jedwabiem – Czapka jelitowa z ogonk. soboląw. Czepek jedwabnicowy – Kratka do czepka z srebra cynkowego – Czapka nocna atłasowa z gronos= tajami – Szafa – Skrzynia i zamkiem z ingrychtowym lub tatar= skim – F

Zuzanna żona Szymona Obrockiego + 1655

Szubka niebieskiej maści tatarskiego muchajeru zajęczym futrem podszyta – Katanka błękitna tat. skiego muchajeru – Sukmia czerwona fa: lendyszowa – Inderak [illegible] maści – Myślik Kaczorowej maści tureckiej – Letnik niebieskiej maści muchajeru tatarskiego – Fartuch zielony karazyjowy Chusty: Bawełnic 12 Koszulek rumkowych 3 p[illegible]= [illegible] 5 Fodnich kołnierz 4, gieziełek z [illegible] szyciem 2 – Paraphernalia –

Andrzej Wachlewicz Phil D.r rajca + 1655.

Czapeczka atłasowa czarna stara kitajkowa – Kołet czarny axamitny – Kabat czarny fajowy – Płaszcz fajowy, opielicami podszyty – Furmanka albo Katanka kamelotowa popielicowemi brzuszkami podszyty, z gronostaj. kołnierzem – Spodnica albo inderak muchajerowy tatarski podszyty zajęczym futrem – Kabat zielony kitajkowy – spod: nica takaż – płaszczyk biały atłasowy – Kabat fajowy szkarłatny z rękawami błękitnemi Sutanna czamletowa bronatna – Falendran falendyszowy lisami podszyty – Marynaty sukienne [illegible] makowe – Botloch 1 – Poszewek na duchny 4 Gieziełek albo nadołków poszytych do rękawów jed= [illegible]ych 2 – Rękawy do gieziełek karmazynowe rab= [illegible] – Agnusek mały srebrem oprawiony

Cynowe misy duże [illegible] niejsze putmiski, przystawki, talerze, garcowe, putgarcowe Konwia Solniczka Kociołek do święconej wody lichtarze Srebro Kone= weczka kwartowa – Obrączka srebrna z szmelcem – [illegible] 12 z Apostołami – Garnuszek na nóżkach [illegible] sr. Kozaczka – Czareczka – Lichtarz troisty [illegible] – Suknie męskie Płaszcz tercyanello= [illegible] – Płaszcz czamletowy – Sutanna czar-

garnuszek srebrny z nakrywką – Zamkiel srebrny do pasa kozackiego – Łubki dwa złociste i srebrny. Szaty: Płaszcz falendyszowy gwoździkowej maści z pasamonem [illegible] podszyty z środka nowogrodkami a z zadu posi kami i zajęcami kołnierz przy nim wszystkowy soboli – Alamata czarna axamitna wzorzysta podszyta nowogrodkami – Katanasz atłaso: wy wzorzysty z koronkami czarnemi listwy z taszka= mi podszyty nurkami we środku nożkami popieli= cowymi – Szwedka falendyszowa czarna z koronkami czarnemi podszyta popielicami – Letnik [illegible] karmazynowy z pętrzebami srebrnemi w koło z kaba= tem takimże – Letnik adamaszkowy z kabatem karmazynowy – Spodnica czarna tabinowa – Putpłasz= cze axamitne w maleńkie kwiatki czarne – Putpłasz= cze adamaszkowe podszyte futrem brzuszkowym białym – Katanka szkarłatna z pętrzebami [illegible] bia= łemi z kołnierzem tabinkowym podszyta futrem brzuszkowym – Katanka adamaszkowa szkarłatna – Delura węgierska półgranatnia z listwami ada= maszkowemi zielonemi – Doloman ciemnozielony z 41 guzikami srebrnymi

Szatki dziecinne Letniczek z kabatkiem półatłasowy dno ceglaste z białemi kwiat kami pętrzebami zielonemi – letniczek fajowy szkarłatny z kabacikiem z białemi pętrzebami – Letniczek zielony perpetuanowy z kabacikiem takimże z pasamonem szkarłatnym – Kabat półatłasowy cielisty – Katanaszik atłasowy papuży podszyty brzuszkami z pętrzebami – Płaszczyk lazurowy adamaszkowy – Para rękawików ceglastych atłasowych

Zasłony 2 z frędzlami karmazynowemi – płócienko perskie – Kobierce perskie – Kilimy – Kwior karmazy= nowy – Czapka feletowa z koronkami srebrnemi, ze= garkami w koło – Czepiec z perełkami srebrny –

Chusty Obrusy, ręczniki wrocławskie – Towalnia z zielonym [illegible] jedwabiem i złotem –

Chu[illegible]
Baw[illegible]
Koł[illegible]
Ma[illegible]
F łoż[illegible]
wierz[illegible]
do fla[illegible]
Stani[illegible]
guziko[illegible]
cze la[illegible]
kabat[illegible]
ubior[illegible]
z szys[illegible]

Chustka ze srebrem i jedwabiem karmazynowym — Bawełnita ze srebrnemi szlakami z obydwu końcy — Łożnoki i prześcieradło z jedwabiem i z karmazynowemi listwami. — Płótno szwabskie — Rękawiczek para [illegible] zawojowych z zielonemi kwiatkami — Bawełnica z szychem złotym — Wsypek do pościeli sztuk 2 — [illegible] jedwabnicowa — Rękawiczek para francuskich — [illegible] 2 zawojowych z jedwabnicą — Pościel [illegible] 3 — pierzyna wierzchnia — materac [illegible] — Kołdra neapolitańska — Wał skórzany — Kołdra złotogłowowa karmazynowa —

Marcin Gąsiorkowicz † 1655

Suknia falendyszowa z futrem lisim i guzikami srebrnemi pozłocistemi — Kurta masu lazurowej — [illegible] ta turkusowa lisami podszyta z guzika- [illegible] srebrnemi złocistemi — Delijka falendyszowa [illegible] listewki [illegible] — Delia falendyszowa obłocysta guzy czarne kitajką podszyta — [illegible] czerwony [illegible] z 17 guzik srebr. [illegible] wiśniowa — Prześcieradło kolońskiego [illegible] z [illegible] — Zasztyk cynowy do masła — [illegible] z wierzchem [illegible] — Ładownica axamitna z kluczem — Kapelusz — Krótki dołomonik amur. tureckiej wiśniowy — Szabelta z atłasowy — Boty żółte — Rękawice [illegible] — Puinalik — [illegible] — Portugał [illegible] — Relikwie 3 — Nóż z [illegible] kami oprawny —

Fłożko na 2 osoby składane z balasami i rama na wierzchu i 5 gałek rzezanych pozłocistych. — Puzderko do flaszek — żydliki — Wino — Gorzałka cytwarowa.

Stanisław Tychowski † 1648 Ferezyja lazurowa z guzikami srebrn. 18 kitajką czerw. podszyta. — Półkopienia: cze lazurowe — Kobiece Inderak muchajerowy zielonej masi kabat szkarłatny adamaszkowy — Bielizna spodni męski ubiór (gacie) — Alabart para — Kordelasz — Dwie zbroje polerowane z szyszakami i obojczykami, karwaszami — Piora do szyszaków — stołkami [illegible].

— na adamaszkowa — płaszcz falendyszowy czarny — Szubka albo czamara adamaszkowa czarna kołnierz sobolowy futro pupkowe lisie — Palendran czarny podszyty futrem — Magierki paklakowe brunatne — Szubka sajowa barszczowa — Kaptur lazurowy paklakowy lisami podszyty — Rękaw aksamitny czarny z futrem — Opuszka sobolczykowa — Szapka z niełtrzynego axamitu futro pod nią [illegible] naszy[illegible] obny fijałkowy — Szaty białogłowskie. Szwedka czarnego falendyszu z pasamonem czarnym podszyta futrem nowogrodkowym — Półpłaszcze axamitne ~~[illegible]~~ wzoryste podszyte pupkami kuniemi i nowogrodkowemi — Ala moda sajowa czarna podszyta futrem nowogrod- — Półpłaszcze atłasowe z kwiatami złotemi — Letnik czarny atłasowy — Kobierców perskich 4 tureckich 10 kilimow czerwonych 4 obrazy wielkie i mniejsze kresta, skrzynie serwety Bołłochy [illegible] Zawoj nowy — Firanki zielone tapetynowe 3 (do pościeli) Strzelba: muszkiet czarny gwintowany — Guldynka czarna — Krócica starościecka — Multan — Kord — Rapir — Konerz — Naczynie gliniane: [illegible] garki tureckie — Bania miedziana do kotłku — Olmaria z księgami którą odkazał nieboszczyk Augustyanom Zedle długie 3 [illegible]. (Żona Gabriela Grynwalta Izabella córka Andrzeja Wahlew. ze Zbit. D r.

Krzysztof Śmiały oddaje 1655 [illegible] ale
zione generosi Joannis Chodorowski

Szusztuk aksamitny pomarańczowy atłasem [illegible]
podszyty u dołu guzików 7 a u szyje [illegible]
Kontusz atłasowy szłasty podszyty kitajką [illegible]
sznurek u niego złoty – Kontusz maści fiarzysty
z srebrnemi pętlicami po 4 par we 3 rzęd; z listew
ką małą tercianeli ceglistej – Kontusz tercyanelowy
pomarańczowy fiarzysty podszyty kitajką fiarzysta
z 3 u szyje pętlicami tureckiej roboty czwarta
u dołu – Kontusz atłasowy karmazynowy podszyty
kitajką kaczorowej maści z 5 guzami złotemi
[illegible] temi w nich dyjamencikami – Uzarka z skóry
łosiej w węzłami karmazynowemi z listwami atła-
sowemi karmaz.

Po Zuzannie żonie Szymona Obrockiego +1655

Męzkie Żupan ciemnoblękitny z 20 guzikami
srebrnemi złocistemi – Delia ciemno lazurowa ki-
taj [illegible] mazynową podszyta z guzikami jedwab-
Wilczura sukienna futrem podszyta z 6 guzami srebr-
nemi

1750. Lapidea Lukasiewiczowska ex post Anczoviana in circulo civitatis inter vicinales lapideas antiquitus Lorencowiczowska ex post Wiśniowskiego ab una et Severini Rzewuski supr. referendarii regni ab altera parte (Anczewski umarł 1693)

Gabriel Arakiełowicz judex nationis Armenic. Leop.

Zuzanna Mosicka wdowa po Janie Mosickim Phil. D.re Consulu lwow. te rzeczy miała: Ratas dyamentowy alias petlice bez jednego kamienia, - Guzów dyamentow. 12 - Para bransoletów we środku granat w każdym - Stążek dyamentowych do zausznic - Perła - Rażyka dyamentowe z kwiatem francuska podługowata w srebrze z dyjamentami - Pierścień szafirowy w złocie oprawny a po końcach po 3 dyamen. - Krzyżyk mały rubinowy z dyjamencikami i perła przy nim wisząca przy którym kulanik rubinowy - Perełki drobne nitek 87 - Guziczek jeden z cresłkiemi dyjamenty - Paciorki koralowe 104 sztuk - Paciorki aspisowe białe z dziesiątkami srebrnemi - Paciorki aspisowe zielone filigranową robotą z metalem srebrnym

Cecha rzeźnicza - Cecha szewska - mydlarska i miechowniczą - Kuśnierska - Konst. - Konwisarska - siedlarska - rymarska - bednarska - garncarska - piekarska - miecznicza - ciesielska - mularska - tkacka - garbarska - stolarska - złotnicza - Wójt gromady wsi Kleparowa Wielkiego Hołoska - Małego Hołoska - Malechowa - Józef Jedyniec starszy cechy malarskiej, Wojciech Mrochowski cechmistrz młodszy, Józef Pokorny brat stołowy, Wojciech Chyży brat stołowy - Cecha czapnicza - Kowalska - ślusarska i stolarska - miodowarska i piwowarska - Kotlarska - Krawiecka.

cechmistrz starszy i młodszy - Starszy - Brat stołowy - brat stołu młodszego brat średni - senior cechowy - pisarz

Marianna żona Józefa ~~córka~~ Corrado Lignana D.r Med. miała brata Marcina Mercenier Med D.r

Głowiński robi fundusz na 18 młodzieży i dla pijarów we Lwowie 1750 Daje przywilej na to Krol August III w Warszawie 14 Novembris 1748. (Act. Consul. 1750. Tom. 126 O.C. pag. 279) jest tam przywilej kupił na to fundum Wilczkowskie in suburbio Haliciensi a platea Szirynek koło Kampianowskiej Wulki - Wulka Kampianowska post hortos incolarum Plateae Piekarska ad praesens vero Wulka Kampianowska nuncupata versus portam Sakramentynek Religiosarum, gdzie wybudowano klasztor.

dat Bona Winniki et Poberezce. Pijary obowiązują się personal religiosas 12 trzymać statuta warszawskiego kollegium obserwować cały układ Głowińskiego z Stanisł. Konarskim 17 Julii 1756 Off. Consul. T. 132 p. 145-153 rok 1765 ad 1768.

349 Philipus Ducci, Petrus Talenti insel niekraszewicz, Krol. Alex. Dixon. Głuszkowic (armenus)

Cechowi mulatskiemu do którego należeli snycerze dał przywilej Zygmunt III Warszawie 1618 d. 20 Marcii w nim są ustawy polskie ułożone w Lwowie 1617. w piątek nazajutrz po boże ciało bożego ciała.

Michał Sawicki miecznik i żona Katarzyna † 1754.

Suknie żeńskie: kamizela parterowa szafirowa - spodnica parterowa szafirowe - żupa adamaszkowa czerwona grzbietami podszyta - spodnica atłasowa białowa galonem złotym - spodnica grodetorowa niebieska z kompaną srebrną - kamizela grodetorowa zielona - kamizelka żółta adamaszk. - kamizelka atłasowa biała - sznurówka czerwona z kompaną srebrną - sznurówka parterowa z kwiatem zielonym - wstęgierka biała z złotym ~~kwiatem~~ szla-kiem - kapturek bogaty z kompaną złotą. Bielizna: korenty gazowe - gazaniki - wachlarz w kości białej - zonek dużych i małych. Zawierze kokowe z dziesiątkami srebrnemi i metalem srebrnym. - Suknie męskie: kontusz brzoskwiniowy z 5 guzami pozłocanemi - kontusz żółtawy popielicami podszyty - żupan adamaszkowy niebieski - żupan kitajowy - pas zielony szatowy - czapka z makowym wierzchem - kiereja zielona z wilkami - Pościel: zasłony płócienne - płotek płócienny

Antoni Bonfanti obywat. warszaw. loteryja we Lwowie otwiera ~~[illegible]~~ 1766.

Ordinatio Confraternitatis horologiariorum Lwow d. 23 Czerwca 1766.

Off. Cons. 132 p. 341-356

Kamienica ~~Kopera~~ Kampianowska ~~[illegible]~~ Andreolego Feliciana Korytowskiego adjutanta krol. Colonellus pułku piechoty i komendant. ofady Lwow.

1648 ~~Gab~~ Gabriel Lorencowicz Ord. minor. convent.

Listów 14 (o powstaniu Chmielnickiego Consul. Off. T. 53 r. 1648-1649 pag. 312 - 342) mówi że i Augusti ma pióro Radzieckie obejmować (?) Wiśniowieckiemu od każdego 100 po kopie dawano - Słoniówska od panien Karmelitanek wszystko srebro przyniosła Jezuici dali półtora złotyszcy srebra kościelnego brano depozyta szlacheckie od Brahowskiego 14000 od Iwaszka doktora Ormianina 16000 na konsilium u Franciszkanów gdzie Wiśniowiecki przyjął regimentarstwo rozsiekano śniega ruśina kant 15

Lapidea Abrkowska Andreä Abrek (Med. D^ris^ in acad. Zamojs. profess.) in platea sutorum 1649.
Sebastianus Aderz kapitan artylerji król. 1649
Cech phrygionum (hawtarzy) 1649
Kaplica S. Piotra i Pawła przy katedrze lacow. fundow. Piotr Milewski
dwór Książąt Zasławskich koło S. Łazarza 1649. na ulicy idąc do S. Łazarza
wilcza góra koło wielkiego stawu i dworku Kampianowskiego (Lizany?)
Stabulum civitatense intra moenia civitatis versus plagam australem penes turrim sutorum ultra arsenale civitatis (Temryczna baszta koło Bernardynów) 1649.
Domus lignea in suburbio Halickie in ponte Valachico versus ostium publicum a tergo paludis 1649.
Curia Betzeckich & Sieniawskich et via ad furcam (Sieniawszczyzna)
Ulica Krzyża Św. na Krak wychodzi Ku sprawiedliwości (dworek Stanów koło Pełtewi przy klaszt. S. Stanisława (gdzie słońce)
Platea Temricka in suburb. Halickie
Lapidea Kornjaktowska w rynku.
Ordinatio Acicularorum (ustawy iglarzy i nożowników cechu) Leopoli 29 Novembris 1649) Of. consul. t. 53 pag. 1187–1193.
Platea Skotka na Halickiem przedm.
na Ulicy Krzyżowej (przez pośrodek Kramów bogatych idąc) na rynku.
Institae pauperes kramiki
Venceslaii Ostroszewski Phil. Dr Scholae Metrop. Leop. Rector 1649.
Nicolaus Morakowski 200 flor pro conficiend. vestibus mendicantibus studiosis Leop. zapisał na wyderkaff. (1649.)
Indermach (oficyny)
Platea Halicka in civitate 1649.
Contubernium bombardiorum (Szychterzy) 1649. Cecholsterników inny
Platea sutorum: kamienica Boim Dzwindzowska, Mościcka, Abrkowska.
platea castrensis ex opposito castri inferioris
Laurentius Brzozka in Schola metrop. Leopol. ~~schola~~ mendicorum scholarium pater. dla chorych szkolarzy 40 flor. legował a Albert Dąbrowski 300 zł. dla chorych uczniów i księży.
platea Skocki targ.

Platea S. Stanislai (suburb. crac.)
Italus murator dictus Sztuczny
mastinus suburbanus Leop. 1581.
platea cerdonum (sub. halic.)
Carolus Calvani zupparius Russia
1580

Albert Zelonek + 1581
Kompa albo kwadrangiel do dział – Kapelusz hatłasowy – rękawice axamitne
putkirysie biała zbroja – pludry do tejże zbroi – kord niemiecki – zbanków tureckich
– Bramka średnia – cze[?]ki pasica pozłotego ze dwiema zanklami i zaseki więcej
ze srybrem – pacierze koralowe z jabłkiem – nóż męzki z nożenkami srebrem
oprawnemi i z tanczyskiem – czepiec złoty – kamizella muchajerowa –
Pludry sukienne drabskie do zbroi – Trzy szefeliny – Miecz – Dwa knafle
pozłoście – ignecik białosłowski – Żupan grubgrinowy – Żupan sukienny
z bagaryą – Letnik gamlitowy czerwony – sajdak – pierze – puklerz –
rękawice pancerzowe – Łoże zielone z podpiebieniem –

in suburbio Haliciensi ante portam Halicensem ea opposito propugna-
culi Strumiłowa Basta. – ante port. halic. – figulorum platea.
Dorothea Smiszkowna Vilhelmi Allandt civis conjunx.
Stefan Batori in Riga 12 April 1582 Georgio Sartori Ungaro (Doim?)
pozwala ofiarę i rzemiosło prowadzić w dworze.
Platea Szirynek penes ostium Szlak in suburb. Haliciensi:
1582 Balthasar Hibner Bibliopola.
Liczakow vicus
Platea judeorum in suburb. Cracov. – Platea de cerdonum supra
fluvium Połtew sita (suburb. halic.)
Bartłomiej Wargocki pleban szczerzecki 1582.

Nagłowek czarny turecki z czerwonym podpierśnieniem – Żupan zielony
atłasowy przeszywany turecki z krótkimi rękawami – Oczewtok skórzany
turecki do czerpania wody – Putmiski gliniane tureckie
Habrkowska platea in suburb. Halic. 1583. – Cracoviensis platea in civ.
Platea sokolnicensis – hortus post ostium Szlak pontis valachici
ad fluvium Połtew situs – Halicka brona – Syxtowska ulica
hortus subcastro versus armenicum monasterium vulgo Kalka dictum.
– platea Zerwaniensis – Mons S. Georgii
– platea Wróblecza (suburb. Halick.)
Catharina Smiszkowna olim secundarum nuptiarum Simonis magistri conjunx
córka jej z pierwszego małżeństwa Katarzyna była za Andrzejem Oelpner
civis. Żona Szymona magistra Catharina Smiszkowna była prioris
matrimonii uxor Sigismundi Gazlier scabini Leop. roku 1584
już nie żyła Szymon Magister miał i żonę (ją wdowę) i z niej 4 dzieci.
Consul. 1584 p. 1575 pag. Tom. II

1548 Gaizlar pojął magist. Szymon
Sigismundus Gaizler
pani tonsor scabinus + (vitrius
magister Simon v. 1558 scabinus juratus)
tutor ejus liberorum Stanislaus
Smyshek doliator ipsorum puerorum avunculus.

platea glińska juxta claustrum monialium de observantia 3 regula
sancti Francisci

Jakób Amambek Ormianin + 1599. lwowski mieszcz-

lichtarzyk bursztynowy nakształt korony - Warcaby bursztynowe - Giermak fainlundyszowy czarny kunami podszyty - Delia lazurowa pułgranatna sobolami podszyt. - Czarny giermak letny fainlundyszowy z stioką obłożo-ny adamaszk. - Żupan adamaszkawy czarny bagazją podsz. - Czamlitowy lazurowy żupan - Żupan błękitny atłasowy z krótk. rękaw. - Żupan w paski z perskiej mater. (jedwab z nicią) - Żupan czarny atłasowy - Kopieniak pułgranato-wy - Kaftanik atłasowy błękitny - Żupan biały turecki baga-zyowy prasowany drobno - Żupica czerwona - Ubranie fainlundyszowe - Kobierzec turkmański - Konwie wiel-kie i małe cynowe - Sepet ~~[illegible]~~ (skrzynéczka) z rzezami tureckiemi: Fotz albo chustki tureckie, Kałamarze tureckie mosiądzowe, Nożenki o 3 dziurach - 3 czarki moskiewskie drewniane - Celbraty miejscami kością oprawne - Pudełko z piżmem - Kusz (szklenica) nakształt buta - Zegarek mały mosiądzowy z excytarzem - Kociołki podróżne pobielane tureckie - Rusznice hubczaste i z krzesem - Szable czer-kaskie - Rydwan.

Katarzyna Sternianka ~~żona~~ wdowa Pawła Abraha-mowic Aromatarii + 1599

Pierścionki z żabnicami albo żabińcykiem, z cytrynem kubek pozłocisty na nóżkach srebrny - Łakowa noga z stoł-czykiem srebrnym pozłocistym - Pas srebrny pozłocisty kozacki na czarnym rzemieniu na nim centek 46 i zankiel - Obrączka srebrna pozłocista odlewana z szmelcem na rzemieniu czerwonym ogniw w niej 16, sprzączka z zanklem - Bram-ka perłowa z puntalami na czarnym axamicie, podszyta kitajką czerwonym - Dziecinne klejnocki Agnuszek srebrny pozłocisty - Pacyfikalik ze szkłem, resurekcyja w nim Bramka z czarnemi paciorkami - Krucyfix srebrny - Ząbek wilczy srebrem oprawny - Trzy guziki z perełkami - Trzy kub-ki do białogłowskich nożów srebrne białe - Knaflik od wacka srebrny - musat z kotkami srebrnemi - Wacik ze srebrnym Tarczyszkiem - Łyżek z apostołmi w puzdrze 12 - Kompasik na-kształt krzyżyka kościany - Kord srebrem pozłocistym opa-rawny przy nim 3 noże takie oprawne - Pas rzemienny z sprzączką srebrną i dziurki srebrne. - Szaty. Żupan brunatny pułgranatowy kozacki z rękawami atłasowemi czarnemi kolca 4 z esikiem srebrnym bagazyą zieloną podszyty

i Kura. Łosia biała bagazią modrą podszyta - Giermak męski kutnorowany czarny - Żupan stary kurdibanowy - Czamara muchajerowa chomikami podszyta - Delia karazy-owa lazurowa - Ubranie żerowne - Czapka białego axa-mitu męska z sobolem. - Szaty żeńskie: Letnik zielony czamlitowy z kształtem axamitnym z rękawkami - Letni-czek wiśniowy muchajerowy dziecinny - Szubka białogłowska czamlitowa lisy podszyta - Giermak białogłowski czamlitowy - Smykawica czamlitowa stara - Mętlik zielonego muchaje-ru prostego czarnemi królikami podszyty - Smykawka muchajerowa lazurowa podszyta chomikami - Zarękawie czerwone atłasowe - Kształt axamitny czarny - Czapka axamitna z bobrem farbowanym - Czepki atłasowe zielone - Zamutka turecka pomarań-czowa - Kobierce: Kołderka pstra axamitna na kamsze - Kołderka cięgaturowana. - Chustki: Obrusy pstre - Koszula białogłowska z stanikiem z czarnym jedwabiem - Stanik złotem szyty - Giezłka z czarnym szyciem - Bołuch - Chustka podługowata na końcach 3 sztryfy ze złotem i po bokach listwa ze złotem - Chustka moskiewska - Chust-ka turecka z zielonym krajem - fartuch okolisty - fartuch merszczony - Koszula chłopięca do ubierania na Kwietnią nie-dzielę - Koszuleczka z czerwonym jedwabiem do krzty - Ruwalnia z białemi forbotami - Zarukawki z forbota-mi złotemi - Rąbek flamsky - Dwa naczelniki - Pościel Wezgłowie skurzane - Cyna Stągiew wielka na 3 nogach - flasza okrągła wielka - flasza wielka płaska z kolan-konwie garcowe - Garnek cynowy o 3 uchach - Kufle cynowe - Brystaweczki - Antfoł - Czara z kolcami - Kuflik - Solniczka do korzenia z 7 puszeczek - Miski cynowe do masła - Miedź Duszaki, kociełki, konwie, panwie. Naczynia tureckie: misy, dzbanki nalewki, czarki, kie-liszki pozłociste, szklanki pozłociste, szklanka w jabłka. - Korczaki 2, Zegar bijący, Zegarek wiszący. Armata Buńczug z kitajką - Rusznica z hubką francuska długa - Rusznica z hubką i z zamkiem w łożu rzezanym - Rusznica długa z krzesem i hubka w prostym łożu - Koncerz - Kosturek z granatem - Kord węgierski długi lecowany u wierzchu pod ełcami - Puklerz stary - Multan szeroki - Ładunki axamitne - Ładunki żelazne nie-mieckie - Prochownica kościana - [illegible] skurzana okrągła - Kozacka rohatynka - Szczerepek - Mieczysko - Zbroja szor-[illegible] ze zobojczykami - Czapka żelazna - Czekan żelazny.

Szkła włoskie — Rzeczy apteczne. Xiążki: Herbarzyk Bileckiego polski — Formy do marcypanów: Adam z Ewą składany, gryf, jednorożec, salvator Panna na nie dźwiedzin, Niemiec, cyt. Chłop na koniu i. t. d.
(widać że aromatarius był cukiernikiem)

Georgi Kiriaki Greczyn 1599.

Wawrzyniec Łojecki kanonik przemyski zakłada altarystę ad altare quod est in eccles. metrop. in capella Żorawińska sub turri campanatoria retro stallum Dr. Consulum muro domus Vicariorum opposito applicatum. 1599.

Mathia Wargocki advocatus Praemisl 1599.

Generosus Simon Simonides curator a Sac. R. Maj datus pudicae Catharinae et ingenuo Casparo libeiss Casparis Schole scabini Leop. et Christinae conjugum 1599 mieli te dzieci lapideam Stęclowska, Alembekowska i ponerowska in platea halickie   Mądrowicze, Wenig
Adamus Smieszek, Wolfowicze, (Szymonowicze, Smigielski, Allard krewni Szymonowiczów.
olim Magister Simon Senior Consul Leopoliensis et Catharina Smieszkowna uxor.
Christina mistrz Simonowna uxor Casparis Schole jak Wolf Scholcowicz, Franz Wenig.

Simonides Simon 1599 posiadał kamienicę w rynku penes lapideas Jacobi Mieszkowski et Antonii Demassari

Pompejus Salvago de Campis + 1599 ex insula Chio handlował małmazyją.

Stanislaus Schembek civis leopol. kupiec 1599.

w kamienicach na wierzchu były altany. domy dachówką kryte
Isaac Methaff Anglus 1599.

Andrzej Cambor Dąbrowski rajca lwowski 1599
Ormianie Bernatowic, Holubowic, Torosowic, Awedyk, Norbege Łopowic, Bohdan Donowakowic.

Pan Simon Alexandrin rajca.

Adamus de Larto Italus murator suburbanus Leop.

Sebastianus Petricius Med Dr. gener Francisci Wenig Consulis Leop. et Anna Smieszkowna conjugum 1599.

Jacobus Ragazolis Italus civis Leop. + 1600
Rusznica ptaszna — pułhaczek, rohatyna, zarękawie panerzowe —
sukno luńskie

R. 1600; (rozbijali po przedmieściu lwowskim kupców) 6 pachołków po kozacku ubranych pod dowództwem Ruckiego ubranego w kurcie czerwonej po kozacku pętlice błękitne i giermak błękitny lazurowy czapeczka czerwona lisy podszyta 2) Mikołaj Łabkowski ma styk aksamitny czerwony lisy podszyty kurta lazurowa kozacka, giermak karazyowy czerwony 3) Rozynowski w białym żupanie karazyowym długim i w giermaku czerwonym karazyowym czapeczka brunatna kozacka campastem podszyta 4) Kurta czerwona, delia czerwona, lisy podszyta, czapeczka brunatna zszyta lisy Ci wszyscy w butach safianowych i w pończochach długich szable i pułhaki mając tylko jeden z sajdakiem błękitną bagazyą pokrytym.

Petrusiukna aurifaber 1600 et Sophia Coniuges

Martinus Ziarnko artificii pictorii socius 1600 miał brata starszego malarza we Włoszech. (Brat Josephus Ziarko Dominikan) novitereratam

Valentinus Kmeler papyropaeus Leopol. miał papiernię na gruncie w Brzuchowicach kupowali od niego papier na karty Mathias Mięsopustek et Laurentius Chartularii (Kartownicy) Suburbani Leop. skarży ich Kmeler że sprowadzają papier skąd inąd i kramarzom sprzedają 1600

Joannes Szwankowski archimagister contubernii pictorum Civit Leop. et Paulus Bogusz Armenus pictor. 1600 Armianom wolno było tylko 1 mieć malarza dawniejcach malarzy był ze złotnikami i konwisarzami – Rusinów dużo po przedmieściach co bohomazy robili

X. Jan Wąchalius Soc. Jes. Superior 1598 (Wąchała?) we Lwowie.

We Lwowie wiele było towarzyszy muratores italos et germanos 1600

Joannes Lurynżowic aromatarius et provisor hospitalis S. Spiritus.

Paulus Novicampianus Med. Dr. Consul + 1000 zięć jego: Marek Szarfenberger wybudował kaplicę kampianowską przy kościele na cmentarzu farnym 1000 zł p. leguje na montem pietatis zapisuje na młynie w Tanie i na stawie zwanym Panny Maryjej brentowa; 1000 zł na naukę studentom lwowczykom i nowopolszykom 1598 legował lecz tę summę r. 1600 do kaplicy Temrizowskiej antecessorów jego. Kampian miał syna Marcina na nauce w Krakowie oraz młyn prochownik zwany Kaleya góię

Henricus Redehoze paricida Leop. + 1000

Sukna: Fainlundyssze: ciemnozielony czerwony czarny, lazurowy granatowy, brunatny. – Bretlesy zielony, czarny morderu. Lunskie: błękitne czerwone – Karazye Zielona, lazurowa – nakrapiana saj karazya. – Trzynki czarny Morawskie szare, białe, czerwone, lazurowe, czarne – Nachelskie – Golberskie trzyzyglowe czarne – Bacylawskie kiry farbiste trzyzyglowe – Najrodzkie czarne – Grynberskie, świdnickie, głogowskie, Wolawskie – Kiry Bonczlawskie trzyzyglowe żółte, białe błękitne, lazurowe Kiry Gurskie dwuzyglowe szare i makowe Grunberskie, Brzyskie szare, Bronowskie żółte – Brzezińskie białe

Rzemiosła

Widać z przywileju 1243 iż z Niemiec w Poznańskie sprowadza:
lepsze
no sukna „nobiles panni sicuti brunetum vel viride vel scarlatum"
w Poznańskie (Raczyński Codex p. 25)

Mistrz Krzyżacki Winrych v. Kniprode r. 1351 ustanawia w Gdańsku
Towarzystwo strzeleckie ; r. 1609 były w Gdańsku szkoły fechtunkowe w której
bractwo S. Marko dawało naukę fechtunku

Gdański kotlarz Bogedanz r. 1451 już platerował miedź srebrem

145 6r.

Perreau A: Recherches historiques sur les corporations des métiers de la ville de Maestricht. Bruxelles 1848.

Vigne (Félix de): Recherches historiques sur les costumes civils et militaires des gildes et sur les corporations de métiers de la Belgique; de la Flandre. Gand 1847. 8º (z rycinami)

Lochet du Mans: Coup d'oeil général sur l'histoire des confréries ou corporations de métiers dans la province du Maine. 1846

de la Fontenelle de Vaudoré: Les Arts et métiers à Poitiers pendant les XIIIe XIVe et XVe siècles. 1837 (brochure)

Ouin-Lacroix Ch: Histoire des anciennes corporations d'arts et métiers et des confréries religieuses de la capitale de Normandie. Paris (Brument) 1849-1850. 8º (Tom jeden)

Boileau Etienne: Le livre des métiers (z r. 1260 fta. tuta echowe)

Schopperus: Panoplia sive de artibus liberalibus et illiberalibus (z drzeworytami rzemiosł Josta Amman)

Beaunier et Rathier: Recueil des costumes français depuis l'origine de la nation française jusqu'au XVII e siècle. fol. 2 Vol. z rycin.

~~Biblia pauperum~~

Boissere: Samlung alt-nieder- und ober-deutscher Gemälde, Stuttgart. fol. 2 Vol.

Acta Sanctorum (Bollandistae) fol. 54 Tom.

Douhet Jules de: Histoire des confréries de l'ancienne province du Limousin. Paris (Dumoulin) 1842. 8º 2 Vol.

Durand Guilhelm.: Rationale divinorum officiorum

Renouard Ant: De la nécessité de conserver les monuments de la littérature et des arts. Paris 1793. 8º.

Moyen-Age (le) et la Renaissance publ. par Lacroix et Séré. 4º 6 Vol. Paris 1847.

Maillot et Martin: Recherches sur les costumes. Paris. 4º 2 Vol. z rycinami.

1146

[illegible] [illegible].
143 [illegible] / [illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]
Eduard [illegible]
[illegible] [illegible]

Galli [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible]

[illegible]
[illegible] Antoni

[illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]
[illegible] Kokoschka

[illegible]
[illegible]
[illegible] 1541 [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

Wprowadził się
Antoni Grzegorski
Czeladnik Szewski
Z pod numeru starego 535
a z pod nowego 635
Gmina 5
Rodem z Galicyi
wsi ~~Lubtina~~ Lubzina

Wyprowadził z pod numeru
tutejszego Tomasz Drozmy
Rodem z Galicyi
z pod jurza pod numer
niewiadomy 24/VI/III

Kajetan Dębski

1117

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

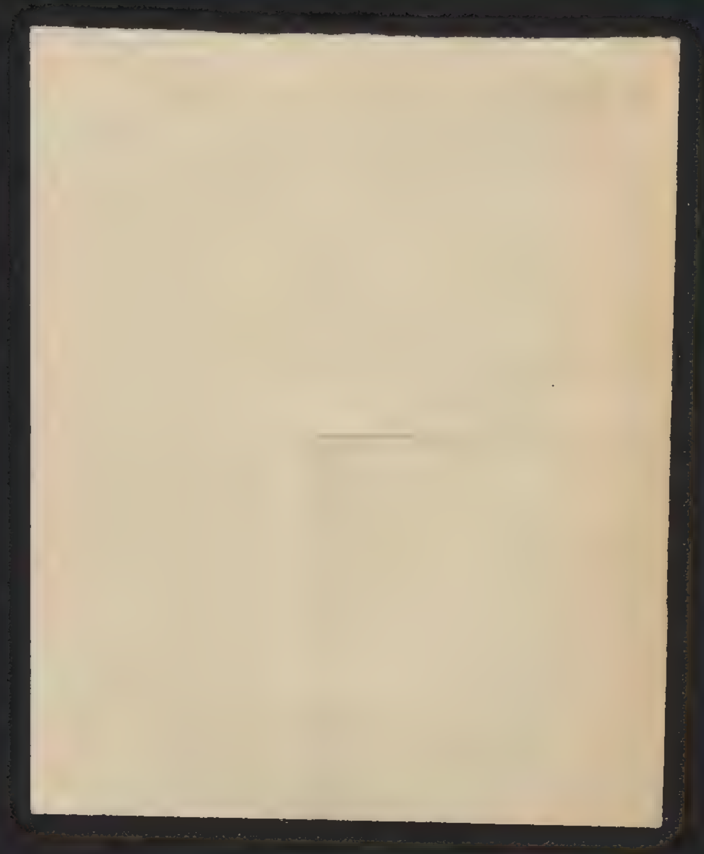
[illegible]

[illegible]

[illegible]

Bibliothèque des merveilles. 22½ Sgr.
Paris (Hachette)

Lacombe: Les armes et les armures
1870 2 f 25 c.
Castel: Les tapisseries. 1876
Dieulafait: Diamants et pierres pré-
cieuses 1874 2 f 25 cent.
Sauzay: La verrerie. Paris 1869
Jacquemart: Les merveilles de la
céramique. 1870. 3 Parts.

149

Herrn Friedlein

Von Aug. Helmich in Bielefeld verlange fest:

	Wagner Pflanzenwelt 3 u. ff. z Fortsetzung

Ort: **Name:**

Von Aug. Helmich in Bielefeld verlange:

Baar	Fest	à C.	
			Wagner. In die Natur. III. Samml.

Ort: **Name:**

150

[illegible]

[illegible]

[illegible] Fig. nach

[illegible]

u. Lithographie von Joh.

Wagner 53 für

4. Aufl. [illegible] mit

[illegible] Monat

7 15 / 75

[illegible]

von F. M. v. [illegible]

[illegible] von Dr

[illegible]enkamp

[illegible] 1847 46

mit [illegible]

26/35

[illegible]

Jan Kaźmierz Król polsk

i dekreta Królów pols

krakowskich, a mia

II (Cracoviae d. 12

Zebrzyd

Leipzig, Februar 1861

...n ist soeben erschienen:

...ne Laokoon,

...oder:

...thie in Bayern.

...an die Zunftmeister.

... die Missstände, welche durch Bedrückung der Homöo-
...r, wie der Herr Verfasser in der Vorrede selbst sagt,
Medicinalbehörde, deren Verordnungen zu Gunsten einer
...ngehörigen und die Ehre des Arztes ausser Acht liessen.

... für jeden homöopathischen Arzt ist diese Schrift von
...h für andere Länder Geltung hat.

...nkeit dieser Schrift zuzulenken, empfehle ich Ihnen zu-
...omöopathischen Verlag und zeichne

...ollkommener Hochachtung

Otto Purfürst.

Geschichte der liturgischen Gewänder des Mittelalters oder Entstehung u. Entwicklung der kirchlichen Ornate u. Paramente in Rücksicht auf Stoff, Gewebe, Farbe, Zeichnung, Schnitt und rituelle Bedeutung nachgewiesen und durch 110 Abbildungen in Farbendruck erläutert von Fr. Bock Curatgeistlichen. Bonn Verlag von Henry et Cohen 1856. I Bd.

I Einführung

Capit I Die Webereien von Seiden u. Goldstoffen im Mittelalter
II Geschichtliche Entwickelung der Ricami
III Insignien der liturgischen Gewänder Episcopatornat
IV Krönungsornat der deutschen Kaiser
V Priesterlichen Gewänder des Diakonen u. Subdiakonengewand
VI Kelch u. Altarbekleidung, Kirchliche Ornamente
VII Liturgischen Gewänder der Griechen
VIII Anfertigung, Reinigung der liturgischen Gewänder im Mittelalter
IX Modificationen in Bezug auf Farbe, Stoff, Form der liturgischen Gewänder
X Beschreibung in Rom, Palermo, Monreale, Autun, Lyon, Canterbury, Mainz, Aachen, Cöln w Germanii, Francji, Anglii, Włochach
XI Stoffe der Renaissance u. Roccoco Zeit - Stoffproduktów ~~francuskich~~ w Lyonie, Krefeld

…zehn Sprachen!

…heilen:

…r und Kunst in 1300 Abbildungen auf 41

…r Nomenklatur in 10 Sprachen.

. . . .

…iter Auflage und wird gewiss um so willkommner sein, als diese …jetzt mit Recht von allen neuen Pädagogen die bunte Illustration …e Anschauung entschieden besser ein. Haben Sie daher die Güte, … uns im Falle gütigst mit, ob wir Ihnen dann die Fortsetzung

Hochachtungsvoll

[illegible] für die Kunst der
[illegible],
bloss für die
sondern auch
[illegible],
im Mittelalter vom hohen
Das Mittelalter zerfällt

Die [illegible] nicht
[illegible] Cultus
Zeichnung,
Anwendung
[illegible]
in 3 Perioden

2633 Nicolai F. über den 153
Gebrauch der falschen Haare
und Perrucken in alten
und neuern Zeiten. Berlin
1801. 8° mit 10 Kupf.
([illegible]) (30 Sf) 8 gr. [illegible]
Antiquarischer Anzeiger
1865 Nr 119
Kirchhoff et Wigand in
Leipzig

Chronik der Gewerke nach Forschungen in den alten Quellen-Sammlungen zusammengestellt von H. A. Berlepsch. St. Gallen (Scheitlin und Zollikofer)

I	Deutsches Städtewesen und Burgerthum		—	36 kr.
II	Chronik vom Schneidergewerk.	(20 Ngr.)	1 f	—
III	" der Gold und ~~[illegible]~~ Silber Schmiedekunst	(24 Ngr.)	1 f	24 kr.
III	" Schuhmachergewerk 1852	(12 Ngr.)	—	42 "
V	" Metzgergewerk	(12 Ngr.)	—	42 "
VI	" Beckergewerk	(18 Ngr.)	1 "	—
VII	" Feuerarbeiter namentlich der Huf= Waffen= Klingen= Messerschmiede, Schlosser, Plattner, Helmschmiede und Bogner.	(18 Ngr.)	1 "	—
VIII	" Maurer und Stein=Metzen 1853.	(21 Ngr.)	1 "	6
IX	" Böttchergewerk. 1853.	(18 Ngr.)	1 "	—
			8 f	30 kr.

Humboldt Kosmos und Ansichten der Natur, | Voß
Lenau's epische Dichtungen: Albigenser, Faust und Savonarola, | Houw
| Simr
Iffland dramatische Werke, | Hipp
Zedlitz Gedichte und Dramen, | Hebe

in 100 Lieferu

von circa 10 Bogen Schillerformat à 12 k

Es genügt also die kleine wöchentliche Ausgabe von nur 12 kr
Bibliothek zu erwerben.

Niemand wird durch die Subscription zu Abnahme
bindlich gemacht: Jeder kann zurücktreten, **wenn es ihm b**
aber nur Denen gestattet werden, welche die bereits erschienenen Lieferu

Einzelne Autoren oder Lieferungen werden nicht abgegeben.

Wir glauben mit voller Zuversicht auch für diese von so viele
auf die Theilnahme aller Freunde vaterländischer Bildung und Literatur
der Mühe des Sammelns von Subscribenten unterziehen, auf 12 subscr

In allen Buchhandlungen Deutschlands, der österreichischen Mon
nommen, und liegen vom Oktober d. J. an die ersten Lieferungen zur
an dortige Buchhandlungen wenden, um die ersten Lieferungen einzuseh
gesammelte Subscriptionen abzugeben.

Stuttgart und Leipzig, im September 1858.

Buchdruckerei der J. G. Cotta'schen Buchhandlung

Geschichte der liturgischen Gewänder des Mittelalters oder Entstehung und Entwicklung der kirchlichen Ornate und Paramente in Rücksicht auf Stoff, Gewebe, Farbe, Zeichnung, Schnitt und rituelle Bedeutung von Franz Bock Curatgeistlichen Conservator des erzbischöflichen Museums. Mit einem Vorworte von Dr. Georg Müller Bischof v. Münster. Bonn (Henry et Cohen) 1856. II Bde in 6 Lieferungen mit 100 chromolit. Abbild.

autor zwiedził niemcy Francyą, Włochy, Hiszpanię i posiada przeszło 1000 wzorów.

Zesz. I Rozdz. I Tkactwo materyj jedwabnych i złotogłowiowych w 3 periodach " "

1858 " II " " II Haftiarstwo

III Ubiory religijne starożytności (mozaikie)

IV Ubiory biskupie: 1. Sandalia 2. Amictus, humerale (Schultertuch) 3. Alba, camisia. 4. Cingulum, zona. 5. Stola, orarium. 6. Tunica, tunicella. 7. Dalmatica. 8. Casula, planeta, penula. 9. Mitra, infula, tiara. 10. Chirotecae. 11. Manipulum, fanon. 12. Cappa, pluviale (Chormantel, ...) 13. Baculus, pedum – Annulus – Pectorale (Brustkreuz). 14. Gremiale (Schosstuch) 15 Rationale (biskupów) 16. Pallium (arcybiskupów). 17. Subcinctorium, orale, tiara (papieży)

V Ornaty koronacyjne Pontificalia imperialia: caligae et sandalia, alba, tunica, dalmatica; pluviale.

VI Ornaty księży, diakonów, ministrantów

VII Ordesz. u. Altarbekleidung

VIII Liturgiczne szaty greków: unitów: nieunitów

VIIII Robienie poprawianie czyszczenie przechowanie ornatów

X Historia odmian co do farby, ~~[illegible]~~ materyj i kroju aż do XII wieku

XI Opisy paramentów w kościołach różnych krajów

XII Materie czasu Renaissance i Roco: co: Starania o wzory nowe w Lyonie i Crefeld

Cena: Talar. a. Zeszyt 1/3 Thlr. po 8-10 ark. i do 17 artyst. dodatk.

Kreuser J. Der christliche Kirchenbau, seine Geschichte Symbolik, Bildnerei nebst Andeutungen für Neubauten. 2 Bde. Bonn [illegible] 8° 4 Thlr.

Gott ehre das Handwerk! Meister und Gesellen laßen Euch freundlich grüßen, von wegen des Handwerks! Eine Sammlung der alten Handwerksgebräuche und Gewohnheiten verschiedener Zünfte. Zur Erinnerung an die gute alte Zeit gesammelt von einem ehemaligen Gewerbtreibenden. I Meißen (Verl. von Arno Schindler) 1864. 8°. str. 99

u Bednarzy: schleifen (przy zmywaniu uczono obrządków, porządków i zachowania się) u Stolarzy taufen — Willkomm — Grüß — Aufreisen — Umschauen

Żegota Pauli

Köhler Carl. Die Entwickelung der Tracht in Deutschland während des Mittelalters und der Neuzeit. Nürnberg (Fr. Heerdegen Verlag) 1876. 8°. nuj. Hand. text, i 550 autograf Abbild. auf 100 Tafeln

16 Mark

Erstürmung von Warschau durch die Russen 1831 nach offiziellen Berichten. Berlin 1831. 8°. mit Plan.

Hube Michael: Russisches Schreckens und Verfolgungs = System. I Hft. Paris 1832. 8°.

Mauritius Anton: Der Panslavismus an A. Gurowski. Leipzig 1843. 8°.

Ueber die öffentlichen Zustände im Großherzogthum Posen. Halle 1839. 8°. ftr. 32.

(Hermann!)

Weiss Prof. H. (Kostümkunde. Handbuch der Geschichte der Tracht, des Baues und Geräthes der Völker des Alterthums. 2 Abtheilungen mit 1945 Einzelndarstellungen nach Originalzeichnungen. Stuttgart (Ebner et Seubert) 8 Thlr. 24 Sgr.

" " Geschichte der Tracht und des Geräthes im Mittelalter vom 4 bis zum 14 Jahrhundert. Mit 873 Einzelndarstellungen in Holzschnitt. Zwei Abschnitte in 1 Band brosch.

6 Thlr. 24 Sgr.

" " Kostümkunde. Handbuch der Geschichte der Tracht und des Geräthes vom 14ten Jahrhundert bis auf die Gegenwart. Mit Illustrationen. Stuttgart 1867. 1. und 2te Lieferung. à 24 Sgr.

[illegible]

LEIPZIG. VERLAG VON S. HIRZEL.

MITTELHOCHDEUTSCHES
WÖRTERBUCH

MIT BENUTZUNG DES NACHLASSES

VON

GEORG FRIEDRICH BENECKE

AUSGEARBEITET

VON

WILHELM MÜLLER UND FRIEDRICH ZARNCKE
PROFESSOR IN GÖTTINGEN. PROFESSOR IN LEIPZIG.

r. 1699.

Duchênebillot F. D. Nouvelle methode pour aprendre en peu de tems à lire, écrire et parler François. Varsovie 1699

Karciochy – Szparagi – Trzepla – Pączki – Makaron – Koń izabellowy, masztowaty – Sern, sarna – Kur, Kogut – Sielawa (futwria) – Kalafiory – Centyfolia – Złotogłów (brocard) – Mora – Gaza – Krepa – Katamajka (du raz) – Burkatela (bouracan) – Pisia (tripe) – Kromras (étamine) – Drogieta – Bagazya (toile de coton) – bombzyn (futaine) – Kontusz, – Węgierka – Żupan – Sajan (casaquin) – Kwef – Fontanz – Zub – Trefienie włosow (frisure) – Kornet – Bonecik – Podwłośnik (peignoir) – Zatyczka (guimpe) – Welon – Szarpa – Podwika (capot) – Bandela – Manta – Robdeszambr – Kawalerka (just'au Corps) – Zaszyzka (Busquiere) – Braszolety (manele) – Klawicymbał (Spinet) – Szafa – Krzesło – Gueridon – Gablotek – Peruka – Sardzia czyli rasa (serge) – iadwiszka (peloton)

toż samo dzieło:

Methode pour aprendre facilement la langue françois. Cracovie 1768.

Sardela - Sielawa - Certa - ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Gran

Ormianie sprowadzali do Polski: Kobierce adziamskie, perskie i tureckie jedwabne złotem przetykane – Kilimy perskie i tureckie – Skury safianowe tureckie i wileńskie – Muchajery tureckie – Czamlet – Bagazye – Kapy zielone i szare – Zawoje – Bawełnice – Chustki tureckie – Kołdry – Płócienka – Łuki tureckie – Łubie – Strzały – Pasy – mydło greckie i tureckie – Czapragi, rzędy, siodła, siedzenia – Koncerze, pałasze, noże – mieszki jedwabne – Kożuchy tureckie i wołoskie – Pieprz – Czerwiec (z Adrianopolu) – Kaftany kitajkowe – Malmazyje – Wino muszkatelowe – Siarkę – Kadzidła – Muszkatowe gałki, cytwar, gwoździki, cynamon, migdały, szafran turecki, hałun – Wyzinę i ryby – Rumbarbarum tureckie – Reum ponticum – Wronie ziele (na truizne zwierząt) – Rybie ziele – Sadło krokodylowe i strusie – Mumia – Rysie futra – W Kutach, Suczawie wyprawiano z koziej skóry safiany w fabrykach (Tabacharniach)

Ubiory męskie Ormian: Koszula ze złotym kołnierzem – Kontusze – Żupany – Pasy perskie, jakieskie błękitne, angurskie, z sierści wielbłąda siatkowe – Czapki kunie, rosomakowe.

Ubiory niewieście: Rzuka adamaszkowa podszyta brzuszkami – Barocyka sukienna podszyta – Szamerluk z kwiatami srebrnemi – Czamara sobolemi pupkami podszyta – Katanasz tabinowy nóżkami sobolemi podszyty z kołnierzem sobolim – Kabacik czarny gronostajami podszyty – Kontusik z mory srebrnej z ogonkami sobolowemi – Sak grodeturowy i tabinowy – Kasakinka – Kontusik

Karmazynowy Kunami podszyty – Letnik Kitajkowy ceglasty z galonem złotym – Szustokor atłasowy żółty z galonem marcypanowym – Innocens sukienny włosowy z guzami – Jupka gryzetowa popielicami podszyta – Kołpak złotawo błękitny z ogonkami – Gorset z Kompanką srebrną.

Potrawy ormiańskie: Ambrawy (duże bułki z szafranem i miodem polewane), Abuchty Hattamejki, Brioze, Tłuczenniki, Pierniki, Paszki ormiańskie, Gandziabór zupa chorutowa z uszkami, Ruszta zupa z makaronem, gałkami mięsnemi i szafranem, Tutmacz zupa chorutowa z cienkiemi łazankami, Działdzyk placuszki z serem, Bałbasz ser smażony, Gołąbki siekane mięso z ryżem zawijane w liście kapusty lub buraków, Pieczenia kolendrowana, Kozina z tłuszczem koziarym sathan. (Barącz Sadok x. Rys dziejów ormiańskich. Tarnopol 1869. 8º str. 266.)

Zgromadzenie sadelnicze, śledziarskie, smatrużanów i olearskie.

R. 1796 Zgromadzenie śledziarski liczyło majstrów 19 którzy jednak wchodzili w insze professyje (byli szewcy, krawcy, blacharze, kuśnierze, rzeźnicy) do tejże professyi nie używali żadnej czeladzi ani też uczniów bo tylko żony ich własne towar sprzedawały. Starszym zgromadzenia był wtedy Tomasz Wysocki, a podstarszym Jan Urbański. Nr. cechu 46.

R. 1796 Zgromadzenie olearskie składało się z 5 majstrów, 8 wdów, i 6 łożnych. W zgromadzeniu tem nie było starszych ani chłopców terminalnych; co się kupiło to się też zaraz sprzedaje. Prezesem Magistrem czyli gospodarzem był M. Rostafieński. Każdy z olejarzy miał miejsce. Nr. cechu 48.

1790 byli w Krakowie jeszcze Paciornicy: Wojciech Kozłowski, Jan Chachłowski, Jacenty Rzeszowski ci mieli osobny Cech Paciorniczy.

1794 Zgromadzenie cyrulicze składało się z 4 pryncypałów Franciszek Ciechoski starszy miał 4 chłopców, Majorski 2 chłopców, Hekner 2 chłopców, Kolbina wdowa i czeladnika.

Kaczmarze. R. 1710 d. 30 Maja z urzędu grodzkiego wielkorządowego ustanowiono taxę wiktuałów: piwa dwuraźnego garniec 6 gr. achtel 12 zł, piwa prostego garniec 3 grosze i szeląg czyli 10 szelągów które piwo ma być z pszenicy samej robione dowarzone i nieprzebierane; niewolno też pod marca za proste piwa przedawać pod karą 14 grzywien. Tę taxę ustanawiał podwojewodzy Krakow. wspólnie z sędzią grodz: kim i magistratem Krakowskim.

~~[illegible]~~

1743 Cech kaczmarzy kleparskich posiadając Monarchów polskich Ordynacye i przywileje miał wolność robienia piwa, palenia wódek i innych propinacyi czynienia oraz wstawiania tychże likworów przez się robionych na innych juryzdykcyach poblizkich, w czem kaczmarze krakowscy przeszkadzali wstawiając swoje likwory na Szlak, Pędzichów i Błonie juryzdykcye przyległe do Kleparza.

Cech kaczmarzy opłacał Czopowe Królowi.

Murarze. R. 1777 manifestuje się cech murarski (krakowski i stamecki alias kamieniarski) (Dominik Lucek starszy i Karol Kryszkier podstarszy) iż osobne zgromadzenie murarskie i kamieniarskie na Kazimierzu utworzono którego starszym był Szymon Olszowski i Jan Gembalski podali Magistratowi Ka: zmierskiemu Artykuły nowego cechu do approbowania.

Klasztor bernardynow w Lublinie fund. 1356
Kierstan i Kuninoga rajcy lubelscy. „A 1497 aedi-
„ficatae sunt membranae ecclesiae per fratres, solo,
„per fratrem Johannem pictorem sacerdotem de
„Lyzdry per fratrem Franciscum sacerdotem de
„Przythyk et fratrem Simeonem de Brzeznycz. Hi
„tres fideliter membranas laboraverunt" (Pertz
Mon. Germ. T. XIX pag. 663 Annales Polonorum
ex Codice lublin.)

Budownictwo w stylu odrodzenia (Renaissance) powstało we Włoszech, gdzie przez całe wieki średnie naśladowano formy starożytno-klassyczne (antique). Architektura gotycka nie była we Włoszech rodzimym produktem lecz exotycznym. Już Dante proroczym wzrokiem przeczuwał odrodzenie w naukach i sztukach. Od Petrarki właściwie rozpoczyna się rozwój odrodzenia nauk humanistycznych i sztuk które się opierały na kulturze staroklasycznej i w niej miały punkt wyjścia. Od uwieńczenia Petrarki w Rzymie wawrzynem datuje się właściwie nowa era kultury; uprawa literatury rzymsko-greckiej wyzwoliła duch ludzki z krępujących więzów średniowieczności. – Już w XV wieku było we Włoszech powszechnie w używaniu budownictwo odrodzenia (Cinque cento), w innych krajach rozpostarło się dopiero na początku XVI wieku odnosząc zwycięztwo nad gotycyzmem. W Polsce rozkrzewili odrodzenia styl Włosi sprowadzeni przez królową Bonę. Całe legiony Włochow architektów, rzeźbiarzy i kamieniarzy napływały ku krajom północnym podobnie jak później sztukatorowie i odlewacze gipsowi. Do Krakowa przybywali pierwsi zwolennicy Odrodzenia z Włoch północnych n. p. Bartłomiej Berecci z Florencyi, Jakób Caraglio, Guczi i t. d. około r. 1530, najliczniej od r. 1540–1580; później już nie przybywają nowi, albowiem krajowcy przyswoili sobie już formy i sposób tegoż budownictwa. – Z końcem XVI mamy kilku nowych budowniczych Niderlandczyków i Anglików tak zwanych Szkotów (n. p. Lorenz Senes) lecz mniej licznie, albowiem byli różnowiercy po większej części. – Z środkiem XVII wieku przybywają Francuzi ci zaszczepili smak rokoko przechodzący w dziwactwo (barocco) lub jałowe wykrzywienie. – Styl renessansowy utrzymał się najdłużej u Jezuitów którzy używali architektów Włochow katolików.

Dictionnaire raisonné du mobilier français de l'epoque carlovingienne à la renaissance par M. Violet-le-Duc architecte. Paris (Bance, éditeur) 1858. 8º figur. drzeworyt. 4/ sztychów na stali 7/ (chromolitograf.) str. 438 (z [illegible] 228 (45 frs)

Iᵉ Partie (meubles)

Almaria (Armaria) szafy na naczynia śr. z drzewa po Kościołach (jak n.p. w Przemyślu z XV wieku) zamykane drzwiami w kształcie komody z dachem ostrym na nogach. — Przyozdabianie mebli malowidłami zaczyna się dopiero w XV wieku; przedtem dawano rzezby.

Nazwa artifex w dawnych wiekach miała rozległe znaczenie. Podział na sztuki i rzemiosła jest zbyt nowy.

Ołtarze podróżne (Portatile) — tablice do nich były z drogich kamieni wykładane deseniami i rysunkami złotemi

Sepet (czyli kufer) bywał czterograniasty obity żelazem w desenie

Ławka (Scamnum) w kształcie kanapy miewała nogi i poręcze zakończone w głowy [illegible] i nogi zwierząt.

Krzesła w kształcie tronu bywały najczęściej proste później z nogami w łuki gotyckie ; z poręczami i tyłem.

Wozy (Rheinwagen) miały przykrycie na kształt budek z wierzchem czyli pokryciem na kabłąkach lub w kształcie namiotu

Skrzyneczki [illegible] na relikwie do noszenia bywały w kształcie domków lub kościołów

Skory z deseniami na meble zaczęli używać dopiero w XVI wieku

Opony; rodzaj dywanów na ścianę (makata)

Całun (Leytuch) kładziony na każdą trumnę bywał najczęściej czerwony, złotogłowiowy haftowany z herbami; trumny bywały czworograniaste

Krzesła [illegible] (fauteuil — faldistorium — sella plicatilis — cathedra) używane przez biskupów królów były ~~[illegible]~~ składane; nogi przedstawiały łapy jakiego zwierza a poręcz kończyła się w głowę lwa lub gryfa. Takie widzimy w XII, XIII i z początku

XIV wieku [rysunek]; na siedzenie kładziono poduszkę i kobierzec.

Formy czyli stalla bywały ławki kościelne z daszkiem podzielone na pojedyncze siedzenia.

Świecznik w kształcie poprzecznego pręta na którym stawiano do 7 świec zwano: rastrum albo rastellum bywał z żelaza lub mosiądzu: stawiano go w rocznicę śmierci na grobie. (Taki był na grobowcu Leszka czarnego)

Zegary były wieszane: stojące w Polsce dopiero w XV wieku nastały.

Obraz (imago) tak zwano rzeźbione lub malowane przedstawienia: były to ~~[skreślone]~~ dyptyki z kości słoniowej (jeden z takich przedstawiający P. Marię ma kanonik Scipio) długi na stopę) dopiero w XVI wieku zajęły ich miejsce emalie (taki u Tarnowskich w Dzikowie: Koronowanie Chrystusa na którym nazwa malarza Marcus)

Lampion (lampadarium candelabrum pro sustinendis lampadibus) oznaczał Chrystusa który oświeca świat a pojedyncze lampy apostołów

Lawoar (Lavabo – Lawaterz) zwany także Liścina, bywał z bronzu lub kamienia – najpiękniej opisany w Łazni Pinczowskiej.

Pulpit (lectorium) w kształcie gołębnika na nóżce bywał rzeźbiony

Szafa na książki (Armariolum) na niej łańcuszki na książki

Łóżka rzeźbione miały opony i namiotki; błogosławiono łoże nowożeńców przed pierwszą nocą

Zwierciadło. (Speculum) przed XVI wiekiem były tylko rzęzone metalowe, lub woda.

Obrus na ołtarz (pallium sericum) dopiero od VII wieku według nakazu Bonifacego III bywał biały (cf twalnia)

Zagłówek, poduszka

Parawan (esperum) i ekrany (escrinium) bywały z materyi n.p. czarnego centatu (cendaus (Cendal étoffe de soie unie rouge

Palliusz (pallium-poele) znak honorowy który wisiał od głowy z złotogłowiu lub jedwabiu.
Klęcznik (prie-dieu)
Taboret, podnożek wyściełany (quarrel)
Ogrzewalnik (metalowy po kościołach) (réchaud)
Relikwiarz (phylacterium) bywały z emalij którą we Francyj w Limoges naśladowano z bizantyjskich w kształcie domków, głów z koroną, najpóźniej w kształcie monstrancyj
Pulpit do pisania (scriptionale) w kształcie małego stolika z jedną nóżką, kałamarz był w kształcie rożka.
Płyta metalowa do stawiania potraw na stole (Missorium) (Prawda)
Stół (mensa)
Dywan; już r. 1025 w Poitiers, Troyes, Beauvais, Reims, Arras były fabryki kobierców; kobierce axamitne zwano: sarrasinois - a fabrykantów zwano Sarrasinois i Hauts lissiers: ich cech był już 1302; król Franciszek I sprowadził do Fontainebleau fabrykantów kobierców z Flandryj i Włoch. Zdobiono niemi ściany. Od końca XV wieku ulubionemi były sceny z historiami moralnemi, karykaturami, satyrami; od XVI wieku nastąpiły allegorie i mitologia starożytna
Malowidła na płótnie (tela depicta) służyły w XIV i XV wieku za obicia
Skarbonka (tronc) kościelna okuta
Tron pierwotnie; nogi jego kończyły się w nogi gryfów a wystające poręcza w głowy zwierząt.
Szafy na ubiory (vestiarium) w kościołach (ryźnica)
Velum ~~tego~~ zasłona przed ołtarzem.
Meble dawniejsze od XVI wieku są bardzo rzadkie, ulegając modzie zostały niszczone zaledwie kilka w kościołach przetrwało gdzie je dla pamiątki szanowano

Do wyrobu szkatułek używano drzewa cyprysowego, aloesowego, hebanowego

Życie publiczne: a) Ceremonie święte: Koronacyje, Wjazdy królów, królowych, biskupów, panów – Krzciny, Wesela, Pogrzeby – Inwestytury – Homagia. B) Życie domowe w zamkach, klasztorach, domach miejskich; urządzenia meble – Zgromadzenia, Uczty, zabawy (Do stołu używano tataraki, kruzmorki; podczas uczty muzyka grała i dawano reprezentacyje teatralne (intermedia-entremets); pili: klaret (wino z miodem) pimentele (piment – wino greckie lub hiszpańskie zaprawne korzeniami) = Fabrykanci mebli: Szkatulnicy (les huchiers) stolarze (menuisiers + écriniers - Schreiner, właściwie szkatulnicy) sepetnicy (les huchiers), rzeźbiarze imagiers) ślusarze (serruriers) ich sławne okucia, świeczniki (Ob: Theophilus: Diversarum artium [illegible] schedula) = Życie prywatne mieszczan

Tuwalnia (touaille) serweta

Faldistorium (fauderteuil - Vaterstuhl)

Szkła malowane w oknach.

Viollet-le-Duc: Dictionnaire raisonné du mobilier de l'epoque carlovingienne à la Renaissance. I Partie: Meubles (wszysto) II P. Utensiles, Outils, Instruments. III P. Orfévrerie IV P. Habits, Vêtements, Parure; V P. Armes, équipements militaires, harnais; VI Bijoux (każdy zeszyt 1 frs 50 cent.)

Dictionnaire raisonné de l'architecture française, du XI au XVI siècle par Violet-le-Duc. Paris (Bance) 1858. (ma 800 artyk. 4500 drzeworyt.) Tom I. 21 frcs T. II 24 frcs T. III 24 frcs. T. IV (zeszyt po 60 cent.)

Essai sur l'architecture militaire au moyen age par Violet-le-Duc. Paris (Bance) 8º. st. 250 i 153 drzeworyt. 25 frcs.

Wyroby stolarskie dawnych czasów noszą na sobie piętno większego zamiłowania sztuki: gdzie dziś prosty ociosaniały nagi kształt: tam widzimy mianowicie w XVI wieku sztuczne i kunsztowne formy zadziwiające dobrym smakiem harmonijną symetrią i bogatym układem. Stolarstwo stało nierównie wyżej i więcej było w użyciu. Ściany wykładano pięknym taflowaniem, stropy miały piękne rzeźbione pułapy. W ściany wpuszczone były duże również ozdobne szafy. Wyrobom tym zostawiano najczęściej kolor naturalny: lecz zato zdobiły je rozliczne ozdoby rzeźbione. W meblach naśladowano architekturę (n.p. gotycką – odrodzenia) z niej można wiek mebli oznaczyć. Dziś zaczynamy naśladować w meblach dawne wzory lecz te wcale do naszej nagiej architektury nie przypadają. Bogate formy dziwnie odbijają obok nagiej budowy i stanowią sprzeczność widoczną. Kontrast ten mebli tym więcej razi jeszcze w kościołach naszych gotyckich gdzie widziemy ławki: t.p. a la rococo. W XVI wieku gdy panował styl odrodzenia zamiast łuków widzimy przy meblach słupki. – ciekawym zabytkiem rzemiosła stolarskiego są śmiałe schody kręte tu i owdzie dochowane n.p. w gdańskim ratuszu z XVI wieku, w Toruniu.

Tkactwo sztuczne, haftowanie i wyrabianie materyi jedwabnych bierze swój początek w Azyi. W Chinach mianowicie Tsyn czyli Sin syn pierworodny Jafeta a wnuk Noego według podania miał dzieci swe wyuczyć malarstwa, rzeźbiarstwa i tkactwa jedwabnego. Już Rzymianie i Grecy nosili suknie wyrabiane z materyi różnowzorowych i nićmi złotemi przerabianych. (Ob: Muratori: Antiquitates Italicae medii aevi Tom II pag 399 – 436: De textrina et vestibus saeculorum rudium, dissertatio 25. — History of Silk, Cotton, Linnen, Wool. New-York (Harper) — Textrinum Antiquorum. London (Taylor) 1843. 8º.). Do wieku VI po Chr. wyrabiano w Europie najwięcej materyj z lnu i wełny które złotemi nićmi przerabiano. Od VI wieku zaprowadzono w Europie chodowanie drzew morwowych i jedwabników; odtąd aż po wiek XII można oznaczyć 1) epokę orientalno-bizantyńską tkactwa jedwabnego którem się wyłącznie tylko Grecy i Arabowie w Sycylii i maurytańskiej Hiszpanii trudnili. 2) Epoka maurytańsko włoska poczyna się z XII wiekiem, z wygnaniem Arabów przez Normanów. Chrześcianie zaczynają się trudnić wyrobem materyi jedwabnych w Sycylii; przemysł ten z Palermo i Amalfi rozszerza się i na Górne Włochy najprzód do Lukki, później do Florencyi, Genui, Medyolanu i Wenecyi. 3) Epoka romańsko germańska poczyna się z XV wiekiem w którym włoscy fabrykanci materyi jedwabnych osiadają we Francyi i Szwajcaryi; w Lyonie, Tours, Brügge, Gent, Mecheln zaczynają słynąć rękodzielnie tego rodzaju, tak iż ustaje prawie wszelka potrzeba sprowadzania ciężkich materyi jedwabnych i tkanin złotych ze [illegible]

Francisque Michel: Recherches sur le commerce, la fabrication et l'usage des étoffes de soie, d'or et d'argent. Paris 1854. 2 Vol. — Octavianus Ferrarius: De re vestiaria libri tres. Patavii 1652. —

Trudno mieć wyobrażenie o dawnych materyach bo do XVI nie ocalały stroje świeckie; tylko ich miniatury mamy — za to zaś posiadamy suknie kościelne i paradne [illegible] począwszy od XI wieku.

(romańska)

Epoka bizantyńska: materie oznaczają się grubością i ciężkością, najwięcej są jednej lub dwóch barw; wzory sztywne, figury zwierzęce, ludzkie w kołowatych wielokątnych ramkach (pallia reticulata, rotata, scutellata) barw mało, równie jak i przetykań złotem

Do farbowania purpurowego używano 1) owadu: Coccus - Kermes - Al Kermes - z tąd Karmazyn - Cochenille. 2) Ślimaka purpurowego (Murex) który dawał barwę fioletowo-purpurową wielce cenioną.

(Vestis de Tyris — Vela byzantea)

Pallia saracenica cum flosculis et bestiolis - Pallia transmarina cum characteribus paganorum)

(t. j. od zaprowadzenia do Europy jedwabników przez Justyniana w VI wieku)

I Epoka od VI–XII wieku. – W najdawniejszych bazylikach były w użyciu opony jedwabne tkane i haftowane które to materyje najczęściej z Grecyj i Bizanckiego Cesarstwa sprowadzano. Zwano te materie: holosericum, stauracium, storax, vestes aurotextae et margaritis exornatae, chrysoclavum, auroclavum, oloberum, mizillus, imizinum (l'ermesino Karmazyn) quadruplum, quadrapola, octapulum (mające desenie czworo- lub ośmiokątne) blattea (βλαττα = murex, purpura). Najcenniejszym był kolor purpurowy w różnych tonach począwszy od fioletowego aż do czerwonego. Barwę tę wyrabiano na Wschodzie i w Grecyi (z czerwca, kermes, koszenili, ślimaka purpurowego, βλαττα) Cenioną była purpura cesarska (purpura imperialis, tyryjska, aleksandryjska i z saraceńskich fabryk w Almeria w Hiszpanii) potem szła barwa różowa (rodinum) jasno różowa (leucorhodinum) ciemnoróżowa (dirodinum) żółtoróżowa (rhodomelina). Do deseni i wzorów używano najczęściej w kółkach postaci zwierzęcych, dziwacznych, strasznych, albowiem w całej owej epoce przebija się zamiłowanie do [illegible] nadzwyczajnych, bajecznych i dziwacznych utworów. W oryginalnych tych potworach zwierzęcych, jakie w rzeźbach i malowidłach owczesnych widzimy podziwiać raczej należy niewinne kaprysy bujnej wyobraźni i giętkości talentu twórczego a nie zaś szukać głębokiej symboliki (do której nowocześni archeologowie owe utwory pełne życia i świeżości naginać chcieli). Artystom owym święcił przed oczami wzory bizantyńskie i arabskie pełne wschodniej fantazyi. Dosyć porównać dochowane indyjskie, perskie arabskie greckie malowidła rzeźby i tkaniny, [illegible] z wyrobami europejskiemi średnich wieków, aby się przekonać iż zamiłowanie do tych dziwacznych wzorów (arabesków) [illegible] drogą handlową przez kupców greckich i weneckich jako też przez Krucyaty w Europie zaszczepione zostało. Niedziwota też iż świeckie rysunki używane przez wyznawców Koranu przy wyrobie materyj kosztownych wi-

dzimy na uroczystych kościelnych nawet chrześciańskich
paramentach: albowiem zawisły one od ówczesnego smaku,
mody i stylu oraz typu wiekowego. Na materiach wyra:
bianych w Grecyi i tamże do nabożeństwa oraz religijnych
celów używanych spostrzegamy jako powszechne wzory
najczęściej małe kółka równo odległe w których się grec:
kie złotem tkane krzyżyki znajdują n.p. na tle niebieskim.
Na materyjach w wschodniej Europie spostrzegamy jako
wzory arabeski, t.j. zwierzęta lub potwory (n.p. pół
zwierzęcia a pół rośliny) powtarzające się i otoczone — Phoenix (Ognida:szek 1526)
geometrycznemi ramkami, n.p. kółkami, czworokątami,
sześciokątami, ośmiokątami (medaliony). Materie tego rodza:
ju zwano: vestes circumrotatae, scutellatae. Rzadziej — Jaszczur (hydra draco)
zamiast owych prostych ramek spotykamy ornamenty
roślinne. Pomiędzy owemi wzorzystemi medalionami widzi:
my mniejsze wzorki i ornamentacyje. Najulubieńsze po:
stacie w tej epoce do wzorów używane były zwierzęta:
Lwy ~~[illegible]~~ (jako symbol godności, potęgi) Gryfy (od najdawniej: — Gryf po staropolsku jak widać z Murmeliusza 1526 zwał się Nog i po staroczesku Noh
szych czasów używane od Persów, gdzie go zwano Simorg, od
Greków, Rzymian) czasami walczące z Lwami, Orły, Jednorożce, Jelenie,
Słonie, Konie, Pawie, ~~[illegible]~~ Ptaszki dziobami do siebie zwró:
(Pappagalli)
cone (po dwa) Centaury, Syreny, Smoki, które te brano z materyi wschodnich
indyjskich, perskich, arabskich najczęściej. — Prócz tego tkano (pus textile).
materyje z scenami świętemi najczęściej Zwiastowanie N. P. Maryi,
Narodzenie P. Jezusa, Chrzest, Chrystus na Krzyżu, Zmartwych:
wstanie, Koronacyja P. Maryi, Ewangeliści, Apostołowie, Panny
mądre, SS. Stefan i Wawrzyniec, S. Grzegorz, S. Agata, S. Cecylia.
Wszelakoż tkane takie materie są z czasów nieco późniejszych:
bo takie sceny zwykle haftowano i wyszywano (acu pictum,
opus phrygicum). — W Kościele greckim używane były od naj:
dawniejszych czasów do szat liturgicznych materie na któ:
rych były tkane małe krzyżyki rozsiane +++ lub w kółkach ⊕.
Zwyczaj ten dotąd jeszcze przetrwał w kościele ruskim, i dotąd
dla Rosyi w Lyonie wyrabiają takie ciężkie materie jedwabne.

Gdybyśmy pod względem archeologicznym przejrzeli cerkwie ruskie znalazłby się tam nie jeden pomnik tkactwa i haftowania bardzo stary, byzantyński nawet czyli korsuński (różny od stylu zachodnio-europejskiego czyli frankskiego). Mianowicie tak zwane Płaszczenice ([illegible]) ciekawe będą.

Rzymianie i Grecy starzy bardzo rzadko używali materyi jedwabnych (holoserica czysto jedwabne, subserica materie z [illegible] nicią nem) u których funt jedwabiu tyle wartał co funt złota. Jedwab ten sprowadzano z Indyj, Asyryi. Aże do czasów Justyniana nie chodowano w Europie jedwabników tylko sprowadzano kłębki (kokony). Dopiero za Justyniana mnich Kosmas przyniósł z Indyj do ~~[illegible]~~ Byzanckiego państwa jedwabniki robaczki (Procop de bello got. lib. IV. 17) zaczęto je na ~~[illegible]~~ Peloponezie chodować który nawet od zasadzonych drzew morwowych przybrał nazwę Morea. Handel jedwabiem wschodnim był długi czas w rękach syryjskich i fenickich żydów oraz Wenecyan. Wielkie fabryki istniały w Damaszku, Alexandryi; (Bagdadzie, Ispahanie, czyli Antyochii) karawany arabskie przywoziły materyje jedwabne do Jerozolimy skąd się do Byzanckiego państwa i do Europy dostawały. Materie te jedwabne (zamorskie) kupowali panowie i książęta ceniąc je już to dla wysokiej ceny, już to dla pięknosci wyrobu i robili z nich ofiarę kościołom fundowanym.

II Epoka od XII–XV wieku. Około r. 1146 Roger (Guiscard) król sycylijski zakłada w Palermo wielkie fabryki jedwabne (zwane Hotel de tiraz) (i w Syrakuzach) sprowadziwszy robotników i rękodzielników z Grecyi i Arabii. Tu wyrabiano około 1183 ~~[illegible]~~ materie na ornaty koronacyjne cesarzów i królów, materie przetykane złotem perłami, drogiemi kamieniami i t.p. Typ owych materyj jest saraceński z zwierzętami (cum historiis bestiarum) i paskowatemi deseniami; zwykle są to złote desenie arabeskowe na tle jedwabnym ciemnoczerwonym lub fioletowym (drap d'or). Równocześnie wznosi się chów jedwabników i fabryki materyj jedwabnych powstają w Hiszpanii zakładane przez Maurów mianowicie w miastach Cordova, Almeria, Sevilla, Lisbona. Wyrabiano tu: tiraz (adamaszek z białemi deseniami na tle różowym (zielonym) lub z różowemi deseniami na tle niebieskim, żółtemi deseniami na tle czerwonym) holol (złotogłów – Brokat) iskalator, al jorjani, isbahani i t.p. materie. Materie owe mają najczęściej powtarzające się napisy arabskie (kufickie) n.p.: Sława naszemu panującemu sultanowi! – Sultan el Malek!

---

z walkami ikonoklastów sztuka w Grecyi zamarła i zredukowaną została na pojedyncze typy; stąd też ubóstwo w ozdobach, wzorach.

Rozróżniano:
malarz (pictor)
farwierz (colorator)

rub = (vestis starożytn.)
krzno = (trabea, chlamis ")
złatohlav (purpura ")
tkanice (praetexta ")
całun (sindo ")
czendał (bissus ")
czerchel ([illegible]arium ") (tur)

złatohlaw (purpura)
Kupcy weneccy i amalfitańscy sprzedawali na zachód kosztowne materyje byzantyńskie i wschodnie.

Epoka arabska: materie delikatniejsze cieńsze mają najczęściej barwy: ciemną (fioletową, niebieską, zieloną, czerwoną) na tle jaśniejszą na ornamentach roślinnych i złotą (brokat) na figurach zwierzęcych. Wzory więcej mają życia, w barwach więcej harmonii, w układzie bujna wyobraźnia: zamiast ramek kątnych komorkowatych; bujne arabeski z ornamentyki roślinnej i zwierzęcej; bardzo wiele przetykanej złotem

To pokazuje iż te materie około 1250–1389 wyrabiano. W Gdań-
sku są jeszcze ornaty z podobnemi napisami kufickiemi. Dese-
nie są w kształcie dużych kwiatów i liści. Nici złote składają się
z cienkich pasków złoconych które idą wzdłuż całej materyi (podczas
gdy dziś nitki złote idą na skroś). Po skończeniu krucyat powstaje
zbytek w sukniach, przesadzano co do materyi kosztownych,
zamiłowano wystawności chełpliwą. lubiono wspaniałości i pstrości
barw w szatach. W XIII wieku zakwita fabrykacyja jedwabna w
mieście Lucca w XIV w Wenecyi, Medyolanie, Florencyi Genui i Bononii.
Dotąd jeszcze nieodgadniono sposobu robienia nici złotych tak hojnie
w wiekach średnich do materyj używanych. – Nici te są albo blaszkowate
wąskie tasiemeczki z jednej strony złocone z roślinnego dziś nieznane-
go ciała robione lub też jest owa blaszkowata tasiemeczka okrę-
cana około nitki bawełnianej (byssus). Dopiero w XV wieku zaczęło we
Włoszech używać do tkanin złotogłowiowych dzisiejszych nici złotych
to jest nici jedwabnej mocnej okręcanej blaszkowatym drutem srebrnym
z jednej strony pozłacanym przez co materie stały się droższe i przez
co owych złotych nitek nie używano do tła całej materyj tylko do
deseni. W całej romańskiej epoce (sztuk przebija się zamiłowanie w ozdobach
zwierzęcych (Thierornamente) czyli tak zwanych arabeskach któ-
re nawet w epoce gotyckiej poniekąd jeszcze trwało, biorące swój począ-
tek z wzorów wschodnich. Po upadku sztuki w Grecyi znalazła ona swój
przytułek u wyznawców Izlamizmu. Świadczą o tem nadzwyczaj deli-
katna tkanina, harmonijne barwy i gra kolorów, wzóry pełne bujnej i
twórczej wyobraźni, rysunek, drobiazgowe wykończenie w materiach
maurytańskich XIII i XIV wieku. W najdawniejszych włoskich tkaninach
przebija się wierne naśladowanie wzorów arabskich. W kościołach gdań-
skich mianowicie spotykamy wiele tkanin oryentalnych lub włoskich
z XIII lub XIV wieku (które malarz Gliński bardzo zręcznie dla muzeum
berlińskiego na wezwanie dyrektora radcy Olfers kopiował). Widząc
owe zabytki tkactwa z XIV i XV wieku walające się w nieładzie po
zakrystyjach, zblakłe, wystrzępione w podartych strojach kościelnych
idących w poniewierkę podziwiać trzeba robotę trwałą, barwę har-
monijną wspaniałą, wykończenie mistrzowskie delikatne: wzory
owe i arabeski pełne fantazyj żywej i poezyj odbijają dziwnie przy
materiach dzisiejszych liońskich i modnych haftach przedstawia-
jące suche, jałowe, zimne, jednostajne desenie przy braku życia
w kompozycyi, które to nowsze materie niestety nietylko na szatach
kościelnych ale i na obiciach mebli po salonach widzimy. W XIV i
XV wieku spostrzegać się dają na tkaninach także obrazy święte,

Z końcem XIII wieku fabrykacyja materyj jedwabnych przestaje być monopolem Sarracenów w Sycylii i Maurów w Hiszpanii – powstają fabryki we Włoszech północnych.

Takie blaszkowate z wegetabilicznej włók-nistej klijowej wyrzta-canej masy robione nici przychodzą tylko w tkaninach wschodnich zwano je „aurum cy-preum"

Już w XIV wieku wytłaczano wzory na materiach lnia-nych drewnianemi formami.

sceny religijne do których wątek i treść brano z legendarium. Anioły i postacie aż do XV wieku widzimy przybrane w szaty [illegible] z ostrą jednak wstydliwą draperią, od XV wieku znika owa wstydliwość, anioły ukazują się nagie. Obok maurytańskich arabesków z koncepcji tej epoki pojawia się gotyka w której widzimy widocznie 2 style: a) włoski używający w ornamentyce szerokoliściowych grubszych ozdób przypominających klasyczny acanthus b) niemiecki z ozdobami drobno liściowemi nierównie delikatniej, piękniej i misterniej wykończonemi.

Epoka germańsko-romańska (gotycka) Materie lekkie, nie widać już wzorów wschodnich

III Epoka obejmująca wiek XV i XVI. — Tkactwo jedwabne wyparte domowemi wojnami z Włoch zakłada swe warsztaty w południowej Francyi, Flandryi i Włoszech. W Lyonie i Tours powstają r. 1470 wielkie fabryki materyi jedwabnych i axamitu założone przez Genueńczyków, podobnie w Brügge założone przez Florentczyków i Lukkezanów, jako też w Ypern, Gent, Meheln. Zbytek w strojach i przepychu, który w końcu oddzielnemi prawami zbytkowemi w miastach ograniczać musiano, dał powód do większego rozkwitu tej gałęzi przemysłowej i do wyrobu rozlicznych materyi. Takiemi były: Cendal, Złotogłów (Goldbrokat), Karmazynowe axamity z złotemi pasami (aurifrisia) kitajka (taphetazum)

(czerwony - Sampidallo)

Wprawdzie niemasz ubiorów świeckich z tej epoki z których byśmy mogli mieć dokładne wyobrażenie o materiach; pozostały tylko malowidła i miniatury: za to zaś tem więcej posiadamy strojów kościelnych. — W epoce tej wzóry z zwierzętami, ptakami, roślinami rzadziej przychodzą na materiach: częściej zaś sceny z historyi świętej, herby i napisy. Pomiędzy wzorami widać na adamaszkach jabłko granatowe (pommes d'amour) z gotyckiem liściowaniem i róża często spostrzegać się daje (jako symbola miłości) (panni serici cum virgulis et pomelis)! Nici złote używane do tkanin składają się z żółtej nitki złotej okręcanej cienkim srebrnym wyzłacanym drutem. Listki koniczyny, listki winne, lilije francuskie. — Około r. 1550 Medyceusze przywracają do sztuk dawne klasyczne greckie i rzymskie formy (renaissance) przetoż na późniejszych tkaninach widzimy szerokoliściowy acanthus i palmy; korynckie, etruskie, rzymskie ornamenta roślinne miesza-ne z wzorami bizantyńskiemi, arabskiemi, maurytańskiemi przychodzą, rysunek nadęty, rubaszny. Wzory bez symetryi i wyboru i bez znaczenia

(oraz wzory wschodnie (sarrazinois)

Axamit (examitum, ἑξάμιτος - velours, Sammt) zaczęto najprzód z końcem XII wieku we Włoszech wyrabiać, bywał niebieski, karmazynowy, zielony, fioletowy (nazwa pochodzi od ἑξ = sześć, μίτος = nici) używany jako materia w strojach świeckich, a po kościołach do opon, do oprawy książek, do trzewików jako trwała tkanina; od XIV wieku przerabiano go złotem. we Francyi kosztował wtedy łokieć 6 do 8 écus; wyrabiano go w Lucca, Florencyi, Genui, Medyolanie.
Wogóle mówiąc sztuka miała w średnich wiekach piętno kościelne albowiem aż do XIII wieku stała pod wyłączną opieką duchowieństwa; ztąd też da się wytłomaczyć dla czego na obrazach świętych, anioły a nawet osoby świeckie ubierano w tuniki, dalmatyki kościelne, ostrokątne fałdowanie w draperiach poczęści z powodu ciężkich materyi powstało w sztuce i przetoż niemożno go zwać ostrem, szorstkiem w XV wieku w szkołach malarzy niemieckich (z takowego fałdowania i materyi można nawet wiek obrazu lub rzeźby oznaczyć, jako też z desenu materyi). Z nastaniem materyi lekkszych nastało też wolniejsze okrąglejsze fałdowanie.
Hafciarstwo. – Już w najdawniejszych czasach starano się wzory, które tkactwo w niemowlęcym na ówczas stanie jeszcze będące, na materiach wydać nie potrafiło, wolną ręką i igłą przyszyte ozdoby uzupełnić. Starszy wynalazek haftowania przypisywali Frygijczykom, Semiryanom przetoż hafty zwano: „opus phrygium, barbaricum, acus pictum, palmatum" – a hafciarzy zwano Phrygiones, Brambaricarii. Starzy Grecy i Rzymianie ozdabiali suknie haftowanem bramowaniem przedstawiającem liście z acanthus, gałązki palmowe, Kręty Mäandrowe, Gryfy, Sfinxy, Syreny, Smoki; Lwy. Orły. Suknie haftowane zwano: Clavus, toga praetexta, picta, palmata. Zwykle te bordury haftowane były na tle ciemnopurpurowem.
Za czasów cesarstwa byzantyńskiego zwano hafciarstwo τοποικιλτον, ποικιλια a potaemnie opus plumarium (od pluma = igła) hafciarzy zas plumarii (brodeurs, Seidensticker). Także zwano hafty opus acu pictum, polymitum (od πολυ-μιτος wiele-nici). Za czasów chrześciańskich trudniły się haftowaniem ornatów księżniczki, zakonnice a nawet benedyktyni. Najwcześniej pojawiają się hafty w Anglii przetoż zwano je: opus anglicanum. Wyszywano bogate opony i kobierce z różnemi scenami (tapetia, cortina, strągula, pallıola) Najdawniejsze hafty robione na grubym tle lnianym przedstawiają figury długie chude w długich sukniach wyszywane złotemi nićmi

na tle fioletowo-purpurowym; tylko twarze i ręce i nogi wyszywane są biało. Koło figur napisy w owalnych ramkach lub literami pobobie bieżącemi: A B R A H Najdawniejszym pomnikiem tego rodzaju jest płaszcz koronacyjny królów węgierskich pierwotnie r. 1031 jak napis świadczy w romańskich majuskułach darowany na ornat (Casula hec data et operata est eccle siae ste. Marie site in civitate Alba anno ab incarnatione Christi 1031, indictione 14a Stephano rege et Gisla regina) płaszcz koronacyjny św. Henryka II w skarbcu kolegiaty bambergskiej robiony w Palermo jak napis świadczy; płaszcz koronacyjny cesarzów niemieckich w skarbcu cesarskim w Wiedniu z napisem kufickim z r. 1133. — Najdawniejszy sposób haftowania był ten iż nić złotą na powierzchni materyi układano i przeszywano przez co na tyle niewidać owej nici. Płaszcz koronacyjny węgierski S. Stefana z r. 1031 jest z materyi fioletowej jedwabnej bizantyjskiej wzorzystej na której złotemi nićmi (ciemno purpurowa nić jedwabna na pół kręcona obwinięta złotą blaszką) układane i cienkim jedwabiem przeszywane postacie apostołów, proroków, ewangelistów w owalnych medalionach i pasach czyli kompartymentach (periclysis). Dotąd jeszcze w klasztorze benedyktyńskim na górze S. Marcina koło Raab przechowuje się ornat (casula) z najdelikatniejszego płótna bisiorowego (byssus-weba) dziś z żółtego na którem wegetabilicznemi farbami odmalowane są te same wzory roistych które potem może sama Gizela na ornacie (płaszczu S. Stefana) wyszywała; albowiem płaszcz ten później dopiero z ornatu uszyto (Ob: opis: Casulae S. Stephani reg. Hungar vera imago et expositio per Erasm. Fröhlichs S. J. Viennae 1754). — Ornat zrobiony z płaszcza koronacyjnego św. Henryka II dziś w kolegiacie bambergskiej podobnie na materyi ciemno fioletowej jedwabnej układanemi złotemi nićmi wyszywany przedstawia sceny z życia P. Jezusa w medalionach; tamże płaszcz koronacyjny św. Henryka II przedstawia podobnie świat cały i stworzenie na ciemnofioletowej materyi wyszyty z napisami. — Biała Alba (tunica) cesarska Henryka II w Król. muzeum w Monachium ma u dołu szlak (periclysis) szeroki haftowany złotem czerwonym jedwabiem na którym kafaće przyszyte były z wierzchu całe rzędy pereł. — Wogóle najdawniejsze hafty z XI i XII wieku są na materyi fioletowej jedwabnej z układanych złotych nici przeszywane. — Dywany owczesne i kobierce (tapecia) były na grubem płótnie wełną wyszywane najwięcej figury zwierząt i roślin; a na oponach (cortina) wyszywano wielkie postacie i sceny.

cesarski płaszcz w Aachen

Ornaty koronacyjne (pontificalia imperialia)

może przez malarza greckiego (dziś ten biały ornat ma podszewkę czerwoną kitajkową co go od zniszczenia chroni)

W najdawniejszych czasach biała alba której kapłan do mszy uży= – Fabryki haftów maurytańskie w Palermo
wa u spodu obszyta była bogatym haftowanym szlakiem (co lepiej
się wydawało niżeli dzisiejsze koronki). Podobnież i na starych grec=
kich chorągwiach kościelnych (vexillum, laburum) widzimy sztucz=
ne hafty, na takzwanych płaszczennicach (pallium quadragesimale
– drap de faim – Hungertuch) któremi podczas postu ołtarz za=
słaniano. W XII wieku wyszywano na ornatach złotemi nićmi desenie
w których się powtarzały gryfy, jednorożce, lwy, orły, pelikany, pawie
wśród arabesków roślinnych: na antependiach wyszywano Chrystusa, apos=
tołów różnokolorowym jedwabiem na płótnie. – Płaszcz koronacyjny (paludamentum) ce=
sarzów niemieckich w zbiorze cesarskim w Wiedniu ma na sobie wyszy=
te złotemi nićmi desenie przedstawiające walkę lwa z wielbłądem, a
napis arabski świadczy iż robiony był w Palermo r. 528 Hegiry (t. j. 1133)
Alba (alba, amicia) cesarska tamże ma na kosztownym haftowanym szlaku napisy
łacińskie i arabskie świadczące iż ją robiono w Palermo za czasów
króla Wilhelma II roku 1183. Podobne hafty mają i inne sztuki stroju
koronacyjnego (sandalia, chirotecae, cingulum, tunicella, tibialia t. j.
pończochy). Najulubieńsze przedmioty święte haftowane były: Chrystus
siedzący na tęczy (Majestas Domini) otoczony 4 symbolicznemi znakami
ewangelistów. Ciekawym pomnikiem haftów z końca XII wieku jest dal= Dalmatyka ce=sarska w Rzymie
matyka cesarska (zwykle mylnie dalmatyką Leona III zwana) w kości=
le S. Piotra w Rzymie. Napisy greckie i robota obrazów św. wyszy=
wanych bizantyńska wskazują na jej grecki początek (Ob. Boisserée
Sulpiz: Ueber die Kaiser- Dalmatik in der St. Peterskirche zu Rom. Mün=
chen 1842 mit 5 Abbild.) = 2) Epoka haftowania rozpoczyna się z wie=
kiem XIII już nie haftowano układając wzory po wierzchu i przeszywając
nicią jedwabną włoskowatą: lecz za pomocą igły tambourynowej prze=
kłuwano materię i podłożone pod nią dla trwałości płótno używa=
jąc przytem do ozdób pereł szmelcowanych i korali; wyszywając z tychże kolorowych
pereł całe figury, tła i ozdoby. Czasami wszywano dla ozdoby pomiędzy
te hafty i perły drogie kamienie; blaszki złote lub srebrne rytowane i
emailowane, miniatury pergaminowe (co zwano opus anglicanum)
jakoż sposób haftowania perełkowego ~~[illegible]~~ (na kształt mozaiki) pow=
stał w Anglii w XIII wieku. Najciekawszym pomnikiem podobnej roboty
jest kappa chorowa w Aachen z XIII wieku (mylnie Karolowi Wielkiemu
przypisywana). Wtedy też powstają kutasy (fimbriae) i frędzle.
W środku XIII wieku gdy zbytek znacznie wziął górę, powstał też przepych
w strojach niewidziany, haftowania najczęściej do kościelnych lub religijnych
obrzędów tylko używane za kratami klasztornemi lub w fabrykach maurt=

Kabat (joppa)
pilśniennice (socii)

mańskich. Stają się odtąd robotą nawet i mieszczan. Często używane w
tym wieku rękawiczki. małe mieszki (escarcelle . aumonières) na pie-
niądze które każda lepsza niewiasta nosiła (a który to zwyczaj przyszedł
ze wschodu z krucjatą Ludwika świętego do Europy – i tak się rozszerzył ×
iż po miastach bywały oddzielne cechy miechowników) woreczki na
relikwije ozdabiano haftami. podobnież ornaty: które w najdawniejszych
czasach miały kształt dzwonu od głowy tylko otwarte, w XIII wieku
pozyskały wycięcia na ręce, a z wiekiem odrodzenia (Renaissance) zredu-
kowały się na dwa deszczkowate kawałki sztywne nie tworzące już
żadnej (sukni) Kappy. Najcelniejszym pomnikiem kunsztu hafciarskiego
z wieku XIV jest dalmatyka cesarska w Wiedniu z fenickiej purpurowej
materyi jedwabnej mająca na sobie haftowane złote kółka w których jed-
nogłowne orzełki wyszyte i szlaki u spodu i około szerokich rękawów
haftowane popiersiami królów. Dalmatyka ta była właściwie tuni-
ką (sagum) którą na zbroję kładziono. Od XIV wieku na materiach
haftowano duże postacie a koło nich dopiero arabeski (które przedtem
główną były treścią materyi). Haftowanie było głównem zatrudnieniem
niewiast wtedy; nici kolorowe jedwabne i złote sprowadzano z wschodu.
Haftowano całe postacie perłami wyszywając tylko fałdy sukien i nagie
części ciała jedwabiem. Najwięcej tych kosztownych perłowych haftów prze-
chowuje skarbiec katedry praskiej. W tych pomnikach widać już bogatszy
rysunek ozdoby gotyckie większą rozmaitość barw żywych; w kompozycji
widać ~~w~~ rysunek malarstwa staroniemieckiego: sztuka haftowania
wydobyła się z pęt stereotypowego Byzantynizmu: już w XIII wieku w rysunku
widać więcej rozmaitości. W Kolonij nad Renem i w Arras we Flandryi
w XV wieku kwitną cechy zręcznych hafciarzy (brodeurs d' Arras) (Bild-
sticker, Wappensticker mają w Kolonii ustawę z r. 1396). Haftowano
najwięcej na axamicie lub złotogłowiu cienkim i grubszym jedwabiem: na
początku XV wieku nadawać haftom pełną wypukłość ~~??~~ przez odra-
bianie na drewnianych rzeźbionych wzorach i podkładanie. Gust ten
skrzywiony najjaskrawiej widać w XVI wieku. Krakowski katedralny skar-
biec ma wiele ornatów wypukło haftowanych (Anlinsstickerei)
Hafciarstwo w XV wieku stało na szczycie swej doskonałości i upadło
w XVI wieku goniąc za effektem przez co szaty kościelne stały się
ciężkie, niekształtne. Kobierce i opony haftowano w XVI wieku wyci-
nając i zszywając na sposób mozaiki z sukna różne kawały sukna
szwy pokrywano zewnątrz złoconemi rzemykami (tak jak szklarze oło-
wiem) które tworzyły kontury (musivische Teppichstrickerei). Do orna-
tów niewolno było kanonicznie używać wełny; dopiero w XVI wieku niektó-
re zakony zyskują pozwolenie i ztąd to pochodzi że czasem spotykamy
hafty na tle wełnianym.

cf. drewniane malowa-
ne perły na ornacie
S. Wojciecha w Mmkarzu.

Haute-lisse

Styl odrodzenia. Tak zwani Cinquecentysci starali się formami wy=
pożyczonemi z dawnego Klassycyzmu odświeżyć sztuki: z końcem XVII
i w XVIII wieku Grekomanowie i Humaniści starali się znowu korzy=
stać z zamartych form greckich i rzymskich, z tego wyrodził się
styl niesmaczny odrodzenia (renaissance) przebijający się w archi:
tekturze, rzeźbie, malarstwie, tkactwie i hafciarstwie. Zaczy=
na on się u nas już z końcem XVI wieku i coraz bardziej jało=
wieje: niewidać już pięknych kształtów lubo goniono za efektem:
nienaturalne i zbytkowe bogactwo ozdób czyni te utwory dość
niemiłemi dla oka. Dość widzieć bogate ornaty z XVIII wieku
które wyszły z warsztatów paramentowych liońskich aby się o
tej prawdzie przekonać. Styl ten wpadł w różne dziwactwa
niesmaczne (rococo) w XVIII wieku, co dziś do uwag nad jego ni=
cością naprowadzić i do starania się o przywrócenie stylu czystsze=
go [illegible] przyprowadzić musiało. Nawet i technika haftowania z koń=
cem XVIII wieku podupadła rzucono się do łatwej roboty szydełkowej włóczką
na kanwie (Strumpfstickerei) co ostatni cios hafciarstwu zadało.
Roboty te kanwowe przydać się mogą do salonów na kanapy, poduszki
do dzwonków, taburetki i t. p. lecz niegodne są ołtarza. To napro=
wadziło niektórych na myśl aby dzisiaj gdy już budownictwo wzwol=
niło się z swego poniżenia i szlachetniejszą drogą sztuki obrało
wrócono się co do haftów kościelnych przynajmniej do pięknych
i pełnych treści wzorów dawniejszych. Mianowicie w Anglij małem
dziełkiem dał do tego początek Pugin: Embroideries of the me=
diaeval. London by Parker 1848. W Niemczech chwalebny zrobio=
no początek pismem: Kirchenschmuck ein Archiv für weibliche
Handarbeit wychodzącym od r. 1856 w Stutgardzie pod redakcyą
Dr. F. L. Riess, proboszcza Dr. Schwarz i Metzler. Zakonnice Dzie=
ciątka Jezus w Akwizgranie wyrabiają już dziś hafty na [illegible]
kościelnych materiach podług pięknych średniowiecznych wzo=
rów. W Kolonii i w Crefeld zawiązały się towarzystwa dam które
zarzuciwszy pstrą robotę włóczkową, igiełką podług odpowied=
nich wzorów wydają na świat piękne opony kościelne i paramen=
ta duchowne oraz kobierce. U nas jeszcze głucho o tem acz kolwiek
mamy stowarzyszenia S. Zofii i t. p. zajmujące się taką robotą.
Życzyć by należało aby i u nas starano się w tej mierze obrać za wzór
misterne ręki, które tyle pięknych pomników po sobie zostawiły.

O Jadwidze żonie Władysława Jagiełły pisze Długosz (I Lib. X p. 161 pod rokiem 1399): „Haec Cracoviensi ecclesiae casulam „cruce, margaritis et lapidibus pretiosis intextam et Ratio= „nale margaritis plenum reliquit."

O Elżbiecie żonie Kazmierza Jagiellończyka pisze Miecho= wita (Libri IV cap. 84 pod r. 1505) „Eadem regina Elisabeth „cortinas pro ornamento parietum chori supra subsellia „ecclesiae cathedrali donavit: et vexilla cum crucibus „argenteis deauratis eidem largita est. Alia quoque pia „opera fecit praecipue lintea, casulas et quae suis ela= „boravit aut texuit ornamenta manibus ecclesiis tri= „buit."

Liturgiczne barwy kościelnych paramentów: albus, ruber, viridis, violaceus, niger (Złoty używany do wszystkich ~~…~~ niebies= ki kolor wcale nie używany.)

Na kobiercach średniowiecznych ulubione sceny z polowania, z historyi Trojańskiej, cuda świętych. Ubiory dwójbarwne przez połowę (mi-parti) używane najwięcej przez paziów.

Za panowania króla Franciszka I otworzył Gilles Gobelin fabrykę kobierców w Paryżu (rue Mouffetard); minister Col= bert nabył ją później dla Skarbu. Wyrabiano w niej 2 rodzaje kobierców: 1) Hautelisse przy których ~~…~~ osnowa (Kette) idzie wertykalnie 2) Basselisse przy których osnowa (Kette) idzie horyzontalnie. Osnowa (Kette) w obu z przędzy niciany lub weł= nianej; zarobka (Einschlag) wełniana lub jedwabna.

Za czasów Krucyat były sławne rękodzielnie kobierców w niderlandskiem mieście Arras (stąd nazwa włoska Arrazi) Papież Leo X posyłał tam kartony Rafaela z Urbinu, gdzie je na sposób hautelisse wyrabiano

Pfalcgraf Henryk Otto założył w XVI wieku w miasteczku Lauin= gen około 1520 fabrykę kobierców

W najdawniejszych czasach jedwab był tylko w Chinach znany, gdzie chodowano jedwabniki. Od Serów t. j. Chińczyków (ztąd Sericum) jako towar przez Samarkand, Bocharę i Persyję dostawał się do Europy. Jedwab był drogi. Pierwszy cesarz Heliogabalus używał całkiem jedwabnych sukien (gdyż używano tylko pół jedwabne; bo funt jedwabiu kosztował wtedy funt złota. Około r. 550 dwóch mnichów sprawidziło jedwabniki z Indyi za Konstantynopola za cesarza Justiniana. Grecy prowadzili wielki handel jedwabiem z Persyją

Rzemieślnicy: „Pistores, coci, agazones et sutores abbatiae S. Mariae in castello Lanciciae", „Zuersow (Siewierz?) villa ante Bitom cum rusticis argenti fossoribus." „Villa Sagittariorum, villa piscatorium... Cholm cum castoribus et eorum custodibus ... Bralin cum vineis... lagenarii.... carpentarii... hospites... milites (Innocentius papa confirmat possessiones archiepiscopi gnesnens. 1136 Pisis apud Raczyński Codex diplom M. Pol. pag. 1)

R. 1145: Mieczysław Stary xiążę polski zapisuje Klasztorowi cystersów w Łądzie Szechowo cum cocis, Irgovo cum sanctuariis et stabulariis, Grabonowicz cum camerariis. piscatores venatores. (Rzyszczewski Codex pag. 1)

Kazimierz xiążę mazowiecki (✝ 1446) kochał się w kowalstwie sam własną ręką kuł strzały, topory miecze i inne żelazne wyroby (Dług. Lib. XIII p. 21)

Bolesław Chrobry nadaje benedyktynom tynieckim wieś Tyniec cum „nistoribus, lagenariis, cocis, camerariis, piscatoribus et pecorariis”.. villam Kasow cum ascriptitiis, villam Cylow (Czułów) cum smardonibus.. Wojtowo cum Piscatoribus, Ninec Privit artifex lagenarum et doliorum (bednarz).. Duo macella in Cracovia... Ad Magnum Salem quatuor thargove et quatuor tabernae et pecine et qualibet septimana tres alveos et quartum sredne et septem pro lignis... homines in Knegnych eclesiae tinciensi tributum et strozam cum pomochne solvunt, curiam sepiunt dominorum suorum cum plantis in longitudine 8 ulnarum (mają 8 łokci płotu grodzić), duas domos 14 ulnarum faciunt (budynek na 14 łokci długi stawiać), debet quilibet 5 capetia metere et ad horreum deducere (5 kop zżąć i zwieźć), 5 currus feni falcare et deducere (5 wozów siana zkosić), currus in Tineciam ducere quotiescunque opus fuerit, decimas triturare et ad claustrum deducere (młócić) 4 diebus arare et arpicare (4 dni orać i bronować), dequalibet curia unam urnam mellis et 4 asperiolos dare. Gdyby którego złapano na kradzieży da za karę 3 urnas mellis, mają dawać 4 stacye opatowi i urzędnikom

Przywilej z r. 1125 w Szczygielskim

r. 1153 Henryk Książe Sandomierski fundując Klasztor Krzyżaków w Zagościu nadaje wieś Zagość, 50 wołów, (jumenta) 5 ogrów (emissarii), servos quoque ejusdem gregis pastores, oves, vaccas: vineam cum vineariis quorum haec sunt nomina Domevi et Zabor... castores de Malogost et de Kire... addo rusticos 10 qui erant in Chrober, quos dux Boleslaus transmiserat in Cujaviam, sed eosdem in Zagost reduxi ibidem perpetuo remansuros.. adjicio artifices meos in Zagost... Chrobriam et artifices more liberorum hospitum nunquam tamen a praedicta possessione recessuri
(Codex dipl. Rzyszcz T. III No 4)

1254/ censiti dicti Konare 1166 villa super Indikem (Nida?) in qua sedent Konarij duae (t.j. Koniarze) (Cod. dipl. Rzysz T. III No 5)

1173 Kazmierz (sprawiedliwy) xiążę potwierdzając fundacyją w Zagościu mówi: cum omnibus rusticis „excepto uno Romano Vineario nomine Barbez"
(Cod. dipl. Rzysz T. III No 6)

1237 Teodor herbu Gryf wojewoda Krak. kupując u synowca swego wieś Rogoźnik dodaje mu: 6 ulnas de brunet et pelles vulpinas
Cod dipl. Rzysz. T. III No 16.

1605 d. 11 Novembra w Krakowie Ophansiej Owtafiejow
poseł Dymitra cara (który d. 9 Novembr. w kilkaset koni zje:
chał do Krakowa) oddawał wojewodzie Mniszchowi podarunki:
Kożuch marmurkowy z kołnierzem i sztyk, Czarę złotą
perłami i kamieńmi sadzoną, Buławę w złoto i kamienie
oprawną, Konia tarantowatego z siedzeniem, jarczak i
rząd w złoto kamieńmi sadzone, wodze złote w śmierz(?)
Łańcuch, Zegarek w krysztale z łańcuchem złotym, Noże
dwa jeden dyamentami sadzony a drugi handzar różnemi
kamieńmi, Parę kobierców perskich ze złota i t. Krolowi
oddał między innemi Konia nahajskiego pod dekiem
aksamitnym (d. 22 Nov. wziął ślub z Mniszchowną). —
Po ślubie oddawano Pannie młodej upominki od Maryi Fedo:
rowej matki cesarskiej: Obraz S. Trojcy w złoto oprawny; Od
Cara: Klejnot Neptuna który szacowano na 60000, Czarka
hiacyntowa tejże ceny, „Zegar wielki w jednej szkatule
„ z dziwnemi sztukami to jest trębaczami, bębenistami
„ i innemi misterstwy które się odgrywały gdy wybijał
„ godzinę. Zapona to jest ptak wielki z dyamenty i rubiny,
Okręt ze srebra pozłocisty misterną robotą, Zwierz z stręg:
łami złotem i kamieńmi oprawny. Pelikan srebrny serce
z siebie dla piskląt wyjmujący, Portret bogini Dyany na
jeleniu złotym siedzącej sztuka bardzo kosztowna, Paw z roz:
toczonym ogonem od złota, Pereł 4018 łotów, Złotogłowu, te:
letu, aksamitu sztuk. 18. — P. Staroście Sanockiemu (~~Kadzi~~ młody Mniszek bratcarowej:
~~Kejm~~?) oddał Szablę i Karwasz w złoto oprawne kamieńmi sadzone

II p. 160

1606 Spisek orszaku z carową. Marcin Stadnicki Jerzy Stadnicki, Samuel Bal „p. Wolski osoba swą jeden z nim ludzi 20 koni 19" p. Zilerburtowa wdowa

1606 d. 28 Aprilis Ophanas poseł carski oddawał carowej przed wjazdem do Moskwy upominki: koronę dyamentową i bindę na kapelusz z dyamentów, zaponę i pereł uryańskich wielkich 4 sznury, podlejszych kilkadziesiąt, zegarek złoty w baranku a drugi w wielbłądzie

" Majestat (cara Dymitra) był szczerozłoty wzwyż na łokci 3 czterema szrytami na krzyż pokryty, na tych szrytach bania na której orzeł bardzo kosztowny od szrytów wisiały kutasy 2 z pereł a z kamieni drogich, filary pod kutasami 2 lwy srebrni leżąc trzymali lichtarze 2 złote na których gryfowie stojąc kolosów onych sięgali. Na majestat było 3 stopnie złotogłowem kryte. Po bokach carskich stało po 2 panów z berdyszami żelaznemi na toporzyskach złotych i szaty na nich spodnie i zwierzchnie z białego aksamitu gronostajami podszyte i oblamowane, boty także białe, [illegible] przepasani byli łańcuchami.
W stołowej izbie cara stała rura jedna srebrna pozłocista wzwyż na chłopa a koło niej 3 miednice obwiedzione jedna nad drugą w które woda rurkami z wierzchu pryskała. Służba alias [illegible] serwis więcej złotym niemi a niżeli srebrnym po wierzch zastawiona, w tym przedznym kredensie lwi, smoki, jednorożce, jelenie, gryfowie, jaszczurki, konie i insze rozt[r]uchany dziwne i wielkie znajdowały się.
D. 6 maji car przebierał się po husarsku i po moskiewsku; po husarsku: żupan złotogłowowy, delia czerwona aksamitna perłami i sztukami nasadzana, ubranie czerwone, bczmagi safianowe

Car darował p. Mniszchowi Sanie u których ucha i hołoble na aksamicie srebrem sadzone, u chomąta sorok soboli zawieszonych, koń w tych saniach biały kantar srebrem oprawny z czaplą kitą, z kapturem perłami sadzonym, sanie wszystkie pod tym aksamitem obite, dek na nich czerwony z narożnikami odperet. a w saniach koc i kołdra sobolemi przedniemi podszyte

Podczas koronacyi szła carowa Maryna po Moskiewsku kołtownie ubrana w szacie perłami i kamieńmi na wiśniowym aksamicie sadzonej.

Carowa jeszcze się była nie ubrała i wszytek fraucymer jeszcze bez stawłosa (?) byli w neglizu).
(podczas powstania i mordu Dymitra d. 27 maja 1606)

1380 Wyjątki z testamentu Elżbiety Łokietkówny wdowy po Karolu Robercie Andegaweńskim Królu węgier. Katona Histor. crit. regum Hungariae. Budae 1790 Tom X. Stirpis Mixtae X. pag. 671 ex Schmitth: Episcop. Agrien. T. I p. 337) Domino Regi filio (Ludwikowi) unum de auro puro ex una parte aquilam et ex alia regni Hungariae signa habens poculum per dominam Sanctiam reginam Siciliae nobis datum tertiam vero imaginem b. Ladislai in se continens — duas cuppas aureas — et unam linguam draconis auream puram pretiosis lapidibus et perlis decoratam — nepti nostrae Mariae unum crinale aureum habens duas aureas aquilas, unum monile et unum sertum aureum sub peplo ferens — nepti nostrae Hedvigi: unum crinale liliis ornatum et unum monile similiter pretiosis gemmis et lapidibus decoratum."

1361. Nagrobek Jana de Soest burmistrza w ~~Gd~~ Toruniu (ozdoby gotyckie z figurami) + 1361 i jego żony (w Joh. Voigt: Geschichte Preussens. Königsberg 1836 Tom. VII.) przedstawia burmistrza w spodniej sukni z opustem ~~[illegible]~~ krótkiej, do bioder i nieco wyżej kolan rękawami aż do dłoni spiętemi do łokcia guziczkami, (deseń tej sukni w kwiaty i głowy lwie) na to ma płaszcz na prawem ramieniu do dołu otwarty i w górze guzikami nad ramieniem spięty, płaszcz ten bez rękawów ma kaptur spodnie obcisłe. — Żona ma czepek spadający na ramiona w falbanki z — suknię długą szeroką wycięta pod szyję, na sukni kaftanik sięgający poniżej stanu ciasno dolegający z ciasnemi rękawami aż do dłoni, kaftanik ten z kamowaniem z materyi w deseniu — na tem płaszcz z przodu otwarty jak się zdaje futrzany. — Pod nogami kobiety: wiewiórka i pies pod mężczyzną lew gryzący satyra, a lwa przebija włócznią człowiek brodaty

1590 Contubernium artificii caldeatorii, serrifabrilis, gladiatorii Kasimiriense.

1591 Cech zjednoczonych rzemiosł: Bednarzy, Stolarzy, Powroźników, Tokarzy, stelmachów na Kazimierzu mając przywilej de data Cracoviae feria 6a ante dominic. Invocavit 1546 i późniejszą Konfirmacyę Królów – dowodził swą niezawisłości przywilejem fundacyjnym miasta Kazimierza de data Sandomiriae III Calend. Martii 1335 a potem gdy złączono Kazimierz z Stradomiem r. – toczyli spór mistrzowie Krakowscy z mistrzami Kazimierskiemi, aby Sztuki w Krakowie okazywali i z niemi Cech trzymali. Sprawa ta wytoczyła się przed Komisarze Król. aż Król Alexander na sejmie in Conventione generali Piotrcoviensi fer. 5a ante domin. Oculi wydał dekret, którym mistrzom Krakowskim zakazał gabać Kazimirskich. – Takiż sam dekret wydał w ponowionej sprawie Cracoviae fer. 5a ante domi: nicam Judica 1524 zakazując mistrzom Krakows: kim, aby sobie żadnego prawa do cechów Kazimierskich pod winą 20 grzyw. nie rościli lecz żeby je za cechy sobie równe uważali i czeladź ich. – Stolarze Krakowscy później dostali przywilej a niżeli Kazimierscy bo dopiero r. 1547.

1592. Contubernium Sellatorum cracoviensium habet Confirmationem Sigismundi III Cracoviae d. 27 Martii 1588.

1593 Murarz – gruntarz (kopał fundamenta) – lepiarz – strycharz (robił cegły)

Cech Szewców na Kazimierzu miał przywilej Konfirmacyjny z r. 1578

1598 Wacęnnicy Miechownicy i Rękawicznicy Lwowscy.

1570 Cech Cyrulików miasta Kazimierza miał przywilej Rajców Kazimier. r. 1570 fer. 2a ante f. Conversionis S. Pauli potwierdzony przez Zygmunta Augusta in Comitiis regni generalibus Varsaviae d. 8 Maji 1570 według którego mieli na okazanie sztuki robić maści plastry, prochy oraz wyprawić nożyce, brzytwę, puszczadło, potem miał młody mistrz sprawić convivium alias collationem; zostawszy mistrzem mógł dopiero wywiesić miednicę

1600 Narzędzie rzemiosła szewskiego: skóry Kordybanowe i wołowe na podeszwy, skóry cielęce wyprawne — Kilka sztuk rzemienia mazanego — Raszple — Krawacz — Deska — Szydła nasadzone — Gnepy — Powięgiel — Chadladri, Ribulcz, Kości do glancowania roboty — Żelaza do wybijania — Kleszcze — Kiedraziciel — Igły — Naparstek — Cwieczki — Smoła do smarowania dratew — Nici kręcone — Szczecina — Kopyta.

1565 Korzeni cena: Szafranu funt po 6 złp. i po orcie — Kminu ćwierć kamienia 1 zł. 4 gr. — Ryżu kamień 48 gr. — Gwoździków funt 2 zł. — Imbieru funt 19 gr. — Gałganu funt 15 gr. — Bobku ćwierć kamienia 9 gr. — Migdałów kamień 4 zł. 15 gr. — Drobnych rożenków kamień po 2 zł. 3 orty — Cukru Kanalu kamień po 7 zł. 15 gr. — Cukru Thomasz kamień po 4 zł. 15 gr. — Oliwy kamień po 5 zł. i po orcie (w łagwi) (w Krakowie w handlu Kaspra Koffieza)

1567 Towar kramny: Pasy axamitne z krajmi kosmatemi — Płaszek biały puklasty kontryfałowy na rzemieniu — Paski pospolite puklaste z cętkami białemi — Paski dziecinne zwonkowe — Kitliki z kitajki zielonej mienionej z axamitem, inne z muchajeru czerwonego, inne z czarnego czamletu — Tkanki axamitne szerokie — Czepce axamitne z wybijanemi tkankami — Czepiec jedwabny czerwonem barchanem podszyty — Tkanek włoczczanych sztuka i bękartowych sztuczka — Noże wielkie węgierskie — Wacek rzemienny — Snory do portek — Nici wrocławskie — Jedwab czarny — Aftek żółtych 7 tuzinów — Igły na papierze głowczaste — Tkanki do szat — Rąbek 12 łokci mazowieckich — Para rękawów szyikanych — Terepelle i fartuszek — Szorc marszczony — Fartuchy marszczone — Fartuchy niewieście — Koszulki dziecęce z tkankami.

1602 Sefer Muratowicz Ormianin obywatel warszawski r. 1602 będąc w Persyi, obstalował w Mieście Kaszan dla Króla Zygmunta III kobierce jedwabiem i złotem tkane, namiot, szable bułatowe.
(Relacya Sefera Muratowicza. Warsz. w druk. Mitzler 1777. 4° str. 35 (p. a.: i edyc. 1807. 8° str. 40.)

1596 zerwał jej czapkę z podwiką i załyczką z głowy.

Piwowarskie w XV i XVI wieku sławne. chwalił go r. 1596 Henryk Gaetano poseł Klemensa VIII – Zygmunt August r. 1551 nadał przywilej dwom sławnym piwowarom Negelinowi i Ulrychowi polecónym od Ferdynanda I cesarza, przybyłym z Niemiec na fabrykacyją piwa. Wschowa podług lustracyi z r. 1564 wyrabiało 24 piwowarow rocznie 300 warow piwa, w Goszczynie 27 piwowarow rocznie 755 warów piwa. R. 1443 robiono w warze z 2 korcy przenicy i 10 korcy jęczmienia war piwa którego i beczka miała 36 garcy R. 1564 było już w Zakroczymiu 56 gorzalników (powstała wódka za Jana Alberta – vinum crematum)

Sukna mazowieckie robiły miasta Wyszogród (gdzie 24 sukienników rocznie 4500 postawów robiło) Sierpc temu miastu pozwolił Zygmunt I kłaść na każdym postawie plombę z literą S. pod koroną u spodu lwa

Szarszun (miecz) Kijec granowity (Buzdygan) Multan

O zbytkach w stroju w r. 1424 mówi Długosz Lib XI opisując przyjęcie cesarza Zygmunta w Krakowie, Lib. XI r. 1440 opisując wejście Władysł. Warnen. do Węgier. Lib XIII opisując przepych Kazimierza Jagiellończyka.

Brodę noszono w XIII wieku: r. 1466 (Dlug. Lib. XIII) zaczęli znowu zapuszczać.
O ubiorach dawnych mówi Starowolski Polonia, Kitowicz Opis obyczajów.
Po wygranej bitwy pod Łopusznem nad Tatary r. 1512 Polacy zaczęli nosić dłuższe suknie i krótkie włosy
Ryciny ubiorów: Sejm w Statucie Łaskiego 1506 w Statucie Herburta, w Gwagninie Sejm.
Mazowszanie podług Święcickiego nosili magierki (pileolus hungarico more) boty tureckie (calceus lunatus turcicus) z wysoką podkową
Zbylitowski w swej Przyganie wspomina iż kobiety nosiły na głowie rąbki, kornufasy, kiwiory, florenckie birety, zamiast sukni inderlaki, kordele krótki, czamary z kreząmi weneckimi, gorzetko, kształtuk opięty, trzewiki snażne. Wdowy nosiły płaszcz długi czarny koszulę suknie kamlotową i szepki. Panny miały tkaninę z klejnotem na szyi, manele, suknie bez rękawów
cf. Gornicki, Kromer, Rej, Miaskowski, Bielski Sejm, Zbylitowski, Jeżowski Wiosna.

1574 La sera di questo giorno piacque alla Maestà del Re far un Regio banchetto à gli Ambasciatori, à i Palatini del Regno e à i Principi, che vennero di Francia con esso lui, il quale per la moltitudine delle viuande, per la varietà delle confettioni, e per gli intermedij di musiche rarissime, e suoni stupendissimi durò dalle vent'un' hora, fino passate le tre hore di notte; nel qual conuito, ben che ogni cosa rendesse marauiglia, nondimeno la credenciera del Regno, che era quiui, fu tanto stupenda e rara per l'oro e argento che v'era, e per l'opere di quei vasi, e piatti fatti così minutamente da artefici miraco=losi, che non s'haurebbe creduto per udirla rac=contar dalle altrui lingue. Lo stupor cresceua, per che oltre l'oro e argento, delle quali materie erano fabricati quei piatti, vasi, bicchieri, cuppole, bacini, bronzini e oltre intagliature minutissime, che vi erano, si vedeuano anco esser tutti carichi di gioie (che forse non e mai stato veduto) v'erano alcuni bacini, ne i quali v'erano intressiate den=tro le perle e le gemme, come si suole intressiar legno col legno. Fra l'altre cose v'era un bacile e un bronzino per dar l'acqua alle mani, ch'era del Sig=nor Giovanni Thomiscky Castellano della città di Gnesna, Signor molto illustre e molto caro al Re, il quale

fece un presente à S. Maestà del bacile e bronzino gia detto, fatto con tanta spesa e pieno di tante gioie, che si disse, che arriuaua alla valuta di cinquanta mila scudi, parlando solamente delle gioie, che haueua, senza il finissimo oro, del quale era fatto, e senza la manifattura, che era cosa tenuta inestimabile. (pag. 469, Libro VIII)

W dalszym opisie tegoż bankietu Króla Henryka po Koronacyi (autor) mówi iż Król siedział w środku sali przy stoliku pod baldachinem z srebrogłowu z białemi franzlami (franzine) kręconemi z złota. Król ubrany był biało z złotem (con alcune trinette d'oro) na głowie miał Koronę. Koło niego byli 4 głównych panów z Francyi Conte di Caune, Monsignori Tauannes, di Clermont, di Bellauille. Po bokach stały długie stoły przy których jedli ambasadorowi, biskupi i senatorowie. Zabawę i ucztę uprzyjemniał błazen nadworny (buffone). Po uczcie znakomicy muzycy odśpiewali kilka kantat w języku francuskim i odegrali. Nazajutrz odbierał Król hołd w rynku od mieszczan i pasował na rycerzy. — Po ucieczce przy wjeździe do Wenecyi wysłał senat na powitanie Króla 4: Andrzeja Badoer, S. Giovanni Michele, Giovanni Soranzo, S. Giacopo Foscarini. Senat przydał do posługi Królowi 40 młodzi z szlachty; na mieszkanie Króla wyznaczono pałace Foscari i Giustiniani. Król przez Ponteba gdzie go witał Badoaro, S. Daniello, Venzone, Spilimbergo Sacile, Conegliano, Treuigi. Gondolą wjechał Król do Murano gdzie stanął w pałacu Bartłomieja Capello. Opis obszerny wjazdu do Wenecyi p. 500–513 lecz pobytu nie opisuje autor.

Ob: Le Historie de' successi de' nostri tempi del R. P. Faustino Tasso Vinitiano de' Minori osseruanti. Venetia 1583. 4ª

75.

Le Trouquage, les Contrefaçons devoilées, par Paul Eudel. Paris, impr. P. Dupont; libr. Dentu 1884 (1854?) 18vo ppg. 438. – 2e edit 1884 (ibid). – Die Fälscher-Künste (Le Truquage) von Paul Eudel, Autorisirte Bearbeitung von B. Bucher (Grenzboten-Sammlung. Zweite Reihe, Band 9.) Leipzig, Verlag von Fr. Wilh. Grunow 1885 (Druck von Carl Marquart in Leipzig). 8vo ppg. XII. 219. 4 Mark

Artes

Kraus: Kön. franz Tapezereien. Augsburg 1687. fol. Nr 586 i 587.

Lacordaire: Notice sur les manufactures de tapisseries. Paris 1853. 8º Nr 1326

Müntz E. La tapisserie Paris 1884. 8º Nr 1212/XII

Notice historique sur les manufactures de tapisseries. Paris 1873. 8º Nr 962.

Tapisseries du Roy. Paris 1670. fol. Nr 302.

Castel: Les tapisseries. Paris 1876. 8º Nr 950/I

Renan Ary: Le costume en France (Bibliothèque de l'enseignement des beaux-arts) Paris (Quantin) (1891). 8º pag. 274 (z drzeworyt. licznemi 2 f 25 kr. Artes. 1212/35.

Bucher: Geschichte der technischen Künste Stuttgart 1875

Demmin Aug: Die Kriegswaffen. Leipzig 1869

Falke Jak.: Kostümgeschichte. Stuttgart 1881.

Jännicke Friedr.: Grundriss der Keramik. Stuttgart 1878.

Köhler K.: Die Trachten der Völker. Dresden 1871.

Kretschmer A: Die Trachten der Völker. Leipzig

Klemm

Lacroix: Le livre d'or des metiers. 1850.

Racinet: Le costume historique. Paris 1869

Schubert: Die Welt in Waffen 1871

Weiss Herm.: Kostümkunde. Stuttgart 1860.

Hottenroth

Racinet

Robida

Viollet-le-Duc: Dictionnaire de mobilier

Lipowiec. (w Krak.) Bb: Zamek Lipowiec i jego turma, rysunkami objaśnił Wł. Łuszczkiewicz (Sprawozdanie do bad. hist. sztuk. Tom III str. 12–24)

192

